

បុគ្គលិតនាមរាជ

អ.អ.ត.

ស៊ុវត្ថុណា កេរីយំងការពេជ្រ
បន្ទាន់អាធិការ

ปก กมล ฉ่ายวัฒน์

ราคา ๑๕ บาท

ନୁମର୍

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๑๙
จำนวนพิมพ์ ๓,๐๐๐ ฉบับ
ลิขสิทธิ์เป็นของ โครงการต่อร้าสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

ศึกษา^{ตาม} จัดทำโดย

พิมพ์ที่

โรงพิมพ์พิชัย

๘๙ - ๙๗ แพร่งสรีรพักตร์ ถนนพระน้ำว กรุงเทพมหานคร
โทรศัพท์ ๒๒๒๔๘๕๐, ๒๒๔๓๖๙

นายสุจิตต์ วงศ์เกศ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๑๙

ชุด “ชีวิตและงาน”

น.ม.ส.

สุวรรณ เกรียงไกรเพ็ชร์
บรรณาธิการ

โครงการต่อรา
สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
กรุงเทพมหานคร ๒๕๑๙

รายงานคณะกรรมการบริหาร
โครงการต่อร้าสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

นายป่วยว อึ้งภากรณ์	ประธาน
นายเสน่ห์ จามวิก	รองประธาน
นางสาวกุสุมา สนิทวงศ์	กรรมการ
นายโภศหล ศรีสังข์	กรรมการ
นางชลธิรา กลัดอยู่	กรรมการ
นายวิทย์ วิศทเวทย์	กรรมการ
นายสมบติ จันทรวงศ์	กรรมการ
นางสาวสาวาท เสนานรงค์	กรรมการ
นายสังเวียน อินทริชัย	กรรมการ
นายสุลักษณ์ ศิวรักษ์	กรรมการ
นายเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม	กรรมการ
นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ	และเหรัญญิก กรรมการและ เลขานุการ

สารบัญ

คำแฉลงของโครงการต่อๆ

คำนำเสนอ

ภาคพระประวតิและงานพระนิพนธ์

แด่ น.ม.ส.

๑

เฉลิม วุฒิไนยชิต

๓

ผสมผสานของท่าน น.ม.ส.

๒๙

เสรียร พันธรังษี

บรรณนิทกศักร์งานพระนิพนธ์ น.ม.ส.

๗๙

ภาควิจารณ์

๑๐๙

น.ม.ส. กับวรรณคดีสันสกฤต

๑๑๑

ศักดิ์ศรี แยกนัดดา

อัลการในบทพระนิพนธ์ของพระราชนรากศรเชื้อ

กรมหมื่นพิทยาลงกรณ

๑๔๕

ยพร แสงทักษิณ

บัญหารเรืองแนวคิดและศิลปะในสามกรุง

๒๓๗

สุชา ศาสตร์

คำແແລງຂອງໂຄຮງກາຣຕໍ່າ

โครงการฯ นี้ ก่อตั้งขึ้นด้วยความร่วมมือกันของ
เป็นส่วนบุคคล โดยหมู่ผู้อาชีพสอนและผู้รักงานศึกษาจาก
สถาบันต่างๆ จดมุ่งหมายเบื้องแรกก็เพื่อส่งเสริมให้มีหนังสือ
ต่างๆ มากขึ้นในภาษาไทย โดยเฉพาะในทางวิชาสังคม
ศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อระดับความต้องการที่ต้องการ
หนังสือต่างภาษาไทยในระดับอุดมศึกษาคุณภาพยังไม่เพียง
พอ ถ้าส่งเสริมให้มีหนังสือเขียนเพิ่มขึ้น ย่อมเป็นการปรับ
ปรุงมาตรฐาน การศึกษาในขั้นมหาวิทยาลัยไปโดยปริยาย ทั้ง
การส่งเสริมด้านนี้ย่อมจะมีผลค่าทางสร้างสรรค์บัญญาความคิด
หรือเริ่ม ในเรื่องราวเกี่ยวกับสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และ
การเมืองอีกด้วย

พร้อมกันนี้ โครงการต่อร้าสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
ก็มีเจตนารมณ์ที่จะทำหน้าที่เป็นแหล่งชุมนุมงานเขียนของนัก
วิชาการจากสถาบันต่างๆ ด้วย ทั้งนี้เพื่อให้ผลงานทางวิชาการ
ได้เป็นที่รู้จักและเผยแพร่ออกไปโดยทั่วถึงทั้ง ในด้านผู้สอน และ
ผู้เรียน การดำเนินงานของโครงการต่อร้าฯ มุ่งขยายความ
เข้าใจและความร่วมมือของบรรดานักวิชาการออกไปในวงกว้าง
ยิ่งๆ ขึ้น ทั้งในด้านการทำหนدنโดยนายสร้างต่อร้า การเขียน
และการใช้ต่อร้านฯ เป็นที่หวังว่ากิจกรรมร่วมกันด้านนี้ อัน
เป็นภาระหน้าที่โดยตรงของนักวิชาการ จะเป็นเครื่องส่งเสริม
และกระชับความสัมพันธ์ อันพึง ประรรถนาภายใน วงวิชาชีพที่
เกี่ยวข้องสืบไป วัตถุประสงค์และหลักการดังกล่าววน เป็นหลัก
ยิ่ดถือ ในการก่อตั้ง การวางแผนและ ระเบียบดำเนินงาน
ตลอดจนแนวทางแก้ไขปรับปรุงต่อไปในอนาคต

โครงการต่อร้าฯ นี้มีฐานะเป็นโครงการหนึ่งของสมาคม
สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ดังนั้นเพื่อดำเนินงานจัดพิมพ์
หนังสือต่อร้าในนามของสมาคมฯ ทั้งนี้โดยมีคณะกรรมการ
บริหารทำหน้าที่เป็นเอกเทศ ในชั้นนี้ โครงการฯได้จัดรุปแบบ
แบ่งออกเป็นสาขาวิชา รวม ๘ สาขา คือ ๑. สาขาวิชาภูมิศาสตร์
๒. สาขาวิชาประวัติศาสตร์ ๓. สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ ๔.
สาขาวิชารัฐศาสตร์ ๕. สาขาวิชาสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา
๖. สาขาวิชาปรัชญา ๗. สาขาวิชาจิตวิทยา ๘. สาขาวิชา
ภาษาและวรรณคดี แต่ละสาขาวิชานี้อนุกรรมการทำหน้าที่พิ-
จารณาวางแผนนโยบายการสร้างต่อร้าในสาขาของตน กำหนด
ชื่อ และเรื่องหนังสือ ตลอดจนจัดทำและกำหนดตัวบุคคลผู้เขียน
เพื่อนำเสนอต่อกomite อนุกรรมการสาขาวิชานี้
ประกอบด้วยนักวิชาการ ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง จากมหาวิทยาลัย
และสถาบันต่างๆ นอกจากนี้ไปจากดำเนินงานจัดทำต่อร้า
แล้ว อนุกรรมการสาขาวิชาเหล่านี้ ยังทำหน้าที่ส่งเสริมให้
นักวิชาการ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการฯ ให้มากขึ้นเท่าที่
จะพึงกระทำได้

โครงการต่อร้าฯ มีนโยบายส่งเสริม การแปล เรียน
เรียง และวิจัย จุดประสงค์สำคัญเพื่อเร่งรัดให้ได้มีหนังสือ^๑
ต่อร้าจากงานทุกประเภท อย่างไรก็ได้ ในขั้นแรกย่อมจะต้อง^๒
เน้นหนักไปในด้านแปลเป็นส่วนใหญ่ เพื่อเผยแพร่หลักวิชา
ความรู้ ทั้งในขั้นพื้นฐานและขั้นสูงใหม่ๆ ให้ถึงมือนักศึกษา^๓
และผู้สนใจทั่วๆ ไป เป็นที่เชื่อแน่ว่าการส่งเสริมงานแปล

จะเป็นทางหนึ่งที่จะช่วยปั้นฐานสำหรับการเริ่มคิดค้น
ขัดเขียน ทางด้านวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ในวง
กว้างต่อไป

ทางด้านทุนทรัพย์สำหรับจับจ่ายในขั้นดำเนินงานนี้
โครงการฯ นี้ได้รับความช่วยเหลือในระยะต้นจากมูลนิธิร็อกกี้
เฟลเลอร์ ในระยะต่อไป โครงการต่อราย มุ่งอศัยกำลัง^{หุ่น}
ทุนจากผลประโยชน์อันพึงได้จากการจำหน่ายหนังสือที่โครง
การฯ นัดพิมพ์ มาใช้เป็นทุนหมุนเวียนต่อไป แต่ในขณะ
เดียวกัน โครงการต่อรายสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ก็มิใช่
เป็นกิจการแสวงผลกำไร หากมีความมุ่งประสงค์ให้นักศึกษาได้
มีโอกาสซื้อหาหนังสือต่อรายในราคาย่อมเยาพอสมควร เพราะ
ฉะนั้น รายได้จากการเพียงกับรายจ่ายไม่ จึงต้องห่วงพึง
แหล่งการสนับสนุนทางด้านทุนทรัพย์ต่อไปอีก สิ่งที่คณะกรรมการ
โครงการต่อราย หวังก็คือ ในขั้นต่อไป แหล่งดังกล่าวหนึ่น
จักรจากภายในประเทศของเราเอง หากนักวิชาการได้รับ^{หุ่น}
ความสนับสนุนให้ได้มีผลงานทางวิชาการปรากฏอย่างมาก เช่นนี้
ย่อมจะเป็นแบบอย่างอันดึงดูมสำหรับอนาคตของการศึกษาของ
ประเทศไทยต่อไป

๗๐๔ ๒๕๖๒
นาย...

ประธานกรรมการ
โครงการต่อรายสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

คำนำเสนอ

พระราชวรวงศ์เชื้อ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ประสูติ ณ วันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๙ บัดนี้ครบรอบหนึ่งศตวรรษแห่งวาระประสูติของพระองค์ท่าน ผู้ทรงได้รับคำยกย่องว่า ทรงเป็นหนึ่งในกวีเอกแห่งยุครัตนโกสินทร์

อันที่จริง พระองค์มิได้ทรงเป็นเพียงกวีเท่านั้น หากยังทรงเป็นนักเศรษฐศาสตร์ นักสหกรณ์ นักหนังสือพิมพ์ นักปราชญา และตลอดถึงนักกีฬาด้วย แต่ในบรรดาความเชี่ยวชาญทั้งปวงนี้ ที่เด่นอยู่ในความคิดของคนทั้งหลาย คงจะเป็นความเชี่ยวชาญในเชิงกวียิ่งกว่าอื่น

พระนาม “น.ม.ส.” เป็นที่รู้จักกันทั่วถิ่นไม่ใช่ในหมู่นักวรรณคดีรุ่นอาวุโสหรือนักเรียนชั้นมัธยม ฉะนั้นน่าจะกล่าวได้ว่า ในความคิดความรู้สึกของคนทั้งหลาย พระองค์ทรงเป็น “กวี” ยิ่งกว่าที่ทรงเป็น “นัก...” อีก

๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๙ หนึ่งศตวรรษของ
น.ม.ส. กวีเอก จึงเป็นโอกาสที่จะได้รำลึกถึงงานของ
น.ม.ส. อย่างลึกซึ้ง ซึ่งย่อมไม่หมายความเพียงแต่การ
กล่าวถึง ยกย่อง และชมเชยอย่างคาด ๆ แต่น่าจะ
หมายถึงการนำงานนิพนธ์มาพิจารณา ศึกษา ทบทวน
อย่างละเอียด ด้วยความไตร่ตรองอันรอบคอบและด้วย
ใจเบ็นธรรม เพื่อที่จะชี้แจงแสดงคุณค่าของงานนั้น ๆ
ออกมานให้เห็นประจักษ์ในเชิงวิชาการ

และนี่คือจุดประสงค์ของการเรียกของหนังสือเล่มนี้
ตลอดเวลาที่กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ยังทรงพระ
ชนม์ชีพอยู่และเมื่อสันพระชนม์แล้ว งานพระนิพนธ์
เรื่องต่าง ๆ ได้นำมาพิมพ์หลายครั้งหลายหน ในรูป
ลักษณะต่าง ๆ นักค้นคว้ารวบรวมและนักเขียนชีว-
ประวัติ ได้พิมพ์หนังสือเกี่ยวกับพระประวัติและงาน
พระนิพนธ์ของพระองค์ท่านออกมากลายต่อหลายเล่น
รวมทั้งบุคคลในวารสารและหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ
ตลอดจนงานวิทยานิพนธ์ที่ว่าด้วยพระนิพนธ์ของ
น.ม.ส.

แท้ก็ยังมีอีกหลายจุดที่ยังไม่มีการศึกษาในแนว
เจาะลึกอย่างแท้จริง

หนังสือเล่มนี้ประสงค์จะเปิดแนวคิดงานของกวี
ในด้านเจาะลึกตั้งแต่ล่าม จึงได้รวบรวมบทวิจารณ์งาน
นิพนธ์ของ น.ม.ส. ใน ๓ จุดใหญ่ ๆ

จุดแรก ภูมิหลังทางวรรณคดีสันสกฤตของน.ม.ส.
ผู้ได้นำนิทานและวรรณคดีสันสกฤตมาให้นักอ่านชาว
ไทยได้รู้จัก

จุดที่สอง กลวิธีการประพันธ์และท่วงทำนองกวี
ไหวหรอันเป็นการศึกษาในแนวสุนทรียศาสตร์

จุดที่สาม แนวคิดและศิลปะในสามกรุง งานชั้น
เอกของ น.ม.ส. ศึกษาในแนวของสุนทรียศาสตร์และ
แนวคิดหลักอย่างละเอียดตลอดทุกบทอน

ทั้งสามจุดอาจเรียกได้ว่า เป็นเพียงจุดเริ่มที่ยังไม่
สามารถครอบคลุมงานนิพนธ์ทั้งหมด แท้ก็ล่ามได้ว่า
เป็นจุดเริ่มที่มีคุณค่าสมบูรณ์ในตัวเอง และจะสามารถ
นำไปสู่การท่องเนื่องของ การศึกษาในจุดอื่น ๆ ต่อไป
นี่คือจุดประสงค์ของการที่สอง

บทวิจารณ์ทั้งสามบทในภาควิชานี้ มีท่วงทำนอง

และแนวทางที่แตกต่างกัน ความคิดในบางแห่งของผู้เขียนทั้งสามคนอาจขัดแย้งกัน หรือบางครั้งการวิจารณ์อาจปรากฏผลเชิงลบ (ในวรรณะของคนอ่านบางคน) ที่เป็นเช่นนี้ เพราะประสงค์จะให้ผู้เขียนมีสระสมบูรณ์ในการแสดงความคิดและวิธีการเสนอความคิด

และพระคริจัสโนข้อปราชของ น.ม.ส. ที่ว่า

“...ฉันจะพูดความลับสักข้อหนึ่ง ซึ่งซัก จะไม่กล้าพูด เป็นความในใจท่านด้วย ในใจฉันด้วย ความลับนั้นคือว่า เราจะรู้ว่ากาญจนอนชุดไหนดี ก็ เพราะคนอ่อนเข้าว่าดีมาก่อน เราไม่รู้เองว่าดีหรือไม่ ถึงจะชอบก็ไม่กล้าว่าดี เพราะกลัวจะผิด และกลัวเสียเหลี่ยม คนที่กลัวเสียเหลี่ยมนั้น เพราะมีเหลี่ยมจะเสีย และรู้ว่าเหลี่ยมอ่อน ถ้ารู้ว่าเหลี่ยมแข็งก็ไม่กลัวเสีย เราโดยมากเหลี่ยมอ่อน ...”

... ในสมัยนี้ ราชมกุศรพยายามพ่ายกันมาก เพราะไม่ครร เช้าใจ ถ้าเห็นตำแหน่งไม่กล้าติ ก็ เมื่อเราไม่รู้ จะรู้ว่าไม่ดีอย่างไรได้ เมื่อเราไม่รู้ ถ้ารู้ ก็ต้องรู้ว่าดี”^๑

๑. กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ (น.ม.ส.). “นิราศนวนทร์” ปัจุภata ทรงแสดงที่สามัญญาจารย์สมากม เมื่อ ๑๙ สิงหาคม ๒๔๗๖

ในภาคพระประวតิและงานพระนิพนธ์นั้น เป็น
บทความชั้นสันๆ ที่ผู้เขียนได้กล่าวถึง น.ม.ส. ในด้าน^๕
ต่าง ๆ พอที่จะช่วยให้ผู้อ่านทราบภูมิหลังและผลงาน
อื่น ๆ เพื่อให้หนังสือนี้สมบูรณ์ขึ้นในแง่วิชาการ และ
ได้นำเป็นพิเศษในด้านงานหนังสือพิมพ์และบทความ
ซึ่งเป็นงานสำคัญชุดหนึ่งของ น.ม.ส.

คงได้กล่าวแล้วว่า หนังสือนี้มุ่งหมายจะเปิดแนว
ทางการศึกษา พิจารณา ทบทวนงานเขียนในแนวเจาะ
ลึก โดยให้สระแก่ผู้เขียนอย่างเต็มที่ เพื่อประโยชน์
แห่งวิชาการ ผู้จัดทำจึงเชื่อมั่นว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็น^๖
ประโยชน์แก่ผู้ที่ได้ใช้ในการศึกษา และเห็นค่าของการ
พิจารณา ไตรตรองอย่างลึกซึ้ง อันเป็นคุณสมบัติ
ประการหนึ่งของ น.ม.ส. ผู้ทรงเป็นเจ้าของงานอันยั่งยืน
มาให้เราได้ศึกษา กันจนครบหนึ่งศตวรรษ ใน พ.ศ. ๒๕๐๙

สุวรรณ เกรียงไกรเพ็ชร์
คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคพระประวតิและงานพระนิพนธ์

ແດ “ນ.ມ.ສ.” ເຄລີມ ວຸຕີໂມໂຍືຕ

ວັນທີ ១០ ມກຣາມ ພ.ສ. ២៥៣៨ ເປັນວັນທີກຽບ
១០០ ນີ້ປະສົງຕີຂອງ ພຣະຈະວຽກສ່ວນ ກຣມມິນພິຖາ
ລົງກຣະນ (ພຣະຍອງຄໍເຈົ້າຮັນແຈ່ນຈາກສັດ)

ໂອກາສນີ້ ຂ້າພເຈົ້າຝຶ່ນເປັນຄີ່ມຍໍ່ ຂອນນົມຄວາມ
ຮະລົກດຶງພຣະຍອງຄໍທ່ານ ດ້ວຍການຝຶ່ນຄວາມຈໍາຍ່ອງໆບັນທຶກ
ໄວ້ໃຫ້ອຸ່ນໜີ ໄດ້ຮູ້ສົກປະທັບໃຈວ່າ ເມື່ອ ៥០ ປີທີ່ລ່ວມມານີ້
ປະເທດໄທຢູ່ໄດ້ມີຜູ້ຍິ່ງໃໝ່ ທັງໃນງວະການ ໃນງວ່າ
ວັງການປະເທດໄທ ອັນດີ່ຢູ່ໃຫຍ່ ແລ້ວວັງການປະເທດໄທ
ວັງການປະເທດໄທ ອັນດີ່ຢູ່ໃຫຍ່ ແລ້ວວັງການປະເທດໄທ
ຮ່ວມອູ້ໃນສນອງຂອງບຸຄຄລຄນເດືອຍວ

ຄວາມມື່ອຈົຈລະຖຸກປະການຂອງທ່ານຜູ້ນີ້ ຂີ່ອ
ຜູ້ຮູ້ຈັກກັນທົ່ວໄປໃນນາມປາກກາ “ນ.ມ.ສ.” ຜົ່ອ
ພຣະຈະວຽກສ່ວນ ກຣມມິນພິຖາລົງກຣະ

ຄນຮຸນເກົ່າ ໂດຍແລ້ວນັກສຶກສາຫີ່ອຫອນແນ້ນສື່ອ
ຢ່ອມຮູ້ຈັກ “ນ.ມ.ສ.” ຕີ່

นักหนังสือพิมพ์ยกย่องพระองค์ท่านว่า เป็นแบบ
ฉบับของนักหนังสือพิมพ์ต่อไป ทรงเป็นเพชรนาหนึ่ง
ในการหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย

นักวรรณคดีสุดคดีพระองค์ท่าน เป็นรัตนกวีของ
กรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งกวีคดียกันหรือบ้ำจุบันยัง
ไม่มีใครเสมอเหมือน

นักปักษกรองยื่อมรู้จักพระองค์ดี ในสมัยสมบูรณ์
ญาติธรรม ทรงใช้สติบัญญາและความสามารถทำให้
ราชการดำเนินงานก้าวหน้าหลายแขนง

เมื่อรัชกาลที่ ๗ มีพระราชดำริที่จะให้ปวงชนชาว
ไทยมีการปกครองตามระบบประชาธิปไตย และเริ่ม
ฝึกหัดในกรรมการองค์นตรีสภานั้น ที่ประชุมได้รับ
วิธีการของกรมหมื่นพิทยาลงกรณ ทรงแนะนำให้ดำเนิน
การในคล้องประชาธิปไตย คือ เมื่อผู้ใดเสนอญัตติ
ก็ต้องให้มีผู้รับรอง และให้มีการลงคะแนนสนับด้วยเบย์
ข้าวและเบย์นาเงิน

ศัพท์ภาษาไทยที่ใช้ในการประชุม เช่น “เสนอ
ญัตติ” – “นัด” – “ประญัตติ” – “อนุมัติ” – “อภิ
ประราย” – “ระเบียบวาระ” เหล่านี้ เมื่อสืบฯ ในการฯ

ได้รับเลือกจากที่ประชุมกรรมการองค์มนตรี ทรงเป็น
สภานายิก ได้ช่วยเหลือแนะนำการวางแผนเบี่ยงข้อบัง
คับของคณะกรรมการ ที่มีคำฝรั่งปะปนให้ใช้เป็นภาษา
ไทยทั้งหมด และยังใช้ต่อเนื่องกันมาจนถึงรัฐสภาใน
ปัจจุบัน

การจัดแผนผังห้องประชุม กรรมหนึ่นพิทัยลาลงกรณ์
ก็ทรงเป็นพระธูระจัดเอง บัลลังก์สำหรับนายิกและ
รองนายกนั่งเป็นประธานในการประชุม เช่น การยก
พัน ใต้และเก้าอี้ รวมทั้งซ้อนไม้สำหรับเคาะเวลา
บัญชาการประชุม ที่บไม้ลงคะแนน ก็จัดทำขึ้นใน
ครั้งนั้น และคงใช้อยู่ในรัฐสภาจนทุกวันนี้

พระประวតิ

พระราชนรวงศรีเมธ กรรมหนึ่นพิทัยลาลงกรณ์ ทรง
เป็นโวรสในกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ (หรือเรียก
สั้นๆ ว่า “วังหน้า”) และ จอมมารดาเลี่ยม (เล็ก)
ประสุกิวนที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๙ มีพระนามว่า
พระองค์เจ้ารัชนาเจนจารัส (ตนสกุลรัชนา)

โรงเรียนแห่งแรกคือ โรงเรียนพระตำหนักสวน

กุหลาบ สำเร็จแล้วพระชนมายังน้อย (พ.ศ. ๒๔๓๔) จึงเรียนภาษาอังกฤษต่อที่สำนักเรียนอังกฤษแห่งหนึ่ง จน พ.ศ. ๒๔๓๖ จึงได้เดินทางเข้ารับราชการในกระทรวงธรรมการ แต่ยังสนพระทัยที่จะแสวงหาความรู้ทางภาษาอังกฤษอยู่ มิได้ขาด ทั้งพระองค์สนใจชื่นชอบกับที่ปรึกษากระทรวงและข้าราชการที่เป็นชาวอังกฤษ จึงเป็นเครื่องเพิ่มพูนความรู้ทางภาษาอังกฤษเป็นอย่างดีที่สุด จนได้ย้ายไปเป็นผู้ช่วยที่ปรึกษากระทรวงพระคลังมหาสมบัติ เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๔๓๗ และถูกอธิการศักดิ์กันมาก ที่ปรึกษาถึงกับทูลบรรดาศรัทธา บัดว่า ควรส่งคนหนุ่มเยาว์พระองค์ท่านไปศึกษาต่อที่ประเทศอังกฤษ ก็จะได้คนดีที่สามารถมาใช้ราชการในวันข้างหน้า เสนนาบดีทรงเห็นชอบด้วย จึงย้ายมาอยู่ที่ตำแหน่งลามกระทรวงพระคลังฯ และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้ตามเด็จประพาสฯ รอบ เมื่อวันที่ ๗ เมษายน ในปีนั้น วันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๔๓๗ พระองค์เจ้ารัชนี แจ่มจรส.ได้กราบถวายบังคมตามแยกทางจากขบวนเสด็จไปศึกษาที่ลอนדון ทรงสอบไล่ได้เป็นนักศึกษามหา

วิทยาลัยเคมบริดจ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ แต่ต้องเสีย
กลับเมืองไทยเนื่องจากความจำเป็นทางราชการ ทั้งๆ
ที่ยังทรงเรียนไม่จบ

มาถึงกรุงเทพฯ วันที่ ๑๑ มกราคม ๒๔๔๒ ล่วง
ไป๓ วัน เสนอบคกรับสั่งเรียกให้เข้ารับราชการ นัยว่า
กระทรวงพระคลังมหาสมบัติสมัยนั้น กำลังเตรียมขยาย
งานกันขนาดใหญ่ ตำแหน่งและหน้าที่กำลังค่อยพระ
องค์ท่านอยู่ คือเป็นผู้ช่วยกรรมตรวจและกรรมสารบัญชี
วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ.๒๔๔๔ ได้ทรงย้ายไปเป็นปลัด
กรมธนบัตร เป็นเวลาที่กระทรวงพระคลังฯ เริ่มดำเนิน
จัดพิมพ์ธนบัตรออก ใช้แทนเงินตราภาษาปัณณ์เป็นครั้ง
แรก มีอัตราใบละ ๑,๐๐๐ บาท ๑๐๐ บาท ๒๐ บาท
๑๐ บาท และ ๕ บาท จ้างพิมพ์จากต่างประเทศ ส่วน
อัตรา ๑ บาทยังคงใช้หรือยกภาษาปัณณ์อย่างเดิม ต่อ
จากวันเปิดกรมธนบัตรได้ ๕ เดือนเศษ ก็ได้เลอนขึ้น
เป็นผู้แทนเจ้ากรมธนบัตร อีกไม่กี่เดือนก็ย้ายสังกัด
ไปเป็นเจ้ากรมกองที่ปรึกษา — เป็นอธิบดีกรมตรวจ
และการสารบัญชี

รวมเวลาที่ทรงรับราชการในรัชกาลที่ ๕ เป็นเวลา

๑๗ ปี มีชันชาได ๓๓ ปีใน พ.ศ. ๒๔๕๓ ขึ้นเป็น^๔
ปลายรัชกาลนั้น

ใน พ.ศ. ๒๔๕๔ รัชกาลที่ ๖ โปรดเกล้าฯ ทั้ง
เป็นองค์มณตรี ลำดับที่ ๑๙ ในองค์มณตรี ทั้งสิ้นรวม
๒๓๓ ท่าน

พ.ศ. ๒๔๕๖ โปรดเกล้าฯ ให้เฉลิมพระยศเป็น^๕
เจ้านายต่างกรม มีพระนาม พระราชวรวงศ์เชื้อ กรม
หมื่นพิทยาลงกรณ

พ.ศ. ๒๔๕๘ ทรงย้ายไปอยู่กรุงที่^๖ ใหม่ ทรง
เป็นอธิบดีกรมพานิชย์และสถิติพยากรณ์ และกรม^๗
เงิน เส้าฯ ในกรมฯ ได้ทรงก่อสำนักการสหกรณ์ขึ้น
ในประเทศไทย หลังจากพระองค์ท่านได้ทรงศึกษา^๘
ถึงหลักการสหกรณ์ของนานาประเทศ เห็นเป็นคุณ
ประโยชน์แก่เพลเมืองผู้เป็นชาวนา จึงทรงวางรากฐาน^๙
และแนวทางช่วยเหลือ เพื่อขยายให้กว้างขวางดังเป็น^{๑๐}
ที่ประจักษ์อยู่ในเวลา^{๑๑}

เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๐ ประเทศไทย
ได้ประกาศสงเคราะห์กับประเทศไทยเยอรมัน, ออสเตรีย^{๑๒}
และซังกاري คือสหกรณ์โอลิครองที่หนึ่ง อธิบดีกรม

พาณิชย์และสติ๊กพยากรณ์ ได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าพนักงานผู้พิทักษ์ทรัพย์ของชนชาติศัตรู กรมหมื่นพิทยาลงกรณทรงเป็นอธิบดีของกรมนั้น จึงต้องรับหน้าที่โดยคำแนะนำ

เมื่อสันส่องความ เช่นสัญญาเลิกเป็นศัตรูกันแล้ว นายห้างชาวเยอรมันหลายคนกลับเข้ามาเมืองไทย เมื่อขอตรวจดูบัญชีของห้างและของส่วนตัวเสร็จแล้ว ต่างได้มาฝากขอบพระคุณเสด็จในกรมฯ ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานผู้พิทักษ์ทรัพย์ของเข้า สรรเสริญว่าไม่มีประเทศใดจะพิทักษ์ทรัพย์ของเขายโดยความเที่ยงธรรม เรียบร้อยและรอบคอบเหมือนประเทศนั้น

ปลายรัชกาลที่ ๖ ได้ประกาศพระบรมราชโองการ ถึงสภากาแฟพาณิชย์และกระทรวงพาณิชย์ เสด็จในกรมฯ ทรงได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการและที่ปรึกษาของสภากาแฟ เป็นรองเสนอบทีกระหวงพาณิชย์ จึงทรงมีคำแนะนำในที่ประชุมเสนอบทีสภากาแฟ ถึงแต่ พ.ศ. ๒๔๖๓ จนถึงเดือนพฤษจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ ยังเป็นการประชุมเสนอบทีครั้งสุดท้ายในรัชกาลที่ ๖

สมัยรัชกาลที่ ๗ ขึ้นครองราชย์ ได้มีการตัดราย

จ่ายครั้งใหญ่ที่สุดในวงราชการทั่วไป สถาณียแห่งพานิชย์เป็นอันเลิก ให้กระทรวงคุณนายมาร่วมกับกระทรวงพาณิชย์ เรียกชื่อว่า “กระทรวงพาณิชย์และคุณนาย” และเส็จในกรมฯ ย้ายมารับตำแหน่งอุปนายก แผนกวาระนัดดี แห่งราชบัณฑิตยสถาน

ต่อมา โปรดเกล้าฯ ทรงกرمมีนพิทยาลงกรณ เป็นกรรมการร่างกฎหมาย และได้รับเลือกเป็นกรรมการสภากาชาด ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๖๗ ถึง พ.ศ. ๒๔๘๓ จึงได้ทรงลาออกจากกรรมการสภากาชาด

เนื่องจากเส็จฯ ในกรมฯ โปรดเกล้าฯ ทรงเป็นสมาชิกของสมอสโตรส์ลิม เพราอยู่ไอล์วัง จึงเส็จฯ ไปทรงเล่นเทนนิสที่นั่นเนื่องฯ ภายหลังทรงพระดำริ ทรงสماคมลอนเทนนิสแห่งประเทศไทยขึ้นและได้รับเลือกเป็นนายกรัฐมนตรีอยู่ ๑๒ ปี จึงทรงลาออก ทรงยังทรงร่วมก่อตั้งสมาคมรักบี้ฟุตบอลแห่งประเทศไทย และได้เป็นนายกรัฐมนตรีชุดแรก

เมื่อรัชกาลที่ ๙ มีพระราชดำริจะให้มีการฝึกหัดการป้องกันตามระบบฉบับประชาธิปไตย และเริ่มทดลองขั้นต้น โดยทรงคัดเลือกข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ที่เคยอยู่ใน

คณะกรรมการนตรี มีจำนวน ๕๐ ท่าน ตั้งให้เป็น “กรรมการองค์นตรี” ที่ประชุมของกรรมการชุดนี้เรียกว่า “กรรมการองค์นตรีสภा” การที่โปรดเกล้าฯ จัดให้มีสภาร่าง พ.ศ. ๒๔๗๐ กเพื่อให้เป็นการทดลองทางานทางที่จะตั้งรัฐสภานในประเทศไทยในอนาคต

กรรมการองค์นตรี มีกรรมมีนพิทยาลงกรณ์ร่วมอยู่ด้วย เปิดการประชุมครั้งแรกเมื่อวันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๐ ณ ศาลาสหทัยสมาคม โปรดเกล้าฯ ให้ราชเลขานุการมาด้วยเป็นประธานชั่วคราว ราชเลขานุการเชิญกระเสพพระราชนารถมาอ่านในสภามีใจความย่อฯ ว่า การที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เลือกกรรมการองค์นตรี ๕๐ ท่านนี้ เป็นอันเข้าใจว่า มิได้เลือกมาเป็นผู้แทนชนคนใด หรือเหล่าใดโดยเฉพาะ จะนั้นขอให้ออกความคิดเห็น โดยละเอียดปะโยชน์ส่วนใหญ่ของแผ่นดินและประชาชนทั่วไปเป็นสำคัญ ทรงเชื่อว่าคณะกรรมการ ๕๐ ท่านนี้จะดำเนินการประชุมให้เป็นประโยชน์แก่บ้านเมือง แม้มีสิ่งใดที่เห็นว่าข้อความผิดสุกให้เกิดแก่ประชาชน ก็ให้เสนอความเห็นขึ้นมา

เมื่อประธานชั่วคราวอ่านจบแล้วก็มีการเสนอวิธี
เลือกสภานายิกและอุปนายิก มีผู้เสนอขึ้น ๓ วิธี แต่
ที่ประชุมทูลงรับวิธีของกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ คือ
จากนั้น เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน
ณ อยุธยา) เป็นผู้เสนอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์เป็นสภा
นายิก และอภิปรายในที่ประชุมว่า พระองค์ท่านทรง
ไว้วางความรู้และความสามารถเหมาะสมแก่น้ำที่ ท่าน
เป็นเจ้าตำรา มีปักษ์ในการเขียนอ่าน เป็นผู้แตกฉาน
ในวิชาการ และเชื่อว่า ท่านจะรักษาความเป็นกลางใน
การประชุม จึงเหมาะสมที่จะเลือกเป็นสภานายิก เมื่อ
เจ้าพระยาธรรมศักดิ์ฯ เสนอแล้ว พระยามโนปกรณ์ฯ
จึงรับรองถึงความลงคะแนนลับ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์
ได้ ๒๒ คะแนน คนที่สองได้ ๑๐ คะแนน และคน
ที่สามได้ ๕ คะแนน เป็นอนุได้ทรงเป็นสภานายิก
การเลือกอุปนายิกก็ดำเนินต่อไป ได้แก่ เจ้าพระยาครร
ธรรมารชิเบศ (สมยันน์เป็นพระยาจินดาภิรมย์) ได้
นำความกราบบังคมทูลตามผลการเลือกตั้ง ในหลวงจึง
พระราชทานพระบรมราชานุมติตามที่ขอที่ประชุม

เมื่อหมดสมัย ใน พ.ศ. ๒๔๗๔ สมการรวมการ

องค์มนตรีได้มีการเลือกสภาก咽และอุปนายกอีกครั้งหนึ่ง กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ทรงได้รับเลือกเป็นสภานายกชั่วคราว ส่วนอุปนายกได้แก่พระยามานนวรราชเสวี่

จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๔๗๔ มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง งานของกรรมการองค์มนตรีจึงยุติลง เสด็จในกรมฯ ทรงเป็นสภานายกแห่งราชบัลลทิตยสภากแทนพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ซึ่งเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับต่างประเทศ ได้ทรงปฏิบัติราชการในราชบัลลทิตยสภาก ตามรอยพระบรมเดิน ซึ่งสภานายกพระองค์ก่อนทรงจัดไว้โดยตลอด

ใน พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้มีการจัดระเบียบงานขึ้นใหม่ และมีการเปลี่ยนนามราชบัลลทิตยสภาก เป็น “ราชบัลลทิตยสถาน” กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ จึงได้กราบถวายบังคมลาออกจาก เพื่อรับพระราชทานบำนาญ

รัตนกิจ

พระราชนรวงศ์เธอ พระองค์เจ้ารัชนาเจมส์ กรรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงใช้นามปากกาในการนิพนธ์เรื่องต่าง ๆ ว่า “น.ม.ส.”

นักปราชญ์และกวีรุ่นเดียวกับพระองค์ท่าน เทอด
พระเกี้ยรติให้เป็น “รัตนกี” ภายหลังที่เสด็จในกรมฯ
สืบประชนม์แล้ว แผ่นดินไทยก็เริ่รัตนกีรวมงานถึง
บัดนี้

นามแฝง หรือ นามปากกา “น.ม.ส.” เสด็จ
ในกรมฯ ทรงเลือกจากอักษรตัวหลังพยางค์ของพระ
นาม รัช นี่ แจ่ม จรัส

ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. สุมนชาติ สวัสดิกุล ได้
กล่าวตอนสุดท้ายคำวิจารณ์ เรื่อง พระนតคำฉันท์
ของ น.ม.ส. ว่า

“พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์
ทรงเป็นกวีเอกของไทย สมัยกรุงรัตนโกสินทร์
น้อย่างแท้จริง ยกที่จะหากรู้สื้อนไม่เทียบ
ได้ ทำนองเช่น ทำนองแต่งของพระองค์
ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ย่อมมีลักษณะผิด
กับกวีอย่างเด่นชัด เป็นลักษณะอันควรแก่
การศึกษาอย่างยิ่ง . . . ”

นายคำรา ณ เมืองใต้ ได้สรรเสริญไว้ในหนังสือ
ประวัติวรรณคดีไทย ว่า

“ทรงใช้ชื่อปากagan.m.s. ไม่ว่าจะเป็นนิพนธ์
ร้อยแก้วหรือภาพยักษ์กลอน ถ้าเป็นของ น.m.s.
แล้ว เราจะเห็นว่ามีสำนวนโวหารวิเศษกว่า
ของผู้อื่น และอาจกล่าวได้ว่า กรมหมื่น
พิทยาลงกรณ์เป็นกวีผู้เดียวที่นิพนธ์กวีโดย
ไม่ได้เลียนของก่อน คำนั้นที่หรือบทกวี
กลอนอื่นของพระองค์ มีสำนวนโวหารและ
ภาษาของพระองค์เอง ในทางร้อยแก้วนั้น
สำนวนของ น.m.s. เป็นสำนวนที่มีชีวิตชีวา
มีธรรมะสปনอยู่ด้วยเสมอ . . .”

“จพารตัน” นักเขียนอีกท่านหนึ่ง เขียนไว้ใน
หนังสือ วงศ์วรรณคดี “เรื่อง ชุมนุมกาพย์นานาชาติ”
ตอนหนึ่ง ได้กล่าวถึง น.m.s. ว่า

“บทวรรณกรรมของประเทศไทย ที่
อาจเป็นมหากาพย์เรื่องแรกที่สุดและใหม่ที่สุด
นั้นน่าจะได้แก่ “สามกรุง” ของท่าน รัตนกวี
น.m.s. หรือ พระราชนรุวงค์เรอ กรมหมื่น
พิทยาลงกรณ์ ผู้ทรงนิพนธ์จบเมื่อวันที่ ๓๐
พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ . . . เป็นฝีพระ

โอษฐ์เรื่องสุดท้าย อันเป็นพยานยืนยันความ
เป็นกวีแท้ของพระองค์อย่างชัดเจน เพราะ
เป็นเรื่องเดิมไปด้วยความไฟแรงชาบฉีดใจทำ
ให้ผู้อ่านเกิดอาการมึนเมาหลายสถาน . . . ”

ศาสตราจารย์สกิจ นิมนานเหมินทร์ แม้จะวิจารณ์
งานของ “น.ม.ส.” เป็นเชิงค้อนแคะ ไว้ในหนังสือ
ประชากาต แต่ก็ยังยอมรับว่า “น.ม.ส.” เป็น รัตนกวี
ไว้เหมือนกัน

เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มณฑรี (สนั่น เทพหัสดิน
ณ อยุธยา) หรือที่รู้จักกันในนามของ “ครูเทพ”
แต่งสักวativiyพะพรในงานแซยิดครับ ๖๐ ปี ของ
กรมหมื่นพิทยาลงกรณ เมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ.
๒๔๗๙ (๔๐ ปีมาแล้ว) ดังนี้

สักวajeช้าและเพอนข้อย
หนึ่งในร้อยหายากอย่างจะว่า
ท่านอาบรักษานักสามารถตัว
เลิศวิชาอ่าคุณอดุลย์ยศ
ก่อวงกวีศรีประพันธ์ขวัญป้าูก
น.ม.ส. ยอดยกยอมกันหมด
ชั้นชาห้าร้อบชอบแฉมทด
ให้ท่านสดชื่นเนาเก้าร้อบเอย ๆ

ยื่อมกราบกันแล้วว่า พระราชวรวงศ์เรอ กรม
หมื่นพิทักษ์ลงกรณทรงมีปฏิภาณในทางหนังสือ ธรรม
ดานคนที่รักหนังสือมักมีนัยฝ่ายไม่ตรงแท้เด็ก เมื่อ
พระองค์ท่านทรงพระเยว่ ทรงบรรจุเสื้อสองตัว
หันหน้าเข้าหากันบนหลังหีบผ้าเช็ดหน้า ก็จวymาเขียน
เป็นคำโคลงไว้ใต้รูป ทั้งๆ ที่ไม่ได้ทรงพระทัยจะให้
เป็นโคลงเลย ลายพระหัตถ์ก็ยังยิ่งอย่างลายมือเด็ก
แต่ว่ารูปตอนและเอกสาร กูกต้องตามลักษณะโคลงทุก
อย่าง และได้อวยให้ความดี โคลงนั้นบังเอญไปสะกด
ตาของท่านผู้รู้หนังสือดีเข้า ท่านก็เลยหยิบไปอ่าน
และพิจารณา แล้วทำนายล่วงหน้าว่า โควัชพระองค์
ชายจะเป็นผู้รู้หนังสือดีถึงกับเป็นกวี ซึ่งนับว่าท่าน
ผู้นั้นทำนายได้อย่างแม่นยำที่สุด

เมื่อเริ่มเป็นนักประพันธ์

เมื่อพระองค์เจ้ารัชนาเม่นราช ทรงสำเร็จวิชา
เบื้องตนแล้ว เสด็จเข้ารับราชการ ปฏิภาณทางหนังสือ
ของท่านก็ยังปราภ្មชัดออกมabeen ลำดับ โดยรับสั่ง
แล้วว่า ขณะที่เข้ารับราชการ ได้ไม่สุนานนัก มีเวลา

ว่างก็แต่งหนังสือลงดู ทรงเห็นเข้าที จึงส่งไปให้หนังสือ วชิรญาณ รายเดือน เมื่อพระนิพนธ์ได้ลงพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือนั้น รับสั่งว่า “ปล้มใจราวกะอะไรดี” แต่บรรณาธิการไม่ยอมเชือดอยู่เป็นนาน ว่าท่านเป็นผู้ทรงหนังสือนั้น หาว่าผู้ใหญ่เขียนให้ พระองค์ท่านเป็นแทคดสั่งมา ตั้งแต่นั้นแลยทำให้ทรงขยันเขียนส่งบ่อยเข้าอีก จนบรรณาธิการเชือ

พ.ศ. ๒๕๔๒ ในเดือนที่เดือนที่แล้วจากเจ้าเรียนที่อังกฤษ บรรณาธิการหนังสือ วชิรญาณ ผู้เคยติดใจพระนิพนธ์ของท่านได้มารายประทาน “เรื่องของนักเรียนเมืองอังกฤษ” ไปลงพิมพ์อีก เรื่องนั้นประโภชน์แก่พระประวัติอย่างมาก

ใน พ.ศ. ๒๕๔๓ เมื่อพระสหาย ๒-๓ คน กลับจากการเล่าเรียนในต่างประเทศมาพร้อมเพรียงกันแล้ว ก็ร่วมกันคิดอ่านออกหนังสือพิมพ์รายเดือนชื่อ ลักษณ์วิทยา ชื่อนั้นเพื่อล้อคุณที่ลอกเอาเรื่องของคนอื่นมาเป็นของตน เป็นหนังสือชุดแรกที่สมัยโน้นดูเหมือนเรียกว่าสำนวน “โก” ออกมาเป็นเวลา ๒ ปี บีแรกมีผู้รับมากจนลักษณ์วิทยามีโรงพิมพ์ของตนเอง ครั้นรุ่ง

ขั้นบท ๒ เลยไม่เก็บค่าบำรุงแรมให้เปล่าทั้งปี บีที่ ๒
มีผู้นิยมมากขึ้น บอกรับเพิ่มมาจำนวนมาก แต่ ลักษณ์
วิทยา ก็ต้องเลิกไป เพราะ “คณะ” มีราชการมากขึ้น
ก็ไม่ค่อยมีเวลาเขียน เมื่อไม่มีเวลาเขียนก็ไม่มีเรื่อง
เมื่อไม่มีเรื่องหนังสือก็ออกไม่ได้ จึงต้องพับฐานไป
ทั้งๆ ที่อยู่อ่านพากันเสียดายและติดใจเรื่อง “สังคม
รัสเซียกับญี่ปุ่น” ของ น.ม.ส.

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรด
หนังสือ ลักษณ์วิทยา ด้วยเห็นผิดชอบของคณะที่จัดทำมา
แล้ว จึงทรงมอบให้ น.ม.ส และคณะ รับช่วงงาน
หนังสือ ทั่วบัญชา ของส่วนพระองค์ (มีกำหนดเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๔๗ ออกเป็นรายเดือน) ตลอดเวลาที่พระองค์
มีพระราชกรณียกิจที่ต้องเสด็จพระราชดำเนินตรวจ
ราชการหัวเมืองฝ่ายเหนือ ไปถึงมณฑลพายัพ ซึ่ง
ต้องใช้เวลาถึง ๖ เดือน เพราะการคมนาคมสมัยนั้น
ไม่เหมือนกับสมัยนี้ แม้กระทั้งรถไฟก็ยังไม่ไปถึง
เสด็จในกรม ๆ และเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มณฑร
(ขณะนั้นยังเป็นพระยาไพบูลศิลปศาสตร์) ได้ปฏิบัติ
หน้าที่ทั้งทรงมอบหมายให้เป็นอย่างดี กล่าวคือ ต้อง

ช่วยกันเขียน และเที่ยวขอร้องให้คนอื่นช่วยเขียน แต่ต้องเลือกเนื้อหาที่ถูกพระราชอธิการย์เห็นนั้นด้วยเหตุนั้น “จดหมายจาก wanghar” ของ “น.ม.ส.” จึงมีอยู่ในหนังสือ ทวีบัญญา

ทำหนังสือพิมพ์

เวลา_rับราชการของกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์นั้น เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๓๖ จน พ.ศ. ๒๔๗๖ คำนวณได้ถึง ๔๐ ปี ผู้ทรงครุ่นเคร่งอยู่กับสรรพกิจราชการอย่างพระองค์ท่านนั้น เมื่อเลิกครุ่นเคร่งก็เป็นธรรมชาติจะทรงรู้สึกว่าเหว่ ความว้าเหว่ทำให้ประอารมณ์หงุดหงิดบ้างบางเวลา ความหงุดหงิดเกิดจากความว่างไม่มีอะไรทำเป็นกิจจะลักษณะ

ยารักษาความว่างและความว้าเหว่ขานานหนึ่ง เป็นยาประจำพระองค์ ซึ่งเคยทรงใช้มาแล้วเป็นพักๆ ยาขานานนักอ ทรง “เล่นเขียนหนังสือ” เมื่อเขียนไว้มาก ๆ เข้า ก็จัดพิมพ์เป็นเล่มเสียคราวหนึ่ง

พระเหตุถึงกล่าวมานั้น ใน พ.ศ. ๒๔๗๗ จึงเกิดหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ ประมวลมารค มี

หม่อมเจ้าหงษ์พรมพิมพ์บรรณ รัชนี พระชายา เป็น
บรรณาธิการ พร้อมกับมีโรงพิมพ์ประมวลญามารคขึ้น
ที่วังถนนประมวลญ ต่อมาอีกไม่ถึงเดือน ก็มี ประมวลญ
สาร รายสัปดาห์ออกตามมาอีกฉบับหนึ่ง นายเสาว์
บุญเสนอ เป็นบรรณาธิการ

หนังสือพิมพ์ ประมวลญามารค เพื่อแรกทรงมุ่ง
หมายเพื่อทำเล่นสนุก ๆ ภายในการอุบครัวและมิตร
สหาย มีเรื่องแปลกด ๆ และขำขัน ทางแต่งขึ้นเองและ
แปลจากเรื่องของต่างประเทศ ส่วนมากมีสารประ
โยชน์กับความรู้ใหม่ ๆ ส่วนหนังสือพิมพ์ ประมวลญ
สาร มีเรื่องหนักไปในทางบันเทิงเริงอารมณ์ แต่สิ่ง
ที่มีค่าของฉบับนี้อยู่ในหน้า ๕

พฤษภาคมปี ๒๔๗๘ หนังสือพิมพ์รายวัน ประ
มวลญวัน ของสำนักเดียวกันก็คลอดออกมากอีกฉบับ
การจะเล่นในเบื้องตนจึงกล้ายเป็นการค้าซึ่งนับว่าเป็น
ล้ำเป็นสั้นในบันปลาย เพราะเป็นหนังสือพิมพ์มาตรฐาน
ฐานเป็นที่เชื่อถือของยุคนั้น กรมหมื่นพิทยาลงกรณ
ประทานพระอุปถัมภ์แก่หนังสือพิมพ์ในสำนักนี้ ด้วย
การทรงเขียน “หน้า ๕” ใน ประมวลญวัน และ

ประมวลสาร อันเป็นเครื่องชักจูงให้ทรงเพลินอย่าง
หนึ่ง อีกอย่างหนึ่งก็คือ ทำให้หนังสือพิมพ์ในสำนัก
นั้นเป็นที่นิยมในตลาดหนังสือทั่วไปด้วย

ในระยะเวลาใกล้เคียงกัน พระเชษฐาของหม่อม
เจ้าหญิงพรพิมพวรรณ รัชニ คือ พระองค์เจ้า
วรณไวยากร วรวรรณ (ต่อมาโปรดเกล้าฯ เนลิม
พระยศเป็นเจ้านายต่างกรม มีพระนาม พระเจ้าบรม
วงศ์เธอ กรมหมื่นราชปิพงค์ประพันธ์) ได้ออกหนัง
สือพิมพ์รายวันชื่อ ประชาชาติ มีนายกุหลาบ สาย
ประดิษฐ์ เป็นบรรณาธิการ

กุหลาบ สายประดิษฐ์ กับข้าพเจ้า เป็นเพื่อน
รักใคร่สนิทสนมกันมาตั้งแต่วัยรุ่น เคยลงทุนออก
หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์คู่กันมา และพับฐานกันไป
แล้ว คือ สมานมิตรบรรเทอง ของข้าพเจ้า และ
สุภาพบุรุษ ของ กุหลาบ สายประดิษฐ์

ตอนที่กล่าวมานี้ ก็มาเป็นบรรณาธิการหนังสือพิมพ์
รายวันแข่งกันอีก เมื่อกรมหมื่นพิทยาลงกรณทรง
เลือกข้าพเจ้าเป็นบรรณาธิการ ประมวลวัน หลัง
จากได้รับสั่งเรียกข้าพเจ้าไปหารือโครงการที่จะทำหนัง

สือพิมพ์รายวัน และเป็นที่พอพระทัยก้มอบให้ข้าพเจ้า
จัดทีมทำกันเลย

พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ ทรง
นิพราริยาณแบบ “ผู้ดื่องกุญ” พระทัยเยือก
เย็นเพียบพร้อมด้วยความสุขรอบคอบ เวลารับสั่ง^๔
เสียงเรียบๆ แต่นักแน่น ไม่เคยได้ยินคำหรือ
เกรยวกราด ทุกลักษณะสมเป็นเจ้านายและนารักครัว
นับถือ

ออกจากตำแหน่งก้าวจากงานทางการเงิน และส่วนเตือน
นอกแพรคอบดี ตนบรรทมตอนเช้า ทรงเดินออก
กำลังพอสมควร ตอนสายจึงจะทรงเริ่มทำ “หน้า๕”
ของ ประมวลวัน ส่วนมากมิได้ทรงพระอักษร
ด้วยพระองค์เอง ถึงเวลา มีพนักงานไปอยรับคำบอก
ให้เขียน พนักงานแต่ละคนที่รับคำบอกนั้น เส็จใน
กรมทรงเลือกจากผู้มีความรู้เป็นมาเปรียญทั้งนั้น
 เพราะบางครั้งก็จะรับสั่งตามเกี่ยวกับภาระมงคล หรือ
บาลี และบัญหาที่ข้องพระทัยบางประการ เท่าที่
ข้าพเจ้าจำได้

มหาແນ້ນ ประพัฒน์ทอง เปรียญ ๙ ประโยชน์

ภายนอกไปรับราชการ มีตำแหน่งหัวหน้าอนุ
ศาสตราจารย์ กองทัพอากาศ ได้รับพระราชทานยศ^๔
เป็นนาวาอากาศเอก (พิเศษ)

หมายเหตุ สนธิรักษ์ เปรี้ยว ๙ ประโภค
ภายนอกไปรับราชการ เป็นหัวหน้ากองวัฒนธรรม
กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

มหาวัน นาลยง เปรี้ยว ๙ ประโภค ภัย^๕
หลังออกไปรับราชการ เป็นหัวหน้าแผนกวารณคดี
กรมศิลปากร (ถึงแก่กรรมแล้ว)

เมื่อรับสั่งเป็นคำออกให้เขียนเสร็จแล้ว ทรงอ่าน
ตรวจทานด้วยพระองค์เอง และส่งช่างเรียง เมื่อเรียง^๖
พิมพ์แล้ว ท่านทรงตรวจปรุงฟื้กครั้งก่อนที่จะพิมพ์

แม้ว่ากรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงเป็นยอดนัก
ประชญ์ แต่พระองค์ทรงเห็นว่า ในฐานะที่ข้าพเจ้า^๗
เป็นบรรณาธิการซึ่งต้องรับผิดชอบทุกตัวอักษรที่พิมพ์
ออกไป จึงรับสั่งให้ข้าพเจ้าตัดthonแก้ไขได้ ถ้าเห็น
ว่าล้าแนวกฎหมาย ประกอบกับบุคคลนี้หัวหน้ารัฐบาล
หาดราเวนนักช่าว นักหนังสือพิมพ์ ว่าเป็นฝ่าย
ทรงข้าม มักจะติดร่างແเมื่อมีการจับผู้ค้ายสิบเป็น

กบฎอยู่บ่อย ๆ ข้าพเจ้าจำเป็นต้องระมัดระวังข้อเขียน
ของเส็จในกรมฯ เพื่อมิให้โรงพิมพ์ถูกปิด เพราะ
บางที่พระองค์ท่านทรงหมั่นใส่ผู้บริหารบ้านเมือง ทรง
เขียนเห็นบันatem หรือเล่าเรื่องในต่างประเทศเป็นการ
เบรียบเบรีย ข้าพเจ้าเห็นว่าเราไป ก็ขอให้ทรงคัด
บางประโยคหรือบางตอนออกเสียงบ้าง ท่านก็ทรง
อนุญาต เพราะหน้า๕ ในประมวลวันนั้น ครูก็
รู้ว่าผู้ใดเขียน

ในคราวที่มีการจับกุมชุนนางผู้ใหญ่และเจ้านาย
บางพระองค์ มีเสียงลือว่า ตำรวจสันติบาลกำลังจ้อง
เส็จในกรมฯ เพราะผู้ถูกจับบางคนเป็นพระสหาย
ของพระองค์ท่าน เคยมาเฝ้าที่วังอยู่เสมอ ข้าพเจ้า
ต้องไปเชี้ยวแจงกับผู้บังคับการตำรวจสันติบาล และเชิญ
นายตำรวจสันติบาลนอกเครื่องแบบที่เคยมาเกร็งแกร้ว
ถนนประมวลเข้าไปเฝ้า และไปมาหาสู่กับข้าพเจ้า
ที่โรงพิมพ์ในวังทุกวेलา จนทางการตำรวจเลิกสนใจ
ทางรัฐบาลสมัยนั้นโดยส่งคนมาทابตามกรมหมื่น
พิทยาลงกรณ จะทูลเชิญให้ร่วมคณะผู้สำเร็จราชการ
แทนพระองค์ แต่เส็จในกรมฯ ปฏิเสธไปว่า สุขภาพ

ไม่ค่อยดี และประชารพระเนตรเป็นต้อกระจากจัง
ได้เงยบกันไป

เกี่ยวกับสังคมโลกครั้งที่สอง เศรษฐ์ในกรมฯ
มั่นพระทัยอย่างหนักแน่นว่า สมัพันธุ์มิตรต้องเป็น
ฝ่ายชนะแน่ ทั้งๆ ที่ชีตเลอร์บุกยึดครองยุโรปไปแล้ว
หลายประเทศ และมีข่าวจะบุกอังกฤษ พระองค์ท่าน
ทรงเรียกข้าพเจ้าไปคุย มักจะชมเชยเชอร์ชลท์เป็น
นักสู้เหมือนบุลต์ด็อก ลงกัดแล้วไม่มีปล่อย ทั้งทรง
ยืนยันชีตเลอร์ไม่กล้าบุกขึ้นมาทางอังกฤษ และก็เป็น
ความจริงเสียด้วย

เมื่อญี่ปุ่นโടดเข้าร่วมสังคมโลกเป็นฝ่ายเดียวกับ
เยอรมัน เศรษฐ์ในกรมฯ ตรัสกับข้าพเจ้าว่า

“เดิมເຍ້ຍ ฉันไม่นึกเลยว่าญี่ปุ่นจะเป็นชาติที่ไปที่
สุดในโลก”

เศรษฐ์ในกรมฯ ทรงเชื่อมั่นตลอดเวลาว่า ฝ่าย
อังกฤษและอเมริกาจะต้องชนะอย่างแน่นอน แม้
จะเสียเปรียบในตอนนั้น แต่กำลังมหาศาลของอเมริกา
จะทุ่มเทเอาชนะจนได้

นำเสียดายที่พระองค์ท่านสั่นพระชนม์เสียก่อนที่
สังคมโลกครั้งที่สองจะสนสุด

ความคาดหมายของพระองค์ที่มั่นพระทัยนั้น ในที่สุดก็เป็นความจริง

แล้วในที่สุดโรงพิมพ์ประมวลสารฯ ซึ่งเป็นที่เล่นและเป็นที่ก่อประจิการงาน ซึ่งบริบูรณ์ด้วยเครื่องอุปกรณ์อนามัย มีอายุตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๗ จน พ.ศ. ๒๔๙๖ ก็ได้ถึงกาลาวสานด้วยระเบิดเพลิงของเครื่องบินฝ่ายสัมพันธมิตร เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๖

ประมวลวัน - ประมวลสาร - ประมวลสารฯ
ผลอยดับไปด้วยกันเมื่อมีชีวิตได้เพียง ๘ ปี

ต่อมาถูกไม่ถึง ๒ ปี ข้าพเจ้าก็พบกับความเสร้ำที่สุด คือวันที่ ๒๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๘ หลังจากทรงนิพนธ์ “สามกรุง” สำเร็จ “น.ม.ส.” ก็เดชะนำลากาลกโลก

ประเทศไทยผลอยสูญเสีย “รัตนกี” - “นักหนังสือพิมพ์ผู้ยิ่งใหญ่” ไปด้วย

บรรณาธิการ

พระประวัติและพระนิพนธ์ของพระราชนรังค์เชื้อ กรมหมื่นพิทักษ์กรณ. (พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงพระศพ พระราชนรังค์เชื้อ กรมหมื่นพิทักษ์กรณ. ๒๔๙๑)

ຜສມ-ຜສານ ຂອງທ່ານ ນ.ມ.ສ. ເສົ້າຍ ພັນຊຮັງຢືນ

ระหว่าง พ.ศ. ๒๕๗๘ และพ.ศ. ๒๕๘๖ ພຣະລາຊ
ວວຽກເຮົາກຣມໝັນພິຖາລົງກຣນ ຮ່ອທັນພຣະນາມໃນ
ສນາມອັກຊ່າວ່າ ນ.ມ.ສ. “ໄດ້ທຽບຂ້າວນໝູ່ສຫຍາ
ອອກແນ້ນສື່ອເພື່ອ “ທຽບພຣະສໍາຮາຜູ” ຍານີ້ມີຜູກພັນຮາຊ
ກາຣແຜ່ນດິນ ເລີ່ມທີ່ນີ້ ຊຶ່ວ່ອ ປຣະມວຸນມາຮຄ ອອກເປັນ
ໜັ້ນສື່ອຮາຍສັປດາໜ້າ ຕ່ອມາໄດ້ອອກແນ້ນສື່ອຮາຍສັປດາໜ້າ
ອີກຈົບບັນຫຼັນຊື່ວ່ອ ປຣະມວຸນສາຮ ສ່ວນ ປຣະມວຸນວັນ
ອອກເປັນຮາຍວັນ

ກາຣທຽບອອກແນ້ນສື່ອດັ່ງກ່າວ ທຣາວວ່າທຽບໃຊ້ທຸນ
ແລະບຸຄຸຄລ ເປັນສ່ວນພຣະອົງຄໍທັງໝົດ ທຽບເລືອກຄະແຜູ
ເຂີຍຜູ້ປະກອບກາຣ ອູ້ໃນວທ່າທຽບວາງພຣະທັຍໃນ
ວິຊາໜັ້ນສື່ວ່ອ ສ່ວນໃໝ່ທຽບເລືອກໄດ້ໃນໝູ່ພຣະສຫຍາ
ນັກແນ້ນສື່ວ່ອຜູ້ມີຜົມຜົມອເກົາໆ ສມຍທຽບອອກແນ້ນສື່ວ່ອ ລັກວິຖາ
ແລະໜັ້ນສື່ອນ ເພື່ອເສົ້າຈາລັບຈາກກາຣຕິກິຫາໃນຍຸໂຮປ
ໃໝ່ໆ

ประมวลมารค ประมวลสาร และ ประมวลวัน
เป็นหนังสือเพร่หลายมาก อุํยในหมู่นักอ่านที่ไฟใน
วิชาหนังสือ เรื่องที่ทรงคัดลงพิมพ์ดี ที่ทรงนิพนธ์
เองดี ประกอบด้วยวรรณคดีไม่มีเสบแสง เป็น
หลักฐานของผู้รักการเขียนอ่าน ประมาณกันโดย
บัญญาว่า หนังสือนั้น ๆ เป็น ศาลาภิการแห่งวรรณ
กรรม

ท่าน น.ม.ส. ทรงเขียนเรื่องลงพิมพ์ในหนังสือ
ประมวลมารค ประมวลสาร และ ประมวลวันทุก
ฉบับและทุกวัน ทรงกวดขันก้าวไปถึงผู้ร่วมประกอบ
การ ซึ่งส่วนมากเป็นผู้เยาว์ เช่น ผู้เขียนสารคดี ผู้
แปลชื่อ ผู้เขียนชื่อ ที่ยังเบาความในวิชาหนังสือ
ก็ทรงกรุณาทักท้วงและตักเตือนให้เขียนหนังสืออยู่ใน
ลักษณะที่พูดออกไปดังอักษรได้ว่า

“ถ้าใครเข้าอ่านแล้ว เข้าใจ杰มแจ้ง เห็นใจ
ดังเดินไปในที่เดียนราบ ไม่ต้องบุกหญ้าราก
ไม่สะดุดขอนไม่ทันอนขวางทาง ไม่ต้อง
บีนข้ามรั้ว ไม่ต้องโจนข้ามคู ไม่ต้องอัดลม
หายใจเพื่อที่จะเบ่งบัญญา ฯลฯ

ไม่ประดิด ประดอยแต่ละประโยชน์ให้เป็นประโยชน์ทรงเครื่อง เปรียบเหมือนแต่งตัวธรรมดาเดินไปตามสบายนั่น ใช่นุ่งหางแหงส์ คาดเขี้ยวบاد สวมชฎา เดินท่ายีเกออก ฉาก ฯลฯ”

ที่กล่าวว่าท่าน น.ม.ส. ทรงกรุณาทักท้วงและตักเตือน มิใช่การทรงเรียกไปแก้ไข หรือทรงมาใช้ว่าเรื่องประเกทไหนต้องเขียนอย่างไร ไม่เคยทรงรังแกวิธีเขียนหนังสือของใคร แต่มักจะทรงประภาให้ได้ยินกันในกลุ่มผู้ร่วมสำนัก ว่าใครเขียนอะไรไม่ถูก และไม่เป็นอย่างไร ยกตัวอย่าง นักเขียนเขียนว่า “นายเขียวຍก ตื้น ชื่น เทະ นายแดง” ก็ทรงประภาดังๆ ว่า “ อวยะะอย่างอื่น ใช่เหรอไม่ได้ ไม่ใช่หรือ ” คราวหนึ่งนักเขียนเขียนเรื่องเกิดอัคคภัย ใช้ประโยชน์ว่า “ແຂກຮັງວ່າ ເພີ້ງໄໝ້ ” ทรงทักว่า “ແຂກພູ້ໄທຍ້ຈົງນະເຫອ ”

ท่าน น.ม.ส. ทรงประทานคำสอนวิชาหนังสือด้วย การทรงให้เห็นกันเอง และให้อ่านกันเอาเองทุกประเกทและทุกวิธี พิธีรีตอง ดัดจาริต ประดิด

ประดอย ไม่มี ใครอ่านหนังสือที่ทรงก็เข้าใจทันที
“ไม่ต้องอัคค์หมายใจ เพื่อจะเบ่งบัญญฯ”

โดยนัยดังนี้ จึงมีผู้เปาความในวิชาหนังสือ ที่มี
บัญญฯ ได้ประกอบการร่วมกับพระองค์ท่านมาในสมัย
นั้น “เขียนหนังสือเป็นขั้นมาหลายคน” จนถึงมักมี
ผู้กล่าวกันในสมัยโน้นว่า ใจจะอ่านหนังสือต้อง^{ต้อง}
อ่านหนังสือของ “สำนักประมวลญวัน” และมักจะทาย^{ต้อง}
กันถูกกว่า คนมีอายุที่ยังเขียนหนังสือด้อยๆ ได้ในสมัยนั้น
คงคนและคงสำนัก เห็นจะเป็นคนที่มาจากการสำนัก^{ต้อง}
ประมวลญวัน หรือไม่ก็เป็นพวกที่ออกไปไม่ไกลจาก
สำนักหนังสือถนนประมวลญวันนั้น

ในหนังสือ ประมวลญมารค ประมวลญสาร และ^{ต้อง}
ประมวลญวัน ท่าน น.ม.ส. ได้ทรงเรื่องต่างประเกท
ไว้มาก ในประมวลญมารค ทรงไว้ไม่กำหนดหน้า ใน
ประมวลญสารและประมวลญวัน มักทรงไว้ในหน้า ๕
หัวชื่อคล้องกันทรงใช้ว่า “ปเกียรตนก” คงที่ และโดย^{ต้อง}
สม่ำเสมอ มักทรงใช้คำ “ผสม-ผสม” บรรจานัก^{ต้อง}
อ่านมักพูดกันคิดปากในสมัยนั้น เมื่อต้องการจะรู้^{ต้อง}
อะไรว่าควรตัดสินใจอย่างไรก็ “ให้ไปอ่านหน้า ๕

ของสำนักถนนประมวล

“บก.เกียรติก” และ “พสม-พสาน” มีผู้ร่วบรวม พิมพ์ไว้เป็นเล่ม หาได้ในขณะที่เขียนนี้เพียง ๕ เล่ม ใหญ่ เป็นจำนวนหน้า (๑๖ หน้า) กีอูป ๓,๐๐๐ หน้า แต่รวมไม่น่า闷ด ยังไม่มีทางสอนให้รู้ ที่เหลือ ยังไม่ได้รวมเป็นเล่ม ให้อยู่กับพันหน้า

เรื่องที่ทรงเขียนมีหลายประเภท หลายวิธีดังกล่าว ขอเลือก นำมาพิมพ์ประกอบในที่นี้ไว้เฉพาะ เรื่องที่ ทรงนุ่งครองค์อวิชาหนังสือ และ เรื่องประชาธิปไตย ที่ ทรงห่วงใย ให้เป็นการประเทืองน้ำเสียงของคนรัก อ่าน และเป็นเครื่องบูชาควรจะยกพระเกียรติคุณให้ ปรากฏยืนยง คงอยู่ในแผ่นดิน

มีลักษณะ เรื่อง ลักษณะ ดังต่อไปนี้

หนังสือพิมพ์^๑

ฯ ลฯ

เราไม่เคยสนใจที่จะทราบว่าหนังสือพิมพ์ที่ออกทุกวัน ทุกเช้าน ทุกสิบห้าวัน ทุกเดือน และทุกสาม

^๑ ทรงเมื่อ ๒๔ พ.ศ. พ.ศ. ๒๕๗๘

เดือน จะมีหมวดวิถีกันกีราย แต่เมื่อได้เห็นจำนวน
ในร้านเล็กๆ ๑๖ อย่างดังนั้นก็เกิดพิศวง รุ่งขึ้นลง
สืบແລນบัญชี ได้ความว่าหนังสือพิมพ์รายวันเวลา๕^{ชั่วโมง}
(๒๔ พ.ค. พ.ศ. ๒๔๗๘) “ไม่นับภาษาต่างประเทศ
คือ อังกฤษและเจน นับแต่ภาษาไทยเท่านั้น มีถึง ๑๕
ราย และมีหนังสือออกเฉพาะวันสองครั้งฉบับหนึ่ง หนังสือ
ออกเฉพาะวันครั้งห้าฉบับ นอกจากราชกิจจา นอกนั้น
ยังมีหนังสือที่ออกสิบหัวน้ำครั้ง แล้วเดือนละครั้งอีก
เล่ม

คนของเรามาเจ้าของร้าน ถึงการขายหนังสือ
พิมพ์เวลา๕^{ชั่วโมง} (พ.ค. พ.ศ. ๒๔๗๘) ก็ได้รับตอบเป็น
ความน่ารู้หลายอย่าง แต่เราไม่นำมากล่าวในที่นี้
 เพราะบางข้อก็เกี่ยวกับกิจการภายในของเพื่อนหนังสือ
พิมพ์ ซึ่งเมื่อเจ้าของไม่กล่าว ก็ใช่สัยที่เราจะนำมา
กล่าว แต่จำนวนแห่งชนิดหนังสือที่วางขายนั้น ทำ
ให้เกิดว่าคนในเมืองเรามี ถ้าอยากอ่านหนังสือพิมพ์ก็
มีหนังสือพูมเพอยท์เดียว

อันที่จริงไทยเรามีจำนวนมากใน ๑๒ ล้าน (พ.ศ.
๒๔๗๘) ไม่อ่านหนังสือ โดยมากเป็นพระอ่านไม่

ออก เม็คันที่ผ่านโรงเรียนตามกฎหมายบังคับศึกษาแล้ว จนรู้หนังสือเพียงหลักสูตรประถมศึกษาก็ยังรู้ไม่ค่อยพอจะเอาประโยชน์จากการอ่านหนังสือพิมพ์ได้แต่ถึงกระนั้น เรายังควรเชื่อได้แน่ว่าเดี๋วนี้ (พ.ศ. พ.ศ. ๒๕๗๘) มีคนอ่าน และได้รับความรู้ ความเพลินจากหนังสือมากกว่าเมื่อ ๒๕ ปีมาแล้วหลายเท่า แต่พวกเรียนใหม่ส่วนมากเป็นพวกที่ฝรั่งเรียกว่า New Literate คือคนรู้หนังสือรุ่นใหม่ พากนั้นชอบอ่านหนังสือ ซึ่งเข้าเกลี่ยวกัน ได้กับความรู้ที่เรียนมา หรือความวิชาสาม牲ในพวกรุ่นเดียวกัน ไม่ยินดีในหนังสือชนิดที่นักอ่านรุ่นเก่าชอบ ซึ่งถ้าเกรงใจก็ว่า สูงเกินไป ถ้าไม่เกรงใจก็ว่า โบราณมุ่งมั่น ไม่มีรสนิชาติ ที่ว่าสูงเกินไปหรือโบราณมุ่งมั่นนั้น กล่าวเปรียบไม่สูญเสีย แต่ที่ว่าไม่มีรสนิชาติเปรียบได้ว่า ทุเรียนเป็นของมีรสดีของคนบางคน แต่บางคนก็ไม่ชอบเข้าใกล้ คนบางคน (เช่นฝรั่ง) ไม่เคยกินทุเรียนเลย ครั้นกินเข้าก็ชอบ บางคนเดิมไม่ชอบ แต่เมื่อหัดกินเข้ากลับชอบก็มี ทั้งนี้ใช่เป็นด้วยทุเรียน เพราะทุเรียนก็ทุเรียนอยู่เสมอ ที่ชอบหรือไม่ชอบก็เป็นด้วยคนทั้งนั้น ที่เอาทุเรียนมาเปรียบกับหนังสือ

นี่ ควรกล่าวว่าต่อไปอีกข้อหนึ่งว่า ทุเรียนอย่างดีราคาก็จะมี อย่างเดราคาก็จะมี ถ้าจะให้ได้มาก ๆ เห็นจะหาอย่างดีได้น้อยกว่าอย่างเดียว

อนึ่ง เราควรกล่าวว่า เนื้อสัตว์บางอย่างเสื่อมร่อย เมื่อกัดกินสด ๆ คนอร่อยเมื่อทำให้สุกแล้ว กาวร่อย เมื่อเน่า ถ้าจะเปรียบต่อไปว่า หนังสือได้แก่เนื้อสัตว์ ผู้อ่านได้แก่ เสือ คน หรือกา ไซร์ จะเปรียบว่า คราเป็นไคร ก็ต้องต่างรุ่นต่างเปรียบ ไม่มีที่สั้นสุดลงได้ นอกจากว่ารุ่นใหม่ในอนาคตคงจะเห็นรุ่นใหม่ในปัจจุบันรุ่มร่วม อย่างเดียวกับที่รุ่นใหม่ปัจจุบันเห็นรุ่นใหม่ในอดีตนั่นเอง

แต่หนังสือพิมพ์มีหน้าที่ต่อคนอ่านด้วย มีหน้าที่ต่อตนเองด้วย หน้าทั้งสองนี้ต้องปฏิบัติต่อเนื้องกัน เพราะคำเกี่ยวกัน

หน้าที่หนังสือพิมพ์มีต่อคนอ่าน ก็คือ หน้าที่จะทำหนังสือของตนให้ดีที่สุดที่จะทำได้ แต่ถ้าทำหน้าที่หนังสือนั้นดีเกินไป ก็เสียหน้าที่ชั่วมต่อตนเอง คือหน้าที่จะขายหนังสือเอาทุนคืน หรือได้กำไรตามควร

หนังสือพิมพ์เป็นของไม่มีลมหายใจ ไม่อยู่ใน
สัตว์โลกก็จริง แต่กล่าวโดยอุปมาว่ามีชีวิตระยะนั้น
ก็มีอัชณาสัยได้ หนังสือพิมพ์อาจเป็นสาบชันก็ได้
อาจเกกมະเหราก็ได้ หนังสือพิมพ์ข่าวทั้งตนจะให้
เป็นหนบถือของผู้อ่าน เมื่อบอกข่าวสำคัญ ก็มักแสดง
ความคิดความเห็นในเรื่องข่าวนั้นด้วย ความคิดแล้ว
ความเห็นกับบริษัทแสดงนั้น บอกอัชณาสัยของหนังสือ
แล้วบอกให้คนอ่านทราบความรู้ที่ลึกหนาบางของ
หนังสือด้วย

หนังสือพิมพ์มีชีวิตอยู่ในที่เบ็ดเผยแพร่ จะทำได้ตาม
จะทำได้ตาม ต้องเบ็ดให้ประชุมชนเห็นความดีความ
เลวอยู่ทุกวัน ถ้าจะพูดที่จริง หนังสือพิมพ์มีความ
เป็นไปได้ ก็ เพราะเบ็ดเผยแพร่น เมื่อยุดเบ็ด
เผยแพร่ ก็ยุดเป็นหนังสือพิมพ์

ธรรมชาติที่จะแสดงตนให้คนอื่นเห็น ย่อมจะทำตัว
ให้สะอาดหมดจด ไม่ใช่ให้คนดูตนเมื่อกำลังมองลอก
มองแลก ถ้าจะทำการที่คนไม่นับถือ ก็คงจะชื่นทำ
ไม่ให้ใครรู้ ใครเห็น ทั้งเพราะอยากรู้ให้คนอื่นเห็น
ว่าดี ไม่อยากให้ใครเห็นว่าช้ำ หนังสือพิมพ์ก็เหมือน

กับบุคคล แต่ยิ่งกว่า เพราะบุคคลไม่จำเป็นต้องประการศตันอยู่เสมอ การประการศตันของบุคคลที่มีความดีนั้น หากจะได้ประโคนซ์ไม่เป็นเงินเบ็นทองขึ้นทันที เพราะการประการศตัน ไม่ใช่ทางหากินของบุคคลนั้นๆ (เว้นแต่บุคคล “ไม่” ซึ่งอยู่นอกตัวร้า) ส่วนหนังสือพิมพ์ เมื่อประการศตันให้กันเห็นความดี ก็เกิดเป็นเงินเบ็นทองทันที เพราะเมื่อคนซื้อแผ่นหนึ่ง ก็คือชื่อความประการศตันของหนังสือพิมพ์นั้นเอง

การทำหนังสือพิมพ์ควรจะนับได้ว่าเป็นงานของนักประชญ์ เพราะเป็นธุรกิจที่ต้องทำด้วยบัญญาหรือที่พูดกันเป็นภาษาสแลง ว่า “ใช้หัว” ใช้ความรู้รอบข้าง และความรู้พิเศษอันสะสมให้มีพอกพูนยิ่ง ๆ ขึ้น ถ้าขาด “หัว” และขาดความล้ำสมวิชา หนังสือก็ไม่ได้ น้ำ ๆ ไม่เป็นรสนส่วนเรื่องอะไรเข้าได้

แต่งงานของนักประชญ์นั้น ต้องเติมงานของพ่อค้าเข้าด้วย เพราะแผนกพาณิชย์เป็นส่วนสำคัญของหนังสือพิมพ์ และงานสองแผนกนี้ต้องอาศัยชungกันแลกัน แผนกไหนจะดี รุ่งโรจน์ ถ้าอีกแผนกหนึ่งชุดโฉมแล้วหนังสือก็ทรงตัวอยู่ไม่ได้ งานแผนกหลังนี้ ได้แก่

ขอท่านเรียนกว่า หน้าที่ของหนังสือพิมพ์ต่อตนเอง
หน้าที่ที่ ๒ นี้ ที่เป็นส่วนสำคัญก็คือว่า ต้องขาย
หนังสือได้ หนังสือที่จะขายได้นานาด้วยเหตุผลต้องเป็นหนังสือ
สำหรับคนอ่านจำนวนมาก และถ้าคนอ่านจำนวนมาก
เป็น “รุ่นใหม่” (New Literate) ดังที่กล่าวมาใน
เบื้องต้นใช้รู้ หนังสือที่ต้องเข้าเกลี่ยวงกันกับความรู้
หรือความอบรมของคนรุ่นนั้น ถ้าทำหนังสือเช่นว่านั้น
ไม่สำเร็จ ก็อาจเป็นด้วยผู้ทำขาดความรู้ หรืออาจเป็น
ด้วยมีธรรมในใจชนิดที่ก็คงไม่ให้ทำ เป็นที่น่าว่า
หนังสือซึ่ง “เย็นตลาดเมเนเขียน สำหรับเห็นตลาดเมเน
อ่าน” นั้น ผู้เขียนอาจไม่ยอมเขียนสำหรับคนอ่านที่
ต่ำระดับความรู้ลงไปก็เป็นได้

ทั้งหมดที่เรากล่าวมานี้ เป็นการกล่าวทั่วไปในโลก
แลกกล่าวโดยที่ได้ดูทำงานในประเทศไทยอื่นมาแล้ว พุด
เฉพาะเมืองไทย เรา呢กัวว่า ถึงผู้อ่าน “รุ่นใหม่” จะ
เกิดมากแล้วก็จริง แต่เรา呢กัวว่า “รุ่นเก่า” ก็ยังมีอยู่
มาก หาก “เศรษฐกิจตกต่ำ” หรือ ความตกต่ำชนิด
อื่นทำให้จำนวนลดไปเสียบ้าง ที่เรียกว่ารุ่นเก่านี้ เรียก

เพื่อจะเทียบกับ “รุ่นใหม่ (New Literate) ” ไม่จำเป็นจะเก่าโดยอย่าง อาจเป็นคนหนุ่มสาว ซึ่ง “เก่า” เพราะเรียนแล้วหันสีชนิดที่คนวัยก่อนนิยมก็ได้

เราจะนำเรื่องหนังสือพิมพ์ข่าวในประเทศองค์กรุษมากถ้าในที่นี่เป็นเครื่องเทียบบ้าง ในประเทศนั้นการออกหนังสือพิมพ์เป็นกิจการใหญ่นัก

ลองดูอนมีหนังสือพิมพ์รายวันออกตอนเช้า ๕ อย่าง ออกตอนบ่าย ๓ อย่าง รวมเป็น ๑๒ อย่าง น้อยกว่ากรุงเทพฯเวลา ๕ (พ.ศ. พ.ศ. ๒๔๗๘) ซึ่งมี ๑๕ อย่าง แต่ลองดูอนมีคนเกือบทั่วสยามทั้งหมด หนังสือพิมพ์ ๕ อย่างที่ออกในลองดูอนตอนเช้านั้น เมื่อร่วมจำนวนฉบับที่พิมพ์ในวันหนึ่ง ก็ได้จำนวนวันละ ๑๐,๐๐๐,๐๐๐ ฉบับ นอกจากนี้ยังมีหนังสือพิมพ์ที่ออกตอนบ่ายอีกวันละ ๑,๙๕๐,๐๐๐ ฉบับ และหนังสือที่ออกตามหัวเมืองอีกเล่า เรายังไม่ทราบว่าหนังสือพิมพ์ในหัวเมืองจำนวนเท่าไรก็ฉบับ แต่ทราบว่าเพียงหนังสือพิมพ์รายวันที่ออกในลองดูอนเท่านั้น ถ้าจะคิดเฉลี่ยตามจำนวนผลเมืองทั้งประเทศก็มีหนังสือสี่คัน ต่อฉบับทุก ๆ วัน

หนังสือพิมพ์ในเมริกา มีคำนำนพิดกับหนังสือพิมพ์ในประเทศอังกฤษ อเมริกามีหนังสือพิมพ์มาตั้งแต่เมื่อตั้งก่อนเป็นชาติ (หรือก่อนนั้น) หนังสือพิมพ์อเมริกามีศีรษะตามบัญญัติกว้างมาก ว่าจะออกความเห็นอะไรได้ “ไม่เคยมีเช่นเชอร์” ตามทางการเลย แม้ในความหาสังเคราะห์ หนังสือพิมพ์ก็ไม่ถูกเช่นเชอร์ พูดสั้น ๆ หนังสือพิมพ์อเมริกาเกิดพร้อมกับชาติ การที่ไม่ถูกขัดคันคันโน่น จึงดูเป็นของธรรมชาติ

ส่วนอังกฤษนั้นเป็นชาติเก่า หนังสือพิมพ์เป็นของเกิดใหม่ เมื่อเทียบกับความเก่าของชาติและเพิ่งมามีศีรษะในแผ่นดินกวีนวิคตอรี่เรียนน่อง แต่今まで หนังสือพิมพ์จะกล่าวว่าตำแหน่งราชการบ้านเมืองก็ได้แต่寥寥นิบุคคล ก้มกนูหมายหมั่น ประมาณก็คงก็คันอยู่จนบัดนี้

หนังสือพิมพ์อังกฤษแตกต่างนี้ ได้เขียนสำหรับผู้มีความรู้อ่าน กล่าวตามคำขอเจ้าของหนังสือ โรมล์ คนหนึ่งว่า “เย็นตลาดเมนเขียนสำหรับให้เย็นตลาดเมนอ่าน” แต่ต่อมาเมื่อคนอ่าน “รุ่นใหม่” เกิดขึ้น

เพื่อขยายการศึกษาของประชาชนออกไป จนมีคนอ่านหนังสือมากขึ้น คนอ่านรุ่นใหม่นี้ไม่ต้องการหนังสือพิมพ์เย็นตลาดแม่นเขียนให้เย็นตลาดแม่นอ่านหนังสือพวกรูปจึงเลิกไปหลายราย เกิดหนังสืออย่างใหม่ขึ้นแทน จนในเวลาเริ่มแรกแบ่งหนังสือพิมพ์รายวันในประเทศไทยออกเป็นสองพวก เรียกวันนี้ว่า พวชีเรย์ส (จริงจัง) พวกรุ่ง พวกลูกปุลา (สำหรับคนมาก) พวกรุ่ง

หนังสือพวกรุ่งนั้นคือ ไกมส์ (จำนวนปีละ ๒๐๐,๐๐๐) เดลี่ เทเลกราฟ (จำนวนปีละ ๑๐๐,๐๐๐) มองนิงไปส์ต์ (จำนวนปีละ ๓๐๐,๐๐๐ เศษ) เป็นหนังสือลอนดอนสามราย ซึ่งรวมกันจำนวนปีละ ๗๐๐,๐๐๐ ฉบับ กับแมนเชสเตอร์ การเดียน (หนังสือพิมพ์หัวเมือง) อีกรายหนึ่งซึ่งเราไม่ทราบจำนวนที่จำนวนปี

หนังสือพิมพ์พวกที่ทำสำหรับคนมาก มี เคลิเมล์, เคลิเอกซ์เพรส และ เคลิเซอร์แล็ต์ ซึ่งแต่ละรายจำนวนปีละ ๒,๐๐๐,๐๐๐ ฉบับ กับ นิวส์ ครอนิเกอล ซึ่งจำนวนปีละ ๑,๕๐๐,๐๐๐ ฉบับ นอกนั้นมี

หนังสือเล่า ๆ ซึ่งมากไปด้วยรูป เช่น เคลมีรูราร์ ซึ่งขายมากเหมือนกันแต่ไม่เพียรจะเป็นหนังสือมีเกียรติเลย ที่ออกซื่อมาในแบบหนังสือออกตอนเช้า นอยกันนั้นยังมีหนังสือออกตอนบ่าย ซึ่งรวมกันจำนวนได้วันละ ๑,๗๕๐,๐๐๐ ตั้งกล่าวมาแล้ว

ผู้อ่านพึงสังเกตว่า หนังสือพิมพ์กรุงลอนดอนที่ออกกวันละ ๑๒,๐๐๐,๐๐๐ ฉบับนั้น เป็นหนังสือ “เย็นตัลเมเนชีนให้เย็นตัลเมเนอ่าน” วันละ ๗๐๐,๐๐๐ ฉบับ นอยกันนั้นเป็นหนังสือสำหรับ “รุ่นใหม่” (ศัพท์ว่า New Literate นั้นเราเอาอย่างมาจากหนังสือพิมพ์อเมริกัน) แต่เราไม่พึงเข้าใจว่าหนังสือวันละ ๑,๐๐๐,๐๐๐ ฉบับเศษ เป็นหลักจึงความคิดคนในทางที่เป็นแก่นสาร ยิ่งกว่าหนังสือวันละ ๗๐๐,๐๐๐ ฉบับที่กล่าวมาแล้ว เพราะพวกที่นี่สติบัญญາ และฐานะ ที่เป็นพวกสำคัญในบ้านเมืองมักจะอ่านหนังสือที่เย็นตัลเมเนชีนให้เย็นตัลเมเนอ่าน และจำนวนวันละ ๗๐๐,๐๐๐ ฉบับก็พอสำหรับคนพากันนั้น

ประชาธิบัตย์ແລ້ນໜັງສອພິມພໍ^๑

ເຮົາໄດ້ກ່າວໃນສາຮກຕາ ທີ່ໄດ້ຕົກມົບກ່ອນວັນນີ້
ວ່າ ປະຊາທິບັດຍີ້ຕ້ອງໄດ້ຮັບກາຣົກໝາແລ້ວຈຶ່ງຈະເດີນໄດ້
ຄລ່ອງ ສຍາມຂອງເຮົາ ໄດ້ໃຊ້ປະຊາທິບັດຍີ້ແລ້ວ ແຕ່ຂ້ອ
ທີ່ວ່າຈະໄດ້ເຮັມໃຫ້ພອດີແກ່ເວລາ ອ້ອຍໜ້າເກີນໄປ ອ້ອຍ
ເຮົວເກີນໄປນັ້ນ ມີໃຫ້ບຸ້ມູຫາທີ່ເຮົາຈ່າກ່າວ ຜູ້ອ່ານຂອງ
ເຮົາມີຫລາຍພັນຄນ ຄົງຈະເຫັນຍ່າງໂນ້ນບັນ້າເຫັນຍ່າງນີ້
ບັນ້າ ໃຫ້ທີ່ຈະໂຕເຖິງກັນໃນເວລານີ້ ແຕ່ເຮົານີ້ກວ່າເຫັນຈະ
ໄມ່ມີໂຄຮ້ານີ້ຂ້ອທີ່ວ່າປະຊາຊົນພລເມືອງຂອງເຮົາສ່ວນມາກ
ຍັງອ່ອນກາຣົກໝາ ໄມ່ໃຫ້ອ່ອນກວ່າປະເທດທັງຫລາຍ
ທີ່ໃຊ້ປະຊາທິບັດຍີ້ຢູ່ຕ້ວຍກັນ ແຕ່ອ່ອນກວ່ານາງປະເທດ
ທີ່ກາຣົກໝາດີກວ່າເຮົານີ້ ເຮົາໄວ່ວ່າ ຈະ ອື່ນປະເທດຂອງ
ອາຮຍ່ານພວະປະເທດທີ່ມີໄດ້ເປັນວາຍະ ອື່ນປຸ່ນ
ເບີນຕັ້ນ ກົມກາຣົກໝາດີກວ່າເຮົາ ຜູ້ປຸ່ນໄມ່ໃຫ້ວາຍະ
ແຕ່ມີສົວໃລ້ເຫັນຍ່າງສູງ (ເຮົາຂອອກຍັດຕ່ອນກວິທາ
ສາສ්තරທີ່ເຮັງນຸ່ມ່ານໃຊ້ຄໍາວ່າ ວາຍະ ອັນແບັນສັບທີ່ ທີ່
ເດືອນວິທາສාສ්තරເລີກໃຫ້ເສີຍແລ້ວ)

ກີເມື່ອສຍາມໄດ້ອອເລາປະຊາທິບັດຍີ້ເບັນທົກແລ້ວ ແຕ່

^๑ ຖຽນເມື່ອ ພ.ມ. ۲۲۷۸

ประชาชนพลเมืองของเรายังอ่อนศึกษาจึงจะต้องช่วยกันลากล่อกันไปให้บรรลุผลสุกงานได้ ฝรั่งผู้มีความรู้ผู้หนึ่งเป็นผู้จากสยามมานานแลเครย์ไปอยู่ประเทศอื่นนอกยุโรปด้วย กล่าวว่า “ไทยสยามที่มีความรู้ขั้นสูง ๆ นั้น พอเสนอป่าเสnoonให้ล้วนได้กับฝรั่งชนนี้เดียวกัน แต่เขามีใจกล่าว (หรือไม่กล่าวให้เราได้ยิน) ว่าประชาชนพลเมืองของเรายังต่ำกว่าประชาชนพลเมืองในประเทศฝรั่ง เขาไม่กดังนั้นในใจ แต่ถ้าพอกองมาตรงๆ เราก็ไม่โกรธ เพราะพวกเรางานนี้ก็ตั้งนั้นโดยมากเหมือนกัน

ความหมายของเรานั้นว่า เมืองสยามได้โน้มคนพิงประชานิร্মัตย์แล้ว ก็จะต้องพยายามยกความรู้ของประชาชนให้สูงขึ้น ตามคันอันควรแก่ประเทศที่ใช้ประชานิร្ឮัตย์แล้ว วิธียกความรู้ของพลเมืองวิธีหนึ่ง ก็คือ จัดให้คนได้เล่าเรียนในสำนักศึกษา และในข้อนี้รัฐบาลก็ได้พยายามทำอยู่แล้วเพิ่มกำลังทรัพย์ และกำลังบัญญາ โดยวิธีนี้ก็หมายบังคับให้ประชาชนรุ่นเด็กต้องเข้าโรงเรียน ครรภ์พ้นกำหนดเวลาบังคับแล้วก็มีโรงเรียนชั้นสูงขึ้นไปให้คนมีโอกาสจะเรียนได้ ตลอด

ถึงมหาวิทยาลัยเป็นที่สุด วันนั้นอื่น ๆ ที่มิใช่วันรับลา
ก็ได้ช่วยอยู่บ้างแล้ว เห็นได้ที่โรงเรียนไปเวลาเป็น
อันมาก ซึ่งแม้เป็นการหา กินของบุคคลหรือบริษัท
ก็เป็นทางช่วยการปักธงได้ไม่น้อยเลย

แล้วจะสอนในโรงเรียนนั้น เป็นการสอนความรู้
กลาง ๆ เมื่อสำนักศึกษาสูงขึ้นไป ก็มุ่งไปทางอาชีพ
 เพราะคนจะต้องมีกินก่อน จึงจะเป็นภาระการได้
 คนส่วนมากจะคงหน้าเรียนสำหรับเข้าไปกินเงินเดือน
 ในตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ได้ เหตุฉะนั้น
 ความรู้ที่สอนกันในโรงเรียน จึงเป็นความรู้กลาง ๆ
 ที่เป็นพื้นของความรู้พิเศษ หรือเมื่อเรียนสูงขึ้นไป
 ก็เป็นความรู้ชั้นปีที่ ถ้าความรู้นี้ การบ้านเมืองไป
 สอนในโรงเรียน นักเรียนก็จะขาดความรู้กลาง ๆ ที่
 เป็นพื้น เหมือนก่อตึกไม่มีรากจะ站

ความรู้กลาง ๆ นั้น ใช่จะไม่เป็นพื้นสำหรับการ
 เมืองด้วย ที่แท้ความรู้การเมือง ก็ต้องมีพื้นเหมือน
 ความรู้พิเศษอื่น ๆ เมื่อกัน เหตุฉะนี้ความรู้ที่เรียน
 ในศึกษาสถานต่าง ๆ ถึงแม้จะเป็นความรู้กลาง ๆ ก็
 สำคัญแก่ประชาชนบุคคล เมื่อกัน ความข้อนผู้ร่างรัฐ

ธรรมนูญก็เห็นอยู่แล้ว บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญจึงมีเครื่องไว้ว่า วันเลือกผู้แทนราษฎรที่ใช้อยู่ในเวลานั้น (พ.ศ. ๒๕๗๘) เมื่อราษฎรได้เล่าเรียนเป็นจำนวนมากขึ้นแล้ว ก็จะต้องเปลี่ยนเป็นอย่างอื่น

รัฐธรรมนูญมาตราที่ ๑๙ แห่งว่าด้วยการบริหารประเทศ
แล้วว่าราษฎรพลเมืองของเราร้องเรียนศึกษาและประมาณ
ว่า อีก ๑๐ ปี จากวันพระบาทนารัฐธรรมนูญ
การศึกษาจะดำเนินการเปลี่ยนวิธีเลือกได้ ถ้าจะพูกอก
อย่างหนึ่งก็คือว่า เมื่อเด็กที่ในโรงเรียนรุ่นนี้โศึกษา^๔
แล้ว พลเมืองจึงจะมีการศึกษาพอควรแก่ประชาชนทั้งหลาย
จริงๆ

แต่บัดนี้ เรายังได้ใช้ประชาธิบัตย์แล้ว และ
ระหว่างที่เด็กยังไม่โتنี้ ประชาธิบัตย์ก็จะต้องเดินไป
ทั้งๆ ที่รับกันอยู่แล้วว่า ประชาชนส่วนมากยังอ่อน
การศึกษา ถ้าจะใช้ศัพท์ที่เราใช้กันมาแล้วก็คือว่า จะ
ต้องลากลู๊กกันไป และในการลากลู๊กกันนี้ จะต้อง^{ให้}
ใช้วิธีต่างๆ อันเพียงใช้ได้เพื่อให้เปาแรงขึ้น พุดสั้นๆ การสอนเด็กในโรงเรียนก็สอนไป แต่จะต้องสอนผู้
ใหญ่ด้วย ผู้ใหญ่ที่ควรรับสอนแล้วนิดหนึ่งในการรับสอน

นั้น ใช่แต่นายอໍາ จำແດງອົງ ເທິນນ້ອນ ອາຈຮວມໄປເຖິງ
ສມາຊັກສປາຜູ້ແທນຮາຍງຽບນາງຄນກໍໄດ້ ແລ້ວກວາງເຜູ້
ເຂົ້າຫັນໜັງສ່ອພິມພົນດ້ວຍ

ເຮັດວຽກເອາ ສ.ສ. ແລ້ວກວາງເອງຂຶ້ນກລ່າວ ເພຣະ
ດຳມື ສ.ສ. ຜູ້ໄດ້ຮັ້ສຶກຕົວວ່າອ່ອນຄວາມຮູ້ໃນເຮືອງປະຫາ
ຮົບຕົກ ຜັນນັກຄົງຍູ້ໃນພວກເຮັກທີ່ອຍາກສຶກໝາ ສ່ວນ
ພວກເຮັງ ຜູ້ເຂົ້າຫັນໜັງສ່ອພິມພົນດ້າວ ດ້ວຍອ່ອນ
ຄວາມຮູ້ ຈະນໍາຄວາມຮູ້ສູ່ຜູ້ອ່ານດັງແຕ່ນາຍອໍາ ອຳ
ແດງອົງໄປຈຸນຄຸມຂີ້ ຄຸມເຫາຕົວຢ່າງໄຮໄດ້ ເພຣະ
ຈະນັ້ນ ພວກເຮັງຈຶ່ງຍູ້ໃນພວກແຮກທີ່ອຍາກຈະ
ສຶກໝາແໜ້ນອັນກັນ

ກວົດທີ່ຈະໄ້ເກີດຄວາມຮູ້ແກ່ຜູ້ໃຫຍ່ທີ່ພັນໂຮງເຮົານໄປ
ແລ້ວ ແລ້ວຕົ້ນພະວັງໃນກິຈການທ່າງໆ ຄື່ອ ກາຮາກິນ
ເບີນທັນ ໄນສຸມ්ເວລາທີ່ຈະໃຊ້ໃນກິຈການ ສັບຄວາມຮູ້ນັ້ນ ກາຮ
ຈັດໄ້ເປົ້າປາກຄາເບີນວິທີສຳຄັງອ່າງໜຶ່ງ ແຕ່ກາຮແສດງ
ປາກຄານັ້ນ ໄກຈະໃຊ້ເປົ້າທາງການໃນປະເທດນີ້ກີ່
ໄຟໄດ້ ເພຣະຈະນັ້ນ ຈະຫາຜູ້ຮ້າມາກຄນໄ້ແສດງປາກຄາ
ເສມອ່າ ຈະເກີດຄວາມຮູ້ແກ່ຄົນນັ້ນ ກິ່ນ່າກລ້ວຈະໄຟໄດ້
ອື່ນໆ ກາຮກ່າວປາກຄານັ້ນຄົນພື້ນໄດ້ນ້ອຍຄນ ໂຍມາກ

กันบีบีนจำนวนน้อย น้อยครั้งจะมีคนพึงนับจำนวน
พัน แม้จะมีเครื่องขยายเสียงออกไปให้คนพึงได้มากๆ
ก็คงจะทราบกันแล้วว่า พึงเกินไม่เห็นพระ และพึง
ป้าูกาไม่เห็นกัวผู้พูดนั้น ผิดกับเห็นมาก ในสมัย
นั้นวิทยุกระจายเสียง ซึ่งเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับ
การศึกษาตามข้อยกอยู่ ๒ ข้อ

ข้อ ๑. เพราะราชภรษของเราที่มีเครื่องรับวิทยุนั้น
น้อย แม้ต่ำบลที่ไม่สูง ไกลจากกรุงเทพฯ ก็ไม่ค่อยมี
และช้าวิทยุกระจายเสียงที่พญาไทยังส่งไม่ถึงท้องที่ไกลๆ
ที่จะรับกัวยเครื่องราคากูกได้

ข้อ ๒. ผู้กล่าวป้าูกาทางวิทยุนั้น จะหัก
ความรู้ความผิดแทนไม่เว้นวันก็เห็นจะหายาก คนพูด
เหลวๆ ไหลๆ ด้วยไม่รู้จริงนั้น บ่วงการหมายความพูด
 เพราะคนพึงไม่นับถือ ก็ยอมจะไม่เชื่อ และด้วยเครื่อง
 รับวิทยุเสีย หรือถ้าคนที่หลงเชื่อก็จะพาเข้าราก การ
 ที่หักนดียกันนัก เพราะเรื่องค่าจ้าง ถ้าให้ประมาณ
 นาทีละ ๑๒ บาท ตั้งที่เราได้ยินมาว่า เขาให้คนพูด
 ชนนี้เยี่ยมในตอนคอน ก็คงจะพอหาป้าูกันนั้นเก่งได้
 แต่อย่าไว้แต่นาทีละ ๑๒ บาทเลย แม้นาทีละบาทเดียว

ก็คงสัยว่า กองวิทยุกระจายเสียงของเรามีเมื่อให้เสียแล้ว
แต่ถึงจะเป็นเช่นนั้น ก็ไม่ต้องสงสัย ว่าวิทยุกระจายเสียง
เป็นเครื่องมือดีสำหรับสอนผู้ใหญ่และสอนเด็กทั้ง ต่อ
ไปข้างหน้า คงจะใช้วิทยุกระจายเสียงได้ดีขึ้นทุกที
เครื่องมือก่ออย่างหนัก ซึ่งถ้าใช้ดีก็ย่อมจะดี
นัก เครื่องมือนั้นคือหนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์มีจุดเด่นที่นักการขายทุกวัว
แต่เมื่อให้ข่าวแล้ว ก็มีพันธะที่จะให้ความรู้และ
คำชี้แจงในเรื่องข่าวนั้นๆ หรือในเรื่องอื่นๆ ด้วย
หนังสือพิมพ์นี้ น่าจะมีความรู้ ถ้ายังไม่มีก็
ต้องขวนขวยหา ดังที่เราพูดถึงพวกเรางานในเบื้อง
ตนนั้นแล้ว หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือดีสำหรับสอน
ผู้ใหญ่ และในประเทศไทยใช้ประชาธิบัตย์แล้ว แต่หาก
ประชาชนผลเมืองยังอ่อนความรู้อยู่นั้น หนังสือพิมพ์
ก็จำต้องช่วยในการลากลูกูกัน โดยประการที่กล่าวมา
แล้ว อนึ่ง หนังสือพิมพ์เป็นเครื่องให้คนรู้ทั้งกัน
เป็นเครื่องสื่อความเห็นและสื่อความเห็น ถึงแม้
ประชาธิบัตย์ที่ได้ศึกษาแล้ว ก็ยังต้องใช้หนังสือพิมพ์
อยู่นั้นเอง ทั้งหมดที่กล่าวนี้ ถ้าจะพูดสรุปลงให้สั้น

ก็ว่า ประชาชนบัดย์ต้องอ่านหนังสือพิมพ์ มิฉะนั้น
ก็จะไม่สามารถอ่านหนังสือพิมพ์ ไม่แน่น

เมื่อ ๒-๓ วันนี้ในสภาพแวดล้อมราชภูมิ ได้มีผู้ติด
และอภิปรายกันมากมายในเรื่องหนังสือพิมพ์ ซึ่งแสดง
ว่าสภาพรวมประเทศอยู่ในอันตรายจากหนังสือพิมพ์ใน
ทางที่เรากล่าวว่า แต่ถ้าทางที่สมาชิกหลายนายคิดว่า
ควรใช้เพื่อแก้ไขการที่สมาชิกนั้น ๆ ยืนยันว่าบกพร่อง
นั้น จะสำเร็จไปได้เพียงไหน เป็นคนละเรื่องกับที่
กล่าวว่า

ผู้อ่านของเรางานคน คงจะนึกหรือกล่าวว่า ข้อ
ที่เราว่าประชาชนบัดย์ต้องอ่านหนังสือพิมพ์นี้ หมาย
ความว่าคนทั้งหลายควรอ่านประมาณวันละหนึ่งหนังสือ
เรารับทันทีว่าเรามาตรฐานนั้นก็วัย แต่ไม่ใช่ เช่นนี้
อย่างเดียว หนังสือพิมพ์ฉบับเดียวไม่พอ ต้องซ่วย
กันหลายฉบับ จึงจะช่วยประชาชนบัดย์ได้

นักเขียน

เราใช้คำว่า “นักเขียน” ในที่นี้ แปลว่า ผู้แต่ง
หนังสือ ไม่ใช่ช่างเขียนซึ่งเขียนรูป และไม่ใช่ผู้เขียน

หนังสืออย่างเสมอين ซึ่งไม่ใช่ผู้แต่ง เรายังคงเขียน
เพื่อให้กระทั่ง สำเร็จอยู่ใน ๒ พยางค์ เมื่อบอก
ความหมายให้เข้าใจกันแล้วก็จะดูว่าดี

เราเสียค่าย ไทยเขียน (รายเดือน) ซึ่งต่อไปนี้
จะเลิก (หรืออย่างน้อยก็รีบงบ) น่าพิศวงจริงๆ ที่
หนังสือซึ่งเคยมีผู้สนใจรับซื้อ ประมาณแปดหมื่นคน
(๘๐,๐๐๐ คน) จะต้องเลิก (ดูไทยเขียนฉบับท้ายปี
เงิน)

นักเขียน ที่เคยเขียนให้ไทยเขียนนั้นมีเป็นอันมาก
ที่เป็นนักเขียนชั้นเยี่ยม เรียงลำดับกิตติคุณตั้งแต่ ครุ
เทพ นาคประทีป เสรียรโ哥เศศ อายันโนยะ mgr ก.
ตั้งปีจันถี น.ม.ส. น่าจะเห็นว่า จะหา “ชาวคณะ”
ให้ได้ไปกว่านั้นมีอยู่ แต่นักเขียนที่ไทยเขียนและเรา
ว่าดีนั้นอาจไม่ใช่พวากห์คนอ่าน “รุ่นใหม่” (New
Literate) เห็นว่าคือเป็นได้

พุดถึงหนังสือรุ่นเก่า เช่น ลักษณ์ไทย และ ทว
บัญญา ขอทว่าต้องเลิก เพราะนักเขียนเป็นข้าราชการ
มีตำแหน่งสูงขึ้นไป งานในหน้าที่รับผิดชอบมากขึ้น
ก็ต้องเลิก “เล่น” นั้นเป็นความจริง แต่ยังมีจริงอีกข้อ

หนึ่ง คือว่า “นักเขียนแต่ก่อนมีจำนวนน้อยกว่าเดียวี่นี่ ถ้าไทยเขยมลดตัวลงไปรับเอาหนังสือสำหรับรุ่นใหม่มาพิมพ์ ก็คงจะได้นักเขียนเพิ่มขึ้นอีกมาก แต่ที่ไม่ลดตัวลงไปนั้น เราอนุโมทนา

พูดข้อที่ว่า นักเขียนไม่ได้ประโยชน์อะไรในทางทรัพย์ ถ้าจะมัวเขียนเพื่อหาเงินก็ “ห้องแห้ง” นั้น ก็เป็นความจริงอีก แต่จริงเพียงพວกที่ “ไทยเขยม” ระบุชื่อว่า ดี ส่วนพວกที่เขียนให้ “รุ่นใหม่” อ่านนั้น มีหลายคนที่ “ห้องเบี่ยง” ด้วยการเป็นนักเขียน นัยหนึ่ง ใช้การแต่งหนังสือเป็นอาชีพ ถ้าจะเปลกกันหน่อยก็ตรงที่พວกหลังนี้ ห้องเบี่ยงง่าย ไม่ต้องมีนามากันักกลับห้องให้โซกได้ พูดสั้นๆ ไม่ต้องการ หนวดเท่าเข้ากระต่าย หากไม่สมากันก็ ก้อมหมีพมัน

เราเคยไปคุยโรงทอสักหลาดแห่งหนึ่ง ในเมืองต่างประเทศ พบกำลังทอผ้าห่มอย่างเดียวเป็นพเนณเทินทึก เราถามว่า ทอผ้าอย่างดีไม่ได้หรือ เขาตอบว่าทออย่างดีที่สุดก็ได้ แต่ถ้าจะเอารวย ต้องทำของเลวขายคนจน ทอผ้าห่มอย่างดีขาย ๑๐ ผืน สักทอผ้าห่มอย่างเดียวขาย ๑๐,๐๐๐ ผืนไม่ได้

การทำหนังสือก็คงเที่ยบได้กับการทอด้าม คนอ่านที่มีความรู้ มีน้อยกว่าคนอ่านที่จนความรู้ น้อยจนเที่ยบกันไม่ได้

พวกที่เคยร่าเริงเพราหนังสือนั้น ในกรุงเทพฯ ก็เคยมี มิใช่ไม่เคยมีเลย เป็นต้นว่า หมอบรัดเล พิมพ์หนังสือเรื่องจินอกมาหังชุดกขายได้หมด หมอ สมิก พิมพ์พระอภัยมนี และหนังสือพากนกขายดีก สุด แต่ไม่เคยได้ยินว่า ก็เขียนหนังสือเหล่านั้นได้เงิน เป็นล้ำเป็นสนั้นเลย แม้สุนทรภู่ ก็กล่าวกันว่า เมื่อแต่ง พระอภัยมนีได้สมุดไทยหนึ่ง ก็ส่งเข้าไปถวายเจ้านาย ข้างใน ประทานรางวัลเล่มละ ๔ บาท พอช้อเหล็ก กิน

หนังสือ วชิรญาณรายเดือน เคยจ่ายเงินซื้อหนังสือจากนักเขียน กำหนดราคาหน้าละบาทสำหรับ หนังสือที่เปลี่ยนจากภาษาอื่น หน้าละ ๒ บาทสำหรับ หนังสือที่นักเขียนแต่งเอง (วชิรญาณพิมพ์ยก ๙ หน้า) ดูเหมือนกรรมสัมปทานทิกระลานนั้น จะไม่รู้ว่า การเปลี่ยนหนังสือนั้น ถ้าแปลให้ถูกตามภาษาเดิม ก็ยากกว่าแต่งเองเป็นกอง เพราะหนังสือที่แต่งนั้น แต่งเรื่องอะไร

ก็ได้ พอแต่ไม่ให้แพ้คนอื่นที่ส่งไปขายก็แล้วกัน
ถ้าผู้อ่านไปที่หอพระสมุควรชิราภูดเดียวจะเห็นต้นหนังสือใหญ่ๆ ลักษณะเจ้านาย และมีพระนามว่า เป็นผู้ประทานตัวแก่หอพระสมุด เงินที่ทรงจ่ายเป็นค่าตุนนี้คือเงินค่าทรงเขียนหนังสือเท่านั้น เราเองเคยเขียนหนังสือให้แก่ชิราภูดอยู่พักหนึ่ง ได้เงินเดือนละ ๑๐๐ บาท กมี ๑๖๐ บาทกมี แต่ตุ่นเหมือนจะเขียนอยู่ไม่ถึงปี เพราะย้ายไปเล่นลักษณ์ชีวิตฯ ซึ่งไม่ได้เงินเลย

เราคิดว่า ราคาที่ชิราภูดให้หน้าละ ๒ บาทนั้นไม่เคยมีอีก

แต่ขอท่านก็เขียนในเมืองรามน้อย ที่จะได้เงินเป็นพักเป็นผลนั้น ท่านอย่าคิดว่า ไม่เป็นเช่นนั้นในเมืองฝรั่ง หนังสือในเมืองเข้าขายได้มากกว่าเรานานเที่ยบกันไม่ได้ (แม้ ๘๐,๐๐๐ ฉบับของไทยเขษมกั้งหน้อย) แต่นักเขียนกลังเกลือกไปไม่ไหว ก็มีนับไม่ถ้วน ความกระหายจะเป็นนักเขียนนั้น เขาว่าในเมืองฝรั่งเป็นของน่าพิศวงนัก เพราะมีในหมู่คนทุกๆ ๒-๓ คน แต่ก็มีเปล่าๆ หาผลไม่ได้ เพราะอัชพของนักเขียนนั้นกินแรง กินเวลา ไม่มีความแน่ที่ไหน

และต้องมีความสามารถจริง ๆ เป็นพน และต้องใช้คิดด้วย ไม่มีอาชีพไหนจะแย่งกันและเบี่ยงกันแน่เมื่อนอาชีพอย่างนี้ แล้วก็จะขึ้นไปถึงแควรหน้าได้นั้นอ่อนัก ในพวກหนังสือพิมพ์ที่ออก ๗ วันครึ้ง พิมพ์หนังสือตลอดบ้านอยกว่าที่มีผู้ส่งไปให้ภายใน๒วัน เป็นที่น่าทึ่ง หนังสือซื้อ คอลลิเออร์ได้รับเรื่องวันละ ๓๐๐ เรื่อง เป็นเรื่องอ่านเล่นประมาณ ๙๐ เปอร์เซ็นต์ หนังสือพิมพ์ที่ออกเดือนละครึ่งกีเซ่นเดียวกัน

ในพวກสมุดก็อย่างเดียวกันอีก บริษัทพิมพ์หนังสือขายบริษัทหนึ่ง ได้รับหนังสือส่งไปปอกขายตันฉบับ บีหนึ่งระหว่าง ๑,๕๐๐ กับ ๒,๐๐๐ เล่ม พิมพ์จริง ๆ ประมาณ ๑๐๐ เล่ม โดยมากเป็นหนังสือซึ่งมอบให้ผู้ซื้อเสียงแล้วรับไปแต่งมาให้ ส่วนบทละครนั้น บริษัทนำละครออกเล่นประมาณ ๑ ใน ๙๐ ของจำนวนเรื่องที่คนแต่งส่งไปปอกขาย และถ้าจะพูดเรื่องหนัง และเรื่องที่กระจายทางวิทยุ บริษัทใหญ่ก็จ้างนักเขียนตัวยงประจำไว้พร้อม คนภายนอกมีโอกาสสัก ๑ ใน ๑,๐๐๐ เท่านั้น

ต่างว่าնักเขียนใหม่ เขียนหนังสือเล่มหนึ่ง แล้ว
มีผู้รับไปพิมพ์ขาย ก็จะได้เช่นชื่อสัญญาว่าขายได้
๕,๐๐๐ ฉบับแรกจะได้ ๑๐ เปอร์เซ็นต์ ต่อไปอีก
๒,๕๐๐ ฉบับได้ ๑๒ เปอร์เซ็นต์ครึ่ง ตอนนั้นไปได้ ๑๕
เปอร์เซ็นต์ (ต่อเป็นคนเก่งแล้วจึงจะได้ ๒๐ เปอร์
เซ็นต์) แต่หนังสือของนักเขียนใหม่ส่วนมากขายไป
ได้ ๕,๐๐๐ ฉบับ และโดยคำนวณกันว่า หนังสือ
อ่านเล่นเล่มแรกของนักเขียนใหม่นั้น เจ้าของได้เงิน
คิดถ้วนเล่มละ ๑๘๐ เหรียญ (อเมริกัน) เท่านั้น สมุด
ชนิดที่ขายได้ดีเลิศเคยได้เงินแก่เจ้าของ ๓,๗๕๐ เหรียญ
กม ๑๘,๗๕๐ กะเวย์ และสมุดดีเลิศถูกใจเล่นหนึ่งเkeys
ได้ ๑๕๐,๐๐๐ เหรียญ เป็นส่วนค่าขายสมุด (กรรมสิทธิ์
อื่น ๆ ต่างหาก) แต่ในบ้านที่มีสมุดออกกว่า ๙,๐๐๐
เล่มนั้น มีขายดีเลิศประมาณ ๑๒ ราย ดีเลิศถูกสัก
รายเดียวเท่านั้น ส่วนที่เจ้าของแต่งขึ้นแล้วไม่ได้พิมพ์
นั้น นับไม่ถ้วน

ในประเทศอังกฤษ เราได้อ่านเมื่อเร็ว ๆ นี้ ใน
หนังสืออะไรก็ตามไม่ได้ว่า นักเขียนในประเทศนั้นได้
ประมาณ ๑๕ เปอร์เซ็นต์ของราคานั้นสืบท้ายได้

นอกนั้นเป็นรายได้แก่ เอเย่นต์แก่ผู้พิมพ์โฆษณา แก่ร้านขาย ฯลฯ หมวด เพื่อนองค์กรของเรางานหนึ่งบอกเราว่า หนังสือของเขามีลิขสิทธิ์ไม่ชัดเจน หมวด เกลียง เข้าได้เงินเป็นกำไร คือ ค่าเขียนแล้ว จำากอื่น ๆ เพียง ๕๐ ปอนด์

ส่วนหนังสือไทยของเราเอง ที่เคยพิมพ์ jáhnay นอกจากพิมพ์เจกันนี้ เราเองแต่ก่อนไม่เคยขาดทุน (เคยแต่ถูกโง) แต่ก็ไม่ได้เงินเป็นพกเป็นห่อ ถ้าถ้าถามว่าเขียนทำไม ก็ต้องว่า เขียนเล่นสนุก ๆ แต่ก่อนเคยเขียนเพื่อจะเอาชื่อบ้าง เช่น ฉันท์เลกลอนเรื่องใหญ่ แต่เดี๋ยวนี้ไม่ต้องการชื่อบังเหลือแต่เล่นอย่างเดียว ต่อไปถ้าเกิดเป็นเงินเป็นทองชั้นได้ ก็อาจเป็นเหตุให้เขียนอีกอย่างหนึ่ง

กล่าวเฉพาะ ประมวลมารค ถ้าถามว่า ทำทำไม่ ก็ต้องตอบว่า ทำเล่น เหมือนกัน แต่การเล่นอย่างนี้ ต้องลงทุนเครื่องมือและจ้างคนงาน ถ้าขาดทุนก็เล่นไม่ได้นาน เพราะไม่มีทุนจะขาดมาก

สำนวนหนังสือ *

ผู้เขียนได้รับหนังสือมหावิทยาลัยฉบับถาวรบังคับ
พระบรมราชโองการ บันชี (พ.ศ. ๒๔๘๑) พลิกคูเรื่อง
แรกเป็นพระราชคำรัสพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้า
เจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่นักเรียน ซึ่งประชุมกันเพื่อ
ที่หน้าพลับพลาท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ ๑๑ มกราคม
ร.ศ. ๑๖๖ เช้าใจว่าเป็นโอกาสที่พระราชทานให้
นักเรียนเพื่อ ในการวิทีเสกจักรับจากประพاشุ โรม
ครังแรก ผู้เขียนไม่ได้อยู่กรุงเทพฯ ในเวลานั้น เพราะ
ตามเสกจักราชดำเนินไปยุโรป แต่ไม่ได้ตามเสกจ
กลับ จึงไม่ได้พึ่งพระราชคำรัสที่ท้องสนามหลวง และ
ไม่เคยได้อ่านเลย คงจะเป็นด้วยพระราชคำรัสท่อน
สั้นนี้ซ่อนอยู่ในหนังสืออื่น ๆ ซึ่งมีมากมายในการเสกจ
พระราชดำเนินยุโรปแลกลับในบันน์ (พ.ศ. ๒๔๙๐)

ครั้นมาพบพระราชคำรัส ในหนังสือมหावิทยาลัย
บันชี ผู้เขียนก็ได้อ่านเป็นเรื่องแรก อ่านแล้วเข้าใจ
แจ่มแจ้ง เหมือนดังเดินไปในที่เดียนราน ไม่
ต้องบุกหลบซ้ายขวา ไม่สะคุดขอนไม่ทอนบนทาง

* ทรงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑

ไม่ต้องบ่นข้ามรัว ไม่ต้องใจข้ามคุ ไม่ต้อง
อัดลมหายใจเพ้อจะเบ่งบัญญา ให้รู้ความหมาย
ของหนังสือ ไม่ต้องเดินทางคดเคยวเนื้อนุเลือย
อันมากด้วยความตะกุกตะกักต่างๆ จึงทำให้นึก
ว่า พระราชนิพนธ์ท่อนสันนี้ ทรงแต่งด้วยถ้อยคำ
ธรรมดा ผูกประโยคเกลี่ยงๆ ไม่มีศัพท์แสงอะไร
นอกจากที่ใช้กันตามปกติ ทรงใช้สำนวนอย่างที่
พูดกันอยู่เสมอๆ ไม่ทรงประดิดประดอยแต่
จะประโยคให้เป็นประโยคทรงเครื่อง เปรี้ยบ
เหมือนแต่งตัวธรรมดា เดินไปตามสาย ไม่
ใช่นุ่งหางแหงส์ คาดเข็มบรاد สวนชฎา เดินท่า
ข้กอกอกจาก เมื่อจะตรัสว่าอะไร ก็ตรัสออกมารวงๆ
ตามภาษาธรรมดា เราจะเข้าใจทันที ความเข้าใจของ
เราไม่ต้องเวียนอ้อมถ้อยคำที่ไม่จำเป็นจะนำมาใช้ แต่
หากใช้เพื่อให้เป็นภาษาทรงเครื่องเท่านั้นเอง

ผู้เขียนไม่ทราบแน่ว่า หนังสือพระราชนิพนธ์
ร้อยแก้วของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ซึ่งมีอยู่เป็นอันมากนั้น ในสมัยนั้นเห็นกันว่า เป็น
โวหารคีหรือไม่ ถ้าเห็นกันว่า หนังสือพระราชดำรัส

ที่พูดถึงนี้ ไม่ใช่โบราณคدي ก็จะต้องกล่าวว่า ความนิยมเดียวชนิดกับแต่ก่อนเปลี่ยนไปมาก จะเห็นว่าเปลี่ยนไปในทางดีหรือในทางเลว ก็เห็นจะแล้วแต่รุ่นของคนดูกองพระ

พระราชาคำรัสขันตันว่า “เรามีความสบายนอกใจให้เกิดเห็นพวงเข้าทั้งปวง พร้อมกันเฉพาะหน้าเราเวลานี้ และขอบใจที่เจ้าทั้งหลายได้แสดงความพอใจต่อเรา เราขอขอบใจในถ้อยคำที่ได้แสดงความปรารถนาอันดีต่อเราทั้ง๒”

(“ทัง ๒” หมายความว่า สมเด็จพระบรมราชนินาถ ประทับอยู่บนพลับพลาขณะนั้นด้วย ในเวลาที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่เสด็จอยู่นั้น สมเด็จพระบรมราชนินาถ ทรงว่าราชการแทนพระองค์ จึงเสด็จออกจากวังกันในงานรับเสกีจกลับ)

คำกล่าวฯ ที่เริ่มพระราชาคำรัสข้างบนนี้ ถ้าจะเปลี่ยนไปว่า “ก่อนอื่น เผาของชั่งสำหรับสภาพ เท่าที่เจ้าทั้งหลาย ทำการมา”... ก็จะกินเวลาเป็นอันมาก ผู้อ่านที่ใส่ใจเทียบสำนวนหนังสือรุ่นเก่ากับรุ่นใหม่ คงคิดเที่ยบเอาเองเกิด

ถ้าจะเทียบสำนวนหนังสือไทย ถอยหลังจากเวลา
พระราชดำรัสไปอีก ๔๐ ปี ย่านพระราชพิพเนธ์พระ
บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่นที่พิมพ์ในราช
กิจจานุเบกษา รัชกาลที่ ๕ เป็นต้น จะเห็นได้ว่า พระ
บาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ จะทรงว่ากระไร ก็ทรง
เขียนลงไว้อย่างแจ่มแจ้ง จนเหลือที่ผู้ใดจะไม่เข้าใจได้
บางที่ทรงชี้แจงความข้อเดียวกันช้าถึง ๒ ชั้ติดๆ
กันไป แล้วถึง ๓ ช้าก็มี ทรงเปลี่ยนวิธีชี้แจงคำรับ ๒
แลคำรับ ๓ ให้แยกทางกันออกไป เพื่อจะไม่ปล่อย
ช่องเข้าใจผิด หรือไม่เข้าใจไว้เลย ถ้าท่านอ่านหนัง
สือราชการในรัชกาลที่ ๓ ที่ ๕ ท่านจะเห็นว่าผู้แต่ง
มุ่งจะให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายให้จงได้ ถ้าหากต้อง^{จะ}
ใช้ถ้อยคำมาก ก็ใช้เพื่อจะให้เข้าใจไม่ใช่ใช้เพื่อที่จะ^{จะ}
ใช้เท่านั้น

ในสมัยที่เข้าใจความคิดใหม่ๆ กันมาก เพราะ
ไม่เคยเห็นกันมาแต่ก่อนนั้น จะพูดหรือเขียนอะไร
ให้เข้าใจกันทั่วไป ก็คงต้องพูดยาว เป็นต้นว่า
หนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งในรัชกาลที่ ๕ เขียนว่าจะรับลง
ประกาศขายของ เท่านั้น ก็ต้องพูดอย่างกันละเอียด

เพราะไม่เคยมีใครประกาศขายของในหนังสือพิมพ์กัน
 เลย ถ้าจะพูดแต่คำสองคำ ผู้อ่านก็ไม่เข้าใจได้

ข้อที่ผู้เขียนนี้ก็เมื่อวานนี่พระราชนิรันดร์พระบาท
 สมเด็จพระปุจจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแล้วนั้น ก็คือว่า
 จำนวนเกลียง ๆ เช่น ในพระราชดำรัสฯ พระเหตุ
 ที่อ่านแล้วฟังเข้าใจทันที จึงเคยเรียกันว่า จำนวนดี
 แต่ในบ้าน พวกรู้เขียนจำนวนคนละอย่าง คงจะ
 เห็นครองกันข้ามกับคนรุ่นก่อน

ตั้งแต่วันในพระราชดำรัสมาถึงเดียวันนี้ (พ.ศ.
 ๒๔๘๑) ก็เพียง ๔๐ ปี ตั้งแต่วันสรรคติกเพียง ๒๙
 ปี สังเกตในวันถวายบังคมพระบรมรูป ก็มีผู้บดือ
 พระเกี้ยวติดมาก แล้วผู้จำพระองค์แลรักกาลของ
 พระองค์ได้ก็ยังไม่น้อย จำนวนหนังสือไทยเช่นที่
 ทรงพระราชนิพนธ์ คงจะยังเป็นที่ชอบใจกันอยู่บ้าง
 อย่างน้อยก็ในพวกรุ่นเก่า

การแต่งหนังสือไทย *

เราจวน ๆ จะเขียนว่าด้วยการแต่งหนังสือไทย
 เพราะเข้าใจว่าผู้หัดแต่งหลายคนอยากจะให้เขียน เมื่อ

* อนุมานว่า ทรงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒

เรารู้สึกว่า “เราอยู่ในโรงเรียน ครูเคยสอนแผนกนี้ ก็เป็นอันว่าได้
ความรู้เลาๆ พอกลับบ้านไว้ชั้นหนึ่งก่อน ต่อมา ก็มี
แบบก่อสำนวนโวหารของบุคคล ตามนี้อยู่มาชั่วเกิด
ขึ้น เพราะความรู้ที่ไม่ได้พิพากษา โรงเรียนมาแล้ว แต่ก็
เหมือนก่อตึกบนราภัณฑ์ ตึกของเราราอาจวิตรบรรจง
เท่าไรก็ได้ หรือขัดหาก็ได้ และแต่ความคิดประดิษฐ์
ประต่อของเรางด แต่การที่มีพินเดิมรองรับอยู่นั้น
ย้อมเป็นประกายชน์

ในคราวนี้ เรายังไม่มีเวลาจะเขียนซื้อเจงยาฯ
แต่จะคร่าวก่อนหัวข้อ ๒ ข้อ ท่านองที่ “จังหวังหร่า”
กล่าวในเรื่องการพูด หัวข้อ ๒ ข้อของเรานี้เป็นคำ
ห้ามว่า “อย่า” เป็นคติสำหรับผู้หัดแต่งหนังสือไทย
๑ อย่าพยายามเขียนร้อยแก้วให้ไฟระ
๒ อย่าใช้ศัพท์ที่ไม่รู้ว่าแปลว่าอะไรแน่

ถ้าปล่อยหัวข้อไว้ลุนๆ คงข้างบนนี้ ก็น่ากลัวว่า
นักเรียนผู้หัดแต่งจะไม่เข้าใจเจ้มแจ้ง เพราะฉะนั้น
ถึงเราไม่ต้องใช้ซื้อเจงยีคยา ก็เห็นจะต้องมีอธิบายบ้าง
เราต้องระวังเพียงแต่ว่าอย่าให้ปากกาพาไปไกลนัก
เพราะข้อความชนิดนี้ ถ้าจับซื้อเจงก์ซักจะยืด และถ้าพูด

ยาวอกไปก็อาจทำให้เกิดrangleแวงไปว่า เย้ายันนั้นผู้
นั้น การเยะนั้น อันที่จริง เราเยะบ่อย แต่เยะ
ความบกพร่อง ซึ่งไม่มีคำไม่มีตน (นักเรียนไวยากรณ์
บาลี เรียกว่า ศัพท์ผู้ อังกฤษเรียกว่า abstract noun)
ไม่ใช่เยะบุคคลผู้บกพร่อง การนิยมบุคคลนั้นเราไม่
นึก แต่ผู้คนปุณารอัณห้องได้เสมอ แม้ไม่มีครรช
ว่าให้กินเข้าไปก็อาจร้อนอยู่นั้นเอง

วิธีสอน ที่จะให้ได้ผลทันท่วงที หันมาดู สอนด้วย
วิธีเยะ ผู้ถูกเยะอาจโกรธก็ได้ แต่ความเจ็บใจทำให้
จำความรู้ได้ทันทีและจำไม่ลืม เปรียบเหมือนหลุม ถึง
จะเดินเฉียบไป ถ้าไม่ทอก็ไม่สังเกตว่ามีหลุมอยู่ที่นั้น
แม้จะตก ถ้าไม่เจ็บกลมง่าย แต่ถ้าตกเจ็บ ก็จำหลุมนั้น
ไว้ ไม่ตกอีกเลย

“อย่า” ขอที่ ๑ ของเรา ที่ว่า อย่าเพียรเขียนร้อย
แก้วให้ไฟแรงนั้น พึงสังเกตคำว่า พยายาม และ คำว่า
ไฟแรง แต่เราจะชี้แจงความหมายคำหลังเสียก่อน

ที่ว่าไฟแรงนั้น เป็นคำแกลงว่า รือแก้วไม่ใช่
กลอน ไม่ควรใช้ว่า ไฟแรง แต่ผู้หัดเต่งหนังสือ
บางคน อยากใช้สำวนหรูhra อุตส่าห์เขียนให้ยิด

ออกไปป้ายๆ อ่านที่ตัวหนึ่ง “ເກ” แต่อันที่จริงเก้งก้าง
พอที่จะเขียนเรียนๆ ให้ผู้อ่านเข้าใจได้ทันทีก็ไม่ทำ
อุตส่าห์จะเขียนให้เกิดให้จันได้ การอุตส่าห์ทำสิ่งที่บัง
ไม่สันทัดนั้น ย่อมจะกระอักกระอ่วน แลเมื่อกระ
อักกระอ่วน ก็เหมือนเครื่องจักรชั่วเดินไม่เรียน จะ
เอาไม่คืดได้

ที่ว่าอย่าพยายามนั้นคือว่า ถ้ายังเป็นผู้หัดใหม่ๆ
ก็ควรจะเขียนไปตามลั่นวนธรรมชาติของตน ปล่อยให้
มันเดี๋ยวไปเอง ไม่ต้องพยายามในขณะที่เขียน พึงทราบ
แต่ว่า ผู้ที่เขานั้นกว่าเขียนดันนั้น เขาดีโดยไม่ต้อง^ຊ
พยายาม ไม่ต้องกระอักกระอ่วนพะอุดพะомн นั้น
“ໄລ” ออกมานอง ดังกระแสนน้ำใสในลำธาร ถ้า
ไปกว่านั้นໄລ น้ำคงจะบุ่น

“อย่า” ข้อที่ ๒ ที่ว่า อย่าใช้ศัพท์ที่ยังไม่รู้ว่า
แปลว่าอะไรแน่นั้น ไม่ต้องอธิบายว่ากระไร ก็คง
จะเข้าใจกันทั้งนั้น และทุกคนคงจะรับรองว่าถูก แต่
เราไม่หวังว่าคำเตือนคำนี้จะมีผลอะไร เว้นแต่ครูสอน
ศิษย์ในโรง ถ้าไม่จำไว้ก็ตัดคะแนน การเตือนกัน
เปรยๆ ไม่มีประโยชน์

สำนวนไทยแบบใหม่*

เราใคร่หัดแต่งหนังสือตามสำนวนไทยแบบใหม่ ซึ่งเดียวันี้ใช้กันมาก จึงลองคุณิดหน่อยว่าจะไปไหวหรือไม่ไหว คำตัววิจิในวงเล็บเป็นคำยธิบายสำหรับให้ผู้อ่านของเราที่ยังไม่พอเข้าใจได้

“โดยที่สภาพการณ์แห่งโลกย่อมปฏิวัติไปทั้งกลางวันแลร์ตติกาล (แปลว่าโลกหมุนทั้งวันแลกน) เฉพาะอย่างยิ่งสำหรับประเทศไทยตะวันออกไกล (แปลว่าประเทศไทยในเอเชียภาคตะวันออก ซึ่งอยู่ไกลจากเมืองฝรั่ง ฝรั่งเข้าใจว่าไกลไม่ใช่ไกลจากเมืองไทย แต่ไทยเราก็ชอบว่าใกล้ไปด้วย) ก็ทำ การปฏิวัติ เนื่องแต่ปฏิวัติแห่งโลก (แปลว่ากัมมุนไปกับโลก)

สำหรับประเทศไทยซึ่งรูปการณ์เปลี่ยนเสมอหนึ่งการแสดงละครซึ่งประวัติศาสตร์ (กรณีแปลยาก) ได้อิทธิพลแล้วัฒนธรรมจากอารยประเทศ ทั้งที่เป็นอิทธิพล เลเวลแล้วัฒนธรรมชรา แลอิทธิพลดีแล้วัฒนธรรมงาม (แปลยากหนักขึ้น) อันประชาชาติและประเทศไทยชาติ (แปลยากอีก) และชาติ ศานานา มหาภษัตริย์ รัฐธรรมนูญ เท่าที่สำหรับสภาพ . . .”

---

* ทรงเมื่อ พฤศภาคม พ.ศ. ๒๕๗๘

เราหัดเขียนคัดสำนวนคนเอง จะให้ “ทันสมัย”
มาได้เพียงนี้ ก็ต้องขอหยุดที่ กว่าจะได้ความว่าจะ
เขียนว่าอะไรกันแน่นัก เหตุไม่ช้านาน

อุปถัมภ์ศิลปะ*

เมื่อคืนนี้ ผู้เขียนได้พึ่งครุยสังคีต ซึ่งบางกอก
วีเม่น ส คลับ จัดให้มีขึ้นที่โรงโขนหลวงมิสกวัน เพื่อ^๑
เก็บเงินให้แก่สภากาชาด คณะครุยยะ คือคณะเครื่อง
สาย弗ร์งในกรมศิลปอากร ซึ่งพระเจนดุริยางค์เป็นผู้นำ^๒
แต่เมื่อฝรั่งเข้าร่วมด้วย ๒ คน คือหิบเพลงคน ๑ สี
ไวโอลินคน ๑ พวากสังคีตมี ๔๙ คน ทั้งไทยและฝรั่ง^๓
เพลงแลบหรือที่นำมาแสดงคือ “เมสไซอาห์” ของ
เยนเดลซึ่งแต่งไว้แต่ปี ๑.๓. ๑๗๕๑ นับมาถึงเดือน
ก. ๑๗๗ ปีแล้ว แต่ยังเล่นกันอยู่จนเดือน

การแสดงครุยสังคีตครั้งนี้ ต้องรวมผู้ชื่อ
กันมากมาย การที่ทำให้สำเร็จถึงเพียงนี้ ส่อให้เห็น
สามัคคีของนักดนตรีและนกร้องทั้งไทยและฝรั่ง ชนก
เล่นแลร้องเพลงชนนี้ได้ ส่อให้เห็นว่า ศิลปะเป็น

* อนุมานว่าทรงเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒

ของไม่มีชาติ ไม่มีชนผ่าได้เป็นเจ้าของโดยเฉพาะ
เมื่อใครได้ผูกผันให้บัญญาเฉียบแหลมถึงขีดแล้ว ผู้
แสดงกรร่วมกันแสดง แล้วพังกรร่วมกันพังได้
เรื่อง เมสไซอาร์ เป็นเรื่องที่ผู้คนจากประวัติ
พระเยซู เนื่อเรื่องไม่มีอะไร สำคัญอยู่ที่การอังเเล
คนครี คนครีสำแดงให้เกิดความรู้สึกตามคำร้องได้
ได้ เช่น เมื่อ คำร้องศร้า คนครีก็ศร้าเมื่อการอัง^{๔๘๕}
แสดงความสำราญใจอย่างคึกคัก คนครีก็สำเนียง
อย่างเดียวกัน

ถ้าตามประวัติของแฮนเดล จะเห็นว่า ผู้คนมี
น้ำใจเป็นนักคนครีมาแต่กำเนิด แต่ที่ได้เป็นนัก
คนครีจริงจัง มีข้อเสียงมาจนบัดนี้ ก็เพราะอุปถัมภ์
ซึ่งได้รับจากผู้อุปถัมภ์ในฐานะอันจะอุปถัมภ์ได้ อุปถัมภก
ของแฮนเดล กือ เจ้าครองกรุงเยอรมันองค์หนึ่ง
ภายหลังมีขุนนางอังกฤษอีกคนหนึ่งและราชินีนาถ
แห่งประเทศอังกฤษด้วย พระราชปัถัมภ์ของพระ
ราชินีนาถแห่งประเทศอังกฤษนั้นได้พระราชทานเป็น^{๔๙๖}
บ้านญา คิดตามอัตราแลกเงินสมัยนั้นเดือน ๘๐๐
บาทเศษ ซึ่งเป็นเงินมากในสมัยโน้น บ้านญา

นั้นพระราชทานแลຍ ๆ เป็นเครื่องอุดหนุนให้ทำต่อไปเท่านั้น หาเป็นค่าจ้างให้ทำราชการไม่ นอกจากบ้านญี่ปุ่นที่ได้รับพระราชทานนั้นแล้ว แซนเดลยังมีรายได้ทางอื่น คือ แต่งคนตรีและทักษะการอเปอราเป็นทัน

ประวัติของแซนเดล ทำให้เห็นได้ว่า คนที่เกิดนามีความสามารถจะสร้างชั้นศิลปะขึ้นได้ จะเป็นคนตรีตาม ถ้าพย์กอลอนก์ตาม หนังสือชนนิดอื่นที่เป็นวรรณคดีตาม ภาษาชนบทเขียนก์ตาม จะสร้างสำเร็จได้หรือเมื่อสร้างขึ้นแล้วก็สร้างอีกได้ ก็ เพราะม่องก์อุปถัมภ์แบบทั้งนั้น ในสมัยโบราณอุปถัมภ์ของศิลปะ มักจะเป็นพระราชา ศิลปะชนิดใดพระราชาองค์ไหนโปรดແທทรงอุปถัมภ์ ศิลปะชนิดนั้นก็จำเริญ ในรัชกาลของพระราชาองค์นั้นถ้าดูประเทศไทยเป็นตัวอย่างจะเห็นได้ว่า ศิลปะที่เจริญแล้วขึ้นกันมาได้ ก็เพราะพระราชูปถัมภ์ โครงการเป็นช่างศิลปะดี ก็ทรงชูบเลี้ยงให้เป็นขันนาง รับพระราชทานเบียหัวด้ หรือรายได้อย่างอื่น และชน

ศิลปะที่ทำให้เกิดขึ้นก็ทำเป็นของหลวง หรือ ถ้าจะพูด
อีกทางหนึ่งก็คือ พระราชาเป็นนายจ้างแลเป็นผู้ลงทุน
ให้สร้างขึ้น และพระราชาเป็นผู้ใช้ชั้นศิลปะชนิดนั้น ๆ
มากกว่าใคร ๆ ในบ้านเมือง เพราะฉะนั้นช่างศิลปะ^๔
ทั้งที่สุด จึงเป็นข้าราชการอยู่ในความชุบเลียงของพระ
ราชา อนุวิชาศิลปะเป็นของสืบเนื่องกันไปในสกุล
เมื่อพ่อผู้เป็นข้าราชการสอนลูกให้ทำงานศิลปะ ก็คือ
ให้ทำงานที่ใช้ในราชการนั้นเอง ส่วนช่างที่เป็นเชลย
ศักดิ์ ถ้าไม่มีใครดีเด่นก็จะได้เข้าไปทำงานที่เป็น^๕
ราชการและเสียงก็เด่นขึ้น เพราะได้แสดงผู้มีเบ็ด
เพยกว่าแท็ก่อน

ผู้อุปถัมภ์ศิลปะนั้น ในสมัยโบราณเห็นจะมีพระ
ราชาเป็นขอดยิ่งกว่าไกรทั้งหลาย ไม่ว่าในประเทศ
ใด แต่ในสมัยหลัง ๆ มา บางประเทศไม่มีพระราช
หรือ พระราชไม่ได้พระทัยที่จะอำนวยอุปถัมภ์แก่
ศิลปะ ศิลปะก็เสื่อมลงไป จนกว่าจะมีอุปถัมภ์มา^๖
เป็นรุปอื่น ที่เรียกว่าอุปถัมภกรุปอื่นนี้ คือ ประชา
ชนทั่วไปในประเทศ ศิลปะชนิดใดที่มีช่างสร้างขึ้นมา^๗
แล้วเป็นที่ชอบใจคนจำนวนมาก และคนจำนวนมาก

รับซื้อ ช่างกิลปะกีร์ สำรัชวิศวกรรม ทำงานสร้างศิลปะต่อไปได้
ถ้ากล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือประชาชนกล้ายเป็นอุปถัม
ภก แทนที่พระราชาเกยเป็นมาแต่ก่อน

ตัวอย่างเช่นนี้ อาจชี้หนังสือชั้นวรรณคดี ซึ่ง
แต่งออกมากพิมพ์ขายในประเทศไทยต่าง ๆ อุปถัมภกของผู้
แต่งก็คือผู้ซื้อ ถ้าหนังสือวรรณคดีเล่มใหม่มีอุปถัมภก
คือ ผู้รับซื้อมาก โดยราคางาม ผู้แต่งก็คือนักศิลปะผู้
มีประชาชนเป็นอุปถัมภกอุดหนุนให้ได้รับความสุข
หรือความร่าวย ด้วยการที่สร้างวรรณคดีขึ้น

ถ้าจะพูดรวมยอดลงมาถึงประเทศไทยเรานี้เอง ก็คง
จะเป็นความเห็นของนักลงหนังสือทั่วไปว่า เวลาชั้น
วรรณคดีกรุดโกรน เพราะไม่มีอุปถัมภก ที่ว่าไม่
มีอุปถัมภกนายน้าชี้ให้เห็นได้ว่า หนังสือที่จะนับเข้า
ชั้นวรรณคดีได้นั้น ถ้าใครพากเพียรแต่งออกมายพิมพ์
ขายกว่าเล่มละ ๑๐ สถาบัน ก็คงขายได้น้อย ขายเพียง
เล่มละ ๑๐ สถาบัน ก็ไม่คุ้มค่าเหมือนอยู่ ถ้าใครแต่งหนัง
สือชั้นที่นับได้ว่าเป็นศิลปะ แล้วพิมพ์ออกมารำหน่าย

ก็จะขาดทุนค่าพิมพ์ และจะต้องเปลี่ยงที่เก็บไว้จนกว่า
ปลวกจะกินด้วย เม้นหนังสือชนิดที่ไม่นับว่าเป็นวรรณ
คดี ก็ไม่มีใครจะแต่งขายเลียงตัวได้ เว้นแต่พวกที่
เขียนหนังสือพิมพ์ แต่หนังสือพิมพ์เป็นของที่เกิด^๔
วันนั้น ก็ตายพรุ่งนั้น หนังสือพิมพ์ไม่ใช่วรรณคดี
แม้จะนำเอาหนังสือที่แต่งตั้งขึ้นวรรณคดีมาพิมพ์ใน
วันนั้น พรุ่งนั้น หนังสือพิมพ์จะเป็นถุงกระดาษสำหรับ^๕
ห่อของที่ซ่อนในตลาด หากจะเก็บเรื่องนั้น ๆ มารวม
พิมพ์เป็นเล่ม ก็จะขาดทุนค่าพิมพ์ และเปลี่ยงที่สำหรับ
เก็บไว้ค่อยให้ปลวกกินด้วย หนังสือพิมพ์ชั้นวรรณคดี
แล้วขายได้ อาจมีบ้างเล่มสองเล่ม แต่เป็นส่วนน้อย
ที่เขียนถึงคริยสัศคติเมื่อคืนนี้ มากันถึงการพิมพ์
หนังสือขายนั้น เป็นการกล่าวถึงอุปกรณ์ชั้นคิตปะได้รับ^๖
แต่คำว่า คิตปะ นี้ เป็นคำยืดได้ เพียงไหนจะเรียกว่า
คิตปะ ก็แล้วแต่ความเห็นของบุคคลหรือหมู่ชน ออก
จะเกี่ยวกับสิ่งที่ฝรั่งเรียกว่า Good Taste ซึ่งเราเคย
แปลว่า “กุสมรส” แต่เมื่อแปลแล้วได้ความว่ากระไร
ก็เห็นจะรู้แต่ผู้ที่รู้แล้วเท่านั้น

อ่านหนังสือ *

ในสมัยนี้ จำนวนผู้ตั้งหนังสือ เห็นจะมีมากกว่าสมัยไหนๆ แต่หนังสือที่ตั้งจะเป็นหนังสือถึงขันที่ควรนับว่าเป็นวรรณคดี และยืนยงไปในภาษาไทยได้ชัดเจนนาน หรือจะเป็นหนังสือชนิดที่เกิดวันนี้ ตายพรุ่งนั้น เราไม่กล่าว ผู้ตั้งหนังสือชั้นวรรณคดีจะมีในเวลาใดมากคนหรือไม่มากคน เราถ้าไม่ได้กล่าวเหมือนกัน เพราะหนังสือระดับไหนจะเรียกว่าเข้าชั้นวรรณคดีแน่นอน ก็แล้วแต่ความเห็นบุคคล ความรู้แน่จะมีในเวลาข้างหน้า เมื่อปรากฏว่าหนังสือเรื่องไหนของใครยืนยงไปได้เท่านั้น ความหมายของเราในชั้นนี้เพียงว่า ถ้าผู้ตั้งหนังสือที่อาจถึงชั้นวรรณคดี ไม่ได้รับอุปภัมภ์ให้มีไว้แต่ง และเมื่อแต่งออกมานแล้ว ก็เปลี่ยนแรงและทุนไปเปล่าใช้รู้ผู้ตั้งก็ยอมจะท้อใจไม่พากเพียรที่จะแต่งต่อไปอีก

ผู้ตั้งหนังสือจำพวกที่เพิ่งจะเริ่มนั้น อาจไม่มีความมุ่งหมายยึดယานัก เพียงแต่ได้เห็นหนังสือของตนที่แต่งแล้วพิมพ์ออกมานเป็นตัวพิมพ์เท่านั้น ก็พอ

ใจไปคราวหนึ่ง แต่ถ้าคุณไห้รู้ตัวแล้วว่าสามารถสร้างชั้นวรรณคดีขึ้นได้ คนนั้นก็มีปารณณะเผยแพร่ชั้นวรรณคดีของตนให้แพร่หลายແเลย์ในปีนาน ถ้าไม่ได้รับอุปถัมภ์ แลต้องเก็บหนังสือที่พิมพ์แล้วไว้คอยให้ป่วยกินใช้รั้ ชั้นวรรณคดีซึ่งอาจเกิดจากคนนั้นต่อไปอีก ก็ไม่เกิด

ในสมัยประชาธิบัตย์ อุปถัมภกของวรรณคดีก็คือประชาชน แต่ถ้าประชาชนยังไม่มีนาเงินเข้าขึ้นที่จะเป็นอุปถัมภกแก่วรรณคดีได้ ความอุดอันก็ยังไม่หมดไปยังมีแต่ความหวัง เช่นที่พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ตรัสว่า เมื่อช่วยกันเป็นทุกข์มาก ๆ แล้ว ก็คงจะช่วยกันสนใจที่จะเลิกที่จะน้อย ส่งเสริมให้ประชาชนส่วนมากขึ้นสู่ระดับนี้มูญๆ ที่จะเกิดความยินดีต่อวรรณคดีในภายหน้าต่อไป

ถ้าวรรณคดีเป็นบ่อเกิดแห่งกำลังและความมั่นคงของชาติได้ส่วนหนึ่ง เช่นที่เข้าชั้ตัวอย่างว่าเห็นได้แล้วในพื้นแผ่นดินนี้ การที่วรรณคดีของเราก็จะเหือดแห้งไปในเวลา ๕ ศตวรรษ ก็เป็นขอที่น่าห่วงอยู่

๕๙

หนังสือที่เกิดวันละมาก ๆ เวลานี้ ก็คือหนังสือพิมพ์ พูดตามธรรมชาติ หนังสือพิมพ์ก็ไม่ใช่วรรณคดี ยกเว้นแต่หนังสือพิมพ์ “สเป็กเตอრ์” ซึ่งโยเชฟ เออดกิชัน แต่ง และเข้าตัวมาพิมพ์เป็นสมุดสำหรับนักเรียน ซึ่งผู้เขียนเองก็เคยต้องใช้ เมื่อยังเป็นนักเรียน

แต่ถึงแม้ตามปกติ หนังสือพิมพ์จะไม่ใช้วรรณคดี การอ่านหนังสือพิมพ์ ก็ยอมเป็นขั้นที่จะพาให้ก้าวขึ้นไปสู่การอ่านหนังสืออื่น ๆ เราจึงยินดีต่อคำชักชวนของนายกรัฐมนตรีว่า ควรอ่านหนังสือพิมพ์กันให้มากขึ้น ความยินดีนี้พูดในส่วนที่เราเป็นหนังสือพิมพ์ ก็อาจเป็นด้วยเบ็ดทางให้เราขายสินค้าของเราได้มากขึ้น แต่พูดในส่วนน้าใจผู้เขียน การขายหนังสือพิมพ์ให้มากขึ้นบ้างนั้น ก็สำคัญแต่เพียงใด แต่การที่ซักจุ่งให้คนมีน้ำใจเป็นผู้อ่านหนังสือมากขึ้น เพื่อว่าภายหน้าจะได้เขยิบจากหนังสือพิมพ์ไปถึงหนังสือชนบท ขึ้นไป สำคัญยิ่งกว่า เมื่อผู้อ่านชนิดที่เลือกเพนหนังสือที่จะอ่านนั้นมากขึ้น ความต้องการหนังสือชนบท ก็ย่อมจะพาให้เกิดมีผู้ต้องซื้อนักขึ้นไป

พระบาทสมเด็จพระมหกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง
พระราชพนธ์โคลงไว้บทนี้ว่า

ขอปวงนักปราชญ์เชื้อ	ชาวไทย
ถ้วนทั่วจังมีใจ	ดุจข้า
วิชาภาษาใน	สยามรัฐ
ทั้งบัดนี้ บัดหน้า	อย่าให้สูญพองค์ฯ

พระนิพนธ์ที่ทรงไว้ในสมัยต่างกัน ในรูปประเภท
และเวลาต่างกัน ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๘ ถึง พ.ศ.
๒๔๘๓ ช่วงระยะเวลา ๗-๙ ปี อันส่วนใหญ่ลงพิมพ์ใน
หนังสือประมวลภูมารค ประมวลภูสาร และประมวล
วัน จำนวนมากมายหลายหลากรสี นับเป็นพระ
นิพนธ์ร้อยแก้วรุ่นหลังที่สุด ในสมัยอักษรของท่าน
น.น.ส.

ด้วยว่าภายหลังจากเวลานั้นมาอีกไม่นานนัก (ทรง
พระนิพนธ์เรื่อง สามกรุง เสรีอิทธิเเล่งหนึ่ง) พระ
องค์ท่านกฤษณพราชน์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๘

พระนิพนธ์มี “ผสมพسان” เป็นตน ของท่าน
น.น.ส. เป็นวรรณกรรมร่วมสมัยกับบรรดาแก้อ่าน

ในสมัยไดหรือไม่ หรือจะเป็นท่อ้มเอมใจของนัก
ย่านผู้ไดสมัยได เพียงไร นั้น

เห็นจะขอนอยู่กับสัจธรรมข้อหนึ่ง ที่ไดเคยทรง
เขียนความประยເາໄວว่า

“ แมลงวัน ย้อมมีปกติสภาพเปลือกหุ้เรียน
เป็นอาหาร จะให้หาข้าวทิพย์ อันเป็นอาหารของ
เทวดาอย่างไรได ”

บรรณนิทัศน์งานนิพนธ์ ของ น.ม.ส.*

กนกนคร

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์ไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ และทรง
จัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ เป็นบทพระนิพนธ์ประเกท
ร้อยกรองชนิดกลอนหกกล้วน

เนื้อเรื่องมีเค้าเดิมในหนังสือสันสกฤต ชื่อกาสริค
สัคร เรื่องเมืองทอง และตรีวิกราม โกรกศรี : แต่
น.ม.ส. ทรงแปลงโครงเรื่องใหม่ เนื้อเรื่องแบ่งออก
เป็น ๓ ภาค คือ ภาคสวรรค์ ภาคพุนคินและบันยอด
เข้าไกรลักษ์ เป็นเรื่องของคนธรรมผู้ซึ่งลุ่มหลงใน
ความงามของชาวยาของตนที่พระอิศราประทานเมื่อ
บำเพ็ญตอบ ครั้งหนึ่งคนธรรมได้ให้นางไปยั่วถูก
เพื่อทำลายตอบเป็นการยั่นยั่นความงามของนาง ให้เป็น

* บทพระนิพนธ์เท่าที่กล่าวในที่นี้ เฉพาะที่ผู้รวบรวมสามารถอุดกั้น
หมายได้ ทั้งนั้นยังมีบทพระนิพนธ์เรื่องอื่นๆ อีก ที่เป็นประเกท
เบ็คเต็ค เช่น สักรวาไปรษณีย์ เป็นต้น

ที่ประจักษ์แก่คนธรรมผู้อื่น ผลที่ได้รับก็คือหงคน
ธรรมผู้และนางงามผู้เป็นชายถูกดูษีสถาปให้ไปเกิดใน
โลกมนุษย์ ให้ต้องทนทุกข์ทรมาน พลัดพรากจากกัน
อยู่นาน ในที่สุดทั้งคู่ก็พ้นคำสาปได้กลับเข้าไปสู่
สวารค์ด้วยกันอีกราวหนึ่ง

กลอนແلنกกลอน

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์และพิมพ์เรื่อง ๔๕๗๓ เป็นบทพระนิพนธ์ประเทวร้อยแก้ว แต่เมื่อ
อย่างร้อยกรองแทรกบ้างบางตอน

น.ม.ส. ทรงกล่าวถึงว่า คนไทยมีเสียงเป็นนัก
กลอน และลักษณะกลอนของไทยที่สำคัญอย่างหนึ่ง
คือ มีสัมผัส ได้ทรงกล่าวถึงฉันท์สามชนิดที่ทรงดัด
แปลงจากฉันท์อังกฤษ ทรงกล่าวถึงภาษา^๑ และร้อย
แก้ว พร้อมทั้งประทานข้อคิดว่าภาษาที่ดีควรจะลักษณะ
เช่นไร ทรงชี้ให้เห็นความแตกต่างระหว่างนักกลอน
และกวี คุณสมบัติของกวีโดยทั่วไป และสุดท้ายทรง

๑ ภาษาในที่นี้ น.ม.ส. ทรงหมายถึงคำประพันธ์ประเทวริวจัน
ทุกประเทว ตรงกับที่อังกฤษเรียกว่า Poetry

แยกกักลอนออกเป็นสองจำพวก ตามความเห็นของ
พระองค์

การค้าทางทะเลในเวลาสังคม

ไม่ปรากฏวี พ.ศ. ที่ทรงนิพนธ์และพิมพ์ เป็น
บทพระนิพนธ์ประเกตอร้อยแก้ว

น.ม.ส. ทรงบรรยายถึงการค้าทางทะเลในเวลา
สังคมว่า มีส่วนช่วยทำให้ประเทศคู่สังคมแพ้หรือ
ชนะได้มาก การค้าขายทางทะเลของชาติที่ทำสังคม
นั้น มีอันตรายมากและน้อยตามส่วนของความเป็น
ใหญ่ในทะเลของกองทัพแห่งชาติ ซึ่งเป็นเจ้าของการ
ค้านั้น ชาติใดสามารถยึดความเป็นใหญ่ในทะเล
และรักษาความเป็นใหญ่นั้นไว้ได้อย่างเข้มแข็ง ชาติ
นั้นย่อมทำความเสียหายยับเยินให้แก่การค้าทางทะเล
ของชาติที่เป็นศัตรูได้ การค้าขายในทะเลของชาติที่
ทำสังคมจะทรงอยู่ได้ก็เพราะมีกองทัพเรือที่มีกำลัง^๑
มากกว่าชาติก็ มีอำนาจในทะเล ถ้าไม่เช่นนั้นการค้า
ขายในทะเลของชาตินั้นก็จะ слายไปในไม่ช้า

ข่าวตอนต้นรัชกาลที่ ๓ ตามรายงานราชการ อังกฤษ

น.ม.ส. ทรงแปลและจัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕
ทรงแปลเป็นร้อยแก้ว

เรื่องนี้ประกอบด้วยจดหมาย ๓ ฉบับ ฉบับแรก
เป็นของ เย. ครอเพ็ด ผู้รักษาราชการสิงคโปร์มีไปถึง
เย. อาร์. คัปเปซ ผู้แทนเลขานุการของรัฐบาล ณ
เกาะปรินซ์อฟเวลซ์ ส่วนจดหมายฉบับที่สองและที่
สามเป็นของ มิสเตอร์ กิลลิช, กับ เจ้าพระยาพระคลัง^{ชี}
ซึ่งเขียนไปถึง เย. ครอเพ็ด จดหมายฉบับที่สองและ
สาม เป็นจดหมายที่นาย เย. ครอเพ็ด แนบไปพร้อมกับ
จดหมายที่ตนเขียนไปถึง เย. อาร์. คัปเปซ เนื้อหาใน
จดหมายทั้งสามฉบับ แสดงให้ผู้อ่านเห็นถึงเหตุการณ์
ภายในประเทศไทยตอนต้นรัชกาลที่ ๓ และแสดงถึงความ
สัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศอังกฤษใน
ขณะนั้น

ความนึกในฤดูหนาว

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์และพิมพ์เรื่องนี้เมื่อ พ.ศ.
๒๔๖๗ เป็นบทบรรนิพนธ์ประเทรว้อยแก้ว

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์เรื่อง ^๕ ในดุลหน้า ทรงกล่าว
ถึงความแตกต่างของประชาชนในประเทศหน้าและ
ประเทศร้อนว่า อาภานมีอิทธิพลมาก เป็นทันเหตุทำ
ให้คนเกิดความกระตือรือร้นไม่เท่ากัน ^๖ ทั้งนี้ เพราะ
ความจำเป็นในการดำรงชีวิตของประชาชนในเมือง
ร้อนมีอยู่กว่าในเมืองหนาว น.ม.ส. ทรงยกตัวอย่าง
เปรียบเทียบว่า ถ้าคนไทยอยู่เมืองหนาวก็จะต้อง^๗
กระตือรือร้นมากขึ้น

เครื่องผักเย็นๆ คลุ้มแน่นอกชาฟอดและเคนบริช

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์และพิมพ์เรื่อง ^๘ น.ช. เมื่อ พ.ศ.
๒๔๗๗ ทรงนิพนธ์เป็นร้อยแก้ว

บทพระนิพนธ์เรื่องนี้เป็นปัญญาที่ น.ม.ส. ทรง
บรรยายถึงการผักคนให้เป็นเย็นๆ คลุ้มแน่นอกชาฟอดและเคนบริชว่า มีเครื่องมือผัก ^๙
ประการคือ การอยู่ร่วมกันและการลงทะเบียนต่างๆ (กีพ้า)
^{๑๐} เป็นสิ่งที่มหาวิทยาลัยสองแห่งนี้เข้มงวดมาก คือเป็น
จุดประสงค์สำคัญอย่างหนึ่งของมหาวิทยาลัยในขณะที่

^๕ เย็นๆ คลุ้มแน่นอกชาฟอดและเคนบริชในที่นี้หมายถึง นิสัย จรรยาอันดงดงและความนิ
ใจเบ็นธรรม

มหาวิทยาลัยอื่นเห็นว่าการให้ความรู้สำคัญที่สุด ตอนท้าย น.ม.ส. ทรงกล่าวถึงชุพลาลงกรณ์มหาวิทยาลัยว่า ชุพลาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ยังมีเครื่องมือ ๒ ชนิดอย่าง มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดและเคมบริชน้อยมาก เพราะ มีกำลังทรัพย์น้อย อีกประการหนึ่งเนื่องจากคนไทยยัง เพิ่งเริ่มเห็นประโยชน์ในการเล่นน้ำเง'

คำทำนาย

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์และพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ เป็นบทพระนิพนธ์ประเกธร้อยแก้ว

น.ม.ส. ทรงนำคำเรื่องมาจากหนังสืออังกฤษ ว่า ด้วยการที่จะเป็นไปในภายหน้า ตามความคาดคะเน ของนักวิทยาศาสตร์ ทรงอธิบายคำทำนายและทำนาย ทรงกล่าวถึงคำทำนาย ๕ ประเกต ตามวิธีแบ่งของ พระองค์เอง คือทำนายโดยอาศัย ดาว ผืน ถาง และ บัญญา ทรงอธิบายการทำนายชนิด ๕ อย่างละเอียด พร้อมทั้งทรงยกตัวอย่างคำทำนายทางวิทยาศาสตร์ จากหนังสือของนาย เย.บี.เอส. ชอลเดน ไวน์ลีย์ตัว อย่างด้วยกัน พร้อมทั้งทรงสรุปท้ายเรื่องอย่างน่าคิด

ว่า คนเราควรจะ “ดูเกินวา กล้าเกินศอก” มิใช่
“ดูเพียงวา กล้าเพียงศอก” มิฉะนั้นโลกจะเจริญไม่ได้

จดหมายจากวงหาร

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์ลงเป็นตอน ๆ ในหนังสือพิมพ์
รายเดือน ทวีปัญญา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ เว้นแต่
ฉบับสุดท้ายซึ่งลงพิมพ์ใน เสนากีข่า และทรงรวม
พิมพ์เป็นเล่มชื่อเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ เป็นบทพจน์นิพนธ์
ประเทรอัยแก้ว

เนื้อเรื่องเป็นจดหมายที่บิดาเขียนไปถึงบุตรชาย
ขณะที่ศึกษาอยู่ในประเทศไทยอังกฤษและหลังจากกลับมา^{จะ}
ทำงานในประเทศไทยแล้ว รวมทั้งสั้น ๆ ฉบับ ที่นำ
สังเกตคือไม่มีจดหมายตอบของบุตรชายปรากฏอยู่ แต่
เมื่อผู้อ่านอ่านแล้วจะสามารถทราบได้ว่า จดหมายที่
เขียนตอบบิดานั้นมีใจความว่าอะไร เนื้อความส่วน
ใหญ่ที่บิดาเขียนไปเป็นการสั่งสอน ตักเตือนบุตรใน
เรื่องต่าง ๆ เช่น การศึกษา การรู้จักประมาณตนใน
ด้านการใช้จ่ายเงิน การทำงาน ฯลฯ คำสอนเหล่า
นั้นไม่น่าเบื่อ เพราะผู้เขียนจดหมายแทรกอารมณ์ขันไว้
อยู่ตลอดเวลา

ตลาดเงินตรา

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ และจัดพิมพ์
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙ เป็นบทพจนานิพนธ์ประเกกร้อยแก้ว
เป็นหนังสือที่ เราเคราะห์สูตรเล่มหนึ่ง ซึ่งค่อน
ข้างมาก แม้แต่องค์ผู้นิพนธ์ก็ทรงยอมรับว่าบางตอน
เข้าใจจากจริง ๆ แต่ก็สุดวิสัยที่จะทรงนิพนธ์ให้ถูกกว่า
นี้ได้ ดังทรงให้เหตุผลไว้ในคำนำตอนหนึ่งของหนัง
สือเล่มนี้ว่า

“แต่แรกคิดว่าจะเขียนเสียใหม่ให้เจ้มแจ้งกว่า
นี้ แต่มาคิดดูกันเห็นว่าจะเขียนให้เข้าใจง่ายๆ นั้นยาก
 เพราะวิธีของตลาดเงินตราซับซ้อนกันมาก จะ
 อธิบายให้เจ้มแจ้งได้ในสมุดขนาดนี้ เห็นจะยก
 นักหนา จึงต้องขอให้ผู้ที่อยารู้อ่านติดต่อ กันแต่
 ทันตนปลายตามลำดับอย่างพินิจพิเคราะห์สักหน่อย
 จึงจะพอเข้าใจได้ อนึ่ง ถ้าใครเพียรเขียนรูปประ
 ปรงค์วัดอรุณในกระดาษเล็กเท่าน้ำสมุดนี้ ก็คง
 ไม่มีลวดลายของพระปrongค์จะเสียดีได้แน่นอน ถ้าจะ
 เขียนเรื่องตลาดเงินตราให้ละเอียดในสมุดเล่มเล็ก

ເທົ່ານີ້ ກໍໄມ້ໄດ້ນັດເດືອກນັ້ນ”

ແລ້ວເວົ້ອງຂອງເວົ້ອງນີ້ ນ.ມ.ສ. ທຽບກຳລ່າວຕຶງເວົ້ອງເງິນ
ສົດແລະຄວາມເຊື່ອ ກາຣແລກເປົ້າຍິນເງິນຕາຫຸ່າງປະເທດ
ງົງກາປົງວຽກຮູກ ດັບດຸລື່ຂອງຄລັງແລະວິນີ້ຈັດກາຣເງິນຕາ
ໃນກຽງສຍາມ ໃນກາຣອົບຍາຄວາມບາງຄຽງກໍທຽມມີກາພ
ປະກອບຄໍາອົບຍາຄວາມນີ້ ທີ່ ດ້ວຍ ເພື່ອໃຫ້ຜູ້ອ່ານເຫັນ
ໃຈເຈັ່ງຫຼັງໜີ້

ນາງພູຢາອອງໄທເຫາ

ໄຟປ່າກູບປີ້ທີ່ທຽບນິພນົມແລະພິມພໍ ນ.ມ.ສ. ທຽບ
ນິພນົມເປັນຄໍາປະປະພັນນົມປະເທດຮ້ອຍແກ້ວ

ແລ້ວເວົ້ອງເປັນເກົ່າດັ່ງພາວດາຈິນ ເກີວກັນນາງ
ພູຢາອອງໄທເຫາອອກສຸດທ້າຍຂອງຈິນ ຜູ້ນີ້ໄດ້ທຽບປົກ
ຄຽງປະເທດຈິນອ່ານໆເນື້ອບ້າດອູ້ຈຳ ໄກສັ້ນຮ້າງ

១ ນ.ມ.ສ. (ກວມໜົນພິທາລົງກວດ). ຕາດເຈັ້ນຕຽວ. (ພະນັກ:
ໂຮງພິມພໍໄທຍ ២៤៥), ກໍານຳ ນ້າ ៣ - ៤.

២ ຝົງກາປົງວຽກ ນາຍຕຶງຈາກນາຍໄມ້ບົດຜົນຈາກນົກຄລູ້ທີ່ໄປ
ດັ່ງນົກຄລູ້ອີກຜູ້ທີ່ໄປ (ເບີນບຸກຄລູ້ ២) ສັ່ງໃຫ້ຈ່າຍເງິນຕາໄຫ້
ແກ່ຜູ້ເຫັນຈາກນາຍ (ກົອບຸກຄລູ້ ១) ອີ່ວີ້ໄຫ້ແກ່ນົກຄລູ້ ៣
ລົງຈ່າຍໃນນາງໝື້ຂອງບຸກຄລູ້ ១

วงศ์เม่งจู ซึ่งเป็นราชวงศ์สุดท้ายที่เป็นเจ้าแผ่นดินจีน
น.ม.ส ทรงนิพนธ์ขับความตั้งแต่ก่อนนิติของนางพญา
ของไ泰เข้าซึ่งเป็นเพียงสามัญชนธรรมชาติ แต่ด้วย
ความฉลาด สามารถของนาง ภายหลังนางจึงได้เป็น
ใหญ่ในประเทศ จนกระหั้นสวรรคตในที่สุด เนื้อ
เรื่องทั้งหมด น.ม.ส. ทรงนำมาจากหนังสืออ้างอิงหลาย
เล่มด้วยกัน

นิทานของ น.ม.ส.

ประมวลนิทานของ น.ม.ส.

น.ม.ส. ทรงรวบรวมจัดพิมพ์ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓
ทรงนิพนธ์เป็นร้อยแก้วล้วน ยกเว้นเรื่อง นิทาน
กันโซกรามเกียรติ ซึ่งเป็นโคลงสี่สุภาพ

หนังสือ ๒ เล่มนี้ เป็นหนังสือรวมบทพะนิพนธ์
ประเภทนิทานของ น.ม.ส. ซึ่งเคยนิพนธ์ในหนังสือ
พิมพ์ต่างๆ เช่น ประมวลวัน ทวนบัญญา ลักษณ์
เป็นตน ประกอบไปด้วยนิทานหลายเรื่องหลายรส ซึ่ง
ให้ความบันเทิงแก่ผู้อ่านมากด้วยรายชื่อเรื่องดังต่อไป
นี้

นิทานของ น.ม.ส. มี ๑๖ เรื่อง

๑. หางแมว	๙. ถ่ายตามหน้า
๒. นางจินตลิลา	๑๐. ถึง ๓๐ เปอร์เซ็นต์
๓. ยาแก้โรครัก	๑๑. สีบสร/pub/gar
๔. จับผู้หญิงสองมือ	๑๒. อะไรแน่นอน
๕. คนเดียวรออดตาย	๑๓. ปลาหม่อตายเพราะ
๖. ตาเปิดกับยายแมว	ปาก
๗. สุกันด้วยกลืนยาพิษ	๑๔. รออดตายเพราะเหลือ
๘. ทหารพระเจ้าราชากิจ ราช	๑๕. ไม่เตอร์ค่าใหม่
	๑๖. ความรักของนางพญา

ประมวลนิทานของ น.ม.ส. มี ๑๑ เรื่อง

๑. เรื่องค้าง ๆ เรื่องที่ ๑	๗. ประภาดโง'
๒. ทำตามผัน	๘. ยื้อชัวอชิงคนกับ
๓. นิทานกันโซกราม เกียรติ	๙. กลาก็อกัน
๔. หงส์	๑๐. กล้องตัน
๕. กลซ้อนกล	๑๑. ภูตพุธ
๖. นางเทวยานี	

นิทานเวตาล

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์และพิมพ์เรื่องนี้ เมื่อ พ.ศ.
๒๕๖๑ เป็นบทพระนิพนธ์ประเกตร้อยแก้ว มีคำ
ประพันธ์ร้อยกรองแทรกบ้างบางตอน

เนื้อเรื่องเดิมเป็นนิทานสั้นสกฤต ชื่อ เวตาลปญจ
วิศติ แต่ น.ม.ส. มิได้ทรงเปลี่ยนต้นฉบับสั้นสกฤต
โดยทรง ทรงใช้ฉบับของเซอร์ อาร์.เอฟ. เบอร์ตัน
เป็นหลักในการเรียบเรียง ทรงอธิบายไว้ในคำนำตอน
หนึ่งว่า

“ส่วนฉบับภาษาไทยนี้ ได้ใช้ฉบับเบอร์ตัน
เป็นหลักในการเรียบเรียง ถ้าจะเอาเทียบกับฉบับ
ที่แปลตรงจากสั้นสกฤตจะเห็นผิดกันมาก เพราะใน
ฉบับอังกฤษมีจำนวนความคิดแล้วว่า ชาในภาษาไทยมี
ต้นปะปนอยู่ก็มากซึ่นหนึ่งแล้ว ชาในภาษาไทยมี
น.ม.ส. ปนลงไปอีกซึ่นหนึ่งเล่า อนึ่งเรื่องในฉบับ
ไทยนี้ บางเรื่องไม่มีในฉบับเบอร์ตัน บางเรื่อง
ในฉบับของเบอร์ตันไม่ได้ออกมาลงในหนังสือนี้”^๑

^๑ น.ม.ส. (กรมหมื่นพิทยาลงกรณ). ยุคกลางในยุโรป . . . คำนำ
หน้า ๔๔๐ - ๔.

เนื่อเรื่องว่า พระเจ้าวิกรมาราทิตย์ถูกโยคีคนหนึ่ง
ปองร้าย พระองค์ทรงหลงกลอุบາຍของโยคีคนนั้น จน
กระหงให้คำสัญญากับโยคิว่าจะทรงช่วยให้โยคีกระทำ
พิธีอย่างหนึ่งได้สำเร็จ โยคิเสริมบอกให้พระองค์เสด็จ
ไปนำเสนอมาให้ตน เมื่อทรงพบเวลาลที่ต้นอโศก
เวลา ได้เล่าเรื่องความก่อ nadziejęให้พระองค์นำตัวไป
ชั่งตอนนี้เองเป็นที่มาของเรื่องนิทานเวลา ชั่งมีทง
สัน ๑๐ เรื่อง ตอนจบของเรื่องเวลา ได้เล่าเรื่องเกี่ยว
กับโยคิถาวรแก่พระเจ้าวิกรมาราทิตย์ และวบกอุบາຍให้
พระองค์ทรงฟังม่าโยคิเสีย

ประชุมปาฐกถาเด่นที่ ๑

น.ม.ส. ทรงจัดพิมพ์ชั้นเมือง พ.ศ. ๒๔๖๙
สำหรับแจกในงานพระราชทานเพลิงศพคุณจอมมารดา
ของพระองค์ ทรงนิพนธ์เป็นร้อยกว่า

น.ม.ส. ทรงรวมปาฐกถาที่แสดงไว้ตามสถาน
ที่และเวลาต่างๆ มีทั้งหมด ๗ เรื่อง ดังรายชื่อต่อไป
น

๑. วิชาชีวบัญชาที่บ้านช้า	๔. ป้าฐกถาเสือป่า
๒. นิทานเก่า ๆ	มงคลกรุงเทพฯ
๓. สมการ์บังรูปใน อินเดีย	๖. ป้าฐกถาเสือป่าตอน ๒
๔. เที่ยวพุกาม	๗. แจกประกาศนียบัตร โรงเรียนคริสตீียน วิทยาลัย

ผสมผสานและผสมผสาน ชุดที่ ๒,๓,๔,๕

เรื่องส่วนใหญ่ น.ม.ส. ทรงนิพนธ์ด้วยคำ
ประพันธ์ชนิดร้อยแก้ว แต่ก็มีบางเรื่องที่ทรงนิพนธ์
เป็นร้อยกรอง

หนังสือทั้ง ๔ เล่มนี้ เป็นหนังสือรวมบทพระ
นิพนธ์เบ็ดเตล็ด ซึ่งเดิมพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ฉบับ
ต่างๆ ที่ น.ม.ส. ทรงนิพนธ์เป็นประจำ เช่น หนังสือ
พิมพ์ ประมวลวัน ประมวลสาร เป็นตน เรื่องที่ทรง
นิพนธ์มีหลายชนิด แต่ละเรื่องล้วนแท้ให้ความรู้และ
ความบันเทิงแก่ผู้อ่าน ดังนี้รายชื่อเรื่องดังต่อไปนี้

ຜສນຜສານ ນີ້ ດະ ເວັບ

១. ສົນກິນນໍາ	១៧. ບັນທຶກ
២. ສວນພຖກປະກາສຕ່ວ	១៨. ຜສນຜສານ
៣. ພຣິກໄທຍ	១៩. ໃນອິນເດືອຍ
៤. ກາຣໃໝ່ຮຽນນຸ່ງ ຂອງຝຣັ່ງເຄສ	២០. ກົດໃນໜາລ
៥. ອພຍບ	២១. ໜ້າແຫ່ງຄວາມແພີ
៦. ອຸປັມກົດປະ	២២. ທີ່ເກີດແຫ່ງຢູ່
៧. ນໍ້າທ່ວມທຸງ	២៣. ເບລເຍື່ນ
៨. ຜຸດຜລຸດ	២៤. ກວ່າມາຍເປັນກາລາງ
៩. ຜັດຜລັດ	២៥. ຜັກຝ່າຍຕຽກ
១០. ທານ	២៦. ໂມ່ນາຊວນເຊື່ອ
១១. ສາດນໍາ	២៧. ທາຍຄຸກແລະຜິດ
១២. ອົກຈວາຖື	២៨. ມູດເຫຼຸດແຫ່ງສົງຄຣານ
១៣. ອ່ານແນ້ນສື່ອ	២៩. ຍິບຸຮອລທາວ
១៤. ຜສນຜສານ	៣០. ກ້າຍສາມໜິດ
១៥. ປະສົບ ປະສົບ ປະສົບ	៣១. ສັນນິບາທ່ານີ
១៦. ຜສນຜສານ	៣២. ຜສນຜສານ
	៣៣. ບວ່ວັດພຣະເກົວ

๓๔. ปัมด้อย	อดีตกับบ่าจุบัน
๓๕. สามารถว่าด้วย ประชาธิบัตย์	๔๑. สารกذا
๓๖. ประชาธิบัตย์แล หนังสือพิมพ์	๔๒. เที่ยบประชาธิบัตย์
๓๗. เรื่องหญิงคนชั่ว	๔๓. อินฟุลวนชา
๓๘. ปัญหาสังสรรค์	๔๔. ปราบโรคเรือน
๓๙. คนขอทาน	๔๕. สมการณ์ในพม่า
๔๐. เที่ยบประชาธิบัตย์	๔๖. ลักษณะรัฐบาล อเมริกา

ผสมผสานชุดที่ ๒ มี ๖๘ เรื่อง

๑. สภากาชาด	๙. ทุนสำรองพิกัด
๒. นิราศ	๑๐. ผสมผสาน
๓. โภบตร	๑๑. ประชาธิบัตย์แล ความลับ
๔. ไวด์ช่าวสยาม	๑๒. เมืองเจียงโคลเช็คถูก
๕. ผสมผสาน	๑๓. ขอโภษ
๖. พม่าประเทศาราช	๑๔. เชียงไช
๗. ผสมผสาน	
๘. สำคัญอะไรที่ซ้อม	

๑๕. อ้อกซ์ฟอด	๒๗. ปเกี่ยรนกะ
๑๖. คินเนอร์ไหญ์	๓๐. ไนอินเดีย
๑๗. สามก็ก	๓๑. ไนเมืองอังกฤษ
๑๘. หมู่ประเทศ “ออส ๓๒. คำราม	๓๒. ศัพท์รวมยัลลิชต์
โล”	
๑๙. เชียงไย	๓๓. อารยะชน อนารยะชน
๒๐. โรตารีในประเทศไทย ๓๔. หนังสือพิมพ์	
เยอรมัน	๓๕. กล่องดวงใจ
๒๑. ผสมผสาน	๓๖. นานาชาติปั้ยยังไม่ตาย
๒๒. รู้คุณ	๓๗. ฉากละครบ
๒๓. ถ้าผัว	๓๘. ราชพิธีอังกฤษ
๒๔. โภคนครองหนัง	๓๙. ผสมผสาน
๒๕. ศักดิ์แลนด์กับ	๔๐. นึกเมื่อพงเทือน
อิงแลนด์	๔๑. บรรดาศักดิ์อังกฤษ
๒๖. สมเด็จพระสังฆราช ๔๒. กារຍ່ເຮືອ	
เจ้ากรมหลวงชินวrat ๔๓. ໂວາທສໍາຫັບໜາຍ	
สิริวัฒน์	๔๔. หนຸ້ມ
๒๗. ขัดยามานะ	๔๕. ราชานิราชประเทศไทย
๒๘. เมื่อวันປ្រការមហ	๔๖. เมកຊີໂກ
សົງຄຣາມ	๔๗. ມຸກດາດໍາ

๔๗. ประปา	๕๙. ทำเนินพระเจ้า
๔๘. อุตสาหกรรมในกรุง ท่อง	๖๐. แผ่นดินอังกฤษ
๔๙. ปันคำพูด	๖๑. รัฐเฟรงก์
๕๐. วังแก้ว	๖๒. . . สม
๕๑. แซะประธาน	๖๓. ท่านเสือ
๕๒. คริสต์ทางค์	๖๔. ส่องกระจาก
๕๓. ผักช้ายฝ่ายขวา	๖๕. พระสังฆปาปा
๕๔. ประชาธิบัตร์สอง แห่ง	๖๖. สำนวนหนังสือ
๕๕. ยิวและชาวรับ	๖๗. อาษา
๕๖. เชิ่บราย	๖๘. คณะสงค์
๕๗. ประเทศอิราก	

ผสมผสานชุดที่ ๓ มี ๔๕ เรื่อง

๑. พูดให้นักเรียนฟัง	๔. นีนัง อรสา
๒. หนังสือและคำพูด	๖. พยานโหรศาสตร์
๓. วิธีของหัวหน้าคน	๗. นิราศนรินทร์
๔. สินบน	๘. คำแล่ความ

๙. ชาติและอารยะ	๒๓. เรื่องของผู้เที่ยวใน
๑๐. อิสระแห่งหนังสือ	๖๑ ประเทศไทย
พิมพ์ในอเมริกา	๒๔. ย่นทาง
๑๑. ประชาริบัตย์สำเร็จ	๒๕. เปลี่ยนชื่อ
ด้วยประมุขดี	๒๖. ปะเกียรณกະ
๑๒. ผักบุ้งโรงเรือง	๒๗. พระเจ้ายอชที่ ๕
๑๓. เชิ่ง	๒๘. ดีเช็ล
๑๔. ชื่อองค์กรุษ	๒๙. อาบแดด
๑๕. เก่ากับใหม่	๓๐. องยั่วน
๑๖. ลักษณะปาลิเม็นต์	๓๑. ราชทูตอังกฤษ
ฝรั่งเศส	๓๒. ช้างเอราวัณ
๑๗. ปุณนามัน	๓๓. เมืองท้าวเวสสวัตน
๑๘. หลักบังการประเทศไทย	๓๔. โภษและทันฑ์
๑๙. อุตสาหกรรมถyenที่	๓๕. จังโกะหลิน
ในประเทศไทย	๓๖. ศากชาญเดน
๒๐. นานาประการ	๓๗. หิริและโอตตปัปปะ
๒๑. มหาวิทยาลัยอังกฤษ	๓๘. รัฐบาลกับหนังสือ
๒๒. รายงานรางวัล	พิมพ์ในแผ่นดิน
เศรษฐกิจ	พระจอมเกล้าฯ

๓๙. สินค้าดิบ	๔๕. พระไตรยสารณา
๔๐. อาวุธเตอร์มูนิกา	๔๖. คมน์
๔๑. ตามชีค	๔๗. อินโดจีนของฝรั่ง
๔๒. แร้ง	๔๘. เกสต
๔๓. เปญญาภัยยานี	๔๙. จอมบงการ
๔๔. สที	๕๐. เก็นทอกน
	๕๑. รากชาติ

ผสมพسانชุดที่ ๔ มี ๒๒ เรื่อง

๑. กลotonากล	๑๐. เทศบาลເກະຫິນ
๒. ແຊ່ງອູຮູໃນປະເທດ	ໃນ พ.ศ. ๒๕๗๙
ສຸດໍານ	๑๑. ຮູ່ໄຈຄນ
๓. ກລແກ້ກັນ	๑๒. ພຣະມເທສີພຣະເຈົ້າ
๔. ທນັ້ນສືວແຄດຳພຸດ	ນໂປເລີຍນທີ ๓
๕. ສັກຮວມມືດ	๑๓. ເຮື່ອງເຕຣະຈູ້ພິ່ນໜຸ
๖. ແປ່ງທຽບຍົກນ	ໂລກ
๗. ບໍ່ເກົດກັນກວິນ	๑๔. ມໍາກາຣຕະ
ວິກຕອເວີຍ	๑๕. ທັສກາຣ
๘. ຄຸກໃໝ່ຂອງອເມຣິກາ	๑๖. ປົກເກີຍຮະກາຮມນີ້
๙. ຍຸຄນໍາມັນ	๑๗. ວິຊີຂອງຫ້ວໜ້າຄນ

๑๙. เรื่องของกองสอด ๒๐. คำตัดสินของปารีส
 แนวทั่วกรุงปารีส ๒๑. ล้อมร่องน้ำสันดอน
 ๑๙. การค้าทาสในเวลานี้ ๒๒. เรื่องเจวเรือจ้าง

ผสมพسانชุดที่ ๕ มี ๒๓ เรื่อง

๑. นะโปเลียนที่วอเตอร์	๑๔. เรื่องทุกข์ฐานะ
๒. นางงามกับโนปอลี昂	๑๕. คุณเนก
๓. ภาษาอังกฤษ	๑๖. นิทานเรื่องดาว
๔. ลักษณะ	๑๗. พฤหัสเป็นมูล
๕. กระจากใหม่ๆ	๑๘. การลุ่ยอำนาจพระเจ้า
๖. รู้ไว้ใช้ว่า	๑๙. จักรพรรดิ
๗. มันสมองดิกเตเตอร์	๒๐. ชัมรมกลอน
๘. โคลงคั้นเสือโค	๒๑. "ไปคุ้ยกระซิบก็ค้า"
๙. นายตุ้ยนักสืบ	๒๒. บรรพ์
๑๐. อเมริกันเล่าถึงยุโรป	๒๓. ละการเมือง
๑๑. เหตุไร้หัวล้าน	๒๔. เมื่อหิวากโรคมา
๑๒. ปเกียร旦การมณ์	๒๕. ข่ายหลวงและข่ายบืน
๑๓. นิทานกลอนพาไป	๒๖. คำตัดสินของปารีส

พระนลคำฉบับที่

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์เรื่องนเมือง พ.ศ. ๒๔๕๖-๕๘
และจัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙ เป็นบทพระนิพนธ์คำ
ฉบับที่ ประกอบด้วยฉบับที่หลายชนิด

น.ม.ส. ทรงนำคำเรื่องมาจากการ “นโถปากุยานม”
เนื้อเรื่องกล่าวถึงพระนลพระราชาผู้ครองกรุงนิษัท
ทรงถูกกลีและทวารแกลง สาเหตุเนื่องมาจากนาง
ทมยันที่เลือกพระองค์เป็นคู่ครอง กลีไม่พอใจเข้าสิง^{ห์}
ทำให้พระองค์มัวเมาในสกกา ในที่สุดก็ทรงเสียพนันแก่
พระอนุชา ถึงกับต้องเสด็จออกจากพระนครพร้อมกับ
พระเมเหลี่ยม ไปทบทกขั้กรรมอยู่ในบ้าน ต่อมาทรงหนี
พระเมเหลี่ยมเพราะอ่านจากกลิตดพระทัย ทั้งสองพระองค์
ต้องผลัดพระจากกันอยู่นานจนกระทั่งพระนลได้รู้
วิชาหัวใจสกกาจากนายตระยัคพระองค์หนึ่ง จึงทรงพันจาก
อ่านจากลีและได้พบกับพระเมเหลี่ยมภายหลัง ในที่สุดก็
เสด็จไปท้าพระอนุชาเล่นสกกาและได้บ้านเมืองคืนดังเดิม

พระนิพนธ์บางเรื่องเกี่ยวกับการสหกรณ์

ไม่ทราบว่าเป็นที่ทรงนิพนธ์และพิมพ์ น.ม.ส. ทรง
นิพนธ์เรื่องเป็นร้อยแก้ว

บทพจน์นิพนธ์นี้ประกอบด้วยเรื่องสั้น ๆ หลายเรื่องเกี่ยวกับการสหกรณ์โดยทั่ว ๆ ไป น.ม.ส. ทรงกล่าวถึงหลักวิธีการและความมุ่งหมายในการจัดตั้งสหกรณ์ ทรงกล่าวถึงสหกรณ์ในพม่าและแสดงข้อคิดเห็นของพระองค์เกี่ยวกับการสหกรณ์ด้วย นับว่าเป็นหนังสือมีประโยชน์ให้ความรู้ทางด้านสหกรณ์เล่มหนึ่ง

ขุคกลางในยุโรป

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์ไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ พิมพ์ในหนังสือพิมพ์ประมวลวัน หน้า ๕ เป็นบทพจน์นิพนธ์ประเภทร้อยแก้ว มีคำประพันธ์ร้อยกรองแทรกอยู่บ้างบางตอน

เรื่องนี้เป็นนิทานชุดพระเจ้าชาลมาณ ในสมัยคุกกลางของยุโรป พระเจ้าชาลมาณเป็นตัวละครที่เป็นตัวหลักของเรื่อง เนื่องจากกล่าวถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสมัยของพระองค์ เช่น การทรงรวม เป็นต้น กล่าวถึงนายม้า (Knight) ของพระองค์ทุกคน ซึ่งแต่ละคนก็มีเรื่องราวแตกต่างกันไป เนื่องค่อนข้างจะสับซ้อนซ้อน เพราะมีตัวละครมาก และบางครั้งเมื่อทรงเห็นว่า

ควรจะแทรกความรู้ๆ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องก็ทรงทำ เช่น ทรงเปรียบเทียบยุคกลางในยุโรปว่าถ้าเป็นของไทย ยุคกลางของวรรณคดีไทยก็ร้าวๆ สมัยสุนทรภู่ กวีเอกในรัชกาลที่ ๒ และยังทรงสั่นนิษฐานว่า เจ้าตมานของสุนทรภู่ในเรื่องพระภัยมณีอาจจะได้มาจากการพระนามของพระเจ้าชาลมาณูกาดี เป็นทัน

เรื่องของนักเรียนเมืองอังกฤษ

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์ไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒ และพิมพ์ปี พ.ศ. ๒๕๕๙ ทรงนิพนธ์เป็นร้อยแก้ว

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์เรื่องนี้พิมพ์ในหนังสือชิรญาณ เป็นตอนๆ น.ม.ส. ทรงเล่าเกี่ยวกับพระองค์เองเมื่อครั้งตามเสด็จพระราชดำเนินพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ประพาสยุโรปในฐานะที่ทรงเป็นนักเรียนผู้หนึ่ง ทรงเล่าตั้งแต่เริ่มทราบเตรียมสิ่งของก่อนออกเดินทาง เล่าถึงการเดินทางผ่านเมืองต่างๆ จนกระทั่งถึงประเทศอังกฤษ ในประเทศอังกฤษทรงเล่าถึงระบบการศึกษาและชีวิตของนักศึกษาในมหาวิทยาลัยเคมบริดจ์และออกซฟอร์ด น.ม.ส. ประทับศึกษาได้ ๓ เดือน

ก็ต้องเสด็จกลับมารับราชการโดยคิ่วน ทรงเล่าถึงการเดินทางกลับจนกระหงถึงกรุงเทพฯ เนื่อเรื่องให้ประโภชั่นและความบันเทิงแก่ผู้อ่านมาก เป็นเรื่องไม่ล้ำสมัย แม้ว่าเวลาจะผ่านพ้นมาหลายสิบปีแล้วก็ตาม

สามกรุง

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์เรื่องนี้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๙๖ และสำเร็จบริบูรณ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๙๗ บทพระนิพนธ์เล่มนี้ประกอบด้วยคำประพันธ์ประเกหร้อยกรอง ๕ ชนิด คือ โคลง ฉันท์ ก้าวย์ กลอน และร่าย

สามกรุงเป็นบทพระนิพนธ์เรื่องสุดท้ายของน.ม.ส. ก่อนสิ้นพระชนม์ แห่งนี้เป็นเรื่องของพงศาวดารกล่าวถึงกรุงทั้ง ๓ คือ กรุงศรีอยุธยา กรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ เรื่องเริ่มต้นแต่รัชกาลพระเจ้าเอกทัศน์ถึงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันท มหิดล จบตอนสุกรรมโลกกรุงที่ ๒ เมื่อตอนไทยถูกญี่ปุ่นบุก น.ม.ส. ทรงทึ่งปริศนาไว้ให้ผู้อ่านคิดเอาเองว่าอนาคตของประเทศไทยจะเป็นอย่างไร สามกรุงมีภาคผนวกท้ายเล่ม ซึ่งประกอบด้วยข้อคิดเห็นของผู้

นิพนธ์และคำอธิบายต่างๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ผู้อ่าน
วรรณคดีไทยทั้งๆ ไป และแก่ผู้อ่านเรื่องสามกรุงโดย
เฉพาะ เพราะเรื่องนี้ลักษณะบางประการแตกต่าง
จากวรรณคดีไทยเล่นอื่นๆ

สืบราชสมบัติ

ไม่ทราบว่าที่ทรงนิพนธ์ ได้มีจัดพิมพ์ครั้งแรก
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ น.ม.ส. ทรงนิพนธ์เป็นร้อยแก้ว
ถ้วน

บทพระนิพนธ์เล่นนี้เป็นเรื่องเกร็ดพงศาวดารอัง
กฤษณายกอ่อนที่พระนางเจ้าวิคตอเรียแห่งยังกฤษจะได้
เสด็จขึ้นครองราชสมบัติต่อจากพระเจ้าอล列ย์มที่๔ ซึ่ง
เป็นพระเจ้าลุงของพระนาง น.ม.ส.ทรงกล่าวถึงเหตุ
การณ์ภัยในประเทศอังกฤษขณะนั้นว่าแบ่งออกเป็น๒^๒
ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งสนับสนุนที่จะให้พระนางเจ้าวิคตอเรีย^{๒๓}
ขึ้นครองราชย์ ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้สนับสนุนพระ
ราชวงศ์ผู้ใหญ่อกพระองค์หนึ่ง ในที่สุดฝ่ายแรกชนะ

เสภาสภา

น.ม.ส. ทรงนิพนธ์และจัดพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐
เรื่องนี้เป็นบทประพันธ์ประเทกalonเสภา

น.ม.ส. ไม่ได้ทรงนิพนธ์แต่พระองค์เดียวหมดทั้ง
เล่ม แต่เมื่อกว่าผู้อ่อนร่วมแต่งข้อความ ก็คือ พระยาอุดมพงศ์
เพญสวัสดิ์ เจ้าพระยาแพลเทพ พระยาสุรินทรราช
เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี พระยาประภากรวงศ์
หม่อมเจ้าจันทร์จิรายุวัฒน์รัชต์ พระยาประภกิตกล
ศากตรี เสนาสนะประกอบด้วยวงกวี ๘ วง กี้อง
ประมวณมารค วงพญาไท วงตลาดแขก วงศากาแดง
วงจุลนาค วงสาราร วงท้องสนามหลวงและวงหลังสวน
แต่ละวงกว่าก่อตนให้ติดกันไป เมื่อเรื่องโดยย่อว่า
สมเด็จพระพันวชิราแห่งกรุงศรีอยุธยา เสด็จออกว่า
ราชการ ณ ท้องพระโรง ตรัสตามความเป็นไปของ
กิจการบ้านเมืองจากขุนนางกรมกองต่าง ๆ บรรดาขุน
นางเหล่านี้ยกกราบบังคมทูลถวายรายงาน ตอนสุด
ท้ายของเรื่อง สมเด็จพระพันวชิราทรงแต่งตั้งให้ขุน
ศรีชนญชัยทำหน้าที่เป็นประธานการประชุมเพื่อหารือ
ช่วยเหลือทางด้านเศรษฐกิจแก่ชาวนาไทยซึ่งเดือดร้อน
มาก เมื่อประชุมเสร็จ ศรีชนญชัยก็ร่างรายงานกราบ
ถวายบังคมทูลผลการประชุม

๑๔ ເຫຼືອ

ນ.ນ.ສ. ທຽບນິພນໍເນື້ອ ພ.ກ. ๒๕๗๔ ດ້ວຍຄໍາ
ປະເພັນຮ່ວມປະເທດໂຄລສີສຸກາພແລກພົມຍານ

ນ.ນ.ສ. ທຽບນິພນໍຂຶ້ນທຸລເກລ້າ ຈາກພຣະບາທ
ສມເຈົ້າພຣະປາກເກລ້າເຈົ້າອູ້ໜ້ວເພື່ອໃຊ້ໃນພຣະຣາຊພິມທຽບ
ເປີດສະພານປູ້ມບຣມຣາຈານຸສຣນໍ ເຊື້ອເຮື່ອງກລ່າວຕິ່ງ
ກາຮເສີຍກຽງທອນປລາຍກຽງທຣີຍ່ອຍໝາຍ ພຣະເຈົ້າຕາກສິນ
ທຽບກູ້ອື່ສຣກາພໄດ້ ກາຍຫລັ້ງເກີດເຫດຈາຈາລ້ານໍາກາຍໃນ
ຈົນກະທັ້ງພຣະບາທສມເຈົ້າພຣະພູທຍອດພໍາ ໄດ້ທຽບ
ສາປາປ່າຣາຊວົງຄົ້ງກົງສີບນາຈນຸກວັນນີ້ ບທເໜີ່
ບທໜ່ນຂບວນເວືອ ບທໜ່ມເມື່ອງຮວມອູ້ດ້ວຍ

ບຣຣມນິທັກນິກັນນິພນໍຂອງ ນ.ນ.ສ. ນີ້ ເກີນຄວາມຈາກວິທຍາ
ນິພນໍປຣີຢູ່ຢາມຫາບັນທຶກ ຂອງນາງສາວຍພຣ ອຣ່ານກຸດ ເວືອ
“ດັກນະດີເດັ່ນ ໃນງານພຣະນິພນໍຂອງພຣະຣາຂວວວົງຄົ້ງເຫດອ ກຣນ
ໜົ້ນທິກຍາລັງກຣນ” ຜັນກວມໄດ້ເພີ່ມເຕີມພຣະນິພນໍບາງເວືອ
ໄຫ້ກວບດັວນຄົນນົມເທົ່າທີ່ຈະທຳໄດ້ ແຕ່ຍັງຂາດບາງເຮືອງຫົ່ງໄມ່
ສາມາດຫາວ່ານໄດ້ ກົງນີ້ໄດ້ຮວມຮວມໄວ້ໃນຮາຍຂໍ້ອພຣະນິພນໍ ແຕ່
ໄມ່ປ່າກງູ້ໃນບຣຣມນິທັກນິ

รายชื่อบทพรนพน์พนธ์ของ น.ม.ส.

๑. กันกันกร
๒. กลอนແລນັກຄອນ
๓. การກ້າທາງທະເລີນເວລາສົງຄຣາມ
๔. ຂ່າວທອນທັນຮັກາດທີ ๓ ທານຮ່າງງານຮາຊກາຮອງກຸຖະ
៥. ຄວາມນຶກໃນຖຸຫາວາ
- ໆ. ເກື່ອງຜຶກເຍັນຖຸລຸ່ມແນນໃນອອກສົຟອຄແລກເຄມບວິຈ
- ໇. ກໍາທ່ານຍາ
- ່. ຈົກໝາຍຈາງວາງຫ່າງ
- ້. ຜັນທຶນຄູກສັງເວຍຄມໂກ່ພຣະນາເກວຄນົກ
- ໊. ກົດເຄີນທຣາ
- ໋. ນາງພູຢາຍອັງໄທເຫາ
- ໌. ນິການຂອງ ນ.ມ.ສ.
- ໍ. ນິການເວທາດ
- ໎. ປະນະວັດນິທານຂອງ ນ.ມ.ສ.
- ໏. ປຸ່ມຊາເຕີລິງສກ
໐. ປາງກູດຕາ ເລີ່ມ ๑, ๒
໑. ແປລພຣະນະເກວນາເບີນອັງກຸຖະ
໒. ຜສມຜສານເລີ່ມ ๑, ໨, ໩, ໪, ໫
໓. ພຣະນລຄໍານັນທີ
໔. ພຣະນິພນົບບາງເວື່ອງເກີຍກັບກາຮສທກຣົດ
໕. ຍຄກດາງໃນໂຮປ
໖. ເວື່ອງຊອງນັກເວີຍນີ້ອັງກຸຖະ
໗. ສົງຄຣາມຮັສເຊີຍກັບຜູ້ປຸ່ນ
໘. ສາມກຽງ
- ້. ສິບຮາຊ່ສມບັດ
- ໊. ເສກາສກາ
- ໋. ເທົ່ວເຮືອ

นอกจากนี้ มีພຣະນິພນົບບັດເຕັດ ທີ່ພິມພົນໃຫ້ນັ້ນສືອນິມພົນ
ຕັກວິທາ ກວົບຜູ້ງານ ນິກຣານຸເກຣະທີ່ ປະນະວູວັນ ປະນະວູນມາຮັກ
ແລະ ປະນະວູນສາຮ

ភាគីវារណ៍

น.ม.ส. กับ วรรณคดีสันสกฤต ศักดิ์ศรี แย้มนัดดา

ในบรรดาพจน์พินธอร์อันมากหลายของ น.ม.ส. นั้น
ที่เป็นงานชั้นสำคัญทางร้อยกรองก็มี พระนลคำนั้นที่
กนกนคร และสามกรุง ซึ่งเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายทั่ว
ไปและเป็นที่รู้จักนับถือกันว่าเป็นผลงานที่ดีเยี่ยมอัน
ควรแก่การศึกษาในโวหารและลีลาการแต่งเป็นอย่างยิ่ง
จะเห็นได้ว่าในจำนวนพจน์พินธอร์ร้อยกรองลือชื่อสาม
เล่มที่กล่าวถึงนี้ เป็นวรรณคดีที่อาณาจากสันสกฤตเสีย
สองเล่ม คือ พระนลคำนั้นที่ และ กนกครกโจนหก
และในวรรณกรรมร้อยแก้วอันมากมายของ น.ม.ส. ก็
ยังมีงานชั้นสำคัญเป็นเล่มใหญ่ที่พิมพ์ช้าแล้วช้าอีก
หลายครั้งหลายหน เพราะเป็นที่นิยมชมชั้นของนัก
อ่านเป็นอันมาก นั่นก็คือ นิทานเวดาล ฉบับนี้เมื่อ
ประมาณ พจน์พินธอร์อันนี้ ได้คงของพระองค์ท่าน
แล้วมาศึกษาพิจารณาดู ผู้ที่เคยอ่านหรือคุ้นเคยกับงาน

ประพันธ์ของ น.ม.ส. ย่อมไม่อาจจะเว้นความประหลาดใจเสียได้ว่า น.ม.ส. ได้ฝ่ากผลงานอันเกี่ยวเนื่อง กับวรรณคดีที่สำคัญของสันสกฤต ไว้ถึง ๓ เรื่องใหญ่ๆ และย่อมจะมีความคิดไกลออกไปอีกบ้างว่า น.ม.ส. คงจะเป็นผู้เชี่ยวชาญอย่างยิ่งในวรรณคดีสันสกฤต หาไม่แล้ว ในขณะจะมีผลงานชั้นสำคัญถึง ๓ เล่ม พิมพ์ ปรากฏพร้อมลายเห็นปานนี้ ยังกว่านั้น การที่ทรงใช้ศัพท์แสดงทางสันสกฤตมากหมายจนดูแพรวพราวไปหมด และใช้ได้อย่างเหมาะสมสมทั้งเสียงและความหมายในที่ทุกแห่งในงานประพันธ์นั้นๆ ด้วยแล้ว ยังทำให้เชื่อแน่นยิ่งขึ้นว่า น.ม.ส. ทรงเป็นผู้เชี่ยวชาญทางสันสกฤตอย่างหาผู้เสมอเหมือนยกในประเทศไทย แม้กระทั้งทุกวันนี้

เราจะได้ศึกษาพิจารณาดูอย่างถ่องแท้ว่า เรื่องนี้ เป็นความจริงหรือไม่ เพียงไร โดยจะพิจารณาจากเรื่องใหญ่ๆ ทั้ง ๓ เรื่องนี้เป็นหลัก คือ พระนลคัมภันท์ กนกนกร และนิทานเวดาล

การพิจารณาว่า วรรณคดีทั้งสามเล่มเป็นงานที่แปลมาจากวรรณคดีสันสกฤตโดยทรงใช้หรือไม่ ผู้จะตอบ

บัญหาข้อนี้จะต้องทราบเสียก่อนว่า น.ม.ส. มีพินความรู้ทางสันสกฤตดีเพียงไร นั่นคือ รู้กว้างขวางแค่ไหน และรู้ลึกซึ้งปานใด ถ้าจะคุณตามพระประวัติในการค้นการศึกษาของพระองค์ท่าน กรรมหมื่นพิทักษ์ลังกรณ หรือ น.ม.ส. ทรงศึกษาภาษาสันสกฤตอย่างธรรมชาติสามัญ เท่าๆ กับทรงศึกษาภาษาบาลีและเขมร คือรู้ในภาษาหนึ่ง ๆ แต่พอเป็นพันธุ์ฐานในอันที่จะขยายความรู้ในภาษาไทยให้กว้างขวางและแตกฉานขึ้นเท่านั้น หากทรงเล่าเรียนเป็นพิเศษจากอาจารย์ภาษาสันสกฤตท่านใดท่านหนึ่งโดยเฉพาะไม่ ชึงถ้าหากได้ทรงศึกษาทางภาษาโบราณน้อยยิ่งจริง ๆ จัง ๆ หรือเป็นพิเศษแล้ว ความรอบรู้ทางภาษาสันสกฤตจะเป็นเครื่องชักนำให้พระองค์ท่านทรงสนใจพระทัยในวรรณคดีสันสกฤตยิ่งกว่านี้ และอาจทำให้ทรงขวนขวยแปลวรรณคดีสันสกฤตที่ดียิ่งกว่านี้หรือเปล่า ได้มากกว่านี้อีกหลายเท่า เช่นนักประชัญญาทางภาษาสันสกฤตจะพึงกระทำ การที่ทรงมีพระอุปนิสัยทางกวีแคล้วคล่องทางรจนาการพย์ กลอนอยู่แล้วจะเป็นเครื่องช่วยได้ดียิ่งกว่าคนอื่นๆ เป็นไหน ๆ แต่การนักหาได้เป็นเช่นนี้ไม่ ทั้งนี้ เพราะ

พระองค์มิได้ทรงศึกษาภาษาสันสกฤตเป็นพิเศษยังไประกว่าภาษาอื่น ๆ แต่อย่างใด ฉะนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า ความรู้ทางภาษาสันสกฤตของ น.ม.ส. ซึ่งได้จากการศึกษาในเมืองไทยนั้น ยังไม่เพียงพอถึงขั้นที่จะแปลวรรณคดีสันสกฤตจากต้นฉบับภาษาสันสกฤตแท้ ๆ ยกเว้นเสียแต่จะได้ทรงศึกษาเพิ่มเติมในมหาวิทยาลัยต่างประเทศที่มีการสอนภาษาสันสกฤตอย่างเป็นหลักฐาน

เราทราบว่า น.ม.ส. มีโอกาสได้ศึกษาในประเทศอังกฤษระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๐ - ๒๔๔๒ คือสามเดือน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไปยุโรป ในคราวเสด็จประพาสยุโรปครั้งที่หนึ่ง ใน พ.ศ. ๒๔๔๐ และได้ใช้เวลาเตรียมสอบเข้ามหาวิทยาลัยเคนบริดจ์อยู่ ๕ เดือนจึงสอบเข้าได้ หลังจากนั้นทรงศึกษาในมหาวิทยาลัยเคนบริดจ์อยู่ ๓ เดือน ในระหว่างเวลา ๓ เดือนที่ทรงศึกษาอยู่นั้น ทรงศึกษาวรรณคดีอังกฤษ หลายเรื่อง แต่ไม่ได้อ่านถึงวรรณคดีสันสกฤตที่มีสอนอยู่ในมหาวิทยาลัยนั้นเลย จึงอาจจะเป็นได้ในข้อที่ว่า พระองค์มิได้ทรงศึกษาภาษาและวรรณคดีสันสกฤต เพิ่มเติมจากที่นั้น ทั้ง ๆ ที่มหาวิทยาลัยเคนบริดจ์

เป็นสำนักศึกษาภาษาสันสกฤตที่มีเสียงแห่งหนึ่งของโลก แต่ย่างไรก็ต้องการที่ได้ศึกษาอยู่แล้วจะเป็นเวลาอันสั้นในประเทศไทย ก็ย่อมทำให้ น.ม.ส. ได้พบเห็นวรรณคดีสันสกฤตหลายท่าหลายเรื่องที่มีผู้แปลถ่ายทอดออกมานับเป็นภาษาอังกฤษ และพิมพ์เผยแพร่อยู่ในตลาดหนังสือของอังกฤษเวลานี้อยู่บ้าง เช่น เรื่องพระนล (Story of Nala) ซึ่ง Dean Milman เป็นผู้แปลจาก โนลป้าขุยานมุ และ Monier Williams เป็นผู้ตรวจแก้ พิมพ์เป็นครั้งแรกใน ค.ศ. ๑๘๗๙ เรื่องนิทานเวตาล (Vikram and The Vampire) Sir Richard Burton แปลจากเวตาลปัญจวีคติ พิมพ์เป็นครั้งแรกใน ค.ศ. ๑๘๘๐ เรื่อง เมืองทอง ซึ่ง น.ม.ส. ตัดตอนมาจากการสัตว์สารนั้นแล้ว Tawney and Penzer ก็แปลและอธิบาย พิมพ์ออกจำหน่ายครั้งแรกใน ค.ศ. ๑๘๘๐ หนังสือที่แปลเป็นภาษาอังกฤษเหล่านั้นคงจะเป็นทรัพย์สินของ น.ม.ส. มาแล้วเมื่อครั้งเรียนอยู่ในประเทศไทย สรุปอีกฉบับหนึ่งคือ ศูรวิกรุมาโรคาครี : ซึ่ง F.W. Bain แปลเป็นภาษาอังกฤษนั้น พิมพ์ครั้งแรกใน ค.ศ. ๑๙๐๓ น.ม.ส. คงจะได้

รับมาทีหลัง และนี่เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ น.ม.ส. ใช้ประกอบการเขียนเรื่องกันกนคร รวมความว่า บรรดา เรื่องต่าง ๆ ในวรรณคดีสันสกฤตดังกล่าวล้วน มี ฉบับเปลี่ยนภาษาอังกฤษพิมพ์แล้วหลายเล่ม ทั้งสัน น.ม.ส. ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องขวนขวยเปลี่ยน ทันฉบับภาษาสันสกฤตโดยตรงเลย และด้วยมีความรู้ ภาษาสันสกฤตเป็นพื้นฐานอยู่บ้างแล้ว เมื่อจะไม่ลึกซึ้ง และกว้างขวางเท่าไนก็ ก็ยังเพียงพอที่จะถอดรหัส ต่าง ๆ ทางสันสกฤตออกเป็นไทยได้โดยไม่ลำบากยาก เย็นแต่ประการใด น.ม.ส. เองก็ยอมรับว่ามีความรู้ ภาษาสันสกฤตไม่ลึกซึ้งนัก และต้องพึงศึกษันะรู้ ภาษาสันสกฤตเป็นอังกฤษอยู่ตลอดเวลา ดังในบท ความเรื่อง “การใช้รัฐธรรมนูญของฝรั่งเศส” น.ม.ส. กล่าวถึงการค้นหาศัพท์ “อพยพ” ว่าเดิมเข้าใจว่ามา จากศัพท์สันสกฤต และได้ยอมรับ (ด้วยความจริงใจ หรืออย่างไรไม่ทราบ) ว่า

“ผู้เขียนไม่รู้ภาษาสันสกฤต แต่เมื่อเบิดศึกษันะรู้ ดู ก็ได้ค้าเปลี่ยน . . .” และศึกษันะรู้อ้างนักคือ “ศึกษันะรู้สันสกฤตเล่มใหญ่ที่สุดที่ผู้เขียนมีอยู่ในครุ

เป็นสมุดหันหนัก ๒.๖ กิโล . . ." น.ม.ส. กล่าวถึงติกชัน นะรีสันสกฤตคงกล่าวว่า มีอยู่ ๒ เล่ม ที่ใช้ประจำคือ ติกชันนะรีนบับของ Sir Monier Monier Williams และฉบับของ อปเปรต (เข้าใจว่าคงเรียกเพียง จากติกชันนะรีของ V.S. Apte ซึ่งผู้ที่เอียนถั่งเป็นคนอินเดีย) และในการอธิบายศัพท์ที่มาจากการสันสกฤต เช่น มนตรี อាពุธ บังษ์ อาศา มันชย์ ประสบ ฯลฯ ก็ได้อาจย์ติกชันนะรีสันสกฤตคงกล่าวเป็นคู่มือ หรือที่ปรึกษาทุกครั้ง จากหลักฐานนี้ย่อมเพียงพอที่จะทำให้เข้าใจได้แน่นอนว่า น.ม.ส. มีความรู้ภาษาสันสกฤตเพียงขั้นพื้นฐาน และพึงติกชันนะรีสันสกฤต 一 อังกฤษเป็นพน แทนที่จะพึงติกชันนะรีสันสกฤต อธิบายเป็นภาษาสันสกฤต ซึ่งย่อมจะให้ความรู้ทางศัพท์สันสกฤตได้ละเอียดและกว้างขวางกว่า เช่น ติกชันนะรีอมโรโคศ, วาจสุปตุยม, หรือ ศพุทกลุปทุรุม: ฯลฯ เป็นตน

ด้วยเหตุฉะนี้ การศึกษาวรรณคดีสันสกฤตซึ่งจะต้องเป็นผลสืบเนื่องจากการศึกษาภาษาสันสกฤตแล้ว จึงไม่อาจจะเจาะลึกลงไปในวรรณคดีสันสกฤตได้เพียง

พอ มิจำเป็นท้องເอยถึงวรรณคดีคุพระเวท ซึ่งมีรูป
ภาษาและไวยากรณ์ซับซ้อนมากแก่ความเข้าใจเหลือ
ประมาณ จะนับเพียงวรรณคดีรุ่นหลัง คือ วรรณคดี
ประเภทกาพย์ (กาวยุ) ซึ่งอยู่ในยุคคลาสสิกของวรรณ
คดีสันสกฤต ซึ่งง่ายแก่การศึกษามากกว่ามาก น.ม.ส.
ก็มิได้อ่านไว้ ณ ที่ได้ว่าท่านได้ศึกษาตลาด หรือกว้าง
ขวางเท่าที่ควร แม้เรื่อง มหาการค ซึ่งเป็น กาพย์
(ความจริงเป็น อิศิหาส) เล่มมหามาทีสุดของอินเดีย
มีเรื่องแทรกและความรู้นานาประการ ซึ่งอินเดียก
ย่องว่าเป็น “ชาหนึ่งของพันธุกรรมอินเดีย” คู่กับ
รามายณะ น.ม.ส. ก็มิได้สนใจที่น่ารู้ ก็มิได้คิดตามให้
แทรก เกร็ตเล็กเกร็ตน้อยที่น่ารู้ ก็มิได้คิดตามให้
ตลาด เช่นเมื่ออธินายถึงเรื่องช้างเอราวัณ น.ม.ส. อ้าง
เรื่องราวดีขอบหงส์หมดจากอรรถกถาธรรมบทของบาลี
ทั้ง ๆ ที่ประวัติของช้างสำคัญดังกล่าว้มีอยู่ในวรรณ
คดีสันสกฤตมากกว่า น.ม.ส. เพียงแต่กล่าวว่า

“นอกจากนั้นยังมีเรื่องเอราวัณในหนังสือภาษาสัมสกฤต
อีกมาก ภาษาสัมสกฤตเรียกช้างตัวนี้ว่า ไโอราวัต แต่
ในมหาการบ้างแห่งใช้ว่า เอราวัณ ก็มี”

คำว่า “เอราวัณ” มาจากศัพท์บาลีว่า “เอราวณ”

ในภาษาสันสกฤตเรียกว่า “ໄอරាត” (มาจากศัพท์ อิรา - วะ) ไม่ปรากฏว่ามีที่ได้ในวรรณคดีสันสกฤต เรียกช้างนว่า เอราวัณ เลย แม้ในติกขันนะรีของ Sir Monier Monier Williams ชั้ง น.ม.ส. ใช้เป็น คู่มือ ก็หาได้มีศัพท์ เอราวัณ ปรากฏอยู่ไม่ เพราะ ฉะนั้นการที่ น.ม.ส. กล่าวว่า ในมหาภารตะแห่ง ใช้ว่า เอราวัณ นั้นออกจะผลอไปมาก ๆ และที่ กล่าวไว้ในตอนจบเรื่องช้างเอราวัณว่า

“ผู้เชียนไม่ได้คันละเอียดในเรื่องมหาภารตะ เพราะ ยังดียวนัก” ก็คุณหมายสมดี เพราะ น.ม.ส. เปิดดูศัพท์ ໄอราวด ในหนังสือ An Index to The Names in The Mahābhārata ของ Dr. Sorenson หน้า ๒๕ ชั้ง Dr. Sorenson อธิบายอย่างถ้วน ๆ ไว้มากมาย หลายตอน แต่ละตอนบอกไว้เสร็จว่า ให้ไปดูใน text มหาภารตะเล่มนั้น ๆ บทนั้น ๆ ชั้งละเอียดลองมาก ถ้าผู้อ่านจะไปอ่านเอาจาก text มหาภารตะ ฯ แทนที่จะเก็บความ ๒-๓ บรรทัดจาก index ของ Dr. Sorenson หากล่าวอย่างจับต้นชนปลาย ไม่ติด โดยไม่เบิดดู text จริง ๆ ตามที่ Dr. Sorenson แนะนำ และก็น่าประหลาดกันหนา ที่ น.ม.ส. ไม่ยอม

อ้างว่า ข้อความบางตอนที่อ้างถึงน้อยในหน้า ๒๕
ของหนังสือของ Dr. Sørensen ซึ่งพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ
ค.ศ. ๑๙๐๔ นั้นเอง

ในทำนองเดียวกันเรื่องพระนลคำฉันท์ ซึ่งเป็น^๓
วรรณคดีอันเนื่องมาจากวรรณคดีสันสกฤต ชื่อ โนโล^๔
ปัญญาณมุ ซึ่งเป็นเรื่องแทรกอยู่ในมหาการต น.ม.ส.^๕
ก็มิได้อ้างว่าแปลหรือเก็บความเรียบเรียงขึ้นจาก โนโล^๖
ปัญญาณมุ ในมหาการต (เพราะมิได้อ่านจาก text
สันสกฤตในการพยัมมหาการตนน) จึงเป็นที่เชื่อแน่ว่า
น.ม.ส. ต้องอ่านจากฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษเท่านั้น
ก็ฉบับแปลภาษาอังกฤษในสมัยที่ น.ม.ส. ไปศึกษาใน
ประเทศอังกฤษ ใน พ.ศ. ๒๔๔๐ นั้น ที่พิมพ์จำนวนน้อย
เป็นครั้งแรกมีแต่ฉบับของ Dean Milman ซึ่ง Sir
Monier Monier Williams ตรวจแก้และพิมพ์ขึ้นเมื่อ
ค.ศ. ๑๘๗๘ (พ.ศ. ๒๔๑๒) อันเป็นเวลาไม่เลียกนั้น
คือก่อน น.ม.ส. จะเดินทางไปอังกฤษเพียง ๑๙ ปี
ฉบับแปลอันฯ เช่นของคโนินเดียแปลเป็นภาษาอังกฤษ
ยังหาไม่ (เพิ่งนามีพบเมื่อ ๒-๓ ปีมานี้ แต่แม้กระ
นั้นก็เป็นการเรียบเรียงใหม่อย่างย่อ ๆ หาใช่แปลทุก^๗
โดยอย่างของ Dean Milman ไม่) แม้กระนั้นก็

น.ม.ส. ก็มาได้บอกหรืออธิบายไว้ในคำนำของพระนลคำลั้นที่ว่าเรียบเรียงมาจากการบันเปลภาษาอังกฤษของ Dean Milman (หรือฉบับแปลของคริสตัมี) คงกล่าวไว้ในคำนำอย่างย่นย่อที่สุดเพียงเท่านี้

“พระนลคำลั้นที่นี้ เริ่มแต่งในตอนต้นปี พ.ศ. ๒๔๕๖ และได้ทูลเกล้าฯ ถวายในงานเฉลิมพระบาทนักจิตรลดาฯ ให้เมื่อวันที่ ๑๔ สิงหาคม ๕๗ ด้วยวันนั้น ๕ สรุคครองหนึ่ง ทูลเกล้าฯ ถวาย ในวันขึ้นปีใหม่ พ.ศ. ๒๔๕๗ อีก ๕ สรุคครองหนึ่ง เพื่อได้ทูลเกล้าฯ ถวายเช่นนี้ จึงมีหนังสือเป็นที่จดจำไว้ว่าได้แต่งใน พ.ศ. ๒๔๕๖ เพียง ๑๐ สรุคเท่านั้น อีก ๑๖ สรุค แต่งใน พ.ศ. ๒๔๕๗ และ ๒๔๕๘ จบปริบูรณ์ เมื่อวันที่ ๓๐ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๙

การแต่งนั้นทั้งหมดได้แต่งติดต่อกันคราวเดียวจบ บางคราวแต่งได้ท่อนหนึ่งแล้วทิ้งทอดไปนานๆ ก็มีเหตุตั้งนั้นจึงกินเวลานานนักหนา เมื่อแต่งสำเร็จแล้วได้ให้สมัยนี้ยินดีด้วยดุ หวังจะเอาไว้เป็นร่องรอยฯ ฉบับ กันต้นฉบับหาย ครั้นเขียนขึ้นแล้วอ่านสอบดูก็เห็นผิดมากmany ถ้าทั้งไว้มีผู้คัดต่อฯ

กันไปสัก ๓ ทอต คงจะเปลี่ยนแปลงไปมาก ... คิด
ดังนั้นจึงจัดพิมพ์พระนลคำนั้นทั้งหมดเป็นครั้งแรก สำ
เร็จในเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๕๙ จำนวนฉบับที่
พิมพ์เพียง ๖๓ เท่านั้น”

เรื่องของพระนลคำนั้นที่ ของ น.ม.ส. มีสำนวน
โวหารໄพเราะເພຣີກພຣິງປານໄດ້ ໄນຈະເປັນຕົ້ນກລ່າວ
ມາກາມຍໍ ເພຣະນັກວ່ານທັງຫລາຍທັກເຄຍກັບງານຂອງ
ນ.ມ.ສ. ຍ່ອມທຽບກັນດີຢູ່ແລ້ວ ເວັ້ນທີ່ມີມະນຸດ
ອູ້ໃນອັນດັບໜຶ່ງຂອງคำນັ້ນທີ່ທັງຫລາຍໃນຍຸກຮັງຮັດນ
ໂກສິນທົ່ວມຄວາມຄົດຂອງຊັພເຈົ້າ ແລະຄ້າເປັນການ
ບັນເວີ້ມທີ່ຈະໄໝໄດ້ເປັນອັນດັບໜຶ່ງຈິງໆ ກີ່ຍ່ອມໄໝເປັນ
ຮອງກຳນັ້ນທີ່ອື່ນໆມີ ອີລຣາຊກຳນັ້ນທີ່, ສາມັກີ່ເກີກກຳ
ນັ້ນທີ່, ສຸຮັນກຳນັ້ນທີ່, ກຸ່ມາສອນນັ້ນກຳນັ້ນທີ່ ແລະ
ສຽງສີທີ່ກຳນັ້ນທີ່ ເປັນອາທິ ເພຣະ ນ.ມ.ສ. ມີຜົນອີ່ນ
ກາຣແຕ່ງຈັນທີ່ເພີ່ງໄດ້ ທຸກຄົນຍ່ອມຮູ້ດີ ແລະທີ່ ນ.ມ.ສ.
ກລ່າວວ່າແຕ່ງຈັນທີ່ຄລ່ອງເສີຍຈານຕອນໜັງກຳລັບມາແຕ່ງ
ໂຄລັງສີສັກພຳໃຫ້ໂຄລັງກລາຍເປັນຈັນທີ່ສັກທຸລີໄປ ນີ້ສີ
ເຊື້ອໄດ້ອົກ ອຍ່າງໄຣກົດ ສຽບໄດ້ວ່າ ນ.ມ.ສ. ໄດ້ຮັບຜລ
ສຳເຮັງຄົມໃນການນິພນົກກຳນັ້ນທີ່ເວັ້ນທີ່ ແນ້ຄວາມ
ສຳເຮັງນັ້ນຄ່ອນຂັ້ງຈະມາຫຼັກສັກທີ່ອີກ໌ຕາມ ແລະຄໍາ

ฉันท์เรื่องนี้หาได้แปลมาจากฉบับสันสกฤต โดยตรงไม่
 จะว่าแปลจากฉบับภาษาอังกฤษโดยตรงก็ไม่ถูก เพราะ
 น.ม.ส. เพียงแต่ตู้จากฉบับแปลภาษาอังกฤษ (ของ
 Dean Milman ?) แล้วเก็บเอาแต่ใจความมาเรียบ
 เรียงใหม่ทีละตอน ๆ บางตอนก็เก็บความเกี่ยวกับครบ
 บางตอนก็ตัดออกเสียมาก ยกตัวอย่าง text ภาษา
 สันสกฤตจาก โนโลปชุยานมุ ในมหาสารคาม พร้อมคำ^{ที่}
 แปลภาษาอังกฤษ ของ Dean Milman มาให้ดู ณ ที่นี่
 และเทียบกับข้อความในพระนลคำฉันท์ จะเห็นได้
 ชัดเจนว่า พระนลคำฉันท์ ตัดตอนลงไปไม่ใช่น้อย^{ที่}
 และเรียบเรียงใหม่ให้สั้นเข้าตังน

โศกสันสกฤต บทที่ ๑๐-๑๔

दमयनी तु रूपेण तेजसा यशसा श्रिया ।
 सौभाग्यन् च लोकेषु यशः प्राप्त सुमध्यमा ॥१०॥
 अथ तां वयसि प्राप्ते दासीनां समलंकृतं ।
 शतं शतं सदीनाऽच पर्युपासच् छचीम् इव ॥११॥
 तत्र स्म राजते भैमी सर्वाभरणभूषिता ।
 सखीमध्येऽनवद्याङ्गी विद्युत् सौदामिनी यथा ॥१२॥
 अतीव रूपसम्पन्ना श्रीर् इवायतलोचना ।
 न देवेषु न यक्षेषु तादृग् रूपवती क्वचित् ॥१३॥
 मानुषेष्वपि चाच्येषु दृष्ट्यूर्बाधवा श्रुता ।
 चित्तप्रमाणिनी वाला देवानाम् अपि सुन्दरी ॥१४॥

คำแปลภาษาอังกฤษ ของ Dean Milman ว่า

Damayanti with her beauty, with her brilliance,
brightness, grace,

Through the worlds unrivalled glory won the
slender-waisted maid.

Her, arrived at bloom of beauty, sat a hundred
slaves around,

And a hundred virgin handmaids, as around
great Indra's queen.

In her court shone Bhima's daughter, decked
with every ornament,

'Mid her handmaids, like the lightning, shone
she with her faultless form;

Like the long-eyed queen of beauty, without
rival, without peer.

Never 'mid the gods immortal, never 'mid the
Yaksha race,

Nor 'mong men was maid so lovely, ever
heard of, ever seen,

As the soul-disturbing maiden, that disturbed
the souls of gods.

น.ม.ส. เรียบเรียงไว้สั้นๆ จนແດ່ເຫັນວ່າຂາດຮາຍ
ລະເອີ້ມແລະຄວາມຄົດຂອງກວິອິນເດືອນຜູ້ແຕ່ງເຮືອງນ້ອຍ່າງ
ເຕັ້ນຊັດ ຈະເຮັດກາພານາງທມຢັນຕີວ່າເປັນຄານງານ
“ອ່າຍ່າງຮວບຮັດ” ດັ່ງນີ້

ຝ່າຍຮາຈບຸຕົຣີສີຣີໂຕ	ຮຣທັມະຍັນຕີ
ພຣາຍເພຣະພຣະເຢາວະດຽວຸນີ້	ສຸຂຸມາລລະລານເລອ
ທຣງຄຣີຈົວວິລາສ	ກລວາດວິມລເສມອ
ໄຄຮຍລົກໍດລົຈິຕເລມອ	ມນັງຄົງຄົງຄຣີ
ໃນພໍາຈະຫາອສຸຮາງຄົ	ດຸຈນາງກົ່ອນມື້
ໃນດິນຈະຫາອຍຸພື້	ກລນຸ້າກົ່ດຫາ
ຄວາມງານ ໂດ ສາມກັບເສັນອ	ຈະເສມອບມື້ມາ
ກຮາມໄວຍປະໄພພຣສຸກາ	ຝົວເຫັນກົ່ບເບັນບຸນຍ

ອ່ານແລ້ວຈະເຫັນວ່າ ຄວາມໄພເຮົາຈັບນັ້ນຂອງ ນ.ມ.ສ.
ນີ້ລັກເລີກເພີ່ຍງໄຣ ແຕ່ແມ່ກຮະນັກຍັງຮວບຮັດຈານເກີນໄປ
ຈະເກີບຄວາມຂອງທັນຈັບເດີມໄດ້ເພີ່ຍງຄົງເດີຍວ່າເຫັນນີ້
ບາງຄອນກົ່ສັບກັນ ຄື້ອ ຈັບນັ້ນເດີມຂອງສັນສົກຖາ
ແລະຈັບນັ້ນແປລກາຫາອັກຖຸ ຕ່າງກົ່ວຽບຮັດໄດ້ໃຈຄວາມ

เหมาะสมดี แต่ฉบับของ น.ม.ส. กลับยึดเย่อออกไป
และขาดใจความสำคัญ เช่น

โศลกสันสกฤต บทที่ ๒๗

ทมยนุติ โนโล นาม นิษธรรม มหาปติ:

อคุวโน: สหุโศ รูเป น さまส ตสุย
มานุชา:

คำแปลภาษาอังกฤษ ของ Dean Milman

“Damayanti, in Nishadha dwells, the
noble king;

Like the Asvins in beauty,
peerless among men is he,”

ฉบับของ น.ม.ส. ว่า

อ้างค์พระราชวราบุตร	ศุภศรีฉวีกาณจน
เพญพักตร์พิมลงลสมາลย	อรเอียมอุไรพรรณ
อันในนิษทขดินาถ	อธิราชยะรังสรรค
ไไฟศาลพิศลย์ผลอนนต์	นลผุดงเมือง
อันองค์พระนเลพิมลงเนิด	ฉวิเลศวิไลเรือง

.....

จะเห็นได้ว่า ฉบับของ น.ม.ส. ยึดเย่อกว่า เก็บ
ความไว้ไม่กระซับและข้อสำคัญคือ ตัดชื่อบุคคลสำ-

คัญเสีย ในตอนเริ่มเรื่อง จะบันสันสกฤตกล่าวว่าพระ
นลเป็นโอรสองหัววีรเสน ฉบับของ น.ม.ส. ก็ตัด
นามของหัววีรเสนทั้งเสีย ไม่เอี่ยถึง ในตอนนี้ก็เช่น
กัน จะบันสันสกฤตกล่าวเปรียบความงามของพระนล
ว่างามหาที่เปรียบมิได้ งานรากน้ำพระอัคคิวนมาปรากฏ
ที่เดียว ฉบับ น.ม.ส. ก็ตัดชื่อพระอัคคิวนทั้งไป เรียก
ว่าขาดความเข้าใจอย่างสำคัญ ผู้ที่ศึกษาประวัติไทย
เหพสมัยพระเวทเท่านั้นที่จะทราบว่า พระอัคคิวน
(เหพฝ่าแฝก) เป็นเหพรุ่นโบราณที่สุด คัมภีร์ฤคเวท
(๓๕๐๐—๔๐๐๐ ปี) ยกย่องว่ามีความงามเป็นเลิศ ต่อ
มาถึงสมัยคลาสสิกหรือสมัยกা�พย์ ความรู้เรื่องพระ
อัคคิวนลางเลือนลง ไม่ค่อยมีใครกล่าวถึงอีก และใน
เมืองไทยถึงกับอธิบายกันผิด ๆ ว่า พระอัคคิวนมีหน้า
เป็นม้า อายุยังเป็นตน น.ม.ส. จะทราบเรื่องพระ
อัคคิวนยุคพระเวทหรือไม่ไม่ทราบ ถ้าทราบคงไม่ตัด
ชื่อนั้นทั้งไป แต่ถ้าทราบอย่างไทย ๆ ว่า พระอัคคิวนมี
หน้าเป็นม้า น.ม.ส. ก็คงจะมองไม่เห็นว่า จะเปรียบ
ความงามของพระนลเหมือนความงามของพระอัคคิวน
ได้อย่างไร ความไม่เข้าใจเป็นเหตุให้การถ่ายทอด

วรรณกรรมจากภาษาหนึ่งมาเป็นอีกภาษาหนึ่ง ขาด
ร่องรอยความหมายไปมากต่อมากแล้ว ถ้า น.ม.ส. ไม่รู้
Mythology ของอินเดียเท่าที่ควร ก็เป็นที่น่าเสียดาย
และถึงจะทราบแต่จะไม่เอาใจใส่เสียอย่างหนึ่ง เมื่อัน
ดังเรียกชื่อ ภูษังคประยัตราตน์ ว่าพุชลังคปยาตรา
ตน์ เช่นที่ปรากฏในพระนลคำตน์ (ทั้งที่รู้ ๆ
เช่นนั้น) ก็เป็นที่น่าเสียดายอีกเหมือนกัน

กนกนกร กลอนหก

กนกนกรเป็นนิทานคำกลอนประเกกกลอนหก
ล้าน ๆ ซึ่งนับเป็นเรื่องแรกและเรื่องเดียวในเมือง
ไทย เป็นผลงานที่แสดงความสามารถอันยอดเยี่ยม
เหลือเชื่อของ น.ม.ส. ผู้ซึ่งพยายามสร้างงานที่แปลง
กว่าของคนอื่น ๆ และทำให้สำเร็จอย่างดงาม ไม่มี
การเลียนแบบได้ การแต่งกลอนหกนี้เป็นที่กราบดี
โดยทั่วไปว่ามีความลำบากยิ่งกว่าการแต่งกลอนชนิด
อันทั้งหมด ขนาดแต่งเรื่องสั้น ๆ ก็ยังยากแสนยาก
เหลือเช่นอยู่แล้ว การที่จะคิดแต่งเรื่องยาว ๆ เป็น
ร้อย ๆ หน้า จึงเป็นเรื่องที่ไม่ต้องคิด ไม่มีใครหาญ

กล้าจะทำให้สำเร็จได้ แต่ น.ม.ส. เป็นกวีใหญ่ เป็น
กวีที่ชอบอะไรเปลก ๆ ความยากลำบากที่ใคร ๆ พากัน
ครั้นคร้านจึงกลับเป็นเสน่ห์อนเครื่องยั่วยุให้ น.ม.ส.
อยากระลองดี อยากระเอาชนะ และก็สามารถทำได้
สำเร็จคงมีให้สุด การแต่งกลอนหาก ผู้แต่งทำได้ยาก
ในข้อที่ไม่อาจจะบรรยายความได้เดิมที่ เพราะจำนวน
คำเพียงวรรคละ ๖ คำเป็นเครื่องบันบังคับอยู่ แต่
น.ม.ส. ก็สามารถบรรยายได้อย่างราบรื่นและได้ความ
ไพเราะควบคู่กันไปอย่างดียิ่ง ตัวอย่างเช่น

หนูงูไม่อยากมีสามี หาในโลกนี้หาไหน
อันพวงบุปผามาลัย เกลี้ยดแมลงวันใช้รักมี
ควรจำธรรมดานาไร จักไม่รับໄกใช่ที่
ฉันไดชาดานารี พึงมีสามีแนบตัว
ข้อความที่ยกมาแห้ง ใช้ภาษาง่าย ๆ แต่เก็บความ
ได้มากและมีอุปมาอัน为我们 ทำให้พร่องพระยชื่นอึก
เป็นทวีตรีคุณ ความเดิมในฉบับภาษาอังกฤษ (The
Descent of The Sun, หน้า ๒๕) มีเพียงข้อความสั้นๆ
นิดเดียว ไม่เจ้มแจ้งเพียงพอ ทำให้ น.ม.ส. ต้อง^๕
ขยายความออกไปอีก อันเป็นเครื่องพิสูจน์ความเป็น

น.ม.ส. ออย่างเด่นชัด
ขอให้คุณข้อความภาษาอังกฤษ
ซึ่งมีว่าดังนี้

“What is this ? Should the cornfield refuse
the plough, or a maiden refuse to be married?”

เมื่อเทียบกับกลอนของ น.ม.ส. แล้วจะเห็นว่า ของ
น.ม.ส. แจ่มแจ้งและไพเราะกว่าเป็นอันมาก

นิทานคำกลอนเรื่องกนกคร หรือ “เมือง
ท่อง” นี้ น.ม.ส. อธิบายที่มาไว้ในคำนำ มีความตอน
หนึ่งว่า เรื่องกนกครน

“ประกอบขึ้นคัวย (๑) เรื่องเมืองท่อง (๒) ศรีวิกร
มาโรคาศรี : (๓) น.ม.ส. หงสานร่วมกัน ถ้าถามว่า
ส่วนไหนมากส่วนไหนน้อย ก็อย่างจะตอบอย่างทำรา
ยกว่าที่ (๑) กับที่ (๒) เสนอภาค ที่ (๓) เท่าหงส์
หลาย”

คำอธิบายนี้ดูหัวนกเงินไป จำเป็นจะต้องขยาย
ความออกໄປอีก เพื่อความเข้าใจศิริขึ้นดังต่อไปนี้

น.ม.ส. แต่งเรื่องกนกคร โดยอาศัยฉบับภาษา
อังกฤษเป็นหลัก อ้างว่าฉบับหนึ่งเป็นฉบับแปลมาจาก

นิทานเรื่องหนึ่ง เรียกว่า ๆ ว่า เมืองทอง ซึ่งเป็น
นิทานเรื่องเล็ก ๆ แทรกอยู่ในมหานิทาน คือ กถา
ศรีตสัคร (มหาสมุทรแห่งธรรมนิยายน) ของกวีชื่อ โสม
เทวะ ซึ่งแต่งเป็นโศลกขึ้นไว้ มีความยาวประมาณ
สองหมื่นโศลกเศษ ประมาณเวลาที่แต่งคือ ระหว่าง
ค.ศ. ๑๐๖๓ ถึง ค.ศ. ๑๐๘๑ และ C.H. Tawney
แปลเป็นภาษาอังกฤษ พิมพ์จำหน่ายครั้งแรกใน ค.ศ.
๑๙๘๐ อีกฉบับหนึ่งคือ ฉบับภาษาอังกฤษเรื่อง The
Descent of The Sun (ชื่อนี้ น.ม.ส. ไม่ยอมเอี่ยดึง) ซึ่ง
F.W. Bain อ้างว่า แปลมาจากต้นฉบับภาษาสันสกฤต
ชื่อ ศรีวิกรามาโนคารี : (น.ม.ส. เอี่ยเดชื่อนี้) หนัง
สือเล่มนี้พิมพ์จำหน่ายครั้งแรกใน ค.ศ. ๑๙๐๓ และตก
มาถึงมือ น.ม.ส. เมื่อราว ๆ ๒๐ ปีต่อมา (น.ม.ส.
แต่งกันกนกรอบบริบูรณ์ และพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.
๒๔๖๕) หนังสือเรื่อง The Descent of The Sun หรือ
ศรีวิกรามาโนคารี : เม้มเนอเรื่องคล้ายคลึงกับเรื่อง
เมืองทองในกถาศรีตสัครก็จริง แต่ว่าคำนี้เรื่อง
ผิดแยกแตกต่างกันหลายอย่าง ข้อสำคัญคือมีลักษณะ

โรเมนติก และเนื่องเรื่องกระชับดีกว่าเรื่องเมืองทอง
ในกาลครั้งนี้ มาก การที่ น.ม.ส. กล่าวว่าเก็บความ
มาจากสองเรื่องดังกล่าวเท่าๆ กันก็ไม่ถูก เพราะว่าที่
จริง น.ม.ส. คำนิยมเรื่องกวนกรเกือบหงหงด รวม
ทั้งขั้นตนและลงท้ายตามอย่าง *The Descent of
The Sun* ทั้งสิ้น เพียงแต่เปลี่ยนชื่อนางเอก จาก เจ้า
หญิงรีใน *The Descent of The Sun* ไปใช้ชื่อเจ้า
หญิงกวนกร ในกาลครั้งนี้ แต่ชื่อคนๆ ที่ไม่
สำคัญก็เพียงเล็กๆ น้อยๆ เหตุที่ น.ม.ส. ยึดถือเนื้อ
เรื่องตามฉบับ *The Descent of The Sun* เป็นหลัก ก็
เพราะเรื่องเมืองทองในกาลครั้งนี้ถัดจากนั้นร่วมรำ
หลายอย่าง เช่น มีนิทานช้อนนิทานแทรกอยู่ในเรื่อง
เมืองทอง อีกหลายตอนและการที่พระเอกเป็นพระมหาณ์
ชื่อ ศักดิเทพ (ศักดิเทว) จะมาพฉบูภัยแบบเจ้าชาย
หรือพระราชา มากษัตริย์ ย่อมดูขัดๆ ความรู้สึกของ
ผู้อ่านอยู่ไม่น้อย น.ม.ส. จึงนิยมให้พระเอกเป็นเจ้าชาย
ชื่ออมรสิงห์ อย่างใน *The Descent of The Sun* มาก
กว่า เพราะฉะนั้นการที่ น.ม.ส. อ้างว่าเก็บความมา
จากกาลครั้งนี้เท่าๆ กัน *The Descent of The*

Sun จึงไม่สู้จะตรงที่ความจริงนัก กฤษติศาสตร์
(ฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษของ C.H. Tawney) ควร
จะมีฐานะเป็นแต่เพียงที่ปรึกษาหรือส่วนประกอบนิดๆ
หน่อย ๆ ในการนิพนธ์เรื่อง กนกนกร มากว่า

เรื่องที่สำคัญคือ น.ม.ส. แต่งกนกนกร โดยยก
เลียน The Descent of The Sun เกือบทั้งเรื่องก็จริง
แต่ น.ม.ส. ก็มิได้แจ้งไว้ ณ ที่ใดว่า ท่านเอาเนื้อเรื่อง
มาจาก The Descent of The Sun ของ F.W. Bain
ซึ่งอ้างว่าแปลมาจากตนฉบับภาษาสันสกฤตชื่อ ศรีวิกร
มาโรคาครี: น.ม.ส. อ้างเท่าว่า “ได้ฉบับแปลภาษา
อังกฤษของ ศรีวิกรมาโรคาครี: มาเท่านั้น” แต่ซึ่อ
ภาษาอังกฤษว่ากระไร และครับเป็นคนแปลหา “ได้บอก
ไม่ คล้าย ๆ กับจะเจตนาเน้นให้เห็นจริงเห็นจังว่า นี่
เป็นวรรณคดีสันสกฤตแท้ ๆ ที่เดียว ดูแต่ชื่อศรีวิกร
มาโรคาครี: ก็พอแล้ว หึ้ง ๆ ที่ น.ม.ส. เองก็ยังคง
แคลงใจว่า หนังสือนี้จะมีจริง ๆ ในพากย์สันสกฤตหรือ
ไม่ก็ไม่รู้ ถึงกับยอมรับไว้ในคำนำตอนหนึ่งว่า

“เป็นหนังสือซึ่งข้าพเจ้าไม่เคยได้ยินชื่อท่อนเลย”

น.ม.ส. จะเคยได้ยินชื่อหนังสือเล่มนี้ “ในสื่อ”

ได้อย่างไรเล่า ในเมื่อคนอื่น ๆ ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ
สันสกฤตจริง ๆ จัง ๆ และนักศึกษาวรรณคดีสันสกฤต
อีกไม่รู้เท่าไรต่อเท่าไร ก็ไม่เคยได้ยินชื่อหนังสือเล่มนั้น
ในพากย์สันสกฤต ไม่ว่าจะค้นหาในที่ใด ๆ ก็ตาม
ถ้าเป็นฉบับสันสกฤตจริง ๆ แล้ว ในอินเดียยุคจะมี
ต้นฉบับที่คัดลอกกันไว้หลายฉบับ ที่โน่นบ้าง ที่นี่
บ้าง แต่เนี้ยไม่มีเลย พูดง่าย ๆ และตรงไปตรงมาที่สุด
ก็คือ

“ไม่มีใครเคยพบเห็นต้นฉบับสันสกฤตเรื่องนี้เลย
แม้กราหงหกวนนี้！”

F.W. Bain ทำให้โลกตื่นเต้นพิศวงอยู่หลายปี
เมื่อเขางานแปลวรรณคดีสันสกฤตจากสู่ตلامที่
ละเอียดมาก ละเอียดถี่ถ้วนและงดงามในพากย์
ภาษาอังกฤษ มีทั้งหมดมากกว่า ๑๐ เล่ม (ซึ่งใน
จำนวนนี้ มีหลายเล่มที่ “แสงทอง” และ “วรรณะ^๔
แพทย์” ได้เคยแปลออกเป็นพากย์ไทยหลายปีมาแล้ว)

F.W. Bain ได้อังในการแปลทุก ๆ เรื่องว่า เขายแปล
มาจากต้นฉบับภาษาสันสกฤตเรื่องนั้น ๆ และชื่อบุคคล
ชื่อสถานที่ก็เป็นคำสันสกฤตแท้ ๆ ที่พึงไม่ขัดหู เพียง

แต่สำนวนบางตอนเท่านั้นที่นักศึกษาภาษาสันสกฤต
พึงคุณแล้วรู้สึกว่ามีอะไรสะกดใจอยู่ ซึ่งความรู้สึกสะกด
ใจนั้น เป็นเรื่องที่บ่อยมาก อธิบายยากเต็มที่ เพียง
แต่รู้ๆ ว่ามีอะไร ๆ ประหลาด ๆ อยู่บ้าง และความ
โรแมนติกของเรื่องท่องเที่ยว ๆ เหล่านั้นก็คุ้มเมื่อจะทำให้
เกิดความรู้สึกว่า ลักษณะโรแมนติกแบบนี้ กว้างเดียว
เขียนตามแบบอินเดียจริง ๆ หรือ

F.W. Bain อ้างว่า เขาได้ตนฉบับวรรณคดีสัน-
สกฤตเก่า ๆ เหล่านี้มาจากพระมหาชน์ผู้หนึ่งในคราว
เกิดไฟโรคในเมืองปูนา เขากล่าวว่าเป็นงานประ-
พันธ์อันสำคัญที่เขาได้รับมารถจากท่านผู้นั้นอย่าง
บังเอิญที่สุด และเขาได้ใช้ความพยายามอย่างยิ่งยวด
ในการถ่ายทอดวรรณคดีอันเลิศค่าเหล่านี้ ออกสู่พากย์
อังกฤษโดยรักษาเนื้อความให้ตรงตามตนฉบับเดิมให้
มากที่สุด F.W. Bain ทำให้โลกชื่นชมที่นั่นแทนในการ
ค้นพบวรรณคดีสันสกฤตชุดนี้อยู่ตลอดช่วงวิวัฒนาการของเขามาก
และเมื่อเขาถึงแก่กรรมไปแล้ว โลกก็ต้องนุนงอย่าง
ยิ่งเมื่อประสบความจริงว่า ตนฉบับวรรณคดีสันสกฤต
ที่ Bain อ้างว่าได้รับมาจากการมีอพราหมณ์นั้น หาได้

มีตัวตนอยู่ในโลกนี้ไม่ ถึงจะสืบค้นอย่างไรก็ไม่มีวัน
ได้พบปะ น.ม.ส. จะทราบเรื่องนี้เพียงใด หามีครา
ตอบแทนได้ไม่ แต่อย่างน้อยการที่ น.ม.ส. ยอมรับว่า
“เป็นหนังสือซึ่งข้าพเจ้าไม่เคยได้ยินชื่อท่อนเลย” ก็คง
คล้าย ๆ กับว่า น.ม.ส. เอง ก็เฉลียวใจอยู่ไม่น้อย

นิทานเวดาล

เป็นวรรณคดีนิทานร้อยแก้ว มีคำประพันธ์ร้อย
กรองแทรกบางตอนที่ น.ม.ส. ได้แปลเรียบเรียง และ
ท่อเต้มจากการวรรณคดีสันสกฤตเรื่อง เวตาลปณุจวีศติ
(นิทานเวดาล ๒๕ เรื่อง) ซึ่งเป็นเรื่องแทรกอยู่ใน
กถาสริตสาคร (ตอนที่ ๗๕-๗๗) แต่แปลและเรียบ
เรียงไม่ครบ ๒๕ เรื่อง คงตัดเอามาเพียง ๑๐ เรื่อง
เท่านั้น น.ม.ส. ยังถือฉบับภาษาอังกฤษของ Sir
Richard F. Burton เป็นหลัก เพราะฉบับของ Burton
เรียบเรียงใหม่ น่าอ่านกว่าฉบับเดิมในพากย์สันสกฤต
ที่มีอยู่ในกถาสริตสาครมาก Burton เองก็เรียบเรียง
ขึ้นไว้เพียง ๑๑ เรื่อง เท่านั้น ให้ชื่อหนังสือว่า
Vikram and The Vampire or Tales of Hindu Devilry

พิมพ์จำนวนหน่วยครองแรก พ.ศ. ๑๙๗๐ น.ม.ส. แปลและ
เรียบเรียงจากฉบับของ Burton เกื่องบทที่เรื่องที่
๑ ถึงเรื่องที่ ๖ ตรงกับของ Burton เรื่องที่ ๗ ตรงกับ
เรื่องที่ ๘ ของ Burton เรื่องที่ ๙ ตรงกับเรื่องที่ ๑๐
ของ Burton และเรื่องที่ ๑๐ ตรงกับเรื่องที่ ๑ ของ
Burton เรื่องที่ ๗ ของ Burton ไม่มีในฉบับของ
น.ม.ส. และเรื่องที่ ๘ ของ น.ม.ส. ไม่มีในฉบับของ
Burton เพราะฉะนั้นเป็นอันสรุปได้ว่า น.ม.ส. เรียบ
เรียงนิทานเวลาลักษณะนี้จากฉบับภาษาอังกฤษของ Burton
เสีย ๙ เรื่อง คงแปลและเรียบเรียงเรื่องที่ ๘ จาก
สถาบันภาษาเพียงเรื่องเดียว แม้กระนั้นก็ไม่ได้แปล
จากต้นฉบับภาษาสันสกฤต หากแปลจากฉบับภาษา
อังกฤษของ C.H. Tawney และแปลสำเร็จเรียบร้อย
พิมพ์ออกสู่ตลาดครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่องนิทานเวลา เป็นงานประพันธ์ลักษณะสำคัญที่
แสดงถึงลักษณะการเขียนร้อยแก้วของ น.ม.ส. ได้อย่างค่อนข้าง
แต่คำประพันธ์ร้อยกรองบางบทที่แทรกอยู่ในนิทาน
เรื่องต่างๆ นั้น ไม่ใช่เรื่องกลมกลืนกับเนื้อเรื่องเท่าที่
ควร ซึ่งถ้าไม่มีแทรกเอาไว้ คงจะทำให้อ่านร้อยแก้ว

ได้รับรื่นตลอดไปได้กว่า ความไฟเราะและความ
เจ้มแจ้งในท่วงทำนองการบรรยายร้อยแก้วของน.ม.ส.
ในเรื่องนี้เพียงใดไม่จำเป็นต้องกล่าว ผู้ที่อ่านมาแล้ว
ย่อมตระหนักในความจริงข้อนี้ได้ด้วยตนเอง นิทาน
เวลาลเป็นวรรณคดีสันสกฤตในยุคกลางที่มีการดำเนิน
เรื่องกระชับกว่าวรรณคดีนิทานร้อยแก้วในสมัยแรกๆ
ของสันสกฤต (คริสตศตวรรษที่ ๗-๙) เนื้อเรื่องไม่
ยึดยาด เมื่อมีนิทานซ้อนนิทานอยู่บ้างเล็กน้อยตาม
แบบนิทานสันสกฤตแต่ก็ไม่ถึงกับทำให้เบื้องหน้ายัง
สืบเรื่องนี้ไม่ใช่งานที่แสดงคำสอนแท้จริงในศาสนา
พระมหาณ แต่ก็ไม่แสดงคำสอนในศาสนาพุทธและ
ศาสนาใชนะอย่างแจ้งชัด แม้จะมีปรากฏอยู่บ้าง เพียง
แต่เมื่อแనวสั่งสอนบางอย่างเอนเอียงไปทางลัทธิทันตะ
และอธิบายเกี่ยวกับธรรมศาสตร์ นิติศาสตร์ และภาร
ศาสตร์อยู่บ้างบางตอน อย่างไรก็ได้ เราอาจจะนับ
เรื่องนี้เป็นวรรณคดีคำสอน (Didactic Literature)
ได้เรื่องหนึ่ง แม้จะไม่ค่อยมีอะไรเป็นชั้นเป็นอันใน
ทางสั่งสอนเท่าใดนัก

นอกจากเรื่องดังกล่าวแล้ว น.ม.ส. ได้ทำการ

เพียรในอันที่จะแนะนำภาษาที่ยังใหญ่ที่สุดในโลก คือ “มหาสารคด” ให้นักอ่านชาวไทยได้รู้จัก โดยเล่าต้นเรื่องมหาสารคดเรื่อยมา (เป็นหนังสือหนา ๗๑ หน้า) เตียงไม่ทันเข้าสู่เนื้อเรื่องจริง ๆ ของมหาสารคด ก็ทรงเบื้องหน่ายและทอดทิ้งเสียก่อน ปล่อยให้เรื่องค้างเตียงอยู่เพียงนั้น (ทำนองเดียวกับ “สเตรีรโกเศศ” และ “นาคประทีป” แปล “กถาสรวิศาสตร์” ไว้เพียงบทนำ คือ กถาบัญชແລກถາມ ແລ້ວກໍເລີກຮາໄປໂດຍຍັງໄມ່ທັນເຂົ້າສູ່ເຊົ້າໃຈຮ່ວມເຫັນ) ทั้งนี้และทั้งนั้น น.ม.ส. ก็คงจะรู้ดีตั้งแต่แรกเริ่มลงมือเรียบเรียงแล้วว่าจะเขียนมหาสารคดไปได้ไม่ตลอด ทั้ง ๆ ที่มิได้แปลถ่ายทอดจากฉบับสันสกฤตแม้แต่น้อย น.ม.ส. ได้สารภาพไว้ในคำนำว่า

“ อนึ่ง การนำเอาเนื้อเรื่องมาเล่านั้น ไม่นำเอา “กลินไโอล” ของหนังสือเดิมมาด้วย การที่จะนำเอากลินไโอลในหนังสือภาษาหนึ่งมาสู่อีกภาษาหนึ่งนั้นย่อมจะยากถ้ายังภาษาเดิมเป็นโคลงด้วยแล้ว ก็ยังยากหนักขึ้น...
... ในที่นี้ เราจะนำมหาสารคดมาให้ท่านอ่านในภาษาไทยพ่อรุกkin ใจนิดหน่อย ไม่คิดจะทำให้ลึกซึ้ง

เพราะเราจะเป็นเยี่ยน แล้วงานจะเป็นอ่าน ... ”

อกลังเป็นอนุว่า น.ม.ส. ยังมิได้นำนักอ่านในภาษาไทยไปสู่ “กลืนไ/o” ของมหาสารคามดังที่ตั้งเจตนาไว้ เพราะยังเข้าไม่ถึงเนื้อเรื่องของมหาสารคามมิแต่ประวัติครุฑและนาคนิด ๆ หน่อย ๆ เท่านั้น ซึ่งถ้าตัดเรื่องน้ออกไปก็ไม่เกิดผลเสียหายอันใด เพราะน.ม.ส. มิได้เปลี่ยนนี้ น.ม.ส. เพียงแต่ตั้งใจจะเก็บเนื้อเรื่องมาเล่าให้มีอย่างย่อ ๆ และได้อ้างไว้ในคำนำว่า “การนำเอาเนื้อเรื่องมาเล่าย่อ ๆ นั้น ย่อมจะต้องหักผอยซึ่งไม่สำคัญในเนื้อเรื่อง แต่ก็ต้องน่าอ่าน ... ”

แต่แล้ว น.ม.ส. กลับทำสิ่งทรงกันข้าม คือเก็บเอา “ผอย” มาเล่า แล้วตัดเนื้อเรื่องหักไป จึงทำให้ไม่เข้าใจว่า น.ม.ส. ลืมเจตนาเดิมหรืออย่างไร หรือว่าหมดกำลังใจที่จะเขียนค่อจึงหยุดลงเพียงแค่ “ผอย” เท่านั้น

จะอย่างไรก็ตามที่ น.ม.ส. ก็ได้สารภาพไว้ว่า

“ผู้เขียนเขียนจากฉบับอังกฤษ”

และฉบับอังกฤษนั้นก็ไม่ใช่ฉบับแปลจาก text

สันสกฤต หากแต่เป็นฉบับที่เก็บเนื้อร่องมาเขียนใหม่
อย่างย่อ ๆ ฉบับย่อ ๆ เป็นพากย์อังกฤษอย่างที่ว่านี้
น.ม.ส. เอามาจากไหน ผู้เรียบเรียงคือใคร เราก็ไม่
ทราบอีกตามเคย เพราะ น.ม.ส. ไม่ได้บอกไว้ จึงไม่
อาจจะติดตามหาอ่านได้ และ เพราะ น.ม.ส. ไปเก็บเอา
ฉบับย่อของฝรั่งมาเขียน มิได้เคยเทียบเคียงกับฉบับ
ภาษาสันสกฤต น.ม.ส. จึงสะกดชื่อต่างๆ ในภาพยันหา
การผิดไปจากเดิมหลายต่อหลายแห่ง จะยกมาเป็น^{เป็น}
ตัวอย่างเพียงสองสามคำ เช่น วงศ์กษัตริย์ปัณฑุ
เขียนเป็น “วงศ์บัณฑุ” ถูมีจุยวน .เขียนเป็น “ถูม
จุยวน” นางมฤตชาติ เป็น “นางมฤตชา” นางกัทร
แม่ของพวงนาค เป็น “นางกัทร” และแม่เตชื่อป่า
“ในมิษ” ก็เขียนเป็น “ในมิษ” ฯลฯ ชื่อต่าง ๆ
นอกเหนือจากนี้ ที่เขียนคลาดเคลื่อนไป ยังมีอีกมาก
จะเก็บมากล่าวก็ยังยาวเกินความจำเป็น จึงขอยุติ

เท่าที่กล่าวมาแต่ต้นจนจบ โดยพิจารณางานของ
น.ม.ส. ในด้านที่เกี่ยวกับวรรณคดีสันสกฤต จากเรื่อง
ใหญ่ ๆ สามเรื่อง คือ พระนลคាฉันท์ กนกนกร
และนิทานเวดาล และพิจารณาจากงานปลีกย่อยเล็ก ๆ

น้อย ๆ เช่นเรื่องมหាផารต และบทความต่าง ๆ
ของ น.ม.ส. ที่มีผู้ร่วบรวมพิมพ์ไว้ ก็เป็นที่เพียงพอใน
อันที่จะสรุปอย่างตรงไปตรงมาและอย่างเที่ยงธรรม
พอสมควรว่า น.ม.ส. เป็นนักศึกษาที่ชាយฉลาดผู้หนึ่ง
ในทางวรรณคดีสันสกฤต แม้ความรู้ทางภาษาสันสกฤต
ของ น.ม.ส. จะไม่กว้างขวางและไม่หยิ่งลึกเพียงพอถึง
ขั้นอ่านและแปลวรรณคดีสันสกฤตจากต้นฉบับสัน-
สกฤตจริง ๆ ได้ก็ตาม แต่เมื่อระนั้น น.ม.ส. ก็ยัง
สามารถติดตามความคิดเห็นของกวีินเกียร์ได้อย่างใกล้-
ชิดและมีความเข้าใจค่อนข้างจะละเอียดพอใช้ โดยศึก-
ษาจากฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษ และศึกษาศัพท์ต่างๆ
ของสันสกฤต โดยพึ่งพาอาศัยพจนานุกรมสันสกฤต-
อังกฤษ ทั้งของ ไมเนียร์ วิลเลียมส์ และ อัปเต
อย่างสม่ำเสมอเรื่อยมา ทำให้สามารถผลิตผลงานที่ดี
เด่นและขัดเจ้าพอสมควร ดังที่ปรากฏอยู่ในทุกวันนี้

บรรณานุกรม

๑. พิทยาลัยกรุง, พระราชวรวงศ์เรศ กรมหมื่น. กนกนคร
พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๑๐
๒. _____ . นิตยสารเว陀ล พระนคร : คลังวิทยา,
๒๕๙๔
๓. _____ . พระนลคำอันที่ พระนคร : คลัง
วิทยา, ๒๕๑๑
๔. _____ . พสมพสาน เล่ม ๑, ๒, ๓ และ ๔
ธนบุรี : บำรุงศาสตร์, ๒๕๑๔
๕. พระประวัติและพระนิพนธ์ของ น.ม.ส. พระนคร :
(พิมพ์แจกในการพระราชทานเพลิงศพ พระราชวรวงศ์เรศ
พระองค์เจ้ารัชนีเจ้มจรส)
6. Bain, F.W. *The Descent of The Sun* : Oxford
: Parker and Son, 1903.
7. Kathasaritsagara (ฉบับภาษาสันสกฤต, อักษรเทว
นาคร) Delhi : Motilal Banarsidass, 1970
8. The Kathasaritsagara. Translated by C.H.
Tawney. (reprinted) Delhi : Munshiram Mano-
harlal, 1968.
9. Nalopakhayanam. Sanskrit text with English
Translation by Dean Milman. Corrected by
Sir Monier Monier Williams. Varanasi :
Chowkhamba Sanskrit Series Office, 1965.
10. Sorensen, S. *An index to The Names in Ma-
habharata*. (reprinted Delhi : Motilal Banarsidass
1969.

11. *Vikram and The Vampire*. Translated by sir Richard Burton. (reprinted) New York : Dover 1969.
12. Winternitz, M. *History of Indian Literarure*. (Translated from The German with additions by Subhadra Jha). Delhi : Motilal Banarsidass, 1963.

อลงการในพระนิพนธ์ ของพระราชวรวงศ์ເຮືອ กรมหมื่นพิทักษ์ลงกรณ ยุพร ແສງທ້າຍມີມ

พระราชวรวงศ์ເຮືອ   กรมหมื่นพิทักษ์ลงกรณ
(ນ.ມ.ສ.) ทรงເປັນກວິທີນັກອ່ານວຽກຄົດໂດຍທີ່ໄປຢູ່
ຢ່ອງໃນພະປັບປຸງສາມາດເກີ່ວກັບການກວິເປັນອ່າງຍິ່ງ
ພຣະອອງຄໍ ໄດ້ทรงຝາກຟີພຣະ ໂອມຫຼວງໄວ້ໃຫ້ເປັນທີ່ປະຈັກໜີ
ໃນວຽກຄົດທ່າຍເຮືອດ້ວຍກັນ ອາທິເຊັ່ນ ພຣະນລ
ຄຳຈັນທີ່ສາມາດຮັບຮັບ ການການຄຽດ ນິການເວຕາລ ຈຸດໝາຍ
ຈາງວາງຫຼາຍໆ ເປັນຕົ້ນ ຜູ້ທີ່ໄດ້ອ່ານຫຼືອົກການບາທພຣະ
ນິພනົມຂອງພຣະອອງຄໍແລ້ວຈະກຳລົງເປັນເສີຍເຕີວັດນັ່ວ່າ
ບາທພຣະນິພනົມຂອງພຣະອອງຄໍໄໝວ່າຈະເປັນຮ້ອຍແກ້ວຫຼື
ຮ້ອຍກາງກົດການ ມີເສັ່ນໜີແລະມີລັກຜະແດ່ນ ຄືດ ແປລກ
ໄໝເໜີອຸນໂຄຣ   ທີ່ຈຶ່ງຄຸນລັກຜະແດ່ນເປັນສິ່ງຈົງດູດໃຈ
ໃຫ້ຄົນສົນໃຈອ່ານອູ່ເສັມອ ທີ່ພຣະຄວາມແປລກເປັນ

สิ่งใหม่ที่ทุกคนแสวงหา   เนื่องจากช่วยทำให้ชีวิตมี
รัฐชาติ เสน่ห์ของบทพระนิพนธ์ของ น.ม.ส. ประกอบ
ด้วยคุณลักษณะหลาย ๆ ประการ ซึ่งนักอ่านวรรณคดี
โดยทั่วไปสามารถสังเกตเห็นได้ ผู้เขียนจะขอข้าม
คิดเห็นของนักอ่านวรรณคดีบางท่านเพื่อสนใจคำ
กล่าวข้างต้นนี้

ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. สุนนชาติ สวัสดิกุล เขียนไว้
ตอนท้ายของคำวิจารณ์เรื่อง พระนลคำลั้นท์ ว่า

“พระราชนร่วงค์เรื่อง กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์
ทรงเป็นเกวีเอกของไทยสมัยกรุงรัตนโกสินธ์อย่าง
แท้จริง ยกที่จะหาภรรยาอื่นไมมาเทียบได้ ท่านอยู่
เขียนทำงานอย่างแต่งของพระองค์ทั้งร้อยแก้วและร้อย
กรองย่ออมมีลักษณะผิดกันของกวีอื่นอย่างเด่นชัด เป็น
ลักษณะอันควรแก่การศึกษาอย่างยิ่ง “สามกรุง” อัน
เป็นผีพระโอะษรูเรื่องสุดท้าย จักเป็นพยานยืนยันความ
เป็นกวีแท้ของพระองค์ท่านอย่างชัดเจน เพราะเป็น
เรื่องที่เต็มไปด้วยความไฟแรงชาบฉึงตรึงใจ ทำให้
ผู้อ่านเกิดอารมณ์ได้หลายสถาน และคงเป็นมหาการย์
เรื่องแรกของไทย ที่เกิดขึ้นในยามมหายุทธสงคราม

อันเป็นยามระส่ำระสายยิ่ง ยกที่จะตั้งสติอารมณ์เขียน
ให้ได้คงเพียงนั้น แม้กระนั้นก็สำเร็จลงได้สมเจตนา
รวมณ์ของผู้แต่ง ในท่ามกลางความยกย่องสรรเสริญ
ของบรรดาผู้ที่พับเห็นทั่วมวล พระองค์ท่านเป็นกวี
แก้ว เป็นกวีอันแท้จริง การสั่นพระชนม์ของพระองค์
ท่านก็เป็นการจากโลกไป คล้ายกับเดือนแห่งโลกกวี
ดับลง”

นายคำราณ เมืองไถ “ได้เขียนไว้ในหนังสือประวัติ
วรรณคดีไทย ว่า

“ทรงใช้นามปากกว่า น.ม.ส. ไม่ว่าจะเป็นนิพนธ์
ร้อยแก้วหรือกาพย์กลอน ถ้าเป็นของ น.ม.ส. แล้ว
เราจะเห็นว่ามีจำนวนโวหารวิเศษกว่าผู้อื่น และอาจ
กล่าวได้ว่า กรมหมื่นพิทยาลงกรณทรงเป็นกวีผู้ดีกว่า
ที่นิพนธ์กวีโดยไม่ได้เลียนของก่า คำลันท์หรือบท
กาพย์กลอนอื่น ๆ ของพระองค์ มีจำนวนโวหารและ
ภาษาเป็นเฉพาะของพระองค์เอง ในทางร้อยแก้วนั้น
จำนวนของ น.ม.ส. เป็นจำนวนที่มีชีวิตชีวา มี
ธรรมรสปนอยู่คัวยเสมอ”

แสงทอง เขียนไว้ในหนังสือ ภาษาและหนังสือ ว่า
“น.ม.ส. น. สมทเป็นรัตนาภิ ท่านแต่งได้ทุก
ด้าน ไม่ว่าทางร้อยแก้วหรือร้อยกรอง คำกลอนของ
ท่านໄพเราะเพียงไร “กนกนคร” ย่อมเป็นพยานอยู่
แล้ว ความฉันท์แสดงอยู่ใน “พระนลคำฉันท์” ซึ่ง
ถึงแม้จะเป็นฉบับร่าง ยังเลิกถึงปานนั้น ฉบับที่แก้
เกลาแล้วสมบูรณ์ (ถ้ามี) จะวิเศษยิ่งขึ้นปานไหน ใน
ด้านโคลง น.ม.ส. แต่งไว้กระท่อนกระแท่นสันฯ แต่
เมื่อไรลิลิตสามกรุงพิมพ์เผยแพร่องค์สู่ประชาชน เมื่อ
นั้นจึงจะเห็นกันว่า ท่านมหาภิญญา แต่งอะไรวิเศษ
ไปหักนั้น . . .

. . . ถ้าผู้ใดครอเป็นภิหรือเป็นนักประพันธ์ที่ไฟห้า
ชื่อเสียงต่อไปภายหน้า ท่านเพียงแต่อ่านบรรดา “งาน”
ของ น.ม.ส. ของเรา ก็ไม่น้อยหน้าบุรพภิวิ

ศาสตราจารย์เจือ สตะเวทิน เขียนไว้ตอนหนึ่งว่า
“ในทางภาษาและวรรณคดี กรมหมื่นพิทยา
ลุงกรณ ทรงได้รับพระเกียรติสูงสุด ใช้พระนามแห่ง^{ที่}
ว่า น.ม.ส. อันเป็นทรัพย์จักษุน้อย่างแพร่หลาย ทรงแต่ง
หนังสือไว้มาก ทั้งที่เป็นร้อยแก้วและกวีนิพนธ์ ทรง

เครื่องครัดในการใช้ภาษาและถ้อยคำให้ถูกต้อง ทรงเป็นนักเขียนและกวีที่มีโวหารพิเศษ ทรงมีอารมณ์ในการแต่งหนังสืออย่างมาก จึงทำให้พระนิพนธ์แบบทุกเรื่องของพระองค์ “งบจิตติดใจผู้อ่าน”

การที่นักอ่านวรรณคดีต่างลงความเห็นพ้องกันเช่นนี้ ก็ย่อมจะเป็นข้อสะกิดใจให้คิดว่าทพระนิพนธ์ของ น.ม.ส. มีลักษณะใดเด่นดังกล่าวจริงหรือไม่ ผู้เขียนเองได้เคยศึกษาบทพระนิพนธ์ของพระองค์มาบ้าง จึงพอที่จะสรุปได้ว่า การที่บบทพระนิพนธ์ของพระองค์ได้รับการยกย่องว่าดีเด่นนั้นเกิดจาก

๑. ทรงมีประปริชาสามารถถึงในการสรรค์สัมวนโวหาร และระบบสมัยต่าง ๆ ชั้นนับว่า เป็นอัลการอย่างหนึ่งที่ทำให้บทพระนิพนธ์ของพระองค์คมคาย และไพเราะยิ่ง

๒. ทรงแทรกอารมณ์ขันลงในบทพระนิพนธ์โดยเฉพาะประเทรอ้ายแก้ว จะเห็นได้ว่าอารมณ์ขันที่ปรากฏอยู่ในบทพระนิพนธ์นั้น ผู้อ่านต้องขับจึงจะเห็นขัน

๓. ทรงแสดงข้อคิดเห็นส่วนพระองค์เกี่ยวกับด้าน

ต่างๆ เช่น ภาษา วรรณคดี การเมือง เป็นต้น
ซึ่งข้อคิดเหล่านี้ให้ทั้งความเพลิดเพลินและเสริม
สร้างสติปัญญาแก่ผู้อ่านอย่างมาก ทั้งยังเป็นข้อ
คิดเห็นที่ทันสมัยอยู่เสมอ

ในข้อเขียนบทนี้ ผู้เขียนจะเขียนถึงเฉพาะลักษณะ
แรก และลักษณะที่สอง ซึ่งเป็นอลงการสำคัญที่ทำ
ให้บทพจน์พินธุ์ของ น.ม.ส. น่าอ่าน ส่วนลักษณะ
ที่สามนั้น จะได้เขียนถึงในโอกาสต่อไป

๑. การสรรค์

๑.๑ ทรงใช้คำชื่อ น.ม.ส. ทรงนิยมใช้คำ
ไทย ๆ ซึ่งเข้าใจง่ายและໄพเราะ ที่เห็นได้ชัดคือ คำ
ชื่อ ซึ่งเป็นลักษณะคำชนิดหนึ่งของภาษาไทย เกิด
จากการนำเอาคำหลายคำที่มีความหมายเดียวกันหรือ
เป็นไปในทำนองเดียวกันมาซ้อนกันเข้า ซึ่งคำประเภท
นี้ คนไทยนิยมพูดกันมาก การที่ น.ม.ส. ทรงนิยม
ใช้คำชนิดนี้นั้น ผู้เขียนเห็นประโยชน์ใหญ่ ๆ อยู่
๓ ประการ คือ

๑. เข้าใจง่ายขึ้น เพราะคำที่นำมาซ้อนกันจะช่วยบอกความหมายของกันและกันในตัว เช่น หนูถูกล้อมเกลี้ยงเลี้ยงมา ทุกๆ โคกรอคร้าย เป็นต้น

๒. เกิดความไฟเราะ เพราะคำที่นำมาซ้อนกันนี้ มักจะสัมผัสดลึงของกันโดยธรรมชาติ ทั้งนี้ เพราะคนไทยเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน เช่น ข้าวปลากระยาหาร เจ่องซื่อลือชา เป็นต้น

๓. ช่วยสร้างและเน้นความรู้สึกให้แก่ผู้อ่านมากกว่าที่จะใช้คำเดียวโดด ๆ เช่น ร้อนระหบันให้มีพื้นเพื่อนเลือนหลง เป็นต้น

ต่อไปนี้ คือตัวอย่างคำซ้อนที่ทรงใช้ในทะะนิพนธ์ต่าง ๆ

ตัวอย่างที่ ๑ จากเรื่อง กนกนคร ตอนท้าวชัยทัตรัสสั่งให้ทหารไปบำรุงให้คนไปสืบเรื่องเมืองทองถ้ำสืบได้สำเร็จ พระองค์จะยกพระนครให้กึ่งหนึ่งพร้อมทั้งพระราชธิดาด้วย น.ม.ส. ได้ทรงบรรยายถึงผู้คนที่ทราบข่าวว่า

ลักษณะงานดาลเดอດ
ทั้งถินเที่ยวเต้าเช้าเย็น
วิวากษาดเท lokale เปาะแວ່ງ
กลຸມ ທຸກລຸມເທິຍວເກີຍ
ໄປເຫດດົກດືນຕົນເຕັນ
ຊຸກເຂົ້າຜູ້ລົດເລືອງເຄື່ອງຮ້າວ
ຕົ້ນພື້ນແທງກັນຈາວ
ກາວ ເປັນຄຣາວຈາລຂັ້ນແຄ້ນ

คำช้อนในที่นี้คือ วิวากษาดเท lokale เปาะแວ່ງ ຕົ້ນ
ພື້ນແທງ

ตัวอย่างที่ ๒ จากเรื่อง สามกรุง น.ม.ส. ทรง
บรรยายถึงสาวๆ ที่มารอตักบาตรยามเช้าว่า

สาวสวยขวยจิตสเก็น	ใจสหาก
หวานประหวันพรน้อย	อัดເອົ້າ
มีจับหัพพิก	ค้อยอย້າ
พระไม่หยุดสุดເກົ້າ	ນຶ່ງກົໍມກຽມທັບ
คำช้อนในที่นี้คือ หวานประหวันพรน้อย	

ตัวอย่างที่ ๓ จากเรื่องพระนลคำนั่นท์ น.ม.ส. ทรง
บรรยายถึงนางทมยันท์ ตอนเดินป่าอยุคเดียว ว่า
พระพลางพระนางนุช
พิลาป ຂລອາບພະນຍາ
เศรษฐร้อยละห้อยอรอุรา ຈົສັນຫະຮັບຜູ້ຈານ
ในที่นี้คำช้อนคือ เศร้าสร้อยละห้อย

จากตัวอย่างข้างต้นนี้ แสดงให้เห็นถึงความเนี่ยบ
แหลมของ น.ม.ส. ใน การเลือกคำซ้อนมาใช้ เพราะ
บรรลุผลประโยชน์หลายประการด้วยกัน ท่านองค์ที่
เดียวได้แก่หลายทักษะ นอกจานั้นยังทำให้บทพระนิพนธ์
ของพระองค์ถูกหุกหก ไทยอีกด้วย เพราะคนไทยชิน
กับการใช้คำทำงานน้อยเหลือ

๑.๒ ทรงหลากหลายคำ น.ม.ส. ทรงเป็นนักอักษร
ศาสตร์ที่รอบรู้และเชี่ยวชาญภาษาต่าง ๆ หลายภาษา
ด้วยกันคงจะเห็นได้จากบทพระนิพนธ์ของพระองค์ ว่า
ทรงมีคำที่จะเลือกใช้ได้มากมาย แทนที่พระองค์จะทรง
ใช้คำ ๆ เดียว ในความหมายเดียวกัน ในที่ติด ๆ กัน
กลับทรงใช้วิธีหลากหลาย คือ หากคำที่มีความหมายเช่น
นั้นมาใช้หลาย ๆ คำ ซึ่งนอกจากจะทำให้ไม่เบื่อแล้ว
ยังช่วยเพิ่มพูนความรู้เรื่องคำให้แก่ผู้อ่านอีกด้วย ดัง
ตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๑ จากเรื่อง สามกรุง ตอนพระยาตาก
รวบรวมสมัครพรกพากตีฝ่ากองทัพม่าอออกจากกรุง
ศรีอยุธยา เดินทางมาในปี น.ม.ส. ทรงบรรยายไว้ว่า

“เวลาไม่น้อย กำลังยังด้อย แต่ใจใช่จ้อย ไม่ถอย
หนีมัน ท่านใส่หานบคน รับจารอราญ พลรบครบ
ครัน ชุมสองข้างทาง”

ในที่นี้ทรงเข้าใจเลือกคำ “น้อย จ้อย ด้อย”
มาใช้ในที่จำเป็นต้องใช้ คำที่มีความหมายว่า “ไม่นัก”
หลาย ๆ ครั้ง

ตัวอย่างที่ ๒ จากเรื่อง กนกนคร ตอน ออมสิงห์
บำเพ็ญตอบจนพระอิศวรเสด็จมาประทานพรให้ ใน
ช่วงนี้ก็จำเป็นต้องกล่าวถึงพระอิศวรายกรในที่
ใกล้ ๆ กัน ผู้อ่านจะเห็นว่า น.ม.ส. ทรงแก้ไขโดยการ
หลอกคำ คือ ใช้พระนามของพระอิศวราเทพจะไม่ซ้ำ
กันเลย ดังจะขอตัดตอนเฉพาะที่กล่าวถึงพระนามพระ
อิศวราในช่วง ๒-๓ หน้านี้

“เชอพร้าทำพรตภูภล้า	บุชาพระศล米ศักดิ์
แรงเรียวเชี่ยวณาณนานนก	เพ่งพักตร์ภักดศรี”
“เมือนน	พระวิเศษวรเร่องศรี”
“มเหศวรหวนทรงสงสาร	ชมณาณเชิดเน่องเครอง หนุน”
“อ้าพระธำรงคงคາ	พระคุณกรณหาไหน”
“ข้าแต่พระศศิเกษร	อาทรอปัณฑ์ภลพอง”
“ยามพิศเนตรนางพางเห็น	ศัมภุผู้เป็นเจ้าของ”

ผู้อ่านจะทราบพระนามต่างๆ ของพระอิศวร และ
ทราบที่มาของพระนามเหล่านั้นด้วย ดังได้ทรงอธิบาย
ไว้อย่างแจ่มแจ้งท้ายเล่ม

ตัวอย่างที่ ๓ จาก พระนลคำฉันท์ ตอนพระนลจะจับ
นกเป็นอาหาร เมื่อครั้งเดินป่ากับนางทมยันตี แต่นก
เปลงได้โนบเอ้าผ้าคลุมองค์ของพระนลไปได้ น.ม.ส.
ทรงมีความจำเป็นต้องกล่าวถึงนกหลายครั้ง เราจะเห็น
ว่าท่านใช้คำที่มีความหมายว่า “นก” หลายคำทั้งกัน
 เช่น

หลายวันพระดันทุรดำเนิน	นุชเดริผจจตาม
วันหนึ่งประสบสกุณาม	นลไกล็อกไบหนี
ในษัชคนึงหทยนา	ยกว่าปตตร
มากหมู่และอยู่แห่งปถพี	บ่ตระหนกหัยบิน
เนือนก็โภชนะพิเตษ	ผิวเจตนากิน
จับได้จะโดยกลิ่นต์	รสพิพโอชา
เผือกมนและสรรพะผลไม้	ก็มีได้กระหายหา
ตราบวาระลากและบุญมา	จรสบสกุณพี

จำเรاجะจับทวิชหมาย	มุทชีพพาชี
แล้วเราจะเฝาณะอคนี่	บ่มหงจะถึงใจ
หนึ่งขันหรัญญ์กลทรัพ	ยะจะนับอเนกนัย
คิดกินและคิดนิร្យุ่วไร	กีกระหายบ่หายจง
ตรีกพลางพระเปลืองวสนะชีง	นลทรงสะพักองค์
คลีคลุณจะกุณคณะพิหงก'	และพิหก็เริบัน

รูเท่าศกุนตะกีบูร្យ	ดุจผ้ากำเจาเม่า
มัวโนะม่นกามลเรอา	จารลอกก็ลงกล
เรานี้มิใช่สกุณดอก	และจะบอยุบลนล
เราก็อสกาจราจู	นลไว้บ่ให้เกยม
อันเราสกาสกุณไชร	จะมิให้พระนลเปรอม
แม้ม้าจะพันสรีระเออม	อุระได้มิให้มี
พดพลางสกาศกุนผัน	จรหันระเห็จหนี
ปางนนพระนلنถุบดี	กีรษทธรรทวยใจ

๑.๓ ทรงใช้คำที่แปลกดหงในด้านความหมาย
และรูปคำ น.ม.ส. ให้ทรงนำคำที่แตกต่างจากคำ
ธรรมดากหงในด้านรูปคำและความหมาย มาใช้ในบท
พระนิพนธ์ของพระองค์ เพิ่มให้หมายความว่าจะทรง
ใช้คำตามชอบพระทัย โดยไม่คำนึงถึงความผิดถูกของ

ภาษา ทรงมีเหตุผลในการเลือกใช้คำพิเศษเหล่านั้น ซึ่งได้ทรงอธิบายไว้ในท้ายเล่มของบทพระนิพนธ์นั้นฯ เพื่อบอกกันว่าให้เป็นบัญหาแก่ชนรุ่นหลัง ซึ่งจะทำให้เกิดผลเสียแก่กวีผู้นี้และผู้อ่าน ผู้เขียนจะยกตัวอย่างคำดังกล่าวเพื่อแสดงให้เห็นว่า น.ม.ส. ทรงใช้คำแตกต่างไปจากปกติอย่างไร

ตัวอย่างที่ ๑ คำ “อุบล” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายไว้ว่า “บัว, ดอกบัว” น.ม.ส. ทรงนำคำว่า “อุบล” มาใช้ในความหมายว่า “หิน” ดังปรากฏอยู่ในพระนลคำนั้นที่ตอนหนึ่งว่า

ไผจิตรพิธอนุบรรราย พิศพรายประภากรณ์
แห่งชาติโงกธرنินธร กลเกตุกระจาจายเจียร

คำ “อุบล” นี้ หนังสือ สัมภากถุ - ไทย - อังกฤษ อภิธาน ให้ความหมายไว้ว่า

อุปัล - น. “อุบล”, มณีอันมีค่า, ศุทธศรรกรา,
นาตาลอันฟอกแล้ว : a precious stone or jewel;
refined sugar

“จ้าเราจะจับทวีชัย บุญช์พานิช
แล้วเราจะเผาเมืองนี้ บ่มหงจะถึงใจ”

น.ม.ส. ทรงอธิบายว่า วาช แปลว่า บีก ดังนั้น
วาซี หรือ พาซี จึงแปลว่า สัตว์บีก คือ นก ไก่
คำ “วาช” นี้ในส์สกฤต - ไทย - อังกฤษ อภิธาน
ให้ความหมายว่า

瓦ซ น. บีก, ภู่ลักษร, เสียง, มุนี, ความเร็ว,
เนยใส, นา, ข้าวยัญช္ມ : a wing, the feather of an
arrow; sound; a Muni; speed; clarified; water;
rice offered to a sacrifice

ตัวอย่างที่ ๓ คำ “มัชym” พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายไว้ว่า “กลาง, ปานกลาง, ระหว่างกลาง” แต่ น.ม.ส. ทรงนำคำนี้มาใช้ในความหมายว่า สะเอว ดังปรากฏในเรื่องกนกครตอนชุม

โฉนดกันเกราวย่า

“ว่าด้วยองค์กรอ้อนแอน งามแขนกือวงศชสีห์
เรื่องรามงามจริตจรลี ทรงจวีผ่องผุดสุดใจ
นั้นขยมกลมเกลาเพราเพริศ ล้าเลิศรังสีศรีไส
อุ่นรูซิใชติชุดไป คลื่นไกลกลึงสมุทรดุจกัน”

คำ “นั้น” นี่ ใน สัมภฤทธ – ไทย – อังกฤษ
อภิธาน ให้ความหมายว่า

นธ. น. กลาง, สะเอว, นวกลาง : the middle
or centre, the waist, the middle finger

๑.๓.๒. คำไทยโบราณบางคำ ซึ่งเคยมีความหมาย
ต่างๆ กัน แต่ต่อมาคนใช้แต่ความหมายใดความหมาย
หนึ่ง จนกระทึ่งความหมายในແມ່ນ້ຳ ฯ นັ້ນ น.ม.ส.
ทรงนำคำเหล่าน້ານมาใช้ในความหมายเก่าที่ถูกเลิกไป
แล้ว เช่น คำว่า กลีນ คนส่วนใหญ่ใช้ในความหมาย
ตามที่พจนานุกรมให้ไว้ว่า “ทำให้เลื่อนลง” ไปตามลำ
คอ, กิน, โดยปริยายทำให้เข้ากัน เช่น สีกลีนกัน” แต่
น.ม.ส. ทรงใช้คำนี้ในความหมายว่า “ทึ่ม” ดังปรากฏ
ในเรื่องพระนลคำนันท์ตอนหนึ่งว่า

“ด้านในมาณะป้าจิง ณ วันหนึ่งก็ถึงหนัง
ทุ่มปราศสอดปอง จะอาบกลิ่นก็ชื่นชม”

น.ม.ส. ทรงอธิบายความหมายของคำว่า “กลิ่น”
ในที่นี้ไว้ในภาคอธิบายว่า

“ค้ำที่เราใช้ว่า ตีม ในเวลาที่ ภาษาไทยเก่า คือ^{๔๙}
ภาษาอาหม ใช้ว่า กลีน ตีมน้ำ ใช้ว่า กลืนน้ำ^{๕๐}
กินเข้า ใช้ว่า กินเข้า เหมือนกับเราเดียวน”

คำว่า “ตรัส” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตย์
สถาน ให้ความหมายไว้ว่า “แจ้ง, สว่าง, พูด (ใช้
สำหรับเจ้านาย)” แต่ น.ม.ส. ทรงนำมาใช้ตามความ
หมายโดยรวมว่า “ทรง” ดังปรากฏในสามกรุง ตอน
หนึ่งว่า

“ภูธรอ่อนอุรไห ตรัสทราบภาพตกได้
ต่าด้วยร้อยปการ”

น.ม.ส. ได้ทรงอธิบายไว้ในภาคอธิบายเกี่ยวกับ
คำว่า “ตรัส” นั้นตอนหนึ่งว่า

“คำว่า ตรัส คำเดียวกัน ยังมีแปลว่า พูด อีก
อย่างหนึ่ง ซึ่งหนังสือเก่าบางที่เขียน ตรัส
ในสามกรุง นี้ บางแห่ง จะต้องใช้ว่า ตรัสเห็น

ตรัสร้าบ ฯลฯ เพื่อสะทวကแก่การร้อยกรอง
 เพราะฉะนั้นในที่ได้คำนี้แปลว่า พูด ก็จะเขียน
 ตรัศ ให้เห็นชัดว่าแปลกลกว่า ตรัส ซึ่งแปลว่า
 ทรง เมื่อการใช้ตัวสกัดตามขอบไขของผู้แต่ง
 และตามเกล็ดในการพันแปรงตัวสกัดให้เห็นทันที
 ว่าหมายความต่างกัน”

๑.๓.๓ นอกจากจะทรงเลือกใช้คำต่าง ๆ ตาม
 ความหมายที่ทรงต้องการแล้ว น.ม.ส. ยังทรงใช้คำใน
 รูปที่แปลกลไปจากที่ใช้กันอยู่ ซึ่งทรงมีเหตุผลส่วน
 พระองค์ว่ากันเดียวกัน ดังตัวอย่างเช่น

น.ม.ส. ทรงใช้คำว่า “ภัดดา” แทนคำ ภัสดา
 ในความหมายเดียวกัน ดังปรากฏในเรื่อง กนกนกร
 ตอนหนึ่งว่า

เมื่อนั้น	นางสุโจนาภล้าหาญ
ห่อนขัดภัดดาไว้วาน	เยวามาลย์มุ่งผ้าเข้าไป
ยินตรับยบยิ้งสังเกต	เห็นเนตรล้มอยู่ดีสูญ
มุ่งเขมึงเลึงแลแต่ไกล	ปราศใหวน่าหวนพรัตนจริง”

ในปaganุกรมสังเขป มีคำอธิบายไว้ว่า

“ภัดดา = ผ้า ตามอักษรว่า ผู้โดยง คำน
 และใช้เลื่อนไปเป็น ภัสดา ซึ่งวิปริต”

คำบางคำทรงนำมาเปลี่ยนแปลงรูปคำเพื่อประโยชน์ในการนิพนธ์ เช่น ทรงใช้คำว่า “ทุขาร” แทนคำว่า “ทุกขาร” ในพระนลคำฉันท์ตอนหนึ่งว่า

“ผิดเทเวบัญชา	ก็คือหาทุขาร
และทรงทิพภพภารณ์	สถานทิพย์บัพพิงดิบ”

ทรงให้เหตุผลไว้ตอนท้ายเรื่องว่า

“คำทุกข เรียนหึงตัว ก เสียตัวหนึ่ง เหลือเป็นทุ เพื่อจะให้ได้คัดเลือกทันทัน ภาษาบำเพ็ญ ใช้บ่อย ๆ ดังซึ่งชีลเดอร์นำมาอ้างไว้เป็นอันมาก ข้าพเจ้าไม่คิดเห็นว่า ภาษาไทยก็จะไม่ควรเรียนกันนั้น เพื่อรักษาคณะฉันท์ด้วยเหตุไร”

มีคำบางคำที่ น.ม.ส. ทรงนำมาใช้ในบทพระนิพนธ์ เพราะทรงเห็นว่าเป็นคำที่ดี เป็นประโยชน์แก่การประพันธ์ เช่น คำ เสนาค ดังทรงนิพนธ์ไว้ในสามกรุง ตอนหนึ่งว่า

“สมคเนเสนาค ให้	ภูชรา
ปราบประมวลมอญมรรณ์	ม่านมวย
ปราภูมิจปลดขอน	ทับอก
เหวยิงวบกษัทหักด้วย	เดชกล้าบำรุง”

น.ม.ส. ทรงอธิบายเกี่ยวกับค่านี้ไว้ว่า

“เสนาค แปลว่า ผู้นำทัพ ว่า แม่ทัพ เป็น
คำกราบทัศนคติคำหนึ่ง จึงขอนำมาไว้ในวรรณคดีไทย”

นอกจากนั้นยังมีคำบางคำที่มีความหมายเหมือนกัน
แต่รูปคำและเสียงของคำแตกต่างกัน เช่น พญา กับ
พระยา อัคร กับ อรหุค เป็นตน ซึ่งความแตกต่าง
ในด้านเสียงของคำเหล่านี้มีที่มาที่ไปอยู่ในความต้องการ
ให้รับมากที่เดียว ความสำคัญในด้านนี้ถ้าผู้อ่านไม่
สังเกตจะไม่เห็นความจำเป็นในการที่ต้องทรงใช้คำ
เหล่านี้ให้แตกต่างกันออกไป

๑.๔ ทรงใช้คำที่สัมผัสได้ทางใจ ผู้ที่ได้อ่านบท
พระนิพนธ์ของ น.ม.ส. จะสังเกตเห็นลักษณะการสรร
ค์มาใช้ออกແเน່หนึ่งของพระองค์ คือ ทรงใช้คำที่สามารถ
กระตุกความรู้สึกของผู้อ่านได้ทันที ทำให้ผู้อ่านเข้า
ใจและเห็นภาพพจน์อย่างแจ่มชัด ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๑ จากเรื่องพระนฤลำนท์ น.ม.ส. ได้ทรง
พรรณนาถึงตอนที่พระนางทมยันตี อาศัยอยู่กับพระ
เมฆสีเมือง เจที ว่า

“พระไภมีกมีสุข   ประทั้งทุกข์ชั่นเคือง
จำนวนนิตย์บ่ปลิดเปลือง   คนึงหาพระสามี”

น.ม.ส. ทรงใช้คำว่า บ่ปลิดเปลือง กับความคิดถึง
ทำให้เราเข้าใจทันทีว่า พระนางทรงคิดถึงพระสวามี
อยู่ตลอดเวลาไม่เสื่อมคลาย (ไม่ปลิดเปลืองความคิด
ถึง นั่นคือ ความคิดถึงไม่เคยหมดหรือสิ้นเปลืองเลย)

ตัวอย่างที่ ๒ จากเรื่องสามกรุง น.ม.ส. ทรงบรรยาย
ตอนที่พม่าถูกกองทัพของพระยาตากสิน ซึ่งมีจำนวน
พลเพียงร้อยคนขึ้นไป เพราะประมาณห้าพันอคน ไทย

“ทัพพม่าเสียท่าด้วย นีกว่าไทยใจบ่ขย
จักย้าทำลาย”

น.ม.ส. ทรงใช้คำว่า ใจบ่ขย ทำให้เราเข้าใจทันที
ว่า หมายถึงใจไม่ตรง ไม่มั่นคง ไม่มีกำลังใจ

ตัวอย่างที่ ๓ จากเรื่องสามกรุง น.ม.ส. ทรงบรรยาย
ถึงตอนพระยาตากยกกองทัพที่เมืองจันทบุรี ว่า

“แต่กระดองแห่งเมือง แม้หนูเน่องเข้าตี
ก็ไม่มีบุบสลาย”

น.ม.ส. ทรงใช้คำว่า กระดอง กับเมือง ซึ่งก็ทำ

ให้เราเข้าใจได้ว่าต้องเป็นสิ่งก่อสร้างที่จะบังกันบ้าน
เมืองไว้ยามมีข้าศึกมารุกราน ในที่นั้นทรงมุ่งจะใช้ใน
ความว่า ประดุ

ตัวอย่างที่ ๔ จากเรื่องสามกรุง น.ม.ส. ทรงบรรยาย
ตอนอะเซหุ่นก๊ะ เข้าเมืองพิษณุโลกว่า

“เห็นนัยไทยทั้งเปลือก ชานี่
มีแต่แกลับไม่มี เมล็ดข้าว
สักโสดประโยชน์ดี ดูปราศ^{ดู}
คิดยิ่งคิดผิดเค้า เพ็ດเคนเนสสา”

ในที่นี้ เปลือกรานี หมายถึงเมืองร้าง คือไม่มี
ผู้คนเสบียงอาหารเหลืออยู่เลย

ตัวอย่างที่ ๕ จากเรื่อง กนกนคร ตอนนางแททย่าว
อมรสิงห์ที่ไม่สนใจว่า

อักษะร่องรอยเขลาเบราด เหลือยกพากย้อยห้อยหา
คิดแسنเคนสุดบุษบา เกิดมาเพื่อภูชชม
พบภู่ผู้ประหม่าราค ลอยละเรศรั้งห่างสม
หลิกเลียงเอียงอย่างงาม อารมณ์ลุยเหลือเบื้องจริง

น.ม.ส. ทรงนำคำ ลุย มาใช้ประกอบคำ อารมณ์
ในความว่า “ไม่อยู่ในอารมณ์ที่ควรเป็น ในที่นี้หมาย

ถึง “มายุ” ในอารมณ์รัก

การที่ น.ม.ส. ทรงเลือกคำประเกณนามาใช้ แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ในการใช้ภาษาของพระองค์ เพราะคำเหล่านี้เป็นคำที่ไม่เคยใช้ในปริบพังค์กล่าว แต่มีผลต่อทำให้ผู้อ่านได้สัมผัสรสใหม่ ๆ ของถ้อยคำและเห็นภาพพจน์เด่นชัด

๑.๕ บทพระนิพนธ์ของ น.ม.ส. บรรลุถึงจุดสูงยอดในเชิงกวี อีกประการหนึ่งคือ ประกอบไปด้วยรสนิยมและความ ทั้งหมด ทั้งที่สามารถแสดงออกคำที่ไม่เพียงแต่ความหมายตามที่ทรงประสงค์เท่านั้น แต่ทรงคำนึงถึงเสียงของคำนั้น ๆ ด้วย ซึ่งช่วยกำหนดให้บทกวีวัจนะของพระองค์มีลลิตา จังหวะ แตกต่างกันไปตามอารมณ์ คือ ทุกชื่อ โกรธ เกร้า น้อยใจ ฯลฯ ผู้อ่านเกิดรู้สึกและเข้าถึงอารมณ์นั้นๆ ด้วย ลักษณะ เช่น กวนอยคนนักที่สามารถทำได้ดี กวีบางท่านไม่สามารถถ่ายทอดอารมณ์ของตนออกมาทางอักษรได้ ผู้อ่านอ่านแล้วเข้าใจความก็จริง แต่ไม่เกิดชับซึ้งในรสคำที่กวีใช้เท่าที่ควร ผู้เขียนจะขอยกตัวอย่างบทพระนิพนธ์บางตอนของพระองค์เพื่อแสดงให้เห็นจริงว่า

เสียงของคำนี้ ส่วนช่วยให้บทกวีวัดของ น.ม.ส.
“ เพราะนำอ่านเพียงได ”

ตัวอย่างที่ ๑ จากเรื่องพระนลคាณัท น.ม.ส. ทรง
พระราชดึงความทุกข์ยากของพระนลและนางทมยันต์
ในการเดินทางในป่าไว้ว่า

“ นโยบายหัวหวายเวียน และพระเดียรักซ์มชาน
โฉมชุดประดุจทุพลพาล อุระเอืบเคย์ชาม ”

ฉันท์บทนั้นสมบูรณ์ด้วยรลคាและรลความ ดังจะ^ๆ
ได้พิจารณาแต่ละลักษณะไป ในด้านเสียงของคำ ผู้^ๆ
เขียนจะยกเฉพาะคำที่เห็นด้วยตัวเอง เช่นคำ นโยบาย
หัวหวาย คำเหล่านี้เป็นคำที่เสียงแผ่วเบาลงสัน^ๆ
ลง เพราะคำพวกรนมพยัญชนะต้น คือ ห และ ว ซึ่ง
เป็นหยัญชนะเสียง ลงหายใจ และเป็นหยัญชนะกึ่ง
สระ โดยทั่วไปคำที่หันตันด้วยหยัญชนะ ห ในภาษา
ไทย จะเห็นว่า เสียง ห ก่อให้เกิดความรู้สึกในทาง
ลบมากกว่าทางบวก เช่น หัว หุบ หิว แหบ
เป็นต้น เสียง ว ก็เช่นกัน ก่อให้เกิดอารมณ์ที่ไม่
หนักแน่นแน่นอน เช่น เว็บ วับ ว้าง เว้ง แล้ว

เป็นกัน ในที่นี้ ห และ ว ประสมด้วยสระเสียงสัน
ซึ่งยังทำให้สกแฝดเวากว่าคำอื่น ๆ ที่อยู่แล้วล้อม
ส่วนคำอื่น ๆ ในลั้นทั้งที่นี้ ยกเว้นคำ ชุด ดุ แล้ว
จะเห็นได้ว่า ประสมด้วยพยัญชนะและสระ เท่านั้น
 เช่นคำ และ ก พระ เป็นกัน คำอันที่มีตัวสกัดกับเป็น
ตัวสกัดแม่ กน และ เม่กม ชื่มเสียงพยัญชนะ
ตัวสกัดเป็นพยัญชนะนาสิก เวลาออกเสียงจะขึ้น
ชูสูก เช่น คำ เวียน เศียร ชน ชาน โชน พด
พาล เป็นกัน เมื่อออกเสียงคำเหล่านี้ เสียงจะไม่สัน
สุดลงที่เดียวในคำหนึ่ง ๆ แต่ยังคงต่อเนื่องไปยังคำ
ที่อยู่ต่อไปอีกด้วย ซึ่งช่วยทำให้ลั้นทั้งที่นี้มีจังหวะช้า
เนินนาน ไม่รวดเร็ว ชิ้งชัง ชึงเหมาะสำหรับเนื้อ
ความตอนที่ น.ม.ส. ทรงต้องการบรรณนาเป็นอย่างยิ่ง
ถ้าผู้อ่านสังเกตดูคำที่ใช้ในลั้นทั้งที่นี้แล้ว จะเห็นว่า
มีความหมายไปในทำนองเดียวกันหมวดโดยอาศัยความ
หมายที่ให้ไว้ในพจนานุกรมคือ

โดย — อ่อนกำลัง อ่อนใจ ครวญถึง รำรัง
ทิว — อยากช้า อยากนา เมื่อกราเพาะต้อง^{จะ}
การ

วะ - เป็นคำกร่อนของคำว่า หวิว
หวิว - ความรู้สึกแห่งใจที่ดูเหมือนจะขาดไป
หากอย่างใจหาย เบาที่สุด
เวียน - วน หมุน หมุนไปโดยรอบ เวียนหัว
รู้สึกใจคอหวิวๆ และอ่อนโยนนิ่งมาก
ชุมชน - ง่าย ไม่รู้อะไร
โชนชุด - บุบส้าย คร่าคร่า หัก พัง ร่วงโรย
ชาม - เสื่อม เจว อ่อน น้อย
นอกจากนี้ ถ้าผู้อ่านพิจารณาณั้นทั้งหมดรวม ๆ
กันแล้ว จะเห็นว่า เมื่อนำคำเต็ลอดคำมาเรียงกันเข้า
กัน จะกลายเป็นการลำดับของการตามความเป็นจริง
ของมนุษย์ที่เกิดขึ้น นั่นคือ ตอนบนบนที่พระนล
และนางทมยันตีทรงลำบากตราครรภ์ในการเดินบ้าเป็น
เวลานานหลายวัน ไม่ได้เสวยอาหารใด ๆ ทรงรู้สึก
อ่อนระหอยแรงและหิว เมื่อทิวมาก ๆ ใจหวิว ๆ
เวียนเสียรจนแบบสันสติ พระเสียรกส่ายไปมาด้วย
ความงุนงง ในที่สุดก็ถึงกับต้องชุดพระองค์ลง ขณะ
นั้นถ้าจะเปรียบอาการของทั้งสองพระองค์ดังคนไข้ก็
เป็นตอนที่คนไข้อาการหนักที่สุด เพราะไม่สามารถ

เคลื่อนไหวได้อีกต่อไป เปรียบตั้งเด็กท้องนอนแผล คงได้แต่ทรงคร่ำครวญว่า แต่ก่อนไม่เคยต้องได้รับความทุกข์ยากดังนี้เลย

ตัวอย่างที่ ๒ จากเรื่อง กนกนกร ตอนเจ้าชายอมรสิงห์ ไปพบนางแทหยย์ นางพยาภรณ์ยิ่วยวนให้พระองค์เส่นหนาในตัวนาง แต่เมื่อเห็นเจ้าชายไม่ใช่ดี นางก็โกรธ น.ม.ส. ทรงพรบนานอาการโกรธของนางไว้ว่า

“นางพึงคงเคนขุ่นข้อง ทึบเท้าบ่อง ๆ บด ๆ กลุ้มกลัดดอตดอดอตดีด อีด อีด สบงสบดแสงนอนค้อน គัก”

คำที่ น.ม.ส. ทรงใช้ในกลอนบทนี้ ส่วนมากเป็นคำที่แสดงอาการโกรธอย่างเห็นได้ชัดทั้งในด้านเสียง และความหมายของคำ ในด้านเสียงของคำ ถ้าผู้อ่านลองเทียบดูกับฉบับที่ในตัวอย่างที่ ๑ และจะเห็นว่า มีลิลากองคำที่ใช้ต่างกัน กลอนในตัวอย่างที่ ๒ นี้ประกอบไปด้วยคำที่มีตัวสะกดทุกคำ ตัวสะกดที่ปรากฏจะแบ่งได้เป็น ๒ พากใหญ่ ๆ คือ ตัวสะกดแม่ ก ก เม กด ซึ่งทางภาษาศาสตร์เรียกว่า พยัญชนะหยุดหรือ

พย়ন্তচনেগক স্বনোপবকহনেকো ত্বাসকতমে গং
মে গন চৰেইকাৰণ পয়ন্তচনেনাসিক কামসকতদ্বয়
পয়ন্তচনেছেক ইনগলোনবন্ধন কো বড় গল্দ পত্ত ওড
হীক হাড় সবক কৱক কামহেলানভেনকামায মেসিঙ্গনক
বেলা আনোকাসেং সেংখেংখেতে লকামে একাতো ভৈ
তে জাল্লন্তুকলগতনক নিকামানে স্বনকামনা ত্বাসকত
দ্বয়মে গং মে গন ইনগলোনবন্ধন কো কঁ কেন খুন
খুং পৰোং কামহেলানভেজ ত্বাসকত পয়ন্তচনেনাসিক
কাম তে পয়ন্তচনেতন অকামহেলানভেন পয়ন্তচনেরে বেড
ং টন চৰে বেন পয়ন্তচনে কুম সেং দেং কাম সেং হেং
কামনা হামি কামহেলানকালায বেন কাম সেং সেং
প্ৰকাৰ হনে সেংখেং পয়ন্তচনে খ কল কল জন জন
সোকাম হৰায পৈন হান ও রুন রেং টৰ্ণ শেন হীং হাঁ
কাঁ শেন খু খু খেং কেন কেন কেয়িক কেন কেং
বেন কেন স্বন ইন কাম হৰায অকাম ইন পয়ন্তচনে
স্বন ইন পয়ন্তচনে কেয়িক কেন কেং কেং কেং
কোৰ মে পো ই মে সবাই ই দং জাহেন কাম হৰায
জাপজনান কো

คงแคน	- โครงขอ้อนอยู่ในใจ
ชุ่น	- มัว ไม่ผ่องใส
ข้อง	- เกี่ยวติดอยู่
บ่อง ๆ	- อาการของคนโครงง่วง่าน เรียกว่า โครงบ่อง ๆ
บัด ๆ	- อาการโครงกระพี้ดกระเพี้ด
กลั้มกลัด	- กลั้มอยู่ในอก
อีดอัด	- หายใจไม่ค่อย แน่น ร้าวญ ไม่ ปลอดโปร่งใจ
อีดษัด	- โครงง่วง่าน เสียงแสดงความอีด อัดใจ
สะบัดสะบึง	- เล่นเน้อเล่นตัว แสนงอน ตีดคน

พระปริชานาถในการเลือกคำในกลอนบทนี้ออก
ประการหนึ่งก็คือ ทรงสามารถเลือกคำที่พรรณนา
กิริยาการโกรธของสตรี ให้อย่างเห็นภาพพจน์ ลีลา
ของกลอนบทนี้ไม่นุ่มนวล ราบเรียบ แต่เข้มกระด้าง
เมื่ออ่านแล้วผู้อ่านจะสามารถเข้าถึงอารมณ์ของตัว
ละครได้

ตัวอย่างที่ ๓ จากสามกรุ ตอนพระยาตากตราจด
สภาพบ้านเมืองหลังเสียกรุง น.ม.ส. ทรงพระณนาไว
อย่างจับใจว่า

“ปราสาทเคยผงาดพ้า
ยอดเยี่ยมอี้มโอล้อ
ฟุบเฟียมเทียมธุลี”

ผู้อ่านจะเกิดความรู้สึกเครว้า สั้นเวช ในโชคชาติ
ของบ้านเมือง เพราะแม้เต็งก่อสร้างก็ยังต้องรับรู้
ความเดือดร้อนครั้งนี้ด้วย น.ม.ส. ทรงเลือกคำที่ช่วย
แสดงอารมณ์ดังกล่าว คือ คำ “ผงาด” และ “ฟุบเฟียม”
มาใช้ ซึ่งคำสองคำนี้ ทั้งในด้านเสียงและความหมาย
ของคำ แสดงความขัดแย้งกันอย่างสุดขีด คำ ผงาด
นั้น เสียงของคำจะทำให้ผู้ฟังสะทุกทันที เพราะ
พยัญชนะ พ มีเสียงสูงเมื่อนำหน้าพยัญชนะ ง จึงทำ
ให้เสียงของ ง สูงไปด้วย นอกจากนั้น คำนี้ยังมีความ
หมายว่า สง่า เต่น ผาดโน เมื่อนำคำนี้มาใช้ใน
ปริบที่ว่า “ปราสาทเคยผงาดพ้า” ก็ยังช่วยเน้นความ
รู้สึกในทางที่สูงแก่ผู้อ่านอีกด้วย เพราะคำ ปราสาท
และ พ้า เป็นคำที่มีความหมายในด้านสูงส่ง แต่แล้ว

ความรู้สึกของผู้อ่านต้องเปลี่ยนไปในทันทีเมื่ออ่านมาถึงวรรค “ฟุบเพย์มเทียมธุลี” เป็นความรู้สึกที่ผ่อนคลายจะตั้งตัวไม่ติด เพราะจากสังสุก สุวบลงมาเป็นต่าสุก ทั้งนี้เพราะคำที่ น.ม.ส. ทรงนำมาใช้นั้นเอง คำว่า ฟุบเพย์ม ให้ความรู้สึกไปในทางลบ โดยปกติพญัญชานะ พ มีเสียงที่ให้ความรู้สึกไม่น่าพึงพระรามเสียงเสียดแทรก ดังนั้นคำที่มี พ เป็นพยัญชนะต้น ส่วนมากจะแสดงสภาพที่ไม่น่าดู ไม่น่าพอใจ เช่น ฟุ่งเฟือ เฟอะฟะ เพ้อ เป็นต้น ในที่นี้ คำว่า ฟุบเพย์ม ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน ในด้านความหมาย ฟุบหมายถึง หมอบลง ยอดลง เพย์ม หมายถึง บีด กัน บัง นอกจากจะเห็นได้ว่า คำที่แวดล้อมกับความหมายไปในทำนองต่อตัวยัง เช่น ธุลี ซึ่งเมื่อเทียบกับคำ พื้น ในวรรคแรกแล้ว จะเห็นความขัดแย้งกันในด้านความหมายอย่างเจ้มชัด นับได้ว่า น.ม.ส. ทรงประสบความสำเร็จในการสร้างคำที่ ก่อให้เกิดความรู้สึกได้เป็นอย่างดีเยี่ยม

จากหัวข้อดังกล่าวมาแล้วข้างต้นนี้ ย่อมแสดงให้

เห็นอย่างแจ้งชัดว่า น.ม.ส. ทรงพิสูจน์ในการสรร
คำมาใช้ในบทพระนิพนธ์มากเพียงใด ด้วยเหตุที่ทรง
เป็นกวีและนักอักษรศาสตร์ จึงทรงทราบคำต่าง ๆ
อย่างดีในทุกแห่ง มุ่ง ซึ่งนับได้ว่าเป็นปัจจัยอันนิเวศใน
การที่จะช่วยให้พระองค์สามารถสรรคำมาใช้ได้ในโอกาส
ที่เหมาะสมที่ควร คำต่าง ๆ ที่ใช้ก็ต้องยกແลงງ่าย แล้ว
แต่เหตุผลที่ทรงน้ำมาใช้ ผู้อ่านบางท่านอาจจะเห็นใน
เมื่อว่า น.ม.ส. ทรงชอบแสดงภูมิ แต่ถ้าคิดโดยปราศ^ก
จากอคติแล้วจะเห็นว่า ปกติวิสัยของมนุษย์เมื่อมี
โอกาสที่จะแสดงความรู้ความสามารถของตนให้เป็นที่
ประจักษ์ ก็ย่อมแสดงอย่างสุดฝีมือ คงไม่มีใครคิดจะ
ยอมภูมิไว้เป็นแน่ นอกจากไม่มีภูมิจะแสดงเท่านั้น
การที่บทพระนิพนธ์ น.ม.ส. มากจะมีคำยาก ๆ ปรากฏ
อยู่ บางคนอาจถือเอาเป็นข้อตำหนิได้ เพราะทำให้ผู้
อ่านไม่สามารถเข้าใจได้ แต่ น.ม.ส. ได้ทรงสังเกต^ห
เห็นความสำคัญในด้านนั้น จึงได้ทรงนิพนธ์ภาคผนวก
และภาคอธิบายศัพท์ไว้อย่างละเอียดพอสมควร เพื่อ^ก
แก้ปัญหาดังกล่าว

๒. สำนวนโวหาร

ในข้อ ๑ ผู้เขียนได้กล่าวถึงด้านการสรรค์ ซึ่งถือเป็นอัลลงการอย่างหนึ่งที่ทำให้บทพจน์พินธ์ของน.ม.ส. น่าอ่าน ในข้อ ๒ นี้ ผู้เขียนคร่าวจะกล่าวถึงพระปริชาสามารถอีกด้านหนึ่งของพระองค์ คือ ทรงสามารถสร้างสำนวนโวหาร ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะพระองค์โดยทรงอาชัยเทคนิคต่างๆ ที่ทำให้เกิดจังหวะและระบบสัมผัสที่ไพเราะ ดังจะได้กล่าวท่อไปนี้

๒.๑ ทรงอาศัยการชาคำและวลี น.ม.ส. ทรงนิยมใช้คำชาๆ กันหลายครั้ง เพื่อสร้างและเน้นอารมณ์ของผู้อ่านให้มากกว่าปกติ ลักษณะเช่นนี้ก็ต้องเสียงมาก เพราะถ้าไม่มีความสามารถจริงๆ แล้วก็อาจจะดูดุดาๆ และน่าเบื่อได้ ผู้เขียนจะยกตัวอย่างจากบทพจน์พินธ์บางตอนเพื่อสนับสนุนความคิดในข้อนี้

ตัวอย่างที่ ๑ จากเรื่อง กนกนกร ตอนที่ น.ม.ส. ทรงพระณฑ์ถึงความงามของนางอนุศยินี ขณะลอยเรืออยู่กลางสระบัววา

เห็นนางนวลครึ่งโฉม ดังโสมส่องหล้าราศี
 เนาเรือเหนื่อสรัสบันทมี ตรณีจันทร์นวลชwanชun
 พายเงินงามเงาเพราพราย นวลฉายยีดด้ามงามสม
 เรือนอ้ายล้อยน้ำข้าคอม บัวนมชูล้อมห้อมเรือ
 งามน้ำงามน้ำงามกลางชล งามกุมกุมทอตบลันเหลือ
 สะโรชนงรามงามเจือ งามเรือล้อยน้ำอ่าไฟ
 พิศรุปเพลินลักษณ์ศักดิศรี งามจวีคือชوان่าไคร
 นวลนงค์องค์ล่องยองไย รูปไม้แลลม่ม่อมพร้อมเพรา
 คิดเจ้าคือจันทร์ครรพิต งอนจริตงามแจร์มแซล์ม
 เนลา

เสنمอเม้มอ่อนเดือนเด่น

เพญเพรา นำพเน้าพนอนอ้มออมองค์

จากกลอนบทนี้จะเห็นได้ว่า น.ม.ส. ทรงเน้นถึง
 ความงามเป็นจุดสำคัญ ทรงใช้คำ งาม ถึง ๙ ครั้ง
 ด้วยกัน แต่แทนที่ผู้อ่านจะเบื้องหลังรู้สึกว่า นางอนุศยิน
 ยิ่งคุณงามยิ่งขึ้น เพราะไม่เพียงแต่กวนางเท่านั้นที่
 งาม แต่สิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบกายนาง เช่น สระบัว ดอก
 บัว น้ำ เรือ พาย ล้วนแต่งงามทั้งสิ้น ความงาม
 ของสีสีเหล่านี้จะช่วยเชิดชูให้ความงามของนางเด่นยิ่ง
 ขึ้น ผู้อ่านจะเห็นภาพนางงามนั้งอยู่ในเรื่องแสนสวยที่

โดยอยู่ในสระบ้างสະพรັງ ดอกບັດດອກນາໆ ສົ່ງ
ກີ່ນທອນອບວລໄປທົ່ວຽວເວລ ພາພດັກລ່າວນເກີດຈາກ
ໄວຫາຮອງກວິຜູ້ມີຄວາມສາມາດໃນການພຣະນາຍ່າງຍິ່ງ
ຕ້ວຍຢ່າງທີ່ ๒ ຈາກ ພຣະນລຄຳນັ້ນທີ່ ຕອນນາງທມຍັນທີ່
ພບພຣະນລໃນຮູປຂອງວາທຸກ ພັນຈາກທີ່ຕົ້ງພຣາກຈາກ
ກັນ ນາງແນ່ພຣະທີ່ວ່າ ວາທຸກຄື່ອພຣະນລ ຈຶ່ງຕຣະສ໌ເຫົ້າ
ຄວາມໄປລຶ່ງອົດຕໍ່ຕ່ວ່າ

ະະວັນຊົ່ງສຍົມພຣ	ສູ່ຮາມຮສມາຄມ
ພຣະອິນທຣີເພັງວຽນແຍນ	ກົ່ອຍໜູ້ພຣ້ອມພຍານຕູ້
ຮ ຈັບໜັດສົ່ງແລະຕຣ້ສ່ວ່າ	ຈະຮກຂ້າຈະເອັນດູ້
ເສັ່ນໜ້າຈະຄາ້ງ	ພຣະເມີ່ນມີປ້ອງຈຸຈາກ
ຈະໝາຍອອມຄນອມ	
ເອຼວ	ມີເມື່ອເມື່ອມີເມື່ອມຣົນ
ຈະໄວ້ນາງຈະວາງອຣ	ະະອກໄກລົ້ທ້ຍເຮອ
ກີ່ໃຫນແລ່າກຄາສັດຍົງ	ເສັ່ນໜ້າຕ້ອຍວຍເອຼວ
ກີ່ໃຫນແລ່າຈະນຳເຮອ	ພຣະນາງນຳ້ງລໍາຍອງໄຍ
ກີ່ໃຫນແລ່ານິ້ນຫາຄາ	ພຣະນລຄລາດພຣະນາງໄໂຄລ
ກີ່ໃຫນແລ່ານິ້ນທຣີໄອ	ສວຽຍໜຶ່ນບໍ່ຄື່ນຄຣອງ
ດໍາວັດພລາງພຣະທຣາມ	
ໄວຍ	ພຣະຫລນຍັ້ນກີ່ໃຫລນອງ
ສຳເນົາຍັງສົ່ນປະຫວັນຄຣອງ	ກຳສຽດຜົນສົ່ນອອງຄົ່ງ

ในที่นี้ น.ม.ส. ทรงชี้ว่าดี “กีไหแน่เล่า” ถึง ๕
 ครั้ง ซึ่งเป็นจุดที่สร้างความรู้สึกให้แก่ผู้อ่านว่า ขณะ
 ที่ตรัสเช่นนั้น อารมณ์ของนางทมยันต์อยู่ในสภาพได้
 ถ้อยคำต่าง ๆ ที่พรั่งพรูออกจากพระโอษฐ์เป็นทำนอง
 ตัดพ้อต่อว่าด้วยความน้อยพระทัย ท้ายสุดนางได้ทวง
 สัญญาที่พระนลเกยให้ไว้ จุดนี้เป็นจุดที่ความรู้สึกน้อย
 พระทัยของพระนางขึ้นถึงขีดสุด ซึ่ง น.ม.ส. ได้ทรง
 ใช้เทคนิคในการชี้ว่าดีถูกน้ำหนาหลาย ๆ ครั้ง ผู้อ่าน
 จะนึกเห็นภาพและมีความรู้สึกคล้อยตามไปด้วยกับ
 อารมณ์ของตัวละคร

ตัวอย่างที่ ๓ จาก พระนลคำอันที่ ตอนนางทมยันต์
 เดินป่าอยู่คนเดียว ต้องผจญภัยอันตรายในบ้านและยัง
 ต้องผจญกับความทุกข์ทรมาน ใจที่เกิดจากการผลัด
 พระจากพระสวามี ทำให้พระนางตกอยู่ในสภาพ
 ที่น่าสงสาร ดัง น.ม.ส. ได้ทรงพรรณนาไว้ว่า

บัดเดียวนลนลูก	จรแล่นณะเดนดง
บัดเดียวก็ทอดองค์	อรทุ่มณะชาตรี
บัดเดียวก็เพรียกร้อง	พจก้องพนาลี
บัดเดียวก็นึงตี	อุระกลันสั้นควรญ

ในที่นี้ น.ม.ส. ทรงชี้ค่าว่า “บัดเดี่ยว” หมายฯ ครั้ง ซึ่งผู้อ่านเห็นภาพของนางทมยันต์ว่า มีอาการประดุจคนเสียใจ ทำการต่างๆ นานา ที่คนซึ่งมีจริตปกติจะไม่ทำ คำ “บัดเดี่ยว” แห่งให้ผู้อ่านรู้ว่า อารมณ์ของนางทมยันต์ไม่สงบ คิดพังช้าน ไม่สามารถควบคุมสติได้ จึงปรากฏออกมานิรูปของการแสดงกริยาทั้งกล่าว

๒.๒ ทรงอาศัยถือลิขิตของกลบท การทึบหกนิพนธ์ของ น.ม.ส. ไฟเราะ พึงคมคายและสร้างความรู้สึกให้แก่ผู้อ่านอย่างดีนั้น ก็เนื่องจากทรงมีเทคนิคในการทรงนิพนธ์อีกประการหนึ่ง คือ ทรงอาศัยถือลักษณะกลบท แต่ไม่ได้ทรงนิพนธ์ออกมานิรูปของกลบทโดยตรง แต่ระบบสัมผัสคล้ายคลึงกัน นับว่า ทรงมีวิธีการที่สุขุมลึกซึ้ง เพราะถ้าออกมานิรูปกลบท เลยก็ได้เช่นผู้อ่านจะรู้สึกว่ากำลังอ่านกลบทอยู่ แต่อย่างไรก็ตามนี่เป็นข้อสังเกตของผู้เขียนเพียงคนเดียวเท่านั้น น.ม.ส. อาจมิได้ทรงเจตนาให้เป็นเช่นนั้น ความที่ทรงเป็นนักกลอนอาจทำให้เผอิญไปคล้ายคลึงกับลักษณะกลบทได้

ผู้เขียนจะขอยกวิวัจนะบางบทของพระองค์มา
เปรียบเทียบกับกลบทbangชนิดในทำรากลบพศิริวิบูล
กิตติ ดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๑ ก) จากพระนลคำนันท์ ตอนพระนล
ทรงว่าวนพระทัย เมื่อพระอนุชาเสก็จมาท้าพนัสนกา
น.ม.ส. ทรงนิพนธ์ไว้เป็นอินทรวงค์ฉบับที่ว่า

บัดเดียวแก้ได้คิด	ทศกิศจะเบี้ยจะหมาย
ลงเล่นบ่เห็นงาม	มนบ่วนจะปรวนจะแปร
บัดเดียวกลีดล	จิตนลกซ่อนก็แซ
แด่หมายก็ตายแต่	บ่มิยั่งขั่นมิยัง

๗) คัดจาก กลบทะบดสบง

ในครั้งนั้นเวไชยันต์ก์หวานหวาน

สะท้านอาสน์เทวฤทธิ์สถิตย์สถิน

ประิกษาติชาดฉั่ดระบัดระบิน

พิภพอินทร์ก้องดังกระหงกระเทือน

ตัวอย่างที่ ๒ ก) จาก พระนลคำนันท์ ตอนนางทมยันตี
เดินป่า ชุมความงามของธรรมชาติ น.ม.ส. ทรงไว้
เป็นภูษณะคปยาตนันท์ ว่า

แกรมรัตนะโคเมท	เจริญเนตรวิเศษฉาย
วิสุทธิajanประพลาพราย	ประไฟเพรศประเสริฐสน
ประสานสีมณีนา	มะมูกดาวรามณ์
อุไรรัตน์เจริญชน	จัญช่วงเฉลิมใจ

ข) คัดจากกลบทอกษรับริพันธ์
อันเรื่องท้ายศกิตจอมอิศเรศ

เจ้าอัมราเรืองเดชดวงเขตสมาน
จิตเสมอเหมือนมหาสุชาธาร
สุดที่เทียนเปรียบปรานพระฤทธิ์ไทย

ทั้วย่างที่ ๓ ก) จากเรื่อง สามกรุง ตอนพระภิกษุ
ค้าง ถ้ามีนเสนห์อุด ว่า

ไกรเล่าเนาลักษณ์ด้อย ตำรา

ไกรเล่าเบาบัญญา	โยคยाय
ไกรเล่าเปล่าราقا	เป็นเครื่อง ขันนอ
ไกรเล่าเจาโนดร้าย	ไครรูตุหรือ

ข) คัดจาก กลบทาทุรงค์ประดับ และกลบท
บัวบานกลืน

๑. พระหน่อไทยได้สดับแสดงกิจ
พระหน่อคิดจิตราบwaveหาบหวาม
พระหน่อตรกนีกจะเนคนึงความ
พระหน่อนามแจ้งกระจัดกระจ่างใจ

๒. เสี่ยดายพักตร์ผ่องเพียงเพ่งไฟบูร্য
เสี่ยดายประยุรยอดกษัตริย์มหาศาก
เสี่ยดายเนตรดุจนิลมฤคปาน
เสี่ยดายขังกงสมานคันศรทรง

ในตัวอย่างนี้จะเห็นได้ว่า ลักษณะที่คล้ายกันคือ^{ที่} ทุกบทในโคลงสีสุภาพ ขึ้นต้นด้วยคำที่เหมือนกันสอง
คำเสมอ ซึ่งทำนองเดียวกับทุกสิ่วรรคในกลอนกลบท
ๆ ทรงค์ประดับและทุกสิ่วรรคในกลอนกลบทบัวบานกลีบ

(ตัวอย่างที่ ๔ ก) จากเรื่องกนกนคร ตอนเจ้าชายอมร
ติงห์เสือที่ห้องเที่ยวไปเพื่อแสวงหาเมืองทอง น.ม.ส.
ทรงไว้ว่า

หวังได้สมสู่อยู่สอง
แบบน้องขวัญอนงค์ทรงศักดิ์
ยงโสกบั้งแสนแคนนัก
หมายพักตร์มุ่งเพียรเวียนคัน
เวียงตรุอยู่ไหนในโลก
ทุกกรกหัวกรอกซอกหน
มุ่งท่องมองเที่ยวเที่ยวทัน
แก่นรคนเกื้องรกายหมายเพียร

ພົງກໍເຮັດແລກເຊີດຝູ
ຄວາມໝາຍາພາເຫີຣ -
ເສີຍກລວນຫລວງເວີຍນ
ນໍາເພີ່ມນໍາມາດູອາຕມະ

໬) ກັດຈາກ ກລບທກບາເຕັ້ນກລາງສະບັບ
ນາງຮອງນອນຈຳເລືອດ້ານາງ
ເສີຍຮອງສອງຮ່າງສໍາອາງເສີຍ
ເກລີຍສນມຄມແສງແຈ່ມແຈ້ງເກລີຍ
ໄພເຮັດແລກເຊີດຝູ

ຕົວຢ່າງນີ້ແມ່ຈະໄມ່ເໜືອນກັນໂຄຍຄລອດ ແກ້ມ
ບານສ່ວນຄລ້າຍກັນນາກ ເຊັ່ນ ການໃຊ້ພິບ້ງນະຄັນສອງ
ຕົວເໜືອນກັນ ແລະ ຄູ່ໃນ ມີຫົວໜ້າ ນອກນັ້ນໄມ່ເໜືອນ
ເພົ່າມາດູອາຕມະ ທີ່ມີຈຳນວນຈຳກັດເພີ່ມທີ່ມີກຳນົດ
ມາຈີ່ ລົມ-ສ-ສ ໄດ້ ດັ່ງນັ້ນຈີ່ອາຈານນຳຄຳທັນຂອງທຸກ
ວຽກມາໄວ້ເປັນຄຳສຸດທ້າຍຂອງວຽກໄດ້

ຕົວຢ່າງທີ່ ៥ ກ) ຈາກເວົ້ອງ ກນກນຄຣ ຕອນໂຍຄື່ງ
ເປັນຮາກຜສແປລັງ ກລ່າວຄົງສກາພບໍ່ທີ່ເຈົ້າຫຍອມຮສິງທ່ຽນ
ຈະກັ້ວັດໃນການເສດ້ຈຳໄປແສງຫາເມືອງທອງ

ຈັກກລ່າວໂພຍກໍໃນນຳ ມາກນັກນາກຫາກທີ່
ກັບໜ້ອຍກັບເທິຣເດີນດີນ ກັບນິກັບນໍາງຕ່າງຮ້າຍ

๗) กัดจาก กลบทอกขยะกอสต

ราชาราชั้นนั่งนีกพึง

วาทาวาทังสั่งเสียสูญ

เพ็ชฌema เพ็ชฌาตามาทเมืองมูญ โกรธนูลโกรธเนตร
เดือดดูดแดง

๒.๓ ทรงสร้างจังหวะเปลก ๆ ใหม่ ๆ นอกจาก
กิ่วินพันธ์ของ น.ม.ส. จะมีส่วนคล้ายคลึงกับกลบทไม่
ว่าจะเป็นคำประพันธ์ชนิดใดก็ตาม ดังตัวอย่างในข้อ^๔
๒.๒ แล้ว น.ม.ส. ยังทรงมีเทคนิคอื่น ๆ ที่ทำให้บท
พระนิพนธ์ของพระองค์น่าอ่าน คือ

๒.๓.๑ น.ม.ส. โปรดการซ้ำคำเป็นวรรคๆ คล้ายๆ
กัน แต่ไม่เหมือนกันทุกคำ การซ้ำดังกล่าวช่วยให้
เสียงของคำประพันธ์ไปเราะชัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ ๑ จากเรื่อง กนกนกร ตอนเจ้าชาย
อมรสิงห์เดศกิจไปแสวงหาเมืองทอง ตอนนี้ น.ม.ส.
ทรงพระเนาไว้ว่า

ดังภมราธรรมบุปผา จากผกาสู่ผกาเรือน
พระเศษดจองค์เดียวเที่ยวจร จากนกรสู่นกรซอนเดิร

จากราชที่สองและวรรคที่สี่ เรากสามารถดูเป็น
กระสวน ได้คือ

จาก ก สุ ก . . . . .

จาก ข สุ ข . . . . .

ตัวอย่างที่ ๒ จากเรื่อง สามกรุง ตอนพระยาทากที่
เมืองจันทบุรี ได้ น.ม.ส. ทรงบรรยายไว้ว่า

ผ้ายพหลพล ไพร์ในกองทัพ ดาบหอกกลอก
กลับคงชิงชัย ครั้นเข้าเมืองได้ก็มีรือ รีบหาหม้อ
หุงข้าว กินมื้อเช้าในเมือง เกรองความมากสมมาน
เกรองหวานมากสมหมาย ณ ม่อนนั่นฯ

ส่วนหญิงชายชาวเมือง ผู้ใดเกี่ยวเนื่องในการ
ศึก รู้สำนึกว่าจันทบุรี แม้มได้ม่านไปранรอง
แม้มได้มอนษุไปรอนรบ ก็สยองสยบอยู่มิเว้นวาร

กระสวนของบทแรก คือ เครื่อง ก มากสม น

เครื่อง ข มากสม น

กระสวนของบทที่สอง คือ แม้มได้มี น ไป ร ร

แม้มได้มี น ไป ร ร

ตัวอย่างที่ ๓ จากเรื่องกนกนคร ตอนนางกนกรเข้า

เดินบ่าเต่เพียงผู้เดียว น.ม.ส. ทรงพระณนาว่า

ยามหน้าฯ เนื้อเหลือหัว พรอยพระวันนี้ค้าง

กลางดึก

ว่ายุดุนก็คึกคึก

หน้าลีกลงไปใน

ทรง

ยามร้อนฯ เนื้อเหลือร้อน ทิ่นรส่องใส่ใน

สรวง

เผาแผดเดดเข้มเต็มดวง

เหมือนลั่วในอก

หมากไฟ

กระสวนคือ ยาม ก ก เนื้อเหลือ ก

ยาม ข ข เนื้อเหลือ ข

ตัวอย่างที่ ๔ จากเรื่องพระแลคำนันท์ ตอนพระณา

ธิงความงามของนางทมยันตีว่า

ในพ้าจะหาอรสุรังก์ ดุจนางก็ห่อนมี

ในคินจะหาอรบุพี กลนุชก์สุดหา

กระสวน กือใน . . . จะหาร . . . . ก . . .

ใน . . . จะหาร . . . . ก . . .

๒.๓.๒ น.ม.ส. ทรงนิยมคำช้าต่างๆ ในวรรณคดี
ใกล้กันโดยทรงนำคำที่ช้านานมาลับกัน ซึ่งถ้าเปรียบ
ก็เหมือนภาพสะท้อนของเงาในน้ำ ซึ่งจะมีทุกสิ่งเหมือน
กันเพียงแต่กลับกันเท่านั้น

ตัวอย่างที่ ๑ จาก พระนลคำจันทร์ ตอนพระมหาณี
กล่าวชุมโฉมพระนลและนางหมยันตี ว่างานสมกันว่า

ชายไดโนเสาร์ภาพ	บ่มิลับนรินทร์อัน
ควรคู่พญาวรร	ณ วิวัฒน์ สวัสดี
หญิงไดโนเสาร์ภาพ	บ่มิลับพระนารี
ควรคู่พระภวมี	นลแกลวัณรงค์รอน
ไกรอันบ่ควรคู่	พระพญพระภูร
เชօศักดิ์เสنمօเชօ	อรศักดิ์เสنمօเชօ

ในที่นี่จะสังเกตได้ว่า สองวรรคสุดท้ายของฉบับที่
บทที่ ๓ มีคำเหมือนกันทุกคำ แต่สับทกัน ซึ่งบ่าว่า
น.ม.ส. ทรงมีพระปรีชามากในการสรรค์ การเล่นคำ
เช่นนี้ทำได้ไม่ง่ายนัก เพราะตามลักษณะข้อบังคับ
ของอินทร์วิเชียรฉบับที่ ๓ วรรคแรกจะต้องประกอบ
ด้วยพยางค์ ๔ พยางค์ คือ ๔ ๔ ๔ ๔ ส่วนวรรคหลัง
มี ๖ พยางค์ คือ ๔ ๔ ๔ ๔ แต่ น.ม.ส. ทรงใช้จำเพาะ

คำเท่ากันได้ทั้งสองวรรค ได้แก่ คำว่า “เชอ ศักดิ์ เสนอ อร” ในที่นี่ต้องการพยานค์ไม่เท่ากันและยังถูก ต้องตามข้อบังคับของตนที่อึกด้วย ทรงกำหนดให้ อร ออกเสียงสองอย่างคือ วรรคหน้าอ่านว่า “อ่อน” วรรคหลังอ่านว่า “ออ-ระ” ส่วนด้านความหมาย ก็สมบูรณ์ตามที่ทรงต้องการ จะเห็นว่า ทางพระผลและ นางทมยันตีต่างกู้คุ้มครองอย่างยิ่ง

ตัวอย่างที่ ๒ จากเรื่อง สามกรุง น.ม.ส. ทรงบรรยาย ถึงการทรงคราม ไว้อย่างคมคายว่า

การศึกศึกษาด้วย	คณฑีว
เกี่ยวแต่เพียงเล่มเดียว	ก์ได
อำนวยปราชธรรมเสียว	สยองจิต
ธรรมปราชอำนวยไว	ฤทธิ์ร้าว

น.ม.ส. ทรงชี้คำทั้งสี่ของวรรคแรกในบทที่ ๓ และบทที่ ๔ โดยการสับทกัน ซึ่งทำให้เกิดความ หมายต่างกัน เป็นทรงกันข้าม ก็คือน่าถ้าแม้มอ่านใจ แต่ไม่มีธรรมประจำใจอยู่บ้างเลย ก็คือให้ร้ายน่ากลัว แต่ถ้าผู้ใดมีธรรม แต่ไม่มีอ่านใจเลย ผู้นั้นก็ย่อมไว ฤทธิ์เดชในการทำทรงคราม

๒.๔ ทรงเล่นสำนวน เสน่ห์ในบทพระนิพนธ์
ของ น.ม.ส. อีกประการหนึ่งก็คือ ทรงมีสำนวนโวหาร
ที่คมคาย ทั้งนี้เกิดจากการทรงนิพนธ์อย่างชนิดที่เรียก
กันเป็นภาษาพูดว่า “เล่นลับ” หรือ “เล่นสำนวน”
 เช่น

ตัวอย่างที่ ๑ จากเรื่อง สามกรุง ตอนบรรยายถึง
กองทัพไทยว่า

มีพลเพียงหมื่นห้า	พันพย์ห'
ในส่วนจำนวนดู	กเดียดด้อย
จักรับทัพต้องอุ	สามหมื่น
น้อยไม่กลัวความน้อย	ไม่น้อยค้อยดู

ในที่นี้ น.ม.ส. ทรงเล่นสำนวนตรงคำว่า น้อย
ในความว่า ถึงแม้จำนวนไพร่พลของไทยจะมีน้อยก็
จริง แต่ถ้าเราไม่กลัวเสียอย่าง ความน้อยที่ว่าน้อย
นั้นก็กลายเป็น ไม่น้อยไปได้

ตัวอย่างที่ ๒ จากเรื่องนิราศนรินทร์ ในผสมผสาน
ชุดที่ ๓ ทรงนิพนธ์ไว้ว่า

“ฉันจะพูดความลับข้อหนึ่งซึ่งชาจะไม่กล้าพูด เป็น

ความในใจท่านค้าย ในใจนั้นค้าย ความลับนั้นคือว่า เรา
จะรู้ว่าหากพยักกลอนชุดไหนดี ก็ เพราะคนอื่นเข้าว่าคือมาก่อน
เราไม่รู้เอง ว่าดีหรือไม่ ถึงจะชอบก็ไม่กล้าว่าดี เพราะ
กลัวจะผิดและกลัวจะเสียเหลี่ยม คนที่กลัวเสียเหลี่ยมนั้น
 เพราะมีเหลี่ยมจะเสีย และรู้ว่าเหลี่ยมอ่อน ถ้ารู้ว่าเหลี่ยม
 เชึ้งก็ไม่กลัวเสีย เราโดยมากเหลี่ยมอ่อน”

ในทว่าย่างนี้จะเห็นฝีพระโอชรูของ น.ม.ส. ได้
อย่างชัดเจนว่า คมคายเพียงใด

ทว่าย่างที่ ๓ งานนิทานเวตาล ตอนหนึ่ง น.ม.ส.
ทรงนิพนธ์ไว้ว่า

อะไรใหม่มิใช่ความจริงแน่ ความจริงแท้เกิด^{ให้}
ใหม่เกิดได้หรือ^{ให้}
อะไรใหม่ไม่จริงทุกสิ่งคือ อะไรจริงใช้ชื่อ^{ให้}
ว่าใหม่เมย

น.ม.ส. ทรงเล่นสำนวนโดยใช้คำว่า ใหม่ และ
จริง เป็นหลัก ความตอนนี้หมายความว่าสักจะเป็น^{ให้}
ของแท้ย่อมไม่เกิดใหม่ คือความจริงย่อมเป็นความ
จริงอยู่วันยังคា จะเป็นอย่างอื่นไม่ได้

การที่ น.ม.ส. ทรงใช้เทคนิคต่างๆ ในการทรง
นิพนธ์ ทำให้บพพระนิพนธ์ของพระองค์มีลักษณะ
สัมผัสและจังหวะที่เป็นลักษณะเฉพาะพระองค์ ระบบ
สัมผัส และจังหวะที่แปลกและใหม่นี้ทำให้ไม่น่าเบื่อ
หน่าย

๒.๔ ทรงใช้การเปรียบเทียบอุปมาอุปไปย ส่วน
โวหารอีกแนวทางนึงของ น.ม.ส. ที่จะเว้นไม่กล่าวถึง
มิได้ คือ ส่วนนับเปรียบเทียบอุปมาอุปไปย เพราะ
ช่วยทำให้บพพระนิพนธ์ของพระองค์มีรสชาติ คมคาย
และเข้าใจง่ายยิ่งขึ้น ข้อเปรียบเทียบที่ทรงใช้มีลักษณะ
แตกต่างกันไป ดังจะเห็นได้จากทัวอย่างต่อไปนี้

๒.๔.๑ น.ม.ส. ทรงเปรียบโดยอาศัยเนื้อ
เรื่องหรือลักษณะตัวละครสำคัญ ๆ ในวรรณคดีเด่น ๆ
บางเรื่องซึ่งคนทั่วไปรู้จักกันดี ผลคือ ผู้อ่านสามารถ
เข้าใจเรื่องได้ชัดเจน โดยผู้แต่งไม่ต้องเสียเวลาในการอ่าน
การพรรณนา เช่น

ตัวอย่างที่ ๑ จากเรื่องสีบราชสมบติ น.ม.ส. ได้ทรง
พรรณนาถึงลักษณะรูปร่างของ บารอนสะเตอร์เมอร์

ซึ่งเป็นตัวผู้ร้ายในเรื่อง ว่า

“ บารอนสะเตอร์เมอร์ผู้^{นี้}เป็นคนอายุ ๔๐ เศษๆ แต่
ผมทำให้เขามองอยู่บ้างแล้ว หน้าซึ่งเป็นหน้าอวบก็ค่อน
จะเหี้ยวลงไป รูปร่างใหญ่โต ตาลึกแล้เด็ก เวลาขึ้นมาค่อน
ไปข้างหลอก หยอดไปข้างซ้ายที่ข้างซ้ายมีรอยแผลเป็น
เหมือนเคยถูกอาวุธ ทำให้เค้าหน้าเป็นจราจิ้งชั้นเป็น
อันมาก ”

การที่ น.ม.ส. เปรียบเทียบเช่นนี้ ทำให้ผู้อ่าน
สามารถมองเห็นภาพของบารอนสะเตอร์เมอร์ได้กว่า
จะบรรยายรูปร่างของสะเตอร์เมอร์เลย ๆ เพราะผู้อ่าน
มีความประทับใจเกี่ยวกับรูปร่างลักษณะเด่นของจรา
กอยู่แล้ว

ตัวอย่างที่ ๒ จากเรื่อง จดหมายจากวางแผนหรา ตอนนาย
สนธิ บุตรชายเขียนจดหมายบอกจากวางแผนหราว่า เมื่อ
ศึกษาจบลงแล้วจะเดินทางจากประเทศไทยกลับ
ประเทศไทยโดยการซื้อตั๋วเดินทางอ้อมอเมริกา และ
ญี่ปุ่น เพื่อดือดือโอกาสศึกษาค้าขายและขับธรรมเนียม
ประเทศของประเทศไทย ตามรายการ วางแผนหรา

ตอบจดหมายบุตรชายไปว่า “ไม่จำเป็นต้องเสียเงินโดยเปล่าประโยชน์” ถ้าจะคิดว่าการเดินทางอ้อมประเทศต่างๆ เพื่อทัศนศึกษานั้นเป็นการชูบตัว งานวางแผนห่วงหึงคิดว่าไม่น่าก่อให้เกิดภัยกับการชูบตัวไว้ดังนี้ คือ

“อนึ่ง การชูบตัวน่าจะเป็นผลได้ ๒ ทาง คือ ชูบแล้วอาจจะมีผิวน้อเป็นหนองอย่างพระสังข์ได้ ชูบแล้วกล้ายเป็นชี้เท่าไปอย่างท้าวสันนุราชก็ได้”

พระสังข์และท้าวสันนุราชเป็นตัวละครสำคัญในบทละครเรื่อง สังข์ทอง และ ดาว ซึ่งเป็นเรื่องที่เพรียบอย่างมาก ผู้อ่านส่วนมากทราบดีว่า พระสังข์ชูบตัวแล้วทำให้เกิดผลดี คือ ทำให้รูปร่างงาม ผิวเป็นสีทอง ทำให้นางรจนาเสียงพวงมาลัยเลือกเป็นคู่ครอง ส่วนท้าวสันนุราชนั้นตรงกันข้าม ผลของการชูบตัวเพราะอย่างให้นางผนมหอมจันทน์สุкарักโกร่ ทำให้ถึงกับต้องเสียชีวิตในที่สุด

ในการเปรียบเทียบดังกล่าว งานวางแผนหึงหึงต้องการให้นายสนธิทราบว่า ถ้านายสนธิเดินทางอ้อมอเมริกาและญี่ปุ่น แล้วได้ศึกษาการค้าขายน้ำม้าใช้ประโยชน์

ได้จริง ๆ ก็อาจเปรียบได้กับพระสังข์ แต่ถ้านายสนธ์
ถือโอกาสในช่วงเวลาหนึ่งเที่ยวเตร่สุนัสนาน ก็จะเสีย
เงินทองไปโดยเปล่าประโยชน์นั่น ยิ่งไปกว่านั้นอาจถึง
กับเสียผู้เสียคนไปได้ ซึ่งเปรียบได้กับท้าวสันนุราช

ตัวอย่างที่ ๓ จากเรื่อง หางเมว ในหนังสือนิทาน
ของ น.ม.ส. ตอนพวรรณนาถึงนายบุญทัต ทัวลักษณ์
ในเรื่องว่ามีลักษณะอย่างไร

“นายบุญทัตคนนั้นทัจฉักรกเป็นลูกช้างบ้านนอก แต่ได้
เล่าเรียนมาก แกลลัดพอจะฉลาดขาดคนได้ เดิมบิดาได้ส่งให้
ไปเรียนหนังสือวัดคลาปูน นายบุญทัตเรียนจนความรู้
คับโรงเรียน เหมือนหนูมานดับคลา บิดานายบุญทัต
ตกทั้งตุ้ยทั้งหูมานดกวนจนต้องนิรนามคลาใหม่ แต่
นิรนามโรงเรียนไม่เป็น เพราะไม่มีอำนาจในการศึกษา
ธิการ จึงต้องใช้วิธีย้ายลูกช้างให้เข้ามาเรียนในกรุงเทพฯ”

หนูมานดเป็นทหารเอกของพระราม เก่งกล้า
สามารถมาก ชอบลองดี ครั้งหนึ่งหนูมานจะไปลงกา^ะ
เมื่อรอบชานด้านต่าง ๆ ของทศกัณฐ์ได้หมดแล้ว ก็
เหาะลงที่นิลคิริ พับพระอเศษของพระนาราทฤทธิ์ จึง

เข้าไปตามดึงกรุงลงมาและขออาศัยอยู่ด้วยชั่วคราว ณ ที่
จังหวัดมิตรภาพให้ หนุ่มน้ำใจร่าจะทดสอบว่าฤทธิ์ตนนี้
จะมีฤทธิ์เดชเพียงใด จึงเสริมนิมิตภัยให้ใหญ่โต
จนคับคากา ฝ่ายฤทธิ์กันมิตรภาพให้ใหญ่ขึ้นตามทัว
ของหนุ่มน้ำ เพราะทราบดีว่าหนุ่มน้ำเป็นคนจะ
ลองดี ในที่นี้ น.ม.ส. ทรงเปรียบเทียบนายบุญท้าว
คล้ายคลึงกับหนุ่มน้ำตรงที่ว่า นายบุญท้าวเรียนหนังสือ^ก
เก่งจากหลักสูตรของโรงเรียน ทางโรงเรียนไม่มี
วิชาจะสอนให้นายบุญท้าวได้อีก เช่นเดียวกับหนุ่มน้ำ
ที่นิมิตภัยใหญ่ขึ้นทุกที ๆ จนกระหังคากาเล็กเกินไป
ไม่มีที่จะให้อยู่ได้ ส่วนบิดานายบุญท้าวก็เหมือนฤทธิ์
นาราท

การที่ น.ม.ส. ทรงยกเนื้อเรื่องและลักษณะของทัว
ละครมาเปรียบเช่นนี้ นักอ่านวรรณคดีจะรู้สึกสนุก
และเข้าใจทันที แต่สำหรับผู้ที่ไม่เคยทราบเกี่ยวกับ
เนื้อเรื่องและตัวละครที่ทรงยกมา ก็อาจจะได้รับแรง
กระตุ้นให้คร่าวไปศึกษาค้นคว้าเรื่องราวดังกล่าว เพื่อ
จะให้ซาบซึ้งในรสสำนวนเปรียบเทียบนั้น ๆ มากขึ้น
ก็จะได้ทั้งความรู้และความเพลิดเพลินในการอ่าน

๒.๔.๒ น.ม.ส. ทรงใช้คำเปรียบเทียบทรึคำอุปมา โดยการยกคำหรือข้อความใดข้อความหนึ่งซึ่งเดิมมีความหมายหนึ่ง แต่เมื่อได้นำมาใช้ในความหมายนั้นโดยตรง ทรงนำมาใช้ในความหมายเปรียบเทียบเพื่อจะแนะนำว่า มีคุณลักษณะคล้ายคลึงกับสิ่งที่ทรงต้องการจะเปรียบเท่านั้น เช่น

ตัวอย่างที่ ๑ จากเรื่อง สีบร้าสมบัติ มีข้อความตอนบำรุงสะเตอร์เมอร์ พูดกับ เฮอว์ เพื่อเกลียกล่อมให้เฮอว์สวามิภักดิ์ต่อคุณพ็อกมัมเบอร์แลนด์ เจ้านายของตนว่า

“ท่านยังไม่รู้ว่าข้าคุณพ็อกมัมเบอร์แลนด์ โลกโดยมากไม่รู้จัก เพราะพระอาการภายนอกดูเหมือนเป็นเจ้ายศเจ้าอย่างเสี้ยเงิมที่ แต่พระทัยเป็นทอง ถ้าใครรู้ว่าข้าจะทราบ”

ในที่นับรวมสีบร้าสมบัติ ทรงต้องการจะเปรียบด้วยคุณพ็อกมัมเบอร์แลนด์ว่า ทรงเป็นเจ้านายที่พระทัยดีสูงส่ง สมควรแก่การเกิดทุนยกย่อง เช่นเดียวกับทองซึ่งเป็นโลหะอันมีค่า เป็นสำนวนเทียบของภาษาอังกฤษว่า “a heart of gold”

ตัวอย่างที่ ๒ จากเรื่องนิทานแก่ฯ ในหนังสือ ประชุมป้าฐากา

“อันที่จริง ป้าฐากาวันนี้ ถูกทำนายว่าจะไม่สนุก แต่นี่แหล่ความสนุกนั้นเหมือนกับพืชพรรณต้นไม้ ถ้า พันทัดนิด มันก็งอกง่าย มันก็เติบโตเร็ว ที่เปรียบว่า พันทัดนั้นหมายความว่า น้ำใจคนพึง ถ้าท่านตั้งใจจะสนุก ถึงจะพุดเป็นนายาเย็น ท่านก็อาจจะสนุกได้”

ผู้ที่เคยกินนายาที่เย็นแล้วจะทราบดีว่า “ไม่อร่อย ไม่มีรส น.น.ส. ทรงยกนายาเย็นมาเปรียบกับการพูด แบบเนือย ๆ ว่า “ย่อมไม่ทำให้พังรูสึกสนุกและสนใจได้”

ตัวอย่างที่ ๓ จากเรื่อง จดหมายจากวางหร่า ตอนเมื่อ วางวางหร่าทราบจากบุตรชายว่าจะซื้อตัวอ้มอเมริกา และภูบุน ตอนจากลั้งเมืองไทย วางวางหร่าจึงเขียน จดหมายไปเตือนว่า

“ตามใจความจดหมายเขาวางของเจ้ารวมความได้ว่า ถ้าเจ้ากลับทางอ้อมก็ เช่นชุบตัวอักขันหนึ่ง ทำให้

สีสันวรรณะของเจ้าผู้ด่องขันดังข้าจะขอเปรียบว่าเหมือน
กระโจนทองขาวที่ชัดได้ทั้งแล้ว”

ชาว ในที่นี้หมายถึง ชาวกรุง เป็นชื่อภาษา
ลูกหนึ่ง ในเรื่อง มหาเวสสันดรชาดกซึ่งมีทางเข้าออก
กว้างเวียนอาจหลงได้ เมื่อ น.ม.ส. นำมาใช้กับ
จดหมายจึงหมายถึงจดหมายที่เขียนไว้ปวนมาไม่บอก
ความประสงค์กับกรรมการฯ ได้แต่ยกสิ่งนั้นสิ่งนั้นมา
อ้าง งานว่างหรือเรียกจากหมายของบุตรชายว่า จด
หมายชาว เพราะนายสนธิเขียนเล่ามากว่า จะขอตัว
เดินทางอ้อมเมริกาและญี่ปุ่นก็เพื่อจะได้ศึกษาค้า
ขายของประเทศต่างๆ ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ในการข้าง
หน้า แต่งานว่างหรือไม่เชื่อ กลับคิดว่าเป็นข้ออ้าง
ของบุตรชายที่อยากจะลาไปเที่ยวเต็มมากกว่า แท้
ไม่กล้าบอกกรรมการฯ เพราะเกรงว่างานว่างหรือจะไม่
อนุญาต

๒.๓ น.ม.ส. ทรงเปรียบเทียบโดยทรงยกสิ่งที่
ต้องการจะพร瑄นามาเทียบกับอีกสิ่งหนึ่งว่าเหมือน
หรือคล้ายกัน เช่น

ท้วอย่างที่ ๑ จากจดหมายจาก wangharra ตอนจาก wang
harra เขียนจดหมายเล่าให้บุตรชายฟังถึงเรื่องทว่า วัน
หนึ่งมีอาคันตุกะคนหนึ่งมาหาถึงบ้าน จา wangharra ได้
พรอนนาถึงลักษณะอาคันตุกะผู้นั้นว่า

“ข้ายังไม่เคยรู้จักเจ้าคนนั้น พิศธูปโนมเห็นเป็นคน
กลางเก่ากลางใหม่โดยอาย เอ旺โดยความอุดไซ คร่า
คร่าโดยเครื่องแต่งดูเสื้อผ้ารุ่งรังเหมือนสป์หรือ สีหน้า
ชัดเหมือนศพ ข้านอกในใจว่าเจ้าคนนี้ทำผิด เพราะบุคคล
ไม่มีสิทธิ์เหมือนสป์หรือกับเหมือนศพพร้อมกันได้”

ปกติสป์หรือมักแต่งกายด้วยเสื้อผ้าเก่า ๆ รุ่งรัง
ส่วนศพปกติหน้าจะชัด เพราะโลหิตไม่เดินตามวงจร
ผู้ที่เคยเห็นสป์หรือและศพจะเข้าใจลักษณะของชายคน
ที่จาก wangharra ไว้เป็นอย่างที่

ท้วอย่างที่ ๒ จากเรื่อง ดาวพฤหัส ในหนังสือ ทว
บัญญา

“เมื่อนายโนมกับภรรยาลาไปแล้ว คุณพระก็นั่งตรึก
ตรองเรื่องนี้ต่อไปว่า เมื่อมีภรรยาคนก่อนนั้น ก็ได้อยู่
เป็นสุขกันอยู่เป็น ๖ เดือน จึงเกิดวิวาทบาดทะละกัน

ขัน ตั้งแต่นั้นไปคุณพระกับภารยาถือเป็นเช่นสุนัขกับ
แมว หมดความสุขไปจนภารยาถึงแก่กรรม คุณพระ
จึงเข็ค ไม่มีภารยาอีกจนบ้านนี้

น.ม.ส. ทรงเบรี่ยบคุณพระกับภารยาเหมือนสุนัข
กับแมว ซึ่งตามธรรมชาติสัตว์สองชนิดนี้ มักไม่ถูก
กัน อุยร่วมกันไม่ได้ ถ้าพบรักเมื่อไรก็จะกัดกันทันที
เช่นเดียวกับคุณพระและภารยาซึ่งทะเลกันบ่อย ๆ

ตัวอย่างที่ ๓ จากนิทานเวลาล ตอน น.ม.ส. ทรง
พระณานถึงความงามของชายาองค์ใหม่ของพระ
ภรรตาราช ว่า

“นางนั้นมหน้ำเหมือนพระจันทร์วันเพ็ญ มีผิวเด้ง
เมฆสินธ์โลหิต ซึ่งอุ้มฟันห้อยอยู่ในพิ้ว มีผิวซึ่งเยี้ยดออก
มะลิให้ได้อาย มีตาเหมือนเนื้อกรายซึ่งระแหงภัย ริมฝี
ปากเหมือนดอกกบกิม คอเหมือนคอนกเชา มือเหมือน
สีแห่งท้องสังข์ เอวเหมือนเอวเสือดาว นาทเหมือนดอก
บัว พร้อมด้วยลักษณะนางงามอย่างแข็ง”

น.ม.ส. ทรงยกเอาอวัยวะแต่ละส่วนขึ้นมากล่าว
ก่อน แล้วยกสิ่งที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับอวัยวะนั้น ๆ

ขึ้นเป็นครั้งอุปมาเปรียบเทียบ เช่นเมื่อจะทรงพระณนา
ว่าดวงหน้าของนางงามมากกว่า เมื่อนพระจันทร์วัน
เพ็ญ คือ ผ่องใส นวลน่าชื่นชมเหมือนกับแสงของดวง
จันทร์ในคืนวันเพ็ญ เป็นต้น

๒.๔.๔ น.ม.ส. ทรงนิยมใช้คำช่อเทียบเคียง คือ
ทรงกล่าวถึงสิ่ง ๆ หนึ่ง แต่ไม่ได้ใช้ในความหมายดัง^๔
เดิมที่แท้จริงของสิ่งนั้น ๆ เมื่อผู้อ่านอ่านแล้วจะทราบ
ได้ทันทีว่าผู้แต่งหมายถึงอะไร

ตัวอย่างที่ ๑ จากเรื่อง สืบราชสมบัติ ตอนหนึ่งว่า^๕
“เชอร์วิลรู้จะตอบว่ากระไรก็นั่งอยู่ คำที่สะเตอร์
เมอร์พูดนั้น ก็เช่นเดียวกับที่เชอร์วิลได้เคยได้ยินบิดา
พูด ว่าอย่างไทย ๆ จะว่าเกย์ได้ยินมาแต่ในกระดัง^๖
ก็เก็บไว้ได้”

ตามประเพณีการเกิดของไทยสมัยโบราณ บิดา
มารดาจะนำเด็กที่เกิดใหม่ ๆ มาอ้อนในกระถังซึ่งได้
จัดเตรียมไว้พร้อมทั้งเครื่องเรียน เครื่องเขียน และ^๗
สิ่งต่าง ๆ ตามแต่จะนิยม เพื่อเป็นนิมิตอันดีแก่เด็กที่
จะเติบโตไปข้างหน้า ในที่นี้ น.ม.ส. ทรงนำคำ
“กระถัง” มาใช้เป็นเครื่องเทียบเคียง หมายถึงเยาววัย

ตัวอย่างที่ ๒ จากเรื่อง จดหมายจาก wangharra ตอน
จาก wangharra สอนนายสันธ์ บุตรชายมิให้เป็นคนมีใจ.co
กว้างขวางเกินตัว เพราะขณะนี้ยังหาเงินเองไม่ได้ ว่า

“ความประสังค์ที่จะเป็นผู้มีใจกอกรว้างขวาง กระทำ
โอบอ้อมอารีแก่เพื่อนฝูงนั้น เป็นตนเหตุให้ทำการ
บริษัทนั้นแน่นไปด้วยสมัยนตรี สมัยนิโถ ราคาก็ตั้งแต่
๓๐ บาทไปจนถึง ๔๐ บาท คนเหล่านี้จะเป็นสมัยนตรี
เสมีนโภชุ่นหนวดหงอก ไม่มีซ่องคูก็จะเป็นอะไร
ต่อไปได้”

“หนวดหงอก” ในที่นี้เป็นคำเทียบเคียงที่ น.ม.ส.
ทรงใช้ในความหมายว่า ความชรา เพราะคนเราจะ
หนวดหงอกได้ก็ต่อเมื่อชราแล้ว

ตัวอย่างที่ ๓ จากเรื่อง จดหมายจาก wangharra ตอน
จาก wangharra กล่าวถึงหญิงประภาพต่างๆ เพื่อเป็นแนว
ทางให้นายสันธ์ บุตรชายยึดเป็นหลักสำหรับพิจารณา
เลือกหญิงที่จะมาเป็นคู่ครอง ว่า

“หญิงที่พ้นไฟในเวลาไกรชนนี้ ก็ร้ายพอแรงการอยู่
แต่หญิงที่ไกรดีอยู่นั่งๆ นั่น ร้ายกว่านางประภาพที่

อาจเป็นบ้างก็ต่ออย่างที่อย่างก็เป็นได้ แต่นางประเกต
ที่ ๒ นึงของนินคำกำมะถันเข้าไว้ ทำให้เจ้าไม่มีเวลาวางแผน
ใจเลย ค่อยจะสะดุงอยู่ร้าไป เพราะแกะจะระเบิดขึ้น
เมื่อใดก็หารู้ได้ไม่"

หญิงที่พ่นไฟ ถ้าจะเปรียบก็ได้กับดอกไม้ไฟหรือ
ไฟพระเนตร ซึ่งคล้ายกับหญิงที่เวลากราดแล้วไม่ระงับ
ความกราดไว้ภายใน แต่แสดงออกภายนอกหมด ส่วน
หญิงที่นึงของนินคำกำมะถัน ก็เปรียบได้กับลูกกระเบิด
ซึ่งอาจระเบิดเมื่อใดก็ได้ มีวัยร้ายแรง คล้ายกับหญิง
ที่ระงับความกราดไว้ในใจได้ แต่ถ้าเมื่อใดถึงจุดที่
นางคนไม่ได้ อารมณ์กราดที่อัดแน่นอยู่ก็จะระเบิด
ได้ ซึ่งมีอันตรายร้ายแรงกว่า

๒.๔.๕ น.ม.ส. ทรงใช้วิธีการเปรียบเทียบ โดย
สมมติสิ่งที่จะทรงเปรียบ ซึ่งมิใช่บุคคลให้เป็นบุคคล
มีความสามารถกระทำการต่าง ๆ ได้เหมือนคน เช่น
ทัวอย่างที่ ๑ เรื่อง นางจินตลีลา จากหนังสือ นิทาน
ของ น.ม.ส. ตอน น.ม.ส. ทรงพรรณนาถึงหญิงสาว
ชายหนุ่มหลบจากงานราตรีสโนตร ในพระราชวังออก
มาพลอตรักกันว่า

“พระจันทร์ทรงกรุณานางสาว ๆ ก็เดคีจอลบหลังเมฆ ในขณะที่ความกระดาษของนางทำให้เลือดขึ้นหน้าแล้วเดคีขอออกจากความบังแห่งเมฆ เพื่อส่งให้เห็นความงามในขณะนั้นยิ่ง หนุ่มและสาวต่างได้รับความสำราญอันเกิดแต่วยรุ่น”

ในที่นี้จะเห็นได้ว่า พระจันทร์มีศิริวิเศษใจ และความคิดเหมือนบุคคลทั่วไป

ตัวอย่างที่ ๒ จาก สามกรุง ตอนพระบาทสมเด็จพระปุลจอมเกล้าฯ มีพระราชดำริที่จะพระราชทานเสรีภาพให้แก่เมืองชนชาติไทย แต่ก็ทรงห่วงใยว่า ถ้าประชาชนชาวไทย ยังไม่พร้อมที่จะรับการปกครองในระบบประชาธิปไตยเยี่ยงประเทศอื่น ๆ จะทำให้เสรีภาพที่ควรจะได้รับนั้นหายไป ดัง น.ม.ส. ได้ทรงนิพนธ์ไว้ว่า

“เสรีพิไหก่อน	เวลา ควรเช
เมื่อราชภูร์ปราศศึกษา	ส่องเจง
ความสกปรกน้ำมามา	ม้วมีด
เหตุที่บัญญาแจ้ง	ย้อมร้างทางเจริญ”

ใจความตามด้ำรัส ไดร์อ็อกอัตต์อธิบาย ขยายให้เห็นแจ่มแจ้ง ในที่เสรีแท้ เที่ยบถ้อยท่านอง นนา"

เสรีแท้ หมายถึง ถ้าให้เสรีภาพแก่คนที่ยังไม่ค่อยมีความรู้และสถาบันภูมิปัญญา ก่อนเวลาอันควร แทนที่จะทำให้ชาติและคนเองมีความเจริญ แต่กลับจะทำให้เสรีภาพนั้นไม่อาจคงอยู่ได้ เปรียบเหมือนเด็กที่ยังไม่ครบกำหนดคลอด ถ้าคลอดออกมาก่อน เรายังอ่าวแท้ ไม่สามารถเลียงให้โตเหมือนเด็กที่คลอดตามกำหนดเวลาได้ น.ม.ส. ทรงใช้คำว่า แท้ กับ เสรี เหมือนกับเสรีเป็นบุคคล

ตัวอย่างที่ ๓ จากเรื่อง เครื่องผ้าเยนุตลุแมนในออกซฟอดแลเคนบริช ตอน น.ม.ส. ทรงเปรียบถึงความเก่าแก่ระหว่างมหาวิทยาลัยออกซฟอด และเคนบริช กับ จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ว่า

“ออกซฟอดแลเคนบริชเป็นมหาวิทยาลัยรุ่นเก่าที่สุดในโลก ไม่ใช่เก่าที่สุด แต่เป็นรุ่นเก่าที่สุด จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยอยู่ในรุ่นใหม่ที่สุดในโลก ออกซฟอดแลเคนบริชเก่าเพียงไหน และจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัยใหม่เพียง

ใน ท่านอยากร้าบเมื่อไรก็เบิดคันได้ในหนังสือ แต่ มีศักดิ์ราชนิยมตัวอาจเทียบกันได้ในทางที่ท่านไม่เคยนึก และ ฉันก็ไม่เคยนึก แต่ถูกกรณ์ให้พูดในคืนนั้น ไม่รู้จะเอาระไรมาพูดถึง มหาวิทยาลัยของเรางี้งปากยังไม่สันกลั่นน้ำนม ต้องตรองอยู่นานจึงนึกหาให้ความมาพูดได้"

น.ม.ส. ทรงบรรยายราวกับว่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นเด็กที่ยังไม่โต ทึ้งไม่อุดม หรือเพียงจดอุดมใหม่ๆ ทำให้ปากยังมีกลิ่นน้ำนมอยู่ ทรงต้องการจะเปรียบว่า จุฬาลงกรณ์เป็นมหาวิทยาลัยที่ยังเพิ่งตั้งเมื่อไม่นานมานี้เอง (เมื่อเทียบกับอักษรฟอดและเคนบริช)

๒.๕.๖. น.ม.ส. ทรงยกตัวอย่างขึ้นมาเทียบกับข้อความที่ทรงต้องการจะบรรยายให้ผู้อ่านเข้าใจชัดเจน เช่น

ตัวอย่างที่ ๑ จากเรื่อง พูดให้นักเรียนฟังที่โรงเรียนวชิราลัย ในหนังสือผสมพسان ชุดที่ ๓ ตอนที่ ๙ น.ม.ส. ทรงบรรยายว่า เหตุใดที่ข้าโลกที่อยู่ห่างกันไม่ถึงกระเบียดจีบร้อนไม่เท่ากัน

“ที่สั่งว่า เด็กสองคนเอาม่านขาวหัวหักกัน ถ้า
ถูกทรงกีเริ่บมาก ถ้าถูกແດບกีไม่ค่อยเจ็บ นั้นແລະ
เป็นคำอธิบายว่า ทำไม่บางประเทคร้อน บางประเท
หนา ที่ๆ ร้อนนี้เพาะพาราทิกซ์ส่องถูกทรง ที่
หนาเพาะพาราส่องถูกແດບ”

ตัวอย่างที่ ๒ จาก จดหมายจากวางแผนหัว ตอนจางวางแผน
หรืออธิบายเรื่องการศึกษาให้นายสนใจบุตรชายพึ่งตอน
หนึ่งว่า

“การที่จะเรียนวิชาได้ด้วยวิธีใดนั้นไม่สำคัญ ข้อ^๑
สำคัญอยู่ที่ตัวผู้เรียนต่างหาก เปรียบเหมือนแต่งกว่า จะ
คงด้วยน้ำซึ่มฝรั่งก็ได้ คงด้วยน้ำกระเทียมก็ได้ เมื่อ^๒
คงแล้วก็อร่อยทั้งสองอย่าง ข้อสำคัญ แต่งกว่าที่จะคง
นั้นต้องเป็นแตงที่ยังไม่น่า ถ้าเน่าเสียแล้วจะคงค้างนาน
กระเทียมหรือน้ำซึ่มขาดละทำลึงมันก็ไม่เป็นรสทั้งนั้น
บุคคลที่สับเสาะร่าเรียนวิชา ก็เหมือนแต่ง瓜ดอง ถ้า
นิสัยใจคอมันเน่าเสียแล้ว ถึงจะร่าเรียนวิชาด้วยวิธีใด
มันก็คงไม่เป็นเรื่องทั้งสิ้น”

น.ม.ส. ทรงเปรียบเรื่องการศึกษากับแต่ง瓜ดอง

ว่าจะคงได้ร้อยหรือไม่ก็ขึ้นกับแต่กวา เช่นเดียว กับการเรียนวิชาภาษาอังกฤษกับผู้เรียน

๒.๕.๗ ข้ออุปมาที่ น.ม.ส. ทรงยกขึ้นมาเปรียบ บางครั้งก็ทรงนำมาจากคำพังเพยหรือคำคมต่างๆ ซึ่ง เป็นทรัจกรรมอย่างแพร่หลายมาก่อนแล้ว ซึ่งจะช่วย ทำให้ข้อความที่ยกมาบรรณนาพั่งคุมเนื้อหานัก น่าเชื่อ ถือมากกว่าจะกล่าวลอยๆ เช่น

ทัวร์ย่างที่ ๑ จากเรื่อง จดหมายจากวางแผนหัว ตอนทาง วางแผนเขียนจดหมายไปต่อว่า นายสนธิ บุตรชายเรื่อง การใช้จ่าย

“ข้าได้สั่งเกตมานานแล้วว่า เงินประจำรายจ่ายของ เจ้าสูงขึ้นรำไป แต่รายงานที่รับจากมิศเตอร์ไวต์ ไม่ได้ แสดงว่าเจ้าเรียนดีขึ้นตามส่วนทุนที่ลงไปนั้นเลย ถ้าเป็น การของบริษัทค้าขายก็ใช่ไม่ได้ เท่ากับออกแพร์ดีบน เชอร์เอาเงินมาซื้อพริกตำละลายเล่นในแม่น้ำเจ้า พระยา หรืออย่างเดียวกับเอาข้าวเข้มทองมาต้มขุนหมุน ที่ ไม่รู้จักอ้วน ไม่มีประโยชน์ตรงไหนเลย”

คนไทยนิยมเปรียบบุคคลที่ใช้เงินสันเปลืองไปโดย

ไม่มีประโยชน์ว่า เมื่อันบุคคลผู้นั้นคำนี้พริกะลัย
แม่น้ำ คือ จะใช้น้ำพรมากสักเพียงใดก็ไม่สามารถทำ
ให้เม่น้ำมีรสเป็นแกงได้เลย ในที่นี่จังหวังหร่ว่า
บุตรชายใช้เงินเปลืองไปในด้านอื่นมากแทนที่จะใช้ไป
ในการศึกษา

ตัวอย่างที่ ๒ จาก จดหมายจังหวังหร่ว่า ตอนจังหวัง
หร่ว่ากล่าวถึงการเขียนจดหมายฉบับหนึ่งของนายสนธ์
บุตรชายว่า

“ในจดหมายที่เขียนจากยูโรปนั้น เจ้าพูดจากเข้าห้อง
ที่ชั้นมาก เพราะมีใจความมากในจำนวนคำน้อย หาสูญใช้
หน้ากระดาษเป็นทุ่งที่มีน้ำท่วมมีผักบุ้งโรงเริง
อย่างเดียวก่อนไม่”

คำพังเพยที่ น.ม.ส. ทรงยกมาเปรียบคือ พูดเป็น
น้ำท่วมทุ่ง ผักบุ้งโรงเริง หมายถึง พูดมาก แต่ได้
ใจความเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ซึ่งจดหมายฉบับแรก ๆ
ของนายสนธ์มีลักษณะดังกล่าว

๒.๕.๙ ข้ออุปมาอุปมาภัยที่ น.ม.ส. ทรงใช้เปรียบ
เทียบกับบางครั้งจะเห็นได้ว่า เนื่องด้วยเหตุอย่างเดียว

กัน เวลาเปรียบจะทรงยกสิ่งที่มีลักษณะเด่นชัดขึ้นมา ก่อนแล้วจึงนำสิ่งที่ต้องการจะพูดมาเทียบว่าเหมือนหรือคล้ายกัน ผลก็คือ ถ้าฟังอ่านเชื่อข้อความแรกก็จะเชื่อข้อความหลังด้วย สำนวนเปรียบเทียบชนิดนี้อาจดังเป็นกระสวนได้ ดังตัวอย่าง เช่น

ตัวอย่างที่ ๑ จากเรื่อง นางจินตลีลา ในหนังสือนิทานของ น.ม.ส. ตอนอ่ำมาตย์ได้รับพระบัญชาจากเจ้าชายให้นำเกือกแก้วไปให้หญิงสาวทั่วพระนครลอง試มดุ เพื่อพิสูจน์ว่าผู้ใดเป็นเจ้าของที่แท้จริง น.ม.ส. ทรงบรรยายตอนนี้ไว้ว่า

“มหาอ่ำมาตย์เชิญเกือกแก้วเที่ยวไปตามเรือนในพระนคร จนถึงเรือนที่นางจินตลีลาอยู่ นางโกริสร้ายผู้ซึ่พสาวหงส่องคนก์เชิญให้มหาอ่ำมาตย์หยุด เพื่อตัวจะได้ลองสรรมเกือกแก้วนั้นดู แต่ถ้าบุคคลเอาเต่าทะเบรรุลงในหอยชุ้บแจงไม่ได้ นางหงส่องก์บรรจุเท้าลงในเกือกไม่ได้”

กระสวนเปรียบเทียบ คือ ถ้า . . . ก . . . ไม่ได้ ฯ . . . ก ไม่ได้

ตัวอย่างที่ ๒ จากเรื่องจากหมายจากวางแผนหร้า ตอน
จากวางแผนหร้าเขียนจากหมายไปสั่งสอนนายสนธ์ หลัง
จากที่กลับจากประเทศอังกฤษและเข้าทำงานในบริษัท
ของวางแผนหร้าแล้วว่า ไม่บังควรที่นายสนธ์จะพึง
ทำหน้าที่แสงซึ่งเป็นนาย เพราะนายสนธ์เป็นผู้น้อย
ไม่อุ่นในฐานะที่จะทำเช่นนี้ได้ น.ม.ส. ทรงเปรียบ
เทียบว่า

“ผลตอบเบ็ดที่หล่นจากต้นจะถอยขึ้นไปชั่งบนไม่ได้
ด้วยเหตุใด ความติ่่แลความยอกไม่ควรถอยจากผู้น้อย
ไปหาผู้ใหญ่ด้วยเหตุนั้น”

กระสวนเปรียบเทียบคือ

ก. . . . . ไม่ได้ด้วยเหตุใด

ข. . . ก. . . ไม่ได้ด้วยเหตุนั้น

ตัวอย่างที่ ๓ จากพระนลคำนันท์ ตอนพระณนา
ถึงนางทมยันต์เมื่อพระนลหนีนางไปว่า นางมีความ
เกร้าโศกหม่นหมองมาก น.ม.ส. พระณนาว่า

“เปรียบบ่มีมี	หลดดีแสดงพาล
ชุดดุยดลุยลาญู	บุษกรก์ถอนโyn
บ่มีมีบ่มีบ่มี	มะกระจัดกระจายโคลน
รายวอดตลอดโคน	ผิวเง่าบ่เนาดิน

เคียงบ่ำบ่ำเลย	รสเคยสุกันธิ
หนองบัวสลัวสินธุ	เพราะสโตร์สลายลง
อุปมา กั้นได	อุปมัยชนัตรง
ไม่มีว่อง	ตะสลัวเพราะผัวจร"

กระสวนเปรียบเทียบคือ อุปมาจันได อุปมัยชนัต
นอกจากโวหารเปรียบเทียบท่าที่ยกมาแล้ว ผู้อ่าน^๔
จะพบอีกว่า ยังมีโวหารอื่น ๆ อีกในบทพระนิพนธ์
ซึ่งโวหารเหล่านี้ช่วยให้ข้อความนั้น ๆ คมคาย ถึกชัด
 เช่น ในเรื่อง จดหมายจากวางหรา ตอนหนึ่งมีกล่าวว่า
 “เพราะฉันนี้เจ้าจะจำไว้ให้คล้ายกับจำสภากิตร์ คน
 ใดชอบอวดว่ามีงานทำมาก คนนั้นไม่คร่าวมีงานทำ หรือ
 ไม่ใช่เย็น catastrophe”

ในที่นี้โวหารที่คมคาย คือ คนอวดว่ามีงานทำมาก
 คือคนมีงานทำน้อย เมื่อมองเห็น ๆ จะเห็นว่าขัดแย้ง
 กัน แต่ถ้าพิจารณาให้ถี่ถ้วนแล้วจะเห็นว่า ถ้อยคำที่
 เสมือนว่าขัดแย้งกันนั้นเป็นวิธีที่จะเน้นข้อความที่จะ
 กล่าวให้ชัดเจนยิ่งขึ้น หรืออีกตัวอย่างจากเรื่อง สืบ
 ราชสมบัติ มีข้อความตอนหนึ่งว่า

“เมื่อสุราเปลืองมากเข้าไป น้ำใจผูกติดกันยิ่งเบาຍ
 ขัน”

๓. อารมณ์ขัน

อารมณ์ขันซึ่งปรากฏในบทพะนิพนธ์ของ น.ม.ส. จัดได้ว่าเป็นอัลจ์การที่สำคัญยิ่งอีกอย่างหนึ่ง เพราะทำให้บทพะนิพนธ์มีเสน่ห์น่าอ่าน ความขบขันเหล่านั้นบางครั้งก็ปรากฏอยู่ในรูปของการใช้ภาษา บางครั้งก็เป็นคำนวนเรื่อง น.ม.ส. ทรงมีวิธีที่จะแทรกอารมณ์ขันค้างๆ ได้หลายวิธีด้วยกัน ถ้าผู้อ่านจะเห็นได้จากตัวอย่างดังต่อไปนี้

๓.๑ อารมณ์ขันที่เกิดจากศิลปการตีความหมายของคำ น.ม.ส. ทรงอาศัยศิลปของการใช้ภาษาเป็นเครื่องนำไปสู่ความขบขัน คือ ทรงตีความหมายของคำในแบบผู้อื่นไม่ทันคิดถึง เมื่อผู้อ่านอ่านแล้วจะกระแทกใจทันที เช่น

ตัวอย่างที่ ๑ จากเรื่องนางจินตลีลา ในหนังสือประมวลนิทานของ น.ม.ส. ตอนกล่าวถึงความงามของหญิง “ผู้หญิงที่นายเขียวเห็นสวย นายแดงอาจไม่เห็นสวยเลยก็เป็นได้ นางสีดาซึ่งกล่าวกันว่างามนักงามหนาแน่น บางคนเห็นว่างามหนายิ่งกว่างามนัก งามหนาในที่

นี้หมายความว่า “งานอวบ” ไม่ใช่งานเอวเล็กเอวบาง นางสีดาจึงพยายามหัวรำโพกสุดเสียงสั้นๆ จะเรียกว่าเป็นคำชมนี้ไม่ได้”

ความขบขันของข้อความน้อยที่ทรงคิดถึงวิถี “งามนักงานหนา” ผิดจากความหมายเดิมที่คนทั่วไปเข้าใจ คือ งานหนา เป็นเพียงสร้อยที่มาต่อท้าย งานนัก เท่านั้น หมายความว่า งามมาก แต่ น.ม.ส. กลับทรงคิดในแง่ งานหนา น่าจะหมายถึง งานชนิดอ้วนๆ อวบๆ ซึ่งปกติหญิงไม่ชอบความงามชนิดนี้ จึงทรงเห็นว่าไม่น่าจะเป็นคำชม ควรเป็นคำพิมากกว่า

ตัวอย่างที่ ๒ จากบทชมปลาใน สามกรุง ตอนหนึ่ง ว่า

“ไส้ตันความบ่วงเจ็บ ผ่าแล้วเย็บพอเยียวยา
เร็วเรียกปลาหมอมา ให้รีบผ่าปลาไส้ตัน”

ปกติภาษาที่เรื่องของกวีทั่วไป เมื่อถึงบทชมปลา กวีก็จะเปลี่ยนชื่อปลาแต่ละชนิด แล้ววรรณนาเปรียบเทียบกับความงามของสตรี แต่ภาษาที่เรื่องของ น.ม.ส. ที่ยกมาข้างต้นนี้ ผู้อ่านจะเห็นว่าไม่ได้ทรงตามแบบ

ที่เคยปฏิบัติกันมาแต่ก่อน เพราะแทนที่จะพร瑄นา
ในเชิงชมโโนมเปรียบเทียบ กลับทรงใส่อาระณ์ขัน
แทรกเข้าไป คือ เลือกชื่อปลาที่อาจทิความหมายในเฝ่
ขบขันได้ ทั้งนี้เราจะเห็นพระปรีชาสามารถในเชิง
ศิลปการใช้ภาษาและการกวีได้อย่างเลิศ

๓.๒ เกิดจาก การใส่รายละเอียดปลีกย่อย ความ
ขบขันบางครั้งก็เกิดจากการใส่รายละเอียดที่ น.ม.ส.
ทรงพร瑄นาเรื่องนั้นๆ ซึ่งเป็นสิ่งปลีกย่อยเกินกว่า
คนทั่วไปจะคิดไปถึง เช่น

ตัวอย่างที่ ๑ จากเรื่อง นางจินคลีลา ในหนังสือ
นิทานของ น.ม.ส. ตอนนางวิทยานรสั่งให้นางจินคลีลา
ไปยกกรงดักหนูมาเพื่อจะเสกให้เป็นม้าเทียมรถ น.ม.ส.
ทรงนิพนธ์ไว้ว่า

“ นางจินคลีลาได้พังดังนั้นก็วิ่งเข้าไปในเรือน ยก
กรงดักหนูออกมายังให้นางวิทยานร ในกรงนั้นมีหนูผีหกตัว
คือ พ่อตัวหนึ่ง แม่ตัวหนึ่ง บ้าซังยังเป็นสาวตัวหนึ่ง
กับลูกหนูชนสามตัว ซึ่งเป็นเหตุให้เข้าไปคิดกรงด้วยกัน
ทั้งครอบครัวหนู ”

ความขับขันอยู่ที่ น.ม.ส. ทรงบรรยายถึงหนูทง
ตรากุลที่ติดกับว่าเป็นญาติกันด้านใดบ้าง ลงทะเบียน
จนกระหึ่งว่า หนูตัวที่มีคุดเป็นป่ายังเป็นโสดอยู่ และ
ลูกหนูก็เสนอชัน ซึ่งความชนนั้นทำให้ครอบครัวต้อง^{ที่}
เดือดร้อน เท่าท้ายย่างไรนั้น น.ม.ส. ไม่ได้ทรงบอก
ไว้

ตัวอย่างที่ ๒ จากเรื่อง กนกนกร ตอนบรรยายถึง
ฤาษีปานาคน์ ว่าเคร่งในการบำเพ็ญคบะเพียงไร

“หนวดเชอทอดไปในพน ปลิวไปในหนองนหิน
ผอมขาวเยาวเพี้ยyleiyเลี้ยดิน มุนินทร์ห่อนไหวใจภายใน
กงก่าเพศหญิงวิงหนี บันตัวฤาษีซ่อนหาย
กงก่าเพศชายไล่กราย เร่รายตัวหญิงวิงล้อ
ดาบสอดแಡแนวนึง มันวิงบันกายสอง
ญาณเพ่งฤาษีพลังรังร้อ เมื่อนตอบักไว้ในдин”

กลอนบทนี้ ถ้าผู้นิพนธ์ทรงบรรยายว่า ฤาษีนั้น
นึ่งไม่ไหวติง ไม่เอ้าใจใส่ต่อความเป็นไปภายนอก
แม้ว่าผอมและหนวดเคราะจะยาวจนเลื้อยไปตามคินแล้วก็
ตาม หรือแม้กระทั้งมีสักวิงบันกายก็ยังไม่สนใจเช่น

๕ ผู้อ่านย่อมไม่เกิดอารมณ์ขันแต่อย่างใด เพราะ
เป็นเรื่องธรรมชาติ แต่กลอนบทนั้นผู้เขียนเห็นขัน ๒ เง่
คือ แห่งแรก น.ม.ส. ทรงใส่รายละเอียดลงไป บอกเม้ม
กระทึงเพศของสัตว์ท่วงเล่นอยู่บนกายฤทธิ์ พร้อมทั้ง
บอกอารมณ์ของสัตวนั้นอีกด้วย เมื่ออ่านแล้วจะเกิด
จินตนาการไปได้ไกลว่า กิงก่าเหล่านั้นมีอารมณ์ความ
รู้สึกนิ่งคิดและความเป็นอยู่เหมือนมนุษย์ มีการเล่น
หยอกล้อกันสนุกสนานอย่างหนั่นสาว แห่งนี้อีกแห่ง
หนึ่งคือ ความขัดแย้งกันระหว่างกิงก่ากับฤทธิ์ ฤทธิ์
ไม่มีความรู้สึกอะไรเลยในขณะที่กิงก่ากำลังวิ่งเล่นสนุก
สนานเต็มที่บนร่างกายของตน

๓.๓ เกิดจากเสียงของคำ เสียงของคำที่เลือกใช้
ในบทพะนิพนธ์บางตอน ทำให้เกิดความขบขันได้
เป็นอย่างมาก เช่น

ตัวอย่างที่ ๑ จากเรื่อง กันโซกรามเกียรติ ในหนังสือ^๕
ประมวลนิทาน น.ม.ส. ตอนหลังจากที่พาลีทำให้ภูเขา
พระสูเมรุตั้งตรงได้แล้ว พระอิศวรก็ประทานนางหนึ่ง^๖
ให้เป็นนางวัลความชอบ เมื่อได้นางแล้วพาลีก็ทูลด้วย

๔
น.ม.ส. บรรยายตอนนี้ว่า

ขุนกระบี่บนบอนออบเกล้า	กราบลา ท่านนา
อัมนชเนาทรงพา	เหงาเต้า
ลุนิลักษลาลา	ลีเล่อน ลงเขย
ปลองประโภมโฉมเจ้า	พูดจ้อประจ้อประเจ
โอบองค์รอุ่นอุ้ม	จุมพิต
ความรักดวงจิตจิต	ฟี่เควัง
นางสนองว่าตรองคิด	เลียงแน่ แล้วถูก
หนอยจะหงเทงเต็ง	ลูกเต้าตาปรออย

บทฝ่ากรักในวรรณคดีไทยจะเป็นบทที่ใช้เช่นแสดง
สมอเต็มที่ เพราะมีเรื่องความอื้อให้เต่งๆ ให้เรา จึง
มักจะใช้ภาษารักที่ชาบชัง มีบทตัดพ้อต่อว่า เพื่อให้
ผู้อ่านเกิดอารมณ์เคลิบเคลือมในความรักเหมือนดังที่
กวีต้องการ แต่บทฝ่ากรักที่ยกมาข้างต้นนี้กลับให้
ความรู้สึกในแบบขัน น.ม.ส. ทรงนิพนธ์เรื่องกัน
โครงการเกียรต์ เป็นนิทานล้อเลียนบทพระราชนิพนธ์
รามเกียรต์ จึงทรงใช้สำนวนตลกขบขัน เช่น “ปลอง
ประโภมโฉมเจ้า พูดจ้อประจ้อประเจ” คำว่า “พูด
จ้อ” ใช้กับคนที่พูดเสียงเจ้าไม่ได้หยุด ส่วน ประจ้อ⁺
ประเจ ใช้ในความว่า ประจำฉบับ เดียวกัน โดยมากใช้

กับเด็กเล็ก ๆ หรือสตรีช่างประจำบ้านมากกว่าที่จะใช้กับผู้ชาย นอกจานนี้ไม่เคยเห็นใช้ในสำนวนฝากรักระหว่างชายหญิงเลย โดยเฉพาะฝ่ายชายในที่นี้เป็นถึงขุนกระบี มีฤทธิ์เดชมาก บทฝากรักข้างตนนี้เองทำให้เกิดภาพพจน์ที่ขบขันในใจผู้อ่าน นอกจานนี้เสียงของคำ จื๊อ และ จื๊อเจ๊ ก็ยังมีส่วนช่วยสร้างความขบขันด้วยส่วนใหญ่คำที่ประสมด้วยพยัญชนะ จะมักจะมีความหมายค่อนไปในทางขบขัน เช่น จื๊อกเจ็ก จื๊อง เจ๊อ จุนจุ๊ จื๊อ จุ๊น จิ๊ว เป็นต้น และคำว่า พูดจื๊อ ประจำปะระเจ๊ มีลักษณะเป็นสำนวนพูดมากกว่าจะเป็นสำนวนเขียนที่เป็นกิจจะลักษณะ

ส่วนโคลงบทที่สอง เป็นข้อความที่นางกดพ้อขุนกระบี เกรงว่าภัยหลังอาจจะทอดทิ้งนาง ตอนนั้น น.ม.ส. ทรงใช้ว่า “หน่อยจะหึ้งเหง้ ลูกเต้าตา ปรอย” คำว่า “เหง้เหง้” มีความหมายว่า ลอยไป ลอยมาตามลำพัง ตามปกตินิยมใช้เป็นสำนวนพูดเสียงของคำว่าให้เกิดความขบขัน เพราะ ต เป็นพยัญชนะที่ให้ความรู้สึกแห้งแล้งอยู่แล้ว เช่น ตือกต้อย ต่องเทง ตัวมเตยม เต้าแตะ ตึง ตุ่น เป็นต้น

ส่วนวลาดี “ลูกเต้าป่าปroy” ก็สร้างภาพพจน์ของลูกๆ ของนางที่เกิดจากขุนกระบี ยืนหน้าศร้า มองดูพ่ออย่างละหือยเพราะพ่อทัง แม้จะเนื่องความจะศร้า แต่เมื่อ น.ม.ส. ใช้สำนวนเช่นนี้ ก็กลับทำให้เกิดความชบขัน ซึ่งสืบเนื่องมาจากการใช้คำในโคลงบทแรก และวรรณคหน์ด้วย

ตัวอย่างที่ ๒ จากภาคผนวกเรื่อง สามกรุง ตอนที่น.ม.ส. ทรงอธิบายโคลงวรรณ “สมญาว่าผู้นำ คนชนิด ไหนน้อ” ว่า

“ในอิตาลี มุสโซลินีใช้ศัพท์เรียกตนเองว่า “ดูเช” (Duce) มาจากคำลิ tin แปลว่า ผู้นำ ในเยอรมันนี 希特เลอร์ใช้ศัพท์ว่า “ฟือห์เรอร์” (Führer) แปลว่า ผู้นำ หมายอนกัน

เจ้าหากที่เรียกว่า ผู้นำ ในโคลงตอนนี้ ไม่ใช่ผู้นำ ชนิดดูเชฯ หรือ ผู้พึงเพื่อเรื่อร่า ท่านเองไม่โกร ไม่กล่าวโน๊บด ไม่ปล่อยให้พวกพ้องของท่านกอบการทุจริต ไม่ตั้งวงไฟบุลย์หรือยอมให้ใครตั้งโดยอาไศรยอำนาจของท่าน เป็นผู้นำคนละชนิดกับที่เกิดขึ้นในโลก ก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่สอง”

แม้แต่จะทรงอธิบายข้อความให้เข้าใจ น.ม.ส. ก็ยังหาโอกาสอุดแวงก่อการณ์ขันไว้ได้เสมอ ในที่นั่นทรงจับจุดที่จะทำให้เกิดอาการณ์ขันคือ การอุกเสียงของคำในภาษาอิตาเลียนและภาษาเยอรมันคือ คำว่า Duce และ Fuhrer ถอดออกมานเป็นคำไทยได้ว่า ดูเจ และเพอร์เรอร์ ซึ่งบังเอญเสียงมาตรงกับคำไทยที่มีความหมาย คือ ดูเจ (ดูไม่ตรง) กับ พุงเพื่อเร่อร่า (พุงเพื่อ-ใจใจ เห่อเหิน, เร่อร่า-เชือะชะ รุ่มรำ) จึงทำให้เห็นขัน เพราะผู้นำไม่ควรมีลักษณะที่ดูเจ ๆ หรือ พุงเพื่อเร่อร่า

๓.๔ เกิดจากการเสียดสีประชดประชน บางครั้ง อารมณ์ขันของผู้อ่านอาจเกิดจากการใช้สำนวนโวหาร เสียดสี ประชดประชน ซึ่งพบมากในบทพจน์พินธ์ ของ น.ม.ส. เช่น

ตัวอย่างที่ ๑ จากเรื่อง นาง Jin กล่าว ในหนังสือ นิทานของ น.ม.ส. ตอนพระยุพราชของเมืองเมืองหนึ่ง ทรงต้องการจะเลือกหญิงสาวมาเป็นชายา ก็ให้ข้าราชบริพารบ่าวร้องให้หญิงสาวมาชุมนุมกันในพระราชวัง

เพื่อให้พระองค์ทรงเลือก หญิงสาวทั้งปวงไม่ว่าไหร่
หรือผู้ใดต่างก็พากันตื้นเต้น เตรียมเนื่อเตรียมตัวเพื่อ^๕
ให้ท้องพระทัยพระยุพราช น.ม.ส. ได้ทรงบรรยายถึง
หญิงสาวบางพวกไว้ว่า

“หญิงบางคนได้ยินข่าวว่า พระยุพราชโปรดนางผิว
เนื้อเหลือง นางที่เป็นโรคดีพิการก็ยินดีตลอดไป จนโรค
กำเริบตายลงไปกับที่ บางนางโรคไม่มากหรือจะเป็นด้วย^๖
เหตุอะไรแล้วแต่แพทย์จะช่วยอธิบาย ครั้นได้ข่าวว่าเกิด^๗
รื่นรมย์ในใจ จนหายโรค แต่เมื่อโรคหมดไปแล้ว ความมี
ผิวเหลืองก็หมดไปด้วย ความสิ้นโรคกลับเป็นเครื่องให้
ทุกๆ ใหญ่ กล่าวกันว่า “บางคนตายเพราะหายโรคกัน”

ข้อความนี้แยกความขบขันออกได้เป็น สองตอน
ด้วยกันคือ ตอนแรก คนที่เป็นโรคดีพิการอย่างหนัก
พอได้ทราบว่าพระยุพราชโปรดนางผิวเหลืองก็ได้ใจ
เพราการเป็นโรคดีพิการ ยอมทำให้ผิวเหลือง อาจ
เป็นที่โปรดปราน แต่ด้วยความดีใจมากเกินไป โรค
จึงกำเริบจนถึงกับตาย ตอนที่สอง นางอีกพวกเป็น^๘
โรคอย่างอ่อน อาการไม่หนักหนา พอดีซ่าแก้
ดีใจเลยหายโรค แต่แทนที่จะพอใจที่หายบวຍ กลับ

เสียใจเพราผัวชายเหลือง เกรงว่าพระยุพราชจะไม่
โปรด จนในที่สุดก็ทรงตรอมใจหายไปอีก

น.ม.ส. ทรงล้อเลียนเสียดสี หูยิงสาวที่ชอบไฟฟ้สูง
ทะเยอทะยาน อยากรืบเป็นใหญ่เป็นโต พยายามทุกวิถี
ทางให้สำเร็จความปรารถนาของตน ทรงจับจุดที่จะทำ
ให้เกิดความขบขันได้คือ ผัวเหลือง เหตุที่จะทำให้คน
มีผัวเหลืองได้ปกติมิอยู่สองทางคือ เหลืองเพราหาก
ขึ้น กับเหลืองเพราเป็นโรคคีพิการ วิธีแรกเป็นวิธี
ที่กว้างๆ ไปนิยมใช้ แต่ น.ม.ส. ทรงเลือกวิธีที่สองมา
บรรยายให้เข้ากับเนื้อเรื่องและทำให้เกิดขบขันด้วย อัน
ที่จริงคนผัวเหลืองจะงามก็ต่อเมื่อผัวเหลืองเองตาม
ธรรมชาติของสัตว์ ส่วนผัวเหลืองเพราโรคนั้นคงจะ
ชีดเชี้ยว่น่าสงสารมากกว่า การที่หูยิงซึ่งเป็นโรคคี
พิการจะคิดเห็นเหมือนกับล่าวิจิเป็นเรื่องลำคัญผิดโดยแท้

ตัวอย่างที่ ๒ จากนิทานเวดาล เรื่องที่ ๑ ตอนพระ
วัชร์มกกฎจะเขียนหนังสือไปให้พระราชนิศา ว่า

“บุญหายังมีแต่เพียงว่า จะเขียนหนังสืออย่างไรจึง
จะดี จะผูกประโยคแลใช้ศัพท์ชั้นไหน จึงจะถูกพระ

หากทั้ยนาง จะใช้ศัพท์เรียกนางว่า “แก้วตาแห่งทุก” จะ
มาไป แลศัพท์ “โลหิตในตับแห่งข้า” จะหนักไปถอก
กระมัง”

ความขบขันในตอนนี้อยู่ที่ว่า ทรงล้อเลียนชาย
หนุ่มที่ตกอยู่ในอารมณ์รัก เม้มแต่จะใช้คำแทนนาง
ก็ยังต้องคิดหนักว่า จะใช้อย่างไรดีจึงจะถูกใจนาง
อนึ่งคำที่เจ้าชายเลือกใช้นั้น จะต้องเป็นคำที่ແນະให้
นางเข้าใจว่า นางเป็นผู้สำคัญที่สุดแห่งชีวิตของตน
จะขาดเสียไม่ได้ จึงใช้สรรพนามว่า “โลหิตในตับแห่ง
ข้า” แต่แทนที่ผู้อ่านจะพอใจชาบชัง กลับเห็นขัน
 เพราะไม่มีใครอุตริใช้อย่างนั้น นิยมที่จะเปรียบเป็น
 ดวงตา ดวงใจ มากกว่าจะเปรียบกับอวัยวะที่ค่อน
 ข้างน่าเกลียด เช่น ตับ ไต ไส้ พุง คำเปรียบ
 ของเจ้าชายจึงทำให้น่ากลัวและน่าขันมากกว่าจะน่าชาบ
 ชัง

๓.๔ เกิดจากการพูดให้เกินความจริง น.ม.ส.
ทรงนิพนธ์ขยายบางตอนให้เกินความจริง เพื่อให้เกิด
ความขบขัน เทคนิคเช่นนี้เรามักจะพบเสมอ ๆ เช่น

ทัวอย่างที่ ๑ จากเรื่อง ยาแก้โรครัก ในนิทาน น.ม.ส.
ตอนบรรยายถึง ท่านป่าชา พยายามให้บุตรสาวปรุง
แต่งเส้นห์ให้เบาเชอร์ลงรักให้ได เพื่อจะได้ไม่พูดถึง
การซื้อขายเก้าเคนดี

“นางชิลลาได้รับคำสั่งจากท่านป่าชาให้พยายามทำให้
เบาเชอร์รักให้ลงได้ แต่นางชิลลาจะทำประการใด แม้ใน
ที่สุดจะเล่นตาให้ความเจ็บแ疼หอบด้อมกดจากกระบวนการ
ตา ก็หาชั่นนะยาวยิ่งได้ไม่”

ในทันควันขันอยู่ที่ว่า ผู้อ่านนึกเห็นภาพนาง
ชิลลาพยายามอย่างเต็มที่ที่จะใช้เส้นห์ความเจ็บแ疼
ของดวงตาเป็นเครื่องซักนำ แต่ก็ไม่สำเร็จ เพราะเบา
เชอร์มิยาวยิ่งบ้องกัน แต่ถึงนางจะพยายามเล่นหูลเห้น
ตาสักแค่ไหนก็คงไม่ถึงกับทำให้หยันตาเจ็บแ疼นั้น^น
หลุดออกจากม่าได้

ทัวอย่างที่ ๒ จากเรื่อง โยวาทสำหรับชายหนุ่ม ใน
ผสมผสานชุดที่ ๒ ตอนที่เพื่อนของข้าพเจ้า (หมาย
ถึงผู้เจ้าชีวะเป็นตัวเอกของเรื่อง) เอารูปคนรักของเข้า
มาให้ดู

“ข้าพเจ้าว่า “ใน, ขอคุยก็ได้ ๆ อีกทีเถอะ” และรับรูปมาดูได้ แล้วคุยกับ กังคูตรง ๆ และคุณอิง ๆ กี่ไม่เห็นสายตรงไหน ความซอกหูและหลังคัว กี่ไม่พบอะไรมาก หันครอจากุศลทิศและทิศกันห้องไม่ได้ ข้าพเจ้าไม่ทราบจะว่าจะไร ก็วางแผนกลับโดยเดือนนี้อยู่”

น.ม.ส. ทรงพระชนนalaะเอียดเกินความจริง เพราะการถูรูปภาพนั้นไม่มีทางที่ผู้ดูจะดูได้ละเอียดถึงขนาดเห็นซอกหูหรือหลังคัวได้ และก็คงไม่ถึงกับดูครบสิทิศสิบทิศ เพียงแต่จะพระชนนาให้เจ้มแจ้งว่า “ข้าพเจ้า” พยายามถูภาพนั้นทุกແง่ทกมุมที่จะให้เห็น ความงามที่อาจจะซ่อนอยู่ในส่วนหนึ่งส่วนใดของร่างกายนางคนนั้น ซึ่งในที่สุดก็หาไม่พบ เป็นการเน้นความชราโดยไม่ต้องบอกว่าชรา

๓.๖ เกิดจากความคิดแปลง ๆ ในเมื่อน.ม.ส. ทรงถันด้ออย่างยิ่งที่จะแสดงความแปลง ความคิดเห็นไม่ซ้ำแบบใคร และมีวิธีที่จะซักจุ่งความสนใจของผู้อ่านโดยการเปรียบเทียบง่าย ๆ

ทัวอย่างที่ ๑ จากเรื่องกล้องตัน ในหนังสือ ประมวล
นิทานของ น.ม.ส. ตอนชายหนุ่มและหญิงสาวกำลังเดิน
ไปตามทางป่าๆ ไปถึงบันได ซึ่งทางนั้น Rooney ด้วยกรวด
ปันหอย หญิงสาวเกรงว่าจะถูกหอยก้ม ๆ บาดเท้า
ชายหนุ่ม ได้พึงคิดว่าเธอต้องการให้เข้าอุ้มเดิน แต่
หญิงสาวปฏิเสธว่า เธอหมายความแต่เพียงอย่างให้
ชายหนุ่มช่วยหากะรากดานมาทอดให้เดินเท่านั้น ต่อไปนี้
เป็นบทสนทนาของหนุ่มสาว

ข้าพเจ้า - “ไม่น่าไว้ใจเลย ถ้าคุณเหยียบกระดาน
ผลัดล้มลง คงครักช์จะต้องควันพุงเป็น^๔
ท้น่าเสียดายชีวิต ยัง การทอดสะพาน
นั้น คิดบุราณ์ท่านว่า “ทอดสะพานให้นาง
หนูเดิน นางหนูไม่เดินกลับไปเดินทางเก่า”
นี้ทางเก่าก็ไม่มี มีแต่ทางใหม่ซึ่ง Rooney ด้วย
หอยก้มเห็นมีอีกโคน ถึงจะเห็นกรวด
มากกว่าหอย ก็ควรจะทราบว่าหอยแอบอยู่
ในกรวดมาก กรวดบังหอยก็เหมือนเส้น
ผนบังกุเซ่านะคุณ”

แม่สาว - “กรวดกับภูเขาเป็นหินด้วยกัน จะเที่ยบ
กีพอดพังได้ เท่าคุณจะเอาหอยกับเส้นผม
ไปเที่ยบกันยังไงได้”

ข้าพเจ้า - “เข้าเที่ยบกันมาแต่บุรุษุราณ คุณไม่
เคยได้ยินหรือ ลิงมันมีผ้มเต็มตัว เข้าจิง
เรียมันว่า อ้ายหอย ยังไงล่ะคุณ”

ความขบขันในท่อนอยู่ที่ความฉลาดของชายหนุ่มที่
ยกเหตุผลขึ้นมาอ้างให้ภูเขาฟัง ตามปกติผู้อ่าน
ไม่เคยคิดหรือทราบมาก่อนว่าเหตุใดจึงเรียกลิงว่า อ้าย
หอย เพราะลักษณะของลิงไม่ได้มีส่วนใดคล้ายหอย
แต่อย่างใด เส้นผมกับหอยก็ไม่น่าจะมีอะไรเกี่ยวข้อง
กัน ดังนั้นมือภูเขากลับสงสัยว่าทำใจเงี่ยบว่าหอย
เหมือนเส้นผม ชายหนุ่มก็ฉลาดพอที่จะเอาตัวรอด
จากเหตุการณ์นี้เฉพาะหน้านั้นได้ โดยวิธีพยายามโยง
ให้เส้นผมและหอยมามีความสัมพันธ์กันได้ว่า เหตุที่
ลิงมีผ้ม (ขน) เต็มตัว เข้าจิงเรียกลิงว่า อ้ายหอย ผู้
อ่านจะรู้สึกขันในความซ่างๆ กิດของชายหนุ่ม เมื่อจะ
ทราบอยู่แล้วว่า เหตุผลนั้นไม่ถูกต้องแต่ก็ฟังดูเข้าที่

ตัวอย่างที่ ๒ จากเรื่อง ความคิดของคุณผล ในนิทาน
ของ น.ม.ส. ตอน คุณผลคุยกับข้าพเจ้าเรื่องรถของคุณ
หลวงเกตุ ว่า

คุณผล - “ อ้ายรถหลวงเกตุคันนั้นนี่มันไม่เชื่อง ดู
ท่าทางคุ้ยอ้าย ”

ข้าพเจ้า - “ ครอว่าอุ้ยอ้าย ที่จริงมันก็ไม่ใหญ่ก็มาก
น้อย แต่เครื่องถัง ๒๕ แรงม้า วิ่งได้ฉิว
ตีเคียว ”

คุณผล - “ อ้ายคำว่าแรงม้าพูดไม่มีกำหนด นี่คุณนัยang
ไม่อยู่มีรู้ ตามคำราฝรั่งว่า ๑ แรงม้า คือ^{พูด}
กำลัง ๓๓,๐๐๐ พุตปอนด์ หมายความว่า
กำลังซึ่งอาจยกหนัก ๓๓,๐๐๐ ปอนด์ได้
ถุง ๑ พุตต่อนาที เมื่อพูดถึงเครื่องจักร
เรียมิกาชา ๑๕,๐๐๐ แรงม้า ทำไม่ไม่เรียก
ว่า ๔๕,๐๐๐,๐๐๐ พุตปอนด์ให้สะใจเล่า
การที่เรียกว่า ๑๕,๐๐๐ แรงม้าก็เพื่อให้สั้น
ไม่ต้องพูดหรือเขียนเลขตั้ง ๑๐๐ ล้าน และ
ถ้าต้องการให้สั้น เช่นนั้นทำไม่ไปหยุดอยู่

แค่เพียงแรงม้าที่ ไม่ไม่เออสัตว์อื่นที่แรง
กว่าม้าเช้าช่วงด้วย ช้างเป็นไร เออล
มาตราเสียก็แล้วกัน”

ข้าพเจ้า - “ก็ถ้าอย่างนั้น แรงช้าง ๑ แกะให้เป็นกี่
พุตปอนด์”

คุณผล - “กันเข้าใจว่า ๑,๖๕๐,๐๐๐ พุตปอนด์ หรือ^{๔๐} แรงม้า เป็น ๑ แรงช้างกี่เห็นจะพอตี
แลกถ้าเช่นนั้นรถหลวงเกตุ ควรจะเรียกว่า
ครึ่งแรงช้าง จึงจะค่อยยกกระหัตตระดับเข้า ถ้า
แกไปซื้อของมาราคา ๓ บาท ทำไมแก
เรียก ๓ บาท ไม่เรียก ๒๕ เพ่อง หรือ^{๑๗๒} ๙๙ อ้อ กันเห็นว่า ถ้าแกเรียกว่า ๑๗๒
อ้อเมื่อไร จึงควรเรียกครึ่งแรงช้างว่า ๒๕
แรงม้าเมื่อนั้น ส่วนในยโรป ช้างมัน
ไม่มี สัตว์ที่มีแรงที่สุดคือม้า หากจะมี
สัตว์อื่นที่มีแรงมากกว่าม้า ก็หาใช้เป็น
ประโยชน์เหมือนเราใช้ช้างไม่ อนึ่ง ม้าใน
ยโรปชนิดที่ใช้ในนา ตัวมันใหญ่กว่าความ
เป็นกอง ขนาดบุกปุยชาโตที่นโตรังกะ

อะไรดี ฝรั่งไม่มีสักวันอะไรแรงกว่ามัน จิง
ชนบัญญาอยู่เพียงว่า แรงม้า ผ้ายเรามี
สักวันที่แรงกว่าม้ากมไป อย่าว่าแต่ม้าตัว
กระชิวหลิวของเรา ถึงอ้ายม้าขันบุกปุยก
ยังซักกระเย่อสูช้างของเรามีได้ เพราะ
ฉะนั้นเราควรตั้งมาตรฐานกำหนดแรงเครื่อง
จักรไวน์สำหรับบ้านเมืองเรา เช่น ๕ แรง
ม้าเป็น ๑ แรงควย ๑๐ แรงควยเป็น ๑
แรงช้าง คงจะเป็นคน

ความขบขันของข้อความนี้อยู่ที่ความคิดของคุณ
ผลซึ่งไม่เหมือนใคร และอยู่ที่การแสดงผล
ผลที่จะซักจุ่งจิตใจคนพึงให้เห็นถ้อยคำได้ ผู้อ่าน
อ่านแล้วจะเห็นขันและอาจยอมรับว่าเข้าที่ ถึงไม่มีใคร
คิดจะกำหนดมาตรฐานดังกล่าวขึ้นใช้ก็ตาม

ตัวอย่างต่าง ๆ ที่ยกมาเป็นเพียงส่วนหนึ่ง แท้ก็
สามารถแสดงให้เห็นได้ว่า น.น.ส. ทรงรำรวย
อารมณ์ขันเหลือเกิน ไม่ว่าจะเป็นบทพระนิพนธ์แนว
โถกถาน จะมีอารมณ์ขันแทรกอยู่เสมอ แม้แต่เมื่อ
จะทรงทักท้วง แนะนำ หรือเสียดสีประชดประชัน

ก็ตาม เช่น ทรงล้อเลียนผู้ที่ใช้ภาษาพูมเพอย เช่น
ใช้คำ ทำการ ในที่ไม่ควรใช้ ก็ทรงนิพนธ์เป็นกลอน
สุภาพว่า

สงสารคำทำการมานานแล้ว
ดูไม่เคลื่อนตาไปในหนังสือ
มันถูกใช้หลายอย่างไม่ว่างเมือง
แต่ละเมืองต่ำตระหง่านยกเต็มที่
ตำรวจเห็นใจหาย “ทำการจับ”
ใจร้อนกลับวิงทายน “ทำการหนี”
“ทำการบ่วย” เป็นลมล้มพอดี
“ทำการชี้” จีนหมายว่าตายโดย

เมื่อ น.ม.ส. มีพระประสมก์จะอธิบายการใช้คำ
ผลัด พัด ก็ทรงนิพนธ์เป็นกลอนสักราวว่า

สักรวานายสวัสดิ์จะผลัดช้าง
จากไม่ยางท่อนใหญ่ให้เขย้อน
ซูงทงตันหนคร่าจนบ่าเบื่อน
มันไม่เคลื่อนจากที่สักที่เดียว
จะกล่าวผ้ายนายนายเขียวไปเกี่ยวหมา
พบช้างบ้าตัวใหญ่น่าใจเสีย
มันตามน้องบานหน้าดูท่าเขียว
จึงนายเขียวผัดช้างห้าง ๆ เอย

สักวรานายเขียวผู้เกี่ยวหนู
ไปผัดซังกลับมาจากบ้ากว้าง
เห็นวุ่นวายนายสวัสดิ์ผลัดซัง
กำลังงั้งงัดซุงยุงไม่น้อย
ครนนายเขียวไปถึงจังสวัสดิ์
บอกว่าผลัดหน่ออยพ่อนั้นขอเมีย
เขียวว่าหนีชังรอแต่ปอดลาย
ขอผัดหน่ออยจังจะผลัดสวัสดิ์เมีย

ข้อคิดเห็นที่ผู้เขียนแสดงไว้ในที่นี้คงจะเป็นส่วน
หนึ่งที่สนับสนุนคำวิจารณ์ของนักอ่านวรรณคดีทั้งที่
กล่าวไว้ข้างต้นบทความนี้ว่า น.ม.ส. ทรงเป็นกวีเอก
ของไทยสมัยกรุงรัตนโกสินธ์อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

๑. กรมวิชาการ. สํอสกฤต - ไทย - อังกฤษ อภิธาน. พระนคร : องค์การค้าของครุสภา, ๒๕๑๙.
๒. ธรรมธิเบศร, เจ้าพ่อ แต่คนอื่น ๆ. ประชุมกาพย์เที่เรือ. พระนคร : องค์การค้าของครุสภา, ๒๕๐๔.
๓. น.ม.ส. (กรมหนึ่นพิทักษ์สัตว์). “ความดุหสเป็นมูล,” ทั่วบัญญา ๔. (ติงหาคม ร.๗. ๑๙๕ (๒๕๕๐)), ๓๘๒.
๔. _____ . นิทานของ น.ม.ส. พิมพ์ครั้งที่ ๔. พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๐๔.
๕. _____ . ประมวลนิทานของ น.ม.ส. พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๐๔.
๖. _____ . ผสมผสาน. พระนคร : ผดุงศึกษา. ๒๕๐๒.
๗. _____ . ผสมผสานชุดที่ ๒. พระนคร : เชษมนบรรณกิจ, ๒๕๐๒.
๘. _____ . ผสมผสานชุดที่ ๓. พระนคร : เชษมนบรรณกิจ, ๒๕๐๒.
๙. _____ . บุคคลในยุโรป/พร้อมตัวยันนิทาน เวลา. รวบรวมและคำนำโดย พ. ณ. ประมวลนารค (ม.จ. จันทร์จริยาอุปัณณ์ รัชนี), พระนคร : แพร์พิทยา, ๒๕๙๙.
๑๐. _____ . สบรขสมบต. พระนคร : คลังวิทยา, ๒๕๙๔.
๑๑. เปล่อง ณ นคร. คำบรรยายวิชาการประพันธ์และหนังสือพิมพ์. พิมพ์ครั้งที่ ๓. พระนคร : ไทยวัฒนาพาณิช, ๒๕๐๗.
๑๒. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๓. พิมพ์ครั้งที่ ๖. พระนคร : โรงพิมพ์รั่งเรืองธรรม, ๒๕๐๔.

๑๓. พิทยาลงกรณ์, กรมหมื่น. กนกนกร. พิมพ์ครั้งที่ ๓. พระนคร
คลังวิทยา, ๒๕๑๐.

๑๔. เครื่องพกเยนุตคลุ่มมนในออกข้อดัด
เคนบริช. พระนคร : โรงพิมพ์กรีหงส์, ๒๕๗๖. (พิมพ์เพื่อ
แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ รองอำมาย์เอก ชุนกล่อง
วิชาสาร์ส์ (ปลอบ ประคิษฐานนท์) บิค่า ณ เชิงบรมบรรพต
วัดสรวงเกศ โดยรองอำมาย์ตรีประวัติ ประคิษฐานนท์ ป.ม.)

๑๕. จดหมายจากวงหรร্ষ. พระนคร :
โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหารบก, ๒๕๐๒. (พิมพ์ในงานพระราช
ทานเพลิงศพ อำมาย์เอก พระยาเกษตรรักษชา (เจียง
ปะจะกุญจน์) ณ สุสานหลวง วัดเทพกรินทราราตน์ ๑๕
มีนาคม ๒๕๐๒)

๑๖. ประชุมปาฐกถา. พระนคร : โรง
พิมพ์โสภณพิมพ์ธรรมธนารักษ์, ๒๕๙๙. (พิมพ์เป็นของแจก
ในงานพระราชทานเพลิงศพ จอมราชาเลี่ยม จอมราชา
ของกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์)

๑๗. พระนลคำพันธ์ พระนคร ; คลัง
วิทยา, ๒๕๑๑.

๑๘. วชิรญาณ, หอพระสมุด. ชุมนุมต่อรากลอนฉบับหอสมุด
วชิรญาณ. พระนคร : องค์การค้าของกรุงสกา, ๒๕๐๙.

๑๙. แสงทอง (หลงบุญมานพพาณิชย์). ภาษาและหนังสือ.
พิมพ์ครั้งที่ ๒. พระนคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๐๔. หน้า
๑๐ - ๑๑.

บัญหาเรื่องแนวคิดและศิลปะ^๔ ในสามกรุง^๕ สุชา ศาสตร์^๖

น.ม.ส. นิพนธ์เรื่อง สามกรุง ฉบับในปี ๒๔๘๗ ยังเป็นระยะที่บ้านเมืองกำลังอยู่ในภาวะไม่มั่นคง เนื่องจากสังคมมหาเอเชียบูรพา ในฐานะที่ผู้นิพนธ์เป็นผู้สนใจสภากาแฟณ์บ้านเมือง และเข้าใจตนเองว่าอยู่ในกลุ่มก้าวหน้ามาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ประกอบด้วยค่านิยมหล่ายอย่างในวรรณกรรมเปลี่ยนแปลงไปตามระบบการปกครอง ผู้อ่านจึงคาดว่า สามกรุงจะต้องมีความใหม่อีก ไม่ใช่แค่การเปลี่ยนแปลงภายนอก แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงภายใน แม้เนื้อเรื่องจะรวมเหตุการณ์ตั้งแต่ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงปี ๒๔๘๗ บทความนิยมวัฒนธรรมที่สำคัญประسึญจะวิเคราะห์สามกรุง เพื่อทราบความคิดหลักเสียก่อน แล้วจึงพิจารณาบัญหาต่าง ๆ ทั้งด้านเนื้อหาและศิลปะการเสนอเรื่อง ซึ่งสัมพันธ์กับความคิดหลัก เพื่อเป็นแนวทางตัดสินคุณ

ค่าของสามกรุงในฐานะวรรณกรรม

น.ม.ส. กล่าวไว้ในภาคผนวกตอนเนื้อเรื่องว่า
เนื้อเรื่องที่นำมาแต่งสามกรุงนั้นยังคงคุณภาพพงศาวดาร แต่
มีแทรกในนั้นแทรกนี้ เพื่อโอกาสที่จะแต่งให้วิถีการออกใบ
ให้มีรูปแบบอย่าง”^๑ ข้อความอธิบายการมีเรื่องแทรก
ในทั้งสามภาคนั้น เพียงแต่ให้วิถีกำหนดปริมาณของ
เรื่องแทรกโดยเป็นอัตราส่วนกับเนื้อความตามประวัติ
ศาสตร์ คือถ้ามีเนื้อความมากในภาคใด ก็มีเรื่องแทรก
น้อย ทั้งนี้ได้เป็นการแสดงว่าผู้คนพนมวัดดุประสงค์
อย่างไร เพียงแต่บอกลักษณะของเนื้อเรื่องในสามกรุง
เท่านั้น ในคำอธิบายสำหรับภาคที่สามมีข้อความตอน
ท้ายว่า “แต่เมื่อบาบตั้งประดับประดาบ้างตามลักษณะการ
แต่งหนังสือชนิดนี้” (หน้า ๓๓) จึงมาถึงบัญชาว่า
หนังสือชนิดนี้คือชนิดใด ผู้เขียนไม่สนใจที่จะจัดสาม
กรุงตามประเกทรูปแบบของวรรณกรรม เช่น เป็น
ลิลิตหรือคำหลง อีกทั้งมีความเห็นว่า การจำกัด
วรรณกรรมให้อยู่ในรูปแบบที่มามาแต่เดิมนั้น นอกจาก

๑ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, พระราชวรวงศ์เชื้อ. สามกรุง กิจปา
บรรณาการ, กรุงเทพฯ พ.ศ. ๒๕๑๒ หน้า ๓๓ บทคัด
จากสามกรุงในบทความนี้ มาจากฉบับนั้นทั้งหมด

เป็นเรื่องพันสมัยแล้ว ยังก็คุ้นพัฒนาการทางรูปแบบ
ของวรรณกรรมอีกด้วย การที่จะลงความเห็นว่า สาม
กรุงเป็นหนังสือชนิดใดจึงจะกระทำโดยพิจารณาความ
คิดหลัก (theme) และเนื้อเรื่อง (plot) ประกอบกัน

ในภาคผนวก หัวข้อ “ตะเลขพ่าย” ผู้นิพนธ์ได้
กล่าวถึงเนื้อเรื่องซึ่งสมเด็จกรมพระปรมานุชิตชิโนรส
ทรงเลือกมาประพันธ์ว่า เป็นตอนหมายที่สุดในพงศा
วุฒิ ลิลิตของพระองค์ท่านจึงໄพเราะพร้อมด้วยรส
ทุกอย่าง (หน้า ๓๑๓) การกล่าวถึงตะเลขพ่ายโดยไม่มี
ความเกี่ยวข้องกับสามกรุง เพราะเนื้อเรื่องห่างสมัยกัน
มากนัก แสดงว่า น.ม.ส. อาจคิดนิพนธ์วรรณกรรม
ชั้นเอกที่เทียบกับตะเลขพ่ายได้ แต่โดยที่ยอมรับว่า
พงศาวดารตอนอื่นไม่อาจแต่งให้เท่าเทียมได้ จึงต้อง^๔
เปลี่ยนวิธีจากการเลือกเหตุการณ์ที่เกิดที่สุดชั้นเดียวมา
เป็นร่องรอยของเหตุการณ์ที่มีความเด่นเป็นรอง สังคม
ยุทธหัตถี อาศัยความไฟศาลของเนื้อเรื่องเป็นโอกาส
ให้แสดงรสวรรณกรรมได้หลายรส นอกจากนี้ ใน
สามกรุงมีข้อความหลายตอนที่แสดงว่า ผู้นิพนธ์กระ
หนังสือความเด่นและอิทธิพลทางโวหารของตะเลขพ่าย

ชั่งครอบงำกวีรุ่นหลัง รวมทั้ง น.ม.ส. เอง เช่น
ผู้ย้ายจอมพลสยามนิกร ยินช่วยทูลมาเยือน
(หน้า ๑๙๒) และ

เกลือกหัวพม่ามากวน ยวนประยุทธ์อาเปรี้ยบ
(หน้า ๑๖๕) เปรี้ยบเทียบกับ

ควรยาตรพลไปเยือน เดือนประยุทธ์อาเปรี้ยบ
(ตะลงพ่าย)

นอกจากนี้ บทของ “ศรีสมน” ใน สามกรุง เห็น
ได้ชัดว่า มีแนวคิดที่ได้มาจากตะลงพ่าย (ดูอธิบาย
หน้า ๓๔๕) จึงสรุปได้ว่า น.ม.ส. นิพนธ์สามกรุง
เพื่อประชันตะลงพ่ายในวงกว้าง โดยแสดงวีกรรม
กษัตริย์หลายพระองค์ และเสริมรัสรวรรณกรรมอีกๆ
โดยหลักการแทรกเนื้อเรื่องนอกประวัติศาสตร์ดังกล่าว
ข้างต้น นี้เป็นเหตุให้ น.ม.ส. เลือกประวัติศาสตร์ตอน
กู้อิสรภาพครั้งที่สองเป็นจุดเดิมเรื่อง วัตถุประสงค์ทั้ง
ที่เป็น น.ม.ส. ได้แสดงไว้ชัดเจนในภาคผนวก

แต่ในขณะเดียวกัน วัตถุประสงค์เฉพาะที่อาจเรียก
ได้ว่าเป็นความคิดหลักไม่ได้แสดงอย่างแจ่มแจ้ง และ
เป็นที่สงสัยว่าผู้นิพนธ์เองคงไม่ได้คิดถึงความคิดหลัก
และวางแผนทางก่อนการนิพนธ์ เพื่อให้มี

เอกสารลักษณ์ในเนื้อเรื่องและวิธีเสนอ ในหัวข้อ “ผู้”
น.ม.ส. อธิบายลักษณะทั่วไปของผู้นำว่าเป็นผู้แก้แล้ว
กล้า เป็นที่พึงยามยากเข้ม เป็นที่เชื่อถือของประชาชน
เป็นผู้บัญญารูเท่าผู้อื่น แล้วสรุปว่า

บุรุษดุจกล่าวนี้ นามนิน นาทนา

คือพระยาตากสิน สุคกล้า (หน้า ๗๑)

ใน “คำเปลเปลี่ยนแห่งความ” มีคำอธิบายว่า ผู้
นำ ตามความหมายใหม่ในยุโรป คือความสามารถ มี
อำนาจเสิทธิ์ขาด ไม่ใช่อำนาจตรง ๆ เช่น กษัตริย์
โบราณ แต่ใช้วิธีข่มขู่บังคับสภาให้ทำทุกอย่าง แล้ว
อาจแพ่ออำนาจซึ่งชาติอื่นด้วยอาวุธ หรือการล่อหลวง
แต่ผู้นำเช่นพระเจ้าตากสินไม่ใช่ผู้นำเช่นนั้น

“ท่านเองไม่โกร ไม่กล่าวโน้มปด ไม่ปล่อยให้พวก
พ้องของท่านกอบการทุจริต ไม่ตั้งวงไฟบูลย์ หรือยอม
ให้ใครคงโดยอาศัยอำนาจของท่าน เป็นผู้นำคนละชนิด
กับที่เกิดขึ้นในโลกก่อนและระหว่างสองครามโลกครั้งที่ ๒”

(หน้า ๓๖๗)

เมื่อผู้นำลักษณ์เช่นในเนื้อเรื่องและภาคผนวก
รวมกัน ก็อาจใช้อธิบายได้เฉพาะพระเจ้ากรุงธนบุรี

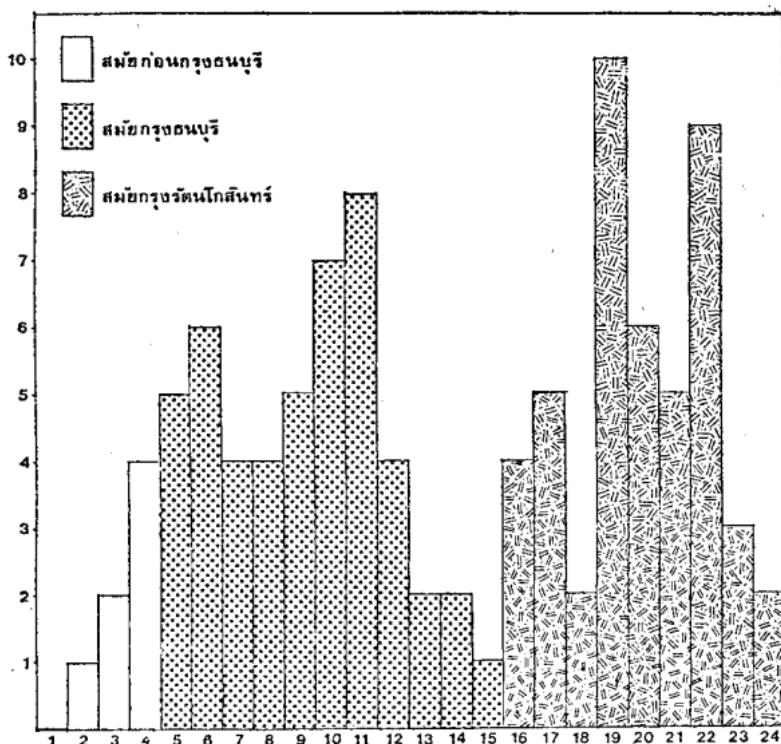
และพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า และโดยอนุโลม
ใช้ได้กับกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ซึ่งมี
ลักษณะเป็นผู้นำทางการสังคมและความเด็ดขาดเท่า
กษัตริย์ การยกย่องพระเจ้ากรุงธนบุรีให้เป็นผู้นำ
เห็นได้ชัดว่าเป็นการตอบโต้ความนิยมเรื่องผู้นำใน
สมัยสังคมโลกครั้งที่ ๒ และการที่ น.ม.ส. กล่าวถึง
หลวงพิบูลสังคมว่าเป็น “ผู้นำ” (อัญประกาศเป็น
ของ น.ม.ส.) คือผู้นำในลักษณะใหม่ กึ่งสนับสนุนความ
คิดนี้ เจตนาของ น.ม.ส. ที่เน้นคุณลักษณะของผู้นำ
สมัยก่อนอาจเป็นผลของประสบการณ์ของท่าน หลัง
จากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในประเทศไทย และ
การพิจารณาลักษณะของผู้นำในยุโรปรวมสมัย แนว
เรื่องในสามกรุงตอนเด่นที่สุดเป็นไปในแนว คือ
ภาคสอง สมัยกรุงธนบุรี และภาคสาม สมัยรัชกาล
ที่ ๑ อันเป็นตอนที่กษัตริย์ทรงคุณสมบัติของผู้นำตาม
ที่ น.ม.ส. กล่าวถึงอย่างเพียบพร้อม เมื่อเรื่องตอน
เด่นที่สุดเน้นความเป็นผู้นำของกษัตริย์ทางด้านการ
สังคม เราจึงอาจกล่าวได้ว่า นี้เป็นความคิดหลัก
ของ น.ม.ส.

บัญชาต่อไปนี้ว่า เหตุใด น.ม.ส. จึงบรรยายเหตุ

การณ์สมัยหลังด้วย ในเมื่อไม่มีผู้นำ เช่น กษัตริย์ทั้งสองพระองค์นี้ออก เพราะบ้านเมืองปราศจากศัตรูภัย นอก เรายังต้องวิเคราะห์เนื้อเรื่องของสามกรุง เพื่อแยกลักษณะเหตุการณ์ที่ร่วบรวมมาจากประวัติศาสตร์ เเล้วหาความสัมพันธ์ของเหตุการณ์เหล่านั้นกับความคิดหลัก

ภาพที่ 1

แสดงระดับสังคมและภาวะคับขัน

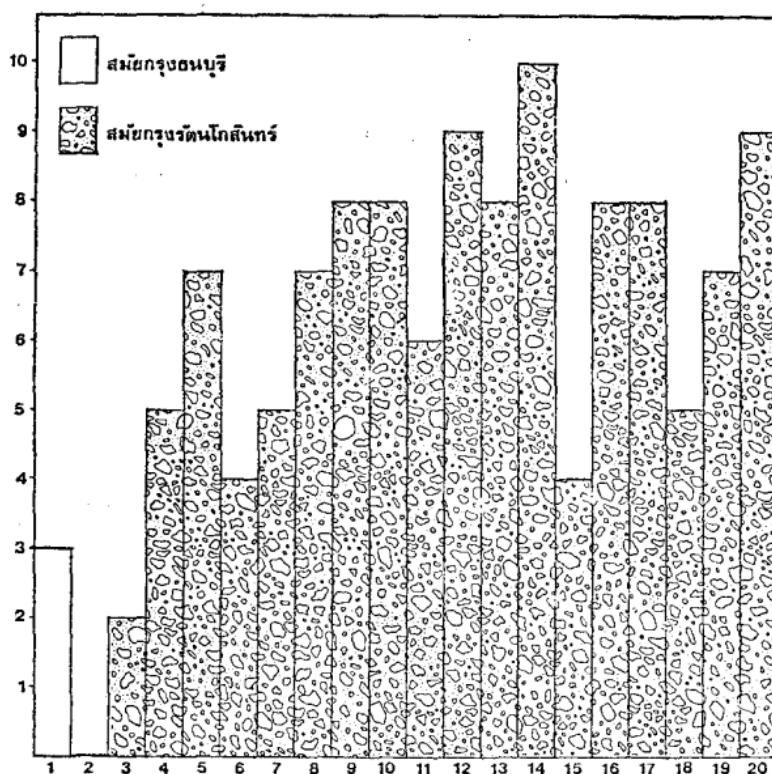
ตารางที่ ๑

ลำดับที่	สมัย	เหตุการณ์	ค่าของเหตุการณ์
๑	ก่อนกรุงศรีอยุธยา	เสียกรุงศรีอยุธยา	๐
๒		พระยาตามรวมพล	๑
๓		ที่เมืองจันทบุรี	๒
๔		ชนะเจ้าท่องอินแลงส์	๓
๕	กรุงศรีอยุธยา	สร้างกรุงศรีอยุธยา	๔
๖		รวมถึก	๕
๗		สองคราบพม่าที่บังกั่ง	๖
๘		ที่เชียงใหม่กรุงแรก	๗
๙		ที่เชียงใหม่กรุงหลัง	๘
๑๐		สองคราบพม่าที่บังแก้ว	๙
๑๑		ที่ก่อแขวงหัวนัก	๑๐
๑๒		ที่กอกมพุชา	๑๑

ลำดับที่	สมัย	เหตุการณ์	ค่าของเหตุการณ์
๑๓		รบจ้ำปากก็ ตีเวียงจันทน์	๒
๑๔		การล่าสัตว์ในกรุงธนบุรี	๒
๑๕			๑
๑๖	กรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑	สมเด็จเจ้าพระยาปราบชาติ สร้างกรงรักนกโภสินทร์ สองครามเวียงจันทน์คงหลัง ศึกพม่าเก้าทัพ	๕
๑๗		สองครามทางเรือ	๕
๑๘		รวมแคว้นมลาย	๒
๑๙		รบพม่าท่าคินແคง	๑๐
๒๐		เวียงจันทน์กบด	๖
๒๑		รบญวน	๕
๒๒	รัชกาลที่ ๒		๙
๒๓	รัชกาลที่ ๓		๓
๒๔			๒

ภาพที่ 2

แสดงงบระดับนโยบายและวัฒนกรรม

ตารางที่ ๒

ลำดับที่	สมัย	เหตุการณ์	ค่าของเหตุการณ์
๑	กรุงศรีนบุรี	นำรังศานา ความวิบัติในหมู่สงฆ์	๓
๒	กรุงรัตนโกสินทร์	สถาปนาราชวงศ์	๐
๓	รัชกาลที่ ๑	สังคายนาพระไตรนิ姑ก	๒
๔		ชั่วระกาญจน์หมาย	๕
๕		ส่งเสริมวรรณคดี	๗
๖	รัชกาลที่ ๒	ส่งเสริมวรรณคดี	๙
๗	รัชกาลที่ ๓	สร้างวัดพระเชตพน	๕
๘		ความรุ่งเรืองทางวรรณคดี	๗
๙	รัชกาลที่ ๔	สร้างกองทัพเรือสมัยใหม่	๘
๑๐		สนธิสัญญาทางพาณิชย์	๘
๑๑	รัชกาลที่ ๕	จัดระบบการคลัง	๖
๑๒			๙

ลำดับที่	สมัย	เหตุการณ์	ค่าของเหตุการณ์
๑๓			๙
๑๔			๑๐
๑๕			๙
๑๖	รัชกาลที่ ๖	เริ่มการศึกษาแบบยโรป สมัพันธไม่ครีต่างประเทศ เริ่มนิauประชาธิบัติไทย การศึกษาภาคบังคับ	๙
๑๗		การสหกรณ์	๘
๑๘		เข้าสังคมร้ายยโรป	๘
๑๙	รัชกาลที่ ๗	กองคงคณตรี	๕
๒๐		วิเคราะห์รัฐธรรมนูญแบบต่างๆ	๕

การวิเคราะห์เนื้อเรื่อง*

ในรูปที่ ๑ จะเห็นว่า เนื้อเรื่องตามประวัติศาสตร์ ในสามกรุง เริ่มตั้งแต่ปลายรัชกาลพระเจ้าเอกทศ ซึ่งเป็นตอนต้นที่สุดในการสังหาร จนกระทั่ง ต้องเสียกรุงศรีอยุธยา เป็นตอนที่กษัตริย์ไม่มีลักษณะ เป็นผู้นำ ในสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีและรัชกาลที่ ๑ ลักษณะผู้นำในสานัมรับและภาวะคับขันเกินมาก หลังจากนั้นไม่มีลักษณะเช่นนี้ในกษัตริย์องค์ใดอีก ทั้งนี้ แสดงว่าความคิดหลักเรื่องผู้นำชั้นนี้ น.ม.ส. เสนอในตอน พระยาตากสิน ไม่สามารถใช้กับเนื้อเรื่องอีก ๒๖ หน้า คือประมาณ ๑/๖ ของทั้งเรื่อง แต่รวมเหตุการณ์ไว้ ถึง ๗ รัชกาล ถ้ายกเรื่องแทรกที่ไม่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ก่อนสมัยรัชกาลที่ ๒ ออกเสีย แห่งนี้ เนื้อเรื่อง ๒๖ หน้าหลังนี้จะมีค่าถึง ๑/๕ ของเนื้อเรื่องประวัติศาสตร์ ทั้งหมด เนื้อเรื่องส่วนนมลักษณะร่วมกับสมัยวิรภรรມ คือ ด้านนโยบายและวัฒนธรรม ในรูปที่ ๒ เห็นได้

- ก้าวของเหตุการณ์ที่กำหนดให้ในรูปที่ ๑ และ ๒ เป็นไปตาม ความสำคัญที่ น.ม.ส. ให้แก่เหตุการณ์นั้นๆ โดยคุณภาพดับ ของการยกย่องและปริมาณของรายละเอียด เกี่ยวกับพระ ราชการ ไม่ใช่ค่าตามความเป็นจริงในประวัติศาสตร์

ชัดว่าด้านนวัฒนธรรมขึ้นถึงระดับสูงในสมัยหลังรัชกาล
ที่ ๑ และสมัยหลังนี้เห็นที่จะมีการส่งความเป็นจุดเด่น
ให้มีลักษณะใหม่เกิดขึ้น คือ การตัดสินพระทัยของ
กษัตริย์ในการวางแผนนโยบายเป็นจุดเด่น ซึ่งขึ้นถึงระดับ
สูงสุดในรัชกาลที่ ๗ ทางด้านประชาธิปไตย

ผลของการวิเคราะห์เนียเรื่องในชั้นแรกนี้แสดงว่า
เราอาจขยายความคิดหลักของ น.ม.ส. เรื่องกษัตริย์ใน
ฐานะผู้นำ ให้หมายถึงกษัตริย์ที่มีลักษณะเด่นในด้าน^๒
ส่งความหรือนโยบายด้านใดด้านหนึ่งก็ได้ กล่าวคือ^๓
ด้านบัญญา ซึ่ง น.ม.ส. หมายความเพียงความรู้เท่าทัน
ผู้อื่นในวงแคบ อาจขยายให้เป็นบัญญาที่กว้างขวาง
ลักษณะ สามารถกำหนดนโยบายเพื่อความอยู่รอดและ
ความก้าวหน้าของประเทศ

แม้เมื่อเราขยายความคิดหลักให้เลือกได้สองทาง^๔
แล้ว ก็ยังมีบัญชาต่อไปอีก เพราะเป็นที่สังเกตว่า
มีสาเหตุบางประการที่ทำให้ความคิดหลักทั้งสองทางไม่
มั่นคง เนื่องจาก น.ม.ส. มองข้ามเหตุการณ์บางอย่าง
ส่วนบางอย่างกลับให้ความสนใจเป็นพิเศษ โดยผู้อ่าน^๕
ไม่อาจเข้าใจได้ ถ้าไม่ศึกษาสามกรุํในอีกแห่งหนึ่ง คือ

ความในใจของผู้นิพนธ์ การวิเคราะห์เนื้อเรื่องทำให้เป็นที่ประจักษ์ชัดแล้วว่า น.ม.ส. ไม่ได้ตั้งความคิดหลักที่กว้างพอและเจ้มแจ้ง เพียงแต่เริ่มไว้แล้วปล่อยให้เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์สานต่อไปเอง ฉะนั้นความรู้สึกส่วนตัวจึงอาจเบี่ยงเบนความคิดหลักซึ่งเป็นวัตถุประสงค์เฉพาะในการแต่งเรื่องได้โดยง่าย

ประการแรก น.ม.ส. เริ่มเรื่องด้วยการยกย่องพระเจ้ากรุงธนบุรีอย่างสูง แต่ผู้อ่านรู้สึกว่า ผู้นิพนธ์ไม่ยอมให้ตนมุ่งความสนใจเฉพาะพระเจ้ากรุงธนบุรี โดยน้ำเรื่องเจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรศิริ เข้ามายืนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการบรรยายเหตุการณ์สมัยนี้โดยแยกให้เห็นความสำคัญเฉพาะตัวของสองเจ้าพระยา เช่น โดยการยกหัวข้อ “สองพระพากษา” ซึ่งเยิ่งความสำคัญจากผู้นำไม่มาก

กองทัพขับขันชา ศึกเสียง

ใช้แต่เพียงพลแฝด	เกี้ยวสู
ใช้จอม军營	ฤทธิ์เท่า นั้นเลย
จำกัด้องมีผู้	ช่วยผันน้ำพล (หน้า ๑๐๒)

เมื่อขึ้นภาคสามในบทสุดที่ น.ม.ส. บรรจงแต่งย่อ
พระเกียรติรัชกาลที่ ๑ เป็นพิเศษ

รายงานสรุป ๙ ๘ ๗ ๖ ๕ ๔ ๓ ๒ ๑
ถวายพระพุทธยอดพิธาน
ส่วนในการสุดที่พระเจ้ากรุงธนบุรีฯ น.ม.ส.
เพียงแต่บรรยายความจริงในประวัติศาสตร์

รณรงค์ทรงปราบจลาจล จังสยามมณฑล
ประสบชัยสามัคคี
ไม่ได้เกิดทุนดังกระทำต่อรัชกาลที่ ๑

ในการบรรยายกองทัพไทย จุดเด่นที่สุดอยู่ที่ทรง
ทัพของรัชกาลที่ ๑ ซึ่งมิได้มีการต่อสู้กับข้าศึกเลย
ครั้งเดียว ครามพม่าที่บางแก้ว ส่วนเรื่องความชื้นชื้นใน
บุญญาภินิหารของรัชกาลที่ ๑ มีแทรกอยู่ตลอดงานสัน
รัชกาล การได้มีเมืองขึ้นมากมีอาณาเขตกว้างขวางตลอด
จนการสืบกษัตริย์ในระบบสมบูรณานาญากิธิราชย์
มาร่วม ๗ พระองค์ ก็ถือเป็นเครื่องแสดงพระบารมี
ทั้งหมดนี้แสดงว่า เมื่อ น.ม.ส. จะยกย่องพระเจ้า
กรุงธนบุรีว่าเป็นผู้นำ แต่ก็ในฐานะที่เป็นผู้นำคน
แรกที่กล้าวถึงในสามกรุง น.ม.ส. ชื่นชมรัชกาลที่ ๑ มาก

กว่าในฐานะเป็น “แมนออฟ เดสทิ๊น” (หน้า ๒๓๕) มีบารมีเกือบหนึ่งให้สูงกว่าบุคคลธรรมดานา การกอบกู้ อิสรภาพซึ่งพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ทรงกระทำมาอย่าง ยากเย็น เริ่มตั้งแต่เมืองห้าร ๕๐๐ คน มีศึกษาระบอก เดียว จนสามารถสร้างกรุงธนบุรีและต่อสู้พ่ายแพ้ท่อไป อีก เป็นที่ภาคภูมิใจของ น.ม.ส. น้อยกว่าการเสริม กำลังแก่ฐานทัมเมืองแล้ว และรับพม่าเข้าครองในสมัย รัชกาลที่ ๑ น.ม.ส. ขอบทำสติตที่ไม่มีประโยชน์ เช่น

เก้าบีเอกทัคได ครองดิน (หน้า ๔๓)
เก้าบี “ดีหนึ่ง” ได ครองดิน (หน้า ๒๘๐)

แต่ไม่เคยกล่าวเลยว่า พระเจ้ากรุงธนบุรีทรงใช้ เวลาเท่าไรกว่าจะรวมไทยให้เป็นมันเป็นเมืองอีกรัง หนึ่ง และท้องรบทั้งไทยทั้งพม่า ก็ครองจนตลอดรัชกาล ความพยายามของพระเจ้ากรุงธนบุรีน่าจะได้รับการยก ย่องมากกว่าความสามารถของสมเด็จเจ้าพระยาใน กาลครึ่งศตวรรษ ซึ่งปราบจลาจลในกรุงธนบุรี รับคำใน ระยะเวลาอันสั้น ซึ่งก็เป็นเรื่องเล็กน้อยสำหรับกำลัง ทหารของสมเด็จเจ้าพระยาในขณะนั้น

เตือนเตี่ยวพระเจ้าจักรี เกรื่องกล้าบารมี
ประสิทธิสันต์บันดาล (หน้า ๑๘๓)

ทั้งนี้ ผู้อ่านย่อมต้องเข้าใจว่า เป็นเรื่องธรรมชาติเชื้อสายรัชกาลที่ ๑ จะต้องยกย่องท่านผู้เป็นบุพการีซึ่งถือว่าเป็นปู่ชนนีบุคคล (หน้า ๑๒๑) เป็นสิ่งที่ไม่มีใครอยากจะติเตียน แต่ถ้าพิจารณาในแง่การประพันธ์ จะเห็นว่าเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดภัยภะเสแห่งความบันดาลใจที่จะบรรจงร้อยกรองสามกรง ภาคสอง คือ สมัยกรุงธนบุรี ให้เป็นจุดสูงสุดตามที่เหมาะสมกับความคิดหลักและสามัญสำนึก ซึ่งควรต้องให้ความสำคัญแก่การกู้อิสรภาพมากกว่าการประคับประคองอิสรภาพให้ดำเนินสืบมา

เรื่องใหญ่ประการที่สองที่เกี่ยวกับความในใจของผู้นับพันธ์ คือเรื่องประชาธิปไตย เพราะผู้นับพันธ์ประโcom ไว้มาก แต่ไม่ได้ให้ความสนใจจริงจัง เช่น ที่ทำให้ผู้อ่านคาดหวัง น.ม.ส. เริ่มเรียกความสนใจด้วยการยกย่องรัชกาลที่ ๕ ซึ่งทรงมีพระราชดำริจะให้ประชาชนได้ฟ้าหัดเป็นประชาธิปไตย โดยจะเริ่มให้การศึกษา ก่อน แล้วอีก ๓๐ ปี อาจมีสภาน มีรัฐ

ธรรมนูญ (หน้า ๒๖๕) ต่อมารัชกาลที่ ๖ ทรง พัฒนาพันธุ์ฐานประชาธิปไตย โดยให้มีการศึกษาภาค บังคับ และขยายการศึกษาจนถึงขั้นปริญญา ทั้งทรง จัดตั้งสหกรณ์เพื่อหัดวิธีการของสภาก ครรัณสมัย รัชกาลที่ ๗ อันเป็นขั้นเตรียมการซึ่งเข้าใกล้การเป็น ประชาธิปไตยมากที่สุด น.ม.ส. กลับกล่าวถึงอย่างรุบ รัดเพียง ๑๔ วรรคร้าย เมื่อเปรียบเทียบกับเรื่องที่ ไม่เกี่ยวข้องไม่สำคัญ หรือแม้แต่ทະถายความประทับใจเรื่องผู้นำให้จีดจางลงไปแล้ว จะเห็นว่าการ ชงักในการบรรยายนโยบายประชาธิปไตยเป็นเรื่อง ประหลาดมากอยู่ ยกตัวอย่างเพียงแต่เรื่องการเมือง ยุโรปตั้งแต่ ๒,๐๐๐ ปีที่แล้วมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ เรื่องเดียว น.ม.ส. ยังแบ่งโคลงให้ถึง ๒๐ โคลง

เราได้ฯ เคราะห์เนื่องเรื่องและพบว่า ถ้า น.ม.ส. ขยายลักษณะผู้นำให้รวมกษัตริย์ที่ยังในด้านนโยบาย เนื้อเรื่องในสมัยรัชกาลที่ ๕ ถึงที่ ๗ ก็จะมีเหตุผล พอที่จะรวมอยู่ในสามกรุํ ในรูปที่ ๒ เรา ก็เห็นว่า นโยบาย มีทั้งด้านการต่างประเทศและการปักครอง และ สมัยรัชกาลที่ ๕ ถึงที่ ๗ เด่นทางด้านนโยบายในประ

ເທິດ ໂດຍແນພາເວັ້ງປະชาຕີປ່າໄຍ ທີ່ຈຳກັດກຳລັດທີ່ ๗
ທຽບພື້ນາໄປໄກລທີ່ສຸດ ເມື່ອເວັ້ງປະชาຕີປ່າໄຍໄດ້ຮັບ^{ຫຼັງ}
ກາຣເສນອເພີ່ງເປັນປະວັດສັງເຊີບ ກົ່ນ່າຈະມີເຫດຜລວ່າ
ທໍາມໄນ ນ.ມ.ສ. ຈຶ່ງ “ກາມໃຈຕະເອງ” ໂດຍກລ່າວໄວ້ໃນ^{ຫຼັງ}
ລັກຊະນະທີ່ໄມ່ຈະໃຈເຊັ່ນ ມີຂໍ້ສັງເກດທີ່ສຳຄັນໃນສາມກຽງ^{ຫຼັງ}
ນາງປະກາຣທີ່ອາຈາຄລົກລາຍບໍ່ຢູ່ທີ່ໄດ້

ໃນສຸດທີ່ຈຳກັດກຳລັດທີ່ ๑ ລັດງຈາກທີ່ ນ.ມ.ສ. ໄດ້
ບຣຣຍາຄົງເວັ້ງຮາຊວງຕ່ອນສືບມານານແລ້ວໄດ້ເສີມວ່າ

ຈຶ່ງເກີດກາຣແກຣກຊັ້ນ	ສໍາກັບ
ດໍາຮັງຮ້ອຍບຶກັນ	ກົງຮ້ອຍ
ເວັ້ງຮາວກລ່າວລຳດັບ	ດັ່ງຕ່ອ ໄປເອຍ
ຍັງມີຄວາມດ່ວນດັ່ງ	ດ່ວນໄວ້ໃນຂະນະ ນີ້ເກອບ (ໜ້າ ໢ໆ)

ກາຣເກົ່ານາແຕ່ໄກລກອນກາຣແກຣກຊັ້ນ ແມ່ນ
ກັບຈະແສດງວ່າ ໃນຂະນະທີ່ນີ້ພົນຮົງຕອນຈຳບັນດາລັດທີ່ ๑
ມີຄວາມຕັ້ງໃຈຈະຍົກເວັ້ງກາຣເປີ່ຍນແປ່ງກາຣປົກກອງ
ເປັນປະເຕັນໃຫຍ່ ແລະເມື່ອບຣຣຍາສມັບຮັບກຳລັດທີ່ ๕
ກີ່ຢັ້ງເພີ້ນບຣຣຍາແກຣກເວັ້ງເສີມກາພອຍ່ ເພຣະເປັນທາງ

ที่จะแสดงความรู้ เมื่อเริ่มบรรยายสมัยรัชกาลที่ ๗
น.ม.ส. ยังได้ยกย่องพระองค์ในฐานะพิเศษ

สันรัชกาลที่หก พระปักเกล้าครองกรุง
ผดุงอาณาประชาชน พระมณฑลน้อมนำ ไปในการ
ประชาธิบดี แบบกษัตริย์รัฐธรรมนูญ

เหตุหลังจากที่บรรยายว่า “ได้ทรงให้เปรียบเทียบ
แบบรัฐธรรมนูญของประเทศต่าง ๆ แล้ว น.ม.ส.
กล่าวว่า

...ที่ปรึกษาหาราษฎร์ ต่างถวายความเห็นต่างกัน
ปรึกษาอันยกย้อน พอก็การแทรกซ้อน
เมื่อร้อยห้าสิบบีโอย

สมเด็จพระปักเกล้า ทรงสละคำแห่งเจ้า
ภาพพนไทยรา (หน้า ๒๗๗-๒๗๘)

การที่ น.ม.ส. เลือกที่จะล้มความตั้งใจเดิมแทนที่
จะบรรยายต่อไป อาจแสดงว่า เหตุการณ์เมื่อสมัย
พ.ศ. ๒๔๗๕ สร้างความขึ้นให้แก่ท่านมาก จนไม่
อาจคิดย้อนไปถึงได้ เราจะต้องยอมรับว่าในฐานะเป็น
เจ้า น.ม.ส. อาจได้รับความกระทบกระเทือนมากทั้ง

ในด้านฐานภาพและขวัญ ความทุกข์ของผู้ที่ต้องเผชิญ
ความเปลี่ยนแปลงโดยกระทันหันในสมัยนั้น อาจเกิน
กว่าประสบการณ์และจินตนาการของคนรุ่นหลังที่จะ
เข้าใจและเห็นใจ อย่างไรก็ตาม เมื่อ น.ม.ส. ตัดสิน
ใจในวาระสุดท้ายที่จะไม่บรรยายเหตุการณ์ตอนเปลี่ยน
แปลงการปกครองแล้ว ก็มิได้กลับไปเปลี่ยนแปลงข้อ
ความทันทีพนธ์ไว้แต่เดิม ทำให้ประชาชนปีไทยกลายเป็น
เรื่องค้างอยู่เพียงนั้น อีกประการหนึ่ง น.ม.ส. ดูจะมี
ลักษณะเป็นผู้โน้มน้าวใจจากเสียงสลดและสร้างอุตุน
คติไว้สูงส่ง แต่ตนเองจะต้องเป็นผู้นำและเป็นผู้ให้
ซึ่งได้รับความกตัญญูเป็นเครื่องตอบแทน อาจเป็น
เพราะเหตุนี้ น.ม.ส. จึงสามารถชี้ชั้นชั้นประชานิปปีไทย
ทราบได้ทั่วประเทศหากษัตริย์จะทรงเป็นผู้พระราชทานแก่
ประชาชน นอกจากความไม่พร้อมของกลุ่มนั้นที่
เรียกร้องประชานิปปีไทยเริ่มแสดงให้เห็นชัดเจ้งในสมัย
สองครามโลกครั้งที่ ๒ ทำให้ผู้ซึ่งเคยมีส่วนในการเตรียม
ประชานิปปีไทย เช่น น.ม.ส. โดยงานสหกรณ์ อาจารย์สัก
ว่างานของกษัตริย์ถึงสามพระองค์ซึ่งได้ทรงเตรียมไว้
อย่างระมัดระวังด้วยพระเมตตาแก่ประชาชนกลับมาถูก

ประชาชนเองทำลายเสียด้วยความรับที่จะก้าวหน้า

อย่างไรก็ตาม มีข้อบกพร่องในการประพันธ์
อยู่อย่างหนึ่ง ซึ่งไม่เข้ากับข้อเสนอข้างบนนี้ กล่าวคือ^๕
น.ม.ส. มิได้กล่าวถึงการเลิกทางเดย ทั้งที่บรรยาย
ความดีของรัชกาลที่ ๕ ว่า

ชานพระนามฉายา พระบรมยิ่งหาราชเจ้า
พระราชนมเกล้า ท่านแม้นพ่อแม่渥育
(หน้า ๒๖๖)

การเลิกทางเป็นพื้นฐานของราชบุปผา เป็น^๖
พื้นฐานเบองตนยิ่งกว่าการศึกษา เป็นเหตุการณ์ที่ทุก
คนควรจะลึกซึ้งคู่กับพระนามรัชกาลที่ ๕ ถ้า น.ม.ส.
ตั้งพระราชกรณียกิจชันสูหัส ชันของรัชกาลที่ ๕ กัน่า
จะเป็นพระ น.ม.ส. คงจะไม่เคยวิเคราะห์ประชาชน
บุปผาอย่างลึกซึ้งที่สนใจความคิดนักคงเป็นตามสมัย
นิยมในหมู่ผู้ที่ได้รับการศึกษาจากยุโรปเป็นรุ่น
แรกๆ ความสนใจประชาชนบุปผาอาจเป็นส่วนหนึ่งของ
จินตภาพ (image) ของผู้มีการศึกษาแผนใหม่ในสมัย
นั้นก็เป็นได้

ส่วนเรื่องวัฒนธรรมนั้น เป็นแนวคิดที่อ่อนที่สุด
ในจำนวนสามประการที่ น.ม.ส. เสนอเพราะกษัตริย์
ที่เด่นที่สุดทางด้านวัฒนธรรม คือรัชกาลที่ ๓ เพราะ
การสร้างวัดพระเชตุพนและการนิพนธ์ตะลงพ่าย แต่
วรรณคดีชนก็ไม่ใช่พระหัตถ์ของพระองค์ ส่วน
ในรัชกาลอื่นด้านวัฒนธรรมเท่าที่ปรากฏในสามกรุ
ไม่เด่นพอจะยกษัตริย์ให้เป็นผู้นำพระเหตุได้ ยิ่ง
กว่านั้น รัชกาลที่ ๒ และ ที่ ๓ ไม่ปรากฏว่า เด่น
ในทางด้านวีรกรรมหรืออนโยบาย ส่วนในรัชกาลอื่นที่
วีรกรรมหรืออนโยบายเป็นจุดเด่น น.ม.ส. ก็ไม่ได้สนใจ
กล่าวถึงด้านวัฒนธรรมมากนัก

ฉะนั้น เมื่อวิเคราะห์แล้ว เห็นได้ว่า วัฒนธรรม
อาจเป็นลักษณะประกอบในการวัดความเป็นผู้นำ แต่
ไม่อาจใช้เป็นเกณฑ์โดยลำพังได้ การที่ น.ม.ส. รวม
รัชกาลที่ ๒ และที่ ๓ ไว้ในสามกรุ จึงเป็นเพียงผล
ของการไม่มีความคิดหลักที่เจ้มแจ้ง ทำให้เกิดความ
สับสนระหว่างผลงานที่เกิดจากความสามารถส่วนพระ
องค์ของกษัตริย์ และผลงานที่ผู้อื่นสร้างขึ้น ใน
รัชสมัยของกษัตริย์องค์ใดองค์หนึ่ง

การวิเคราะห์เนื้อเรื่องขั้นต่อไป จะแสดงว่าแกนเรื่อง (plot) ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอันดับแรกในโครงสร้างของวรรณกรรมแบบอัตถสาร (original) มีอยู่ในความคิดของผู้นิพนธ์หรือไม่ น.ม.ส. กสิลาไว้ว่า “ต้องการจะแต่งโคลง ไม่ใช่เรียบเรียงเรื่องพงศาวดาร หากอาศัยพงศาวดารเป็นเนื้อเรื่องอันชวนให้เพลินแต่งและเพลินอ่านด้วย” (หน้า ๒๘๓)

ข้อความนี้แสดงว่า ผู้นิพนธ์คิดว่าได้สร้างงานใหม่ที่ไม่จำเป็นต้องเหมือนประวัติศาสตร์ทั้งหมด ถ้า เช่นนั้นก็จะมีความจำเป็นต้องมีแกนเรื่องเพื่อจัดลำดับ และประเด็นของเหตุการณ์ อย่างไรก็ตาม ผู้อ่านกลับรู้สึกว่า สามกรุงเป็นพงศาวดารซึ่งแต่งเป็นคำประพันธ์ ทั้งน้ำใจเป็นพระสามกรุงขาดแกนเรื่อง ซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอนความจำเป็นในการเสนอเนื้อเรื่องก็ได้

ประการแรกที่ทำให้สามกรุงเป็นพงศาวดารคำประพันธ์ คือการแบ่งเนื้อเรื่องออกเป็นภาคเป็นตอน ตามสมัยในประวัติศาสตร์ และแบ่งเป็นหัวข้อย่อย เช่น ปีจุลศักราช พ.ศ. ๒๗๐๗ ค่ายบางระจัน แม่น้ำมูลเรืองแทรก จะเป็นข้อสังเกตหรือเหตุการณ์ก็ตาม จะให้

ตัวขอเรื่องเช่นเดียวกัน เช่น พ่ายตะลง ศรีสัม พันธ์
เมื่อมหัวข้อแล้ว ผู้นิพนธ์อาจไม่รู้สึกว่าเนื้อเรื่องยังจำ
เป็นต้องมีความต่อเนื่องในตัวเองอยู่ และมีลำดับซึ่ง
เหมาะสมสำหรับตัดประกอบกัน ลำดับข้อความในเรื่อง
นั้น ส่วนใหญ่เป็นไปตามกฎของการสืบเนื่องทางเวลา
อย่างเดียว ผู้อ่านจึงเกิดความรู้สึกว่า วิธีเสนอเรื่อง
ช้ำชากันน่าเบื่อ และไม่มีคลิป ส่วนตอนที่กลับลำดับ
บ้างนั้น เป็นเพราะผู้นิพนธ์หลงลืมไปนึกได้เมื่อไรก็
เติมไว้เมื่อนั้น เช่น คำทำนายของหมอดูจีนสมัยพระ
เจ้าบรมโกษฐ และเกร็ดเรื่องประวัติเจ้าพ่า

ประการที่สอง เหตุการณ์ที่บรรยายไม่ได้แสดง
วัตถุประสงค์ หรือเสริมความคิดหรืออารมณ์ได้ให้เด่น
แต่มิอยู่ เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแล้วเท่านั้น เช่นเรื่อง
บางระจัน น.ม.ส. ได้กล่าวไว้ในตอนบรรยายว่า

แต่มีชายชาวชนบท เหลือที่จะสักดิ่ง
พม่าเกะกะก้าวร้าว บังคับเอาลูกสาวไปเป็นส่วย
เข้าจังช่วยกันแก้เผ็ด เป็นเรื่องเบ็ดเตล็ดใน

พงศาวดาร

(หน้า ๓๓)

เห็นได้ชัดว่า น.ม.ส. มิได้มีจุดมุ่งหมายเฉพาะใน การเล่าเรื่องบางระจัน เซ่นเพื่อแสดงว่า เม็คนไทย จะมานะช่วยต่อสู้ต្រូងมากกว่าอย่างเข้มแข็ง ก็ต้อง เพิ่มพระกษัตริย์สมยันนี้ไม่เป็นผู้นำ วิธีเล่าของ น.ม.ส. กลับเป็นการสูญแบบงานตราอก

เช่าว่าหนอนยังกดิก กลับได้ (หน้า ๑๔)

ถ้ามีเหตุการณ์ประภูมิในเนื้อเรื่องโดยลักษณะเอก เทศเซ่นนี้ ย่อมแสดงว่า ผู้นพนรไม่ได้ตระหนักว่า เหตุการณ์ทุกอย่างในเรื่องต้องมีความสัมพันธ์กับแกน เรื่องซึ่งมีขึ้นเพื่อคุณเนื้อเรื่องให้ตรงกับความคิดหลัก การที่มีเหตุการณ์ประเกิดการรบอยู่ๆ อยู่ในเรื่อง ใน ลักษณะเล่อนดอยเซ่นนี้ ก็เพื่อเพิ่มจำนวนเหตุการณ์ ซึ่งมีน้อยในภาคใต้ภาคหนึ่ง หรือถือว่าเป็นเครื่อง ประดับที่ไม่ต้องคิดเอองเท่านั้น

ประการสุดท้าย ซึ่งแสดงว่า สามกรุงชาดแกน เรื่อง ก็คือ การไม่มีจุดบทเกิดจากลักษณะของเรื่อง เอง น.ม.ส. กล่าวว่า “สามกรุงนี้ แม้จะเรียกว่าเพียง เนื้อคพงคาวدارไปก็จริง แต่ใจความส่วนมากก็เป็นเนื้อ แท้ในพระราชพงคาวدار กล่าวสั้งเขปตั้งแต่ตอนเสีย

กรุงศรีอยุธยา เป็นลำดับมาจนสมัยบุปชุบัน ซึ่งจะมี
อนาคตต่อไปไม่มีสิ้นสุด จึงจำจะต้องซิงกลงไปเสียที่
ให้สนั่กแห่งหนึ่ง . . . เมื่อสังคมสั่นลงไปแล้ว ไคร
จะเป็นไคร และอะไรเป็นอะไร ก็ยากที่จะเดาใจซึ่งกัน
ลงเสีย” (หน้า ๒๘๓) คำกล่าวเป็นเครื่องอธิบาย
อย่างที่ว่า ทำไมสมัยรัชกาลที่ ๙ จึงปรากฏในสามกรุง
ทั้งที่ เมื่อความสัมพันธ์กับความคิดหลักเรื่อง กษัตริย์
ในฐานะผู้นำ而已 ถ้าสามกรุงมีแกนเรื่องควบคุมเนื้อ
เรื่องแล้ว สามกรุงควรจะจบพร้อมกับสมัยรัชกาลที่
๗ การที่ น.ม.ส. จบเรื่องด้วยเหตุผลดังกล่าว ยัง
แสดงว่า น.ม.ส. เข้าใจพิศว์ เนื่องเรื่องตามลำดับใน
ประวัติศาสตร์ ใช้ได้แล้วในหนังสือที่มีเนื้อหาทาง
ประวัติศาสตร์ และถ้าไม่มีจุดที่ประวัติศาสตร์ให้
ไว้ เช่น จบสมัยกรุงอะไร์สักรุ่งหนึ่งแล้ว กว่าจะมี
จบเรื่องเมื่อไรก็ได้ตามสะดวกใจ

เมื่อปราศจากแกนเรื่อง สามกรุงย่อมไม่อาจมี
หลักแกณฑ์ที่นำไปใช้ในการกำหนดสัดส่วนของเนื้อ
เรื่อง เพื่อประโยชน์ในการเสนอความคิดหลัก ส่วน
มากก็จะกำหนดด้วยตัวเหตุการณ์นั้นเอง คือแล้วแต่

จะปรากฏในประวัติศาสตร์อย่างละเอียดเพียงไร ส่วนเรื่องแทรกก็จะมีความยาวตามแต่ใจของผู้นิพนธ์ โดยอาจมีเห็นที่ว่า ถ้าเนื้อเรื่องน้อยก็จะมีเรื่องแทรกมาก ถังกล่าวแล้ว ในสมัยพระเจ้าเอกทศจิร์มีเรื่องแทรกถึง ๓๒ หน้า ซึ่งไม่นิ่งความสัมพันธ์นั้นได้ทงสันกับแกนเรื่องและความคิดหลัก ทั้งนั้นยังทำให้เสียเวลาหนัก ของเรื่องตามประวัติศาสตร์อีกด้วย ความงามรวมยอดของวรรณกรรมซึ่งส่วนหนึ่งเกิดจากสัดส่วนที่เหมาะสมกับต้องด้อยลงไป นอกจากนี้การที่ไม่ได้กำหนดสัดส่วนของเหตุการณ์ตามความสำคัญที่มีต่อความคิดหลัก ทำให้เรื่องทั้งเรื่องกล้ายเป็นโอกาสให้น.ม.ส. แสดงความสนใจหรือความประณีตทางศิลป เนพาะเหตุการณ์เฉพาะตอน ซึ่งอาจจะเป็นเรื่องแทรก ก็ได้เป็นการเน้นความไม่มีสัดส่วนของเนื้อเรื่องอีกทางหนึ่ง

สาเหตุสำคัญที่ทำให้สามกรุงชาดแกนเรื่องคือ การที่ผู้นิพนธ์ไม่ได้เริ่มด้วยการจัดความคิดหลักให้เจ้มแจ้งแก่นเอง จึงมีผลให้ขาดการวิเคราะห์ระดับของเหตุการณ์ อันจะทำให้ละเว้นการบรรยายเหตุการณ์

บางสมัยซึ่งผู้นิพนธ์ของกมฯได้เห็นว่าสำคัญ เช่นใน
สมัยรัชกาลที่ ๒ และที่ ๓ ยังกว้างน้ำเมื่อกล่าวถึง
รัชสมัยใด ก็ต้องกล่าวถึงกรมพระราชวังบวรด้วย แม้
ไม่มีเรื่องพิเศษที่จะต้องบรรยายเลย เช่น ในสมัย
รัชกาลที่ ๓ รูปที่ ๒ แสดงว่ารัชกาลที่ ๒ และที่ ๓
ไม่ได้อยู่ในฐานะผู้นำ การที่รวมเหตุการณ์ในสอง
รัชกาลนี้ไว้ในสามกรุง จึงทำให้เสียทางด้านความ
คิดหลักและเกนเร่อง ในการทรงกันข้าม ถ้าผู้นิพนธ์
กล่าวข้ออ่อนหลังถึงสองรัชกาลนี้ เนื่องจากที่เป็นขณะที่
บรรยายเหตุการณ์ในสมัยรัชกาลที่ ๔ และหลังจากนั้น
ก็จะเห็นแกนความคิดเรื่องผู้นำได้เด่นชัดขึ้น ในขณะ
เดียวกันแกนเร่องก็จะเป็นรูปเป็นร่างขึ้น เพราะมี
การตัดตอนเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์ออกบ้าง

โดยการวิเคราะห์เนื้อเรื่องโดยละเอียด เห็นได้ว่า
สามกรุงขาดความคิดหลักที่คลุมทั้งเรื่อง และขาด
แกนเร่องที่จะกำหนดลักษณะการเสนอและสัดส่วนของ
เหตุการณ์ต่างๆ การดำเนินเรื่องในสามกรุงเป็นไป
ตามแต่เหตุการณ์จะพำนีไป เมื่อผลของการวิเคราะห์
เป็นเช่นนี้เราจึงกล่าวได้อย่างแน่ใจว่า สามกรุงไม่ใช่

เรื่องประเกตอัตตสาร เป็นเพียงพงศาวดารคำประพันธ์
คือสิ่งที่ น.ม.ส. ยิ่งว่า ไม่ต้องการนิพนธ์นั้นเอง

นอกจากนี้ ถ้าวิเคราะห์สามกรุงด้านเนื้อหาทาง
ความคิด ก็จะได้เหตุผลที่สนับสนุนข้อยุติข้างต้นอีก
ด้วย เพราะเรื่องนี้ขาดการนำเหตุการณ์ในประวัติ
ศาสตร์รวมวิเคราะห์เพื่อหาความหมายแล้วจึงเสนอใน
รูปใหม่ที่แสดงความหมายนั้น ทั้งนี้อาจเกิดจากการ
การพประวัติศาสตร์เกินไป หรือความไม่เข้าใจว่ากิม
หน้าที่สร้างสรรค์เป็นส่วนสำคัญ ไม่ใช่หน้าที่บันทึก
แต่อาจเป็นเพระประการหลังมากกว่าเพระในวรรณ
คดีไทยก่อนสมัย น.ม.ส. ไม่เคยมีการตีความเช่นกล่าว
นี้ น.ม.ส. ดำเนินตามแบบ tengพ่าย ซึ่งไม่มีความจำ
เป็นต้องตีความ เพราะใช้เหตุการณ์เดียวเป็นจุดเด่น
ของเรื่อง ส่วน น.ม.ส. ใช้เหตุการณ์ต่าง ๆ ถึงสาม
สมัย เนอเรื่องเองกับบันให้ต้องคิดว่าทำไม่เหตุการณ์
จึงเกิดขึ้นในลักษณะที่ปรากฏ เช่นนั้น และจะต้อง^{ที่}
เปรียบเทียบกับเหตุการอื่น ในสิ่งแวดล้อมอื่น เพื่อ^{ที่}
ให้ได้คำตอบ ผลของการไม่มองหาความหมายจาก
เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์คือ น.ม.ส. ไม่สามารถเสนอ

เหตุการณ์สมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีให้มุ่งสู่ภาพใหญ่ คือภาพของการคุนวนที่จะสร้างกำลังจากหัวร้อย คนด้วยวัตถุประสงค์เพียงอย่างเดียว คือมีกำลังพอจะ กู้อิสรภาพ เมื่อไม่มีการสังเคราะห์ทางความคิดของ กวี สมครามในสมัยนี้จึงได้รับการเสนอแยกกันใน ลักษณะสมครามย่ออย่าง ulatory ชั้น น.ม.ส. ที่ค่า ทำกว่าสมครามกับพระเจ้าปคุณในรัชกาลที่ ๑ (ดัง แสดงในรูปที่ ๑) การแสดงสมครามเพียงกำลังพล ย่อมให้นำหนักแก่สมครามครั้งที่มีกำลังพลมาก เมื่อ เทียบสมัยของพระเจ้ากรุงธนบุรี กับรัชกาลที่ ๑ โดยวิธีนี้ สมครามสมัยรัชกาลที่ ๑ จึงเด่นกว่าสมัย กรุงธนบุรี และโดยวิธีเสนอของ น.ม.ส. การกู้อิสร ภาพจึงมีนำหนักน้อยกว่าการรับชนะพม่าเก้าทัพ การ เสนอเหตุการณ์ตามลำดับ ในประวัติศาสตร์ ในฐานะ เอกเทศเช่นนี้ ทำให้ความสำคัญของเหตุการณ์ไม่เป็น ไปตามที่ควรจะเป็น

บัญหาเรื่องศิลปะ

การสร้างแกนเรื่องเบื้องตนก้าวแรกที่จะนำไปสู่การ เลือกใช้วิธีการต่าง ๆ ทางศิลปะ แต่ก่อนจะกล่าวถึง

วิธีการเหล่านั้น ผู้เขียนได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับการ
เสนอตัวละคร ซึ่งแม้จะเป็นเรื่องทางคิลปะ ก็มี
ลักษณะแตกต่างจากสิ่งอื่น น.ม.ส. ไม่ได้แสดงว่า มี
ความเข้าใจเรื่องความสำคัญของพลังผลักดัน (motive)
ของบุคคลในเรื่อง ในแท่งที่ช่วยให้บุคคลนั้นมีชีวิต
น.ม.ส. จึงมิได้ศึกษาความการแสดงออกและการกระทำ
ของแต่ละบุคคล เพียงแต่เล่าไปตามหลักฐาน การที่
มีตัวละครมาก มีพฤติกรรมเกี่ยวข้องกัน แต่ผู้อ่าน
ไม่ทราบว่าตัวละครเหล่านั้นคิดอย่างไร จึงกระทำเช่น
นั้น ทำให้ผู้อ่านไม่สามารถเข้าถึงจิตใจของตัวละคร
พอที่จะเกิดอารมณ์ และไม่อาจประเมินค่าการกระทำ
ของตัวละคร ที่ต้อง ตัวเอกเช่นพระพุทธยอดฟ้า
กรมพระราชาธิบดี ทำสิ่ง什么样 เมื่อนั่นเป็นงานประ^๔
จำ ซึ่งอาจทำได้โดยไม่ต้องมีพลังผลักดัน ไม่มีปฏิ
กิริยาเมื่อได้งานชนนี้ ใหม่ในทำนองเดียวกัน อีกชั้นหนึ่ง
ฝ่ายพม่าก็เวียนมาทำสิ่ง什么样 ไม่หยุดหย่อน เสมือน
เป็นสัญชาตญาณ ซึ่งสืบเนื่องมาในสายเลือดสักอย่าง
หนึ่งว่า จะต้องมาเหยียบย่ำเมืองไทย ทราบได้ที่
สามารถมาได้ ถ้าประวัติศาสตร์ไม่ได้แสดงเหตุผลไว้

ก็ย่อมมีหน้าที่ต้องเสนอ หรือถ้าเหตุผลในประวัติศาสตร์ไม่เป็นที่พอใจ ก็จะมีสิ่งใดๆ ที่จะเสนอแทนอย่างไร ก็ตามที่ได้ค้นหาผลลัพธ์ดังนั้น เป็นหลักที่กรรมของตัวละครเหล่านั้น บางครั้ง เมื่อเนื้อเรื่องในประวัติศาสตร์มีไม่พอ น.ม.ส. จะเป็นท้องขยายความเอง แต่เหตุที่ไม่เข้าใจวิธีสร้างพลังผลักดันของตัวละคร ก็อาจการทำไปโดยได้ผลตรงกันข้ามกับที่ควรจะเป็น คือทำให้ตัวละครมีลักษณะนิสัยผิดจากที่หมายกับเนื้อเรื่อง เช่น กรณีพระเจ้าเอกทศ น.ม.ส. สร้างตัวลุคกรนี้ให้มีความรับผิดชอบพอสมควร โดยให้มีความวิตกเรื่องการลงค่าเสื่อมตลอดเวลา แต่นางสนมพยายามเบนความสนใจ เมื่อภาพพระเจ้าเอกทศในความคิดของ น.ม.ส. มาต่อกับภาพในประวัติศาสตร์ที่กล่าวว่าทรงพิโรธที่พระยาตากสั่งให้ยิงบีน โดยไม่รายงานเข้ามาก่อนให้นานพอสมควร การกระทำกับอุปนิสัยของพระเจ้าเอกทศจึงขัดแย้งกัน ผู้อ่านควรจะ去找พระเจ้าเอกทศกลับ去找นางสนม เป็นการทำให้เกิดอารมณ์ที่ไม่เหมาะสมกับเหตุการณ์ ส่วนพระยาตากซึ่งถูกคาดโทษ ได้แสดงเหตุผล

ที่พระเจ้าออกห้ามไว้ให้ยังเป็นก่อนได้รับอนุญาตเท่าไม่
ใช่เหตุที่จะรับพึงได้ และถ้อยคำว่าแสดงอุปนิสัยของ
พระยาตากทรงข้ามกับการกระทำ

เราควรหนักอกสั่นจนช้ำญแขวน

มัวแต่แนห่วงตัวค้ายกลัวผี

(หน้า ๕๑)

การขาดความเข้าใจในการสร้างพลังผลักดันของ
ตัวละครให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ที่ปรากฏในประวัติ
ศาสตร์ ทำให้ น.ม.ส. ไม่สามารถสร้างตัวละครให้มี
ลักษณะเป็นบุคคลจริงที่มีชีวิต อารมณ์ความคิด การ
ตัดสินใจ และการกระทำที่เป็นเหตุผลซึ่งกันและกัน
ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจและเห็นใจได้ ทั้งที่
บุคคลในเรื่องก็เป็นบุคคลจริงอยู่แล้ว การสร้างเพียง
อารมณ์ความคิดและเหตุผลซึ่งกันแล้วรวมกันว่า พลัง
ผลักดัน ให้แก่ตัวละครเหล่านี้ เป็นเรื่องที่ง่ายกว่า
การสร้างตัวละครที่สมมติขึ้นเป็นอย่างมาก เพราะตัว
ละครในประวัติศาสตร์มีการตัดสินใจและการกระทำ
ที่เป็นความจริงอยู่แล้วนอกจากนี้ น.ม.ส. ยังเข้าใจผิด
ไปว่าไม่ควรมีการแต่งเติมประวัติศาสตร์ตอนที่เกี่ยวกับ
บุคคลสำคัญ ทำให้บุคคลเหล่านี้ไม่น่าสนใจมากขึ้น

น.ม.ส. กล่าวถึงตะลงพ่ายว่า เพิ่มรสนิราศโดยให้เป็นรายละเอียดในบทของพระมหาอุปราชฯ เพราะการรำพันถึงนางไม่เหมาะสมให้เป็นบทของพระนเรศวร (หน้า ๓๑๕) เมื่อ น.ม.ส. นิพนธ์บทแทรกเรื่องพระศรีสัมม ตอน พระเจ้าเอกทัศ และ ก็คงคิดว่าเพื่อ “ไม่ให้ขาดสสำคัญแห่งกวีวรรณะ” โดยไม่ได้คิดว่าในตะลงพ่าย ตัวเอกคือ พระนเรศวร ซึ่งเปรียบได้กับรัชกาลที่ ๑ ในสามกรุง เป็นตัวละครที่มีชีวิตขึ้นทันทีในตอนยุทธหัตถี เพราะนอกจากการกระทำซึ่งมีมาในประวัติศาสตร์แล้ว กรมพระปรมานุชิตฯ ได้ทรงเรียบเรียงคำเชิญของพระนเรศวรให้พระมหาอุปราชฯ กระทำยุทธหัตถี โดยให้พลังผลักดันซึ่งต้องใจพระมหาอุปราชฯ เพราะเน้นความพิเศษของเหตุการณ์และเกียรติยศที่จะปรากฏสืบไป พระนเรศวรจึงสามารถรอดจากการถูกฟ้ายพม่ารุมรบ ซึ่งจะมีแต่ทางแพ้ทางเดียว ส่วนรัชกาลที่ ๑ ในฐานะตัวเอกในสายตาของ น.ม.ส. เป็นตัวละครที่ไม่มีความลึกซึ้ง ไม่มีอารมณ์ ไม่สมกับการตัดสินใจ เพราะ น.ม.ส. เสนอตัวละครนี้

โดยวิธีบรรยายแบบประวัติศาสตร์สังเขปเสี่ยบเป็นส่วนใหญ่

ส่วนตัวจะครรอง ๆ โดยเฉพาะฝ่ายพม่า มากีชีวิตกว่าตัวอื่น โดยเหตุที่ น.ม.ส. ดำเนินตามตะลงพ่าย ด้วยการแต่งเติมให้เห็นความคิดและอารมณ์บ้าง เช่น อะแซหุ่นก็มีความวิตกเรื่องขาดเสียบงang และกังวลเมื่อถูกทางเมืองหลวงเรียกตัวกลับไปยามคืนขัน แม้กระนั้นการต่อเติมก็กระทำอย่างผิวเผิน แต่ได้โอกาสเหมาะสมมีรายละเอียดที่ให้ลักษณะและคำพูดของอะแซหุ่น ก พอยที่จะทำให้ตัวละครมีชีวิตโดยที่ น.ม.ส. ไม่ได้แสดงว่าสามารถอ่านจิตใจของตัวละครนี้ได้ เช่น ในการขอตัวแม่ทพ.ไทย น.ม.ส. ไม่ได้คำนึงว่า “เสือเม่า” น่าจะมีความประสงค์ที่ลึกซึ้งกว่าการอยกรักษาตัว ด้วยความเป็นห่วงที่จะแสดงว่าเจ้าพระยาจักรี มีบุญญาภินิหารจะได้เป็นปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี น.ม.ส. จึงให้แม่ทพ.พม่าเรียกเจ้าพระยาจักรีว่า เจ้าพระยาจักริศาก และยกเป็นเจ้าเสียโดยก่อนจะได้รับการแต่งตั้ง

อ้าท่านสาวนุสิริแพ้ว พรลิก
เจ้าพระยาภชต์ศรีศึก ศักดิ์เจ้า (หน้า ๑๒๙)

เป็นการบีดโอกาสที่จะแสดงบัญญาคือความรู้เท่าทันของพระเจ้ากรุงธนบุรี ผู้ทรงสถาปนาเจ้าพระยาจักรีให้เป็นสมเด็จเจ้าพระยามหาภชต์ศรีศึก อาจเป็น เพราะทรงต้องการให้สมคำทำนายแบบการเมืองของอะแซหวนหุน

บัญหาที่สองด้านการเสนอ เป็นเรื่องโวหาร (style) แต่เกี่ยวข้องกับความคิดหลักและแกนเรื่องอย่างใกล้ชิด คือ การแสดงตัวของผู้นิพนธ์ การแสดงตัวหรือความคิดเห็นเฉพาะตัวเป็นสิ่งที่กว่าจะทำได้ แต่จะต้องมีความคิดหลักและแกนเรื่องที่เจ้มแจ้ง เป็นเครื่องชี้แนวทางและกำหนดกรอบ การแสดงตัวอาจเป็นในลักษณะการให้ข้อสังเกต วิจารณ์ ข้อคิดทางศีลธรรม ซึ่งเป็นเรื่องปลีกย่อยและนอกเหนือจาก การตัดความเนื้อเรื่องคงกล่าวแล้ว

ในลักษณะที่แยกจากเนื้อเรื่อง น.ม.ส. แสดงความคิดเห็นไว้หลายแห่ง เป็นการแสดงความประทับใจบางด้านของผู้นิพนธ์ เช่น เมื่อขยายการเสียกรุ่งใน

หัวข้อ อยุธยาสาน เล็กกี้กคากาธรรมและเปลเต'
ละท่อน

สม เพ สง ชารา อนิชาติ
สังชารไม่เที่ยงทั้ง

ยหา ปญญา ปสสติ
ผู้มั่นบัญญายล แยกนั้น

อถ นิพพินทุติ ทุกเช^ช
ย่องเหลือเบื้องวังวน

เอส มคุโคร วิสุทธิยาฯ
มารคิวสุทธิ์ดุจช ^ช เชิดกว้างทางธรรมฯ
(หน้า ๔๑-๔๒)

เป็นความคิดสืบเนื่องของผู้นิพนธ์ซึ่งไม่เกี่ยวข้อง
กับการดำเนินเรื่อง แต่ก็ความรู้เพราะซักจุ่งให้
เกิดอารมณ์ที่เหมาะสมกับเนื้อเรื่อง ที่ไม่เหมาะสมก็คง
วิธีแต่งที่แยกความคิดน้อยอกมาเป็นหัวข้อต่างหาก ควร
จะมีวิธีการที่แนบเนียนกว่านี้ และสอดแทรกไว้ในเนื้อ
เรื่อง

อีกแห่งหนึ่งซึ่งควรแสดงความคิดไว้ในเนื้อเรื่อง
แต่ น.ม.ส. แยกออกเป็นหัวข้อ คือเรื่องผู้นำฯ ได้
บรรยายไว้เหมือนเป็นทฤษฎี ^{ชั้นต่ำ} นกเป็นลักษณะของผู้

นิพนธ์ที่สนใจแสดงความคิดให้เห็นว่าเป็นของตนเอง
มากกว่าการดำเนินเรื่องให้ราบรื่นและมีเอกลักษณ์ ไม่
สะกดดูดซึ่งกันเพราการประภาตัวของผู้นิพนธ์

ส่วนการแสดงตัวในลักษณะที่ต้องการให้ผู้อ่านเห็น
ว่าผู้นิพนธ์มีความรู้และกำลังให้ความรู้เป็นวิทยาทาน
กลางเรื่อง เป็นสิ่งที่ดักับศิลปะการเสนอเรื่อง นอกจาก
เห็นจากการสนนิยม แต่ น.ม.ส. ก็ชอบการทำเพราะความ
ต้องการแสดงปาฐกถา มีมากกว่าความตระหนักในเรื่อง
โวหาร เช่นเรื่องเสรีภาพและลักษณะการปกครองแบบ
ต่าง ๆ น.ม.ส. ก็อธิบายขยายพระราชดำรัสของรัชกาล
ที่ ๕ อย่างยืดยาว เรื่องการเมืองในยุโรปในสมัยนั้น
รวมทั้งพระวตติ (หน้า ๒๗๒ - ๒๗๖) ก็เช่นเดียวกัน
ในการแสดงความรู้หรือความทันสมัยของผู้นิพนธ์
โดยไม่มีความจำเป็นแก่ผู้อ่านหรือแก่การดำเนินเรื่อง
เลย ทั้งยังอาจให้ไว้ในภาคผนวกได้โดยง่าย

นอกจากนี้ มีการเล่าเรื่องวงในเพื่อแสดงความ
สำคัญของผู้นิพนธ์ เช่น เรื่องหมอดูจีนซึ่งการแสดง
ไว้เป็นส่วนหนึ่งของเรื่องเท่านั้น แต่ น.ม.ส. ก็เพิ่ม

กลอนแปดอีก ๖ บรรทัด เพื่อเบ็ดเตล็ดที่มากของเรื่อง
ซึ่งให้ไว้ในภาคผนวกอยู่แล้ว

คำชินแสหมอดดตแกลง

กลอนแสคงร้าวเรื่องแท้เบองหลัง

ญาติผู้ใหญ่ผู้เฒ่าเล่าให้ฟัง

แต่ครั้งข้าพเจ้ายังเยาว์ปี

· · · · ·

· · · · ·

ชุนนางครงพระพุทธยอดพาก

เล่าสืบๆ กันมาในเชือสาย

คำชินแสหมอดดเป็นครุฑาย

แม้เจ้านายรุ่นเก่าก็เล่ากัน

บางแห่งการเล่าเรื่องวงในมีผลกระทำกระเทือน
วัตถุประสงค์ใหญ่ คือหลังจากบรรยายรัชกาลพระนั่ง
 gele เจ้าย่างหัวแล้ว น.ม.ส. เล่าย้อนหลังถึงประวัติเจ้า
 พ่อ ขาดความอันไม่สมควรกล่าวมาขยาย และเน้น
 ความไม่ดีอันนั้น ทำให้ขัดกับเจตนาของ น.ม.ส. เอง
 ที่จะสุดติราชวงศ์และความเป็นผู้มีสถาบัญญชาของพระ
 พุทธยอดพ่อ เป็นที่ขับขันที่พระองค์ไม่ทรงทราบว่า
 มเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น ในหมู่ผู้ไกลัชิตและสูงศักดิ์

แต่การแสดงตัวที่แยกจากเนื้อเรื่องยังไม่น่าตีเตียน
เท่าที่กระทำโดยสอดแทรกให้เป็นส่วนหนึ่งของเนื้อ
เรื่อง ให้เห็นว่าผู้นับพนธ์มีความสำคัญ เช่น ในสมัย
รัชกาลที่ ๕ น.ม.ส. ได้บรรยายความดีส่วนพระองค์
ไว้ว่า

พระพจน์หมดหมายแท้	ทุกสมัย
ครั้สเล่นครั้สจริงใจ	คัดค้าน
วาจาระประการร้าย	สุดเสนาะ
ฉบับจิตคิดทุกด้าน	เด่นชัดคำใจ
ต่อจากนั้น น.ม.ส. ยกตัวอย่าง ซึ่ง	
ครบยินดีข้า	พเจ้าสาวนา

(หน้า ๒๕๔)

เท่านี้ก็พอประมาณ แต่ตัวอย่างในสีโคลงหลัง
ทำให้ผู้อ่านเห็นเจตนาของผู้นับพนธ์ที่จะแสดงว่าเมื่อเป็น^{นั้น}
เจ้าของหน้ากากรุ่งเรืองในราชการและสนิทสนมกับพระเจ้า
อยู่หัว ส่วนตัวอย่างเองก็มิได้พิเศษจนเราควรยกโภช
ที่ น.ม.ส. ยกเรื่องชุมชนเองมาใช้

วันหนึ่งในที่ผ้า	กุบาท
มีราชากิริการ	แก่ช้า
ในเรื่องถูกย้ายงาน	บอย ๆ
ตรัสว่าสมน้ำหน้า	ที่ใช้ได้ดี (หน้า ๒๕๕)

บัญหาประการที่สองทางโวหารโดยตรง คือ การเลือกว่าทะ (diction) ให้อยู่ในประเภทและระดับที่เหมาะสมสำหรับสื่อสารความคิดและหมายกับสมัยและลักษณะของเหตุการณ์ที่อยู่ในเนื้อเรื่อง น.ม.ส. ต้องการสุดคิดกษัตริย์ซึ่งเป็นผู้นำ และเนื้อเรื่องส่วนใหญ่ สูงกว่าชีวิตธรรมดา เราจึงถือว่าวาทะซึ่งมีการตกแต่ง และมีระดับค่อนข้างสูงในด้านการใช้คำ การเปรียบเทียบ และการให้ภาพ เป็นว่าทะที่เหมาะสม น.ม.ส. ใช้วาทะนี้เป็นปกติในตอนต้น ๆ และจะไม่เกิดบัญหาถ้าสามกรุงจะเพียงสมัยรัชกาลที่ ๑ แต่เมื่อเนื้อเรื่องดำเนินมาถึงสมัยสังคมโลกครั้งที่สอง และภาษาไทยได้เปลี่ยนแปลงไปมากตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ การใช้วาทะชนิดเดียวกันกับที่ใช้สำหรับเนื้อเรื่องตอนต้นย่อมเป็นการผิดสมัย และอาจให้ภาพและความประทับใจที่โบราณกว่าสภาพความเป็นจริง เพราะภาษาในสมัย

โดยอ่อนพัฒนาไปตามความคิดของสมัยนั้น แต่การที่จะเปลี่ยนว่าที่ให้หมายแก่สมัยในกลางคัน ดังที่ น.ม.ส กระทำไปก็ไม่เหมาะสม เพราะทำให้การขาดเอกสารพื้นที่สังเกตอยู่แล้วในด้านเนื้อหา ถูกเน้นยิ่งขึ้น ทำให้รู้สึกว่า สามกรุ๊ปเป็นหนึ่งสือสองเรื่องซึ้งแยกกัน ได้ เพราะการแตกแยกทางว่าที่อีกด้วย วรรณกรรมไม่ว่าในสมัยใดก็ตาม เป็นสิ่งแสดงชีวิตในสมัยนั้นและ กวีย่อเมืองเสนอชีวิตในสมัยตน โดยใช้ภาษาสมัยของตน จริงอยู่ เรื่องภาษาในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสถาบัน ทางสังคม ไม่สูจะอยู่ในความคิดของกวีไทย เพราะเรามีวรรณคดีตกทอดมาน้อย และมักเป็นเรื่องที่มา จากคำานานและศึกษา กล่าวคือ มีความเกี่ยวข้องกับ ชีวิตประจำวันน้อย อีกประการหนึ่ง เราไม่มีงานร้อย แก้วรำดับภาษาธรรมดาวในสมัยเดียวกับกวีนิพนธ์เหลืออยู่เลย หรือเหลืออยู่ไม่มากพอที่จะเปรียบเทียบหา ลักษณะที่เป็นสามัญในสมัยนั้น ๆ ทำให้เราไม่ได้คิด ว่าว่าที่กวีวรรณมีส่วนร่วมและส่วนแตกต่างจากภาษา สามัญอย่างไรบ้าง นอกจากนี้ กวีแบบเก่าในสมัย หลัง ๆ เข้าใจว่า คำในกวีนิพนธ์ที่ใช้กันมากย่อเมืองใช้

ได้ก่อไป โดยเฉพาะถ้ากวีได้ศึกษาความหมาย และดูจะเป็นการแสดงความสามารถด้วย ถ้ากวีใช้คำโบราณได้

ความนิยมเช่นนี้ ไม่สมควรเสียหายนักในสมัยก่อน การเปลี่ยนแปลงการปกครอง ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้ว ว่า ทราบใจที่ความคิดและลักษณะสังคมยังคงเดิม ภาษาที่เคยใช้มายังสืบความหมายได้ทั้งทางด้านบัญญา และอารมณ์ แต่ น.ม.ส. นิพนธ์สามกรุงในระยะเวลา ที่ภาษาไทยเปลี่ยนแปลงไปมาก ทั้งยังมีความคิดใหม่ ในสังคมซึ่งทำให้ต้องมีคำใหม่ที่จะสืบความคิดนั้น ๆ การที่ น.ม.ส. มิได้กระหนกถึงบัญหาด้านภาษา ทำให้เกิดการผิดพลาดอย่างสำคัญในการใช้วาทะ ทำให้สามกรุงหย่อนความงามด้านการแสดงออก และยังทำให้ น.ม.ส. เสียโอกาสที่จะเป็นผู้ให้แบบอย่างการใช้วาทะในสมัยที่การประพันธ์ของไทยเปลี่ยนแปลงไปไม่น้อยกว่าทางสังคม

ในสามกรุง บัญหารเรื่องวาทะชั้นช้อนกว่าที่กล่าวทั่วไปข้างต้น เพราะ น.ม.ส. แสดงเรื่องผู้นำแบบเก่า เพื่อวิจารณ์ลักษณะผู้นำแบบใหม่ และในบางตอนก็

ติเตียนผู้นำปลอมในสมัยเก่า โดยแต่งให้มีลักษณะเป็นผู้นำแบบใหม่อีกด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้ ในบางตอนการใช้ภาษาซึ่งประกอบด้วยถ้อยคำและสำนวนแบบใหม่ เป็นที่ยอมรับและมีคุณค่าทางศิลปะ คือตอนวิจารณ์ผู้นำปลอม แต่ในบางแห่งก็เป็นความบกพร่องของกวี ที่ว่าบกพร่องคือประการแรก การใช้คำสมัยต่างๆ ตามใจชอบ ไม่ใช่เพราจะหมายกับสมัย เช่น การใช้คำว่าไฟบุญต์ตอนสุดท้ายพระนายกองว่าคนไทย

ไม่มีน้ำใจไทย

ไม่ตรีพระเจ้าองตะ

ร่วมวงไฟบุญต์กับม่าน เบื้องการแผ่นดินทักษะ

(หน้า ๙๑)

หรือตอนที่เรียกเจ้าท้องอนว่า แนวท้า ทังสองคำนี้ไม่อาจนำไปใช้ตามความหมายที่ถูกต้องกับสมัยเสียกรุงศรีอยุธยาได้ คำอื่นๆ เช่น ปมด้อย ชื่อ น.ม.ส. ขอบใช้กับแสดงให้เห็นว่าใช้คำพิດความหมายผิดกากเทศ

อลหม่านปมม่านด้อย แต่กลับหันก็ขัด กجائแข

(หน้า ๖๗)

ส่วนภาษาพูดซึ่งทั้งสมัยใหม่ ไม่เหมาะสมกับเนื้อเรื่องและทั้งผิดระดับ ก็มีพับใช้อยู่ เช่น
ต้องเลิกพึงเก็น เพราะเหตุขวัญหนี
เส้นป่าทไม่ดี อักอ้วนบ้วนทรง

(หน้า ๑๕๕)

แม้ในที่ชั่งควรจะระมัดระวังการใช้คำ เช่น ตอนบรรยายความเป็นผู้นำของพระเจ้ากรุงธนบุรี น.ม.ส.
ก็ใช้คำระดับภาษาพูดสมัยใหม่ ซึ่งไม่เข้ากับความคิด
ที่เสนอเลย แสดงให้เห็นความไม่ประณีตและความ
ไม่เข้าใจหน้าที่ของกิจกรรมต่อภาษา

สมญาว่า “ผู้นำ” คนชนิด ไหనօ^๑
ซึ่เช่นเป็นนายห้าง แห่งบ้านเมืองคน

(หน้า ๖๙)

ส่วนคำโบราณ เช่น ชั่งอี แต่งเง ก็มีใช้อยู่
ซึ่งเห็นได้ชัดว่าผิดสมัยไปอีกทางหนึ่ง แต่ก็ยังดีกว่า
การให้พระเจ้าเอกทศน์แต่งนิราศน “นกยางรับเบอร์”
(หน้า ๔๒) ซึ่งผิดจรรจ์กว่าการใช้คำอันทั้งหมดใน
กระบวนการใช้คำพูดสมัย เพราะเป็นรูปธรรม จึง
เห็นได้ชัดว่าผิดความเป็นจริง

ค่านามสื่อกบฏหนึ่ง คือการใช้คำต่างประเทศโดยไม่มีความจำเป็น ที่ถือว่าจำเป็นมิอยู่ประการเดียว คือชื่อเฉพาะซึ่งไม่ได้มีคำที่ไทยใช้มาเป็นอย่างอื่น เช่น ออสเตรีย แต่เมื่อมีคำว่า ฝรั่งเศส และอเมริกา ใช้อยู่ในภาษาไทยแล้ว ก็ไม่ควรใช้คำว่า ฝรั่งก์ หรือ ยู เอส การใช้คำทั้งสองประเทกปนกันยังแสดงความไม่มีระเบียบมากขึ้น คำเช่น วัฒนธรรม และ ชาติ เป็นศัพท์ที่เกิดขึ้นใหม่เพื่อใช้ในความว่าคัลเซอร์ และเช่น ทั้งนี้ น.ม.ส. ก็ทราบดี แต่ยังใช้คำต่างประเทศเพื่อประโยชน์ที่จะได้สัมผัสถอยอย่างจ่ายๆ ในคำประพันธ์ น.ม.ส.ใช้คำว่า ชาติ ในบางแห่ง ส่วนคำว่า วัฒนธรรม น.ม.ส.ได้ล้อเลียนว่าใช้แบบสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามไว้ในภาคผนวกหน้า ๓๐๕ ที่กล่าวว่า มิได้รวมทอนที่ น.ม.ส. อ้างพระราชดำรัสของรัชกาลที่ ๕ ที่ทรงใช้คำว่าปัลเมนต์ (หน้า ๒๖๔) เพราะเป็นการอ้างคำที่ทรงใช้ในสมัยนั้นจริงๆ ก่อนมีศัพท์ไทย ส่วนคำต่างประเทศอีกกลุ่มนี้นั่น น.ม.ส. ใช้เพื่อจะแสดงความรู้ภาษาอังกฤษเท่านั้น เช่น เรียกรัชกาล ที่ ๑ ว่า แม่น ออฟ เดสทินี การใช้คำต่าง

ประเทศในสองลักษณะนี้ เมื่อความจำเป็นทางภาษาแต่อย่างใดในสมัยที่ น.ม.ส. นิพนธ์เรื่องสามกรุง ซึ่งต่างกันมากกับสมัยหม่อมราชโถยแต่งนิราศลอนดอน บัญหาต่อไปในเรื่องโวหาร คือ การบรรยายไม่ได้ระดับ ไม่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์เฉพาะตอน เช่น เมื่อกรมพระราชวังบวรเสถียรที่ทางเรือไปรับพระมาที่ชุมพร น.ม.ส. บรรยายภาพทหารที่เมากลืน ถึงขนาดที่ไม่มีความเข้มแข็งหรือระเบียบวินัยเหลือ

ตั้ง ๆ ตรังค์โตกเด็น	ตายเตียน	แล้วไวย
เห็นคลื่นเกิดคลื่นเหียน	หะห้าย	
คลื่นไส้ครัวอาเจียน	รอดคลื่น	
พระสมุทรสุดให้คร้าย	เหิมล้ำกำลัง ๆ	

(หน้า ๒๖๐)

วัตถุประสงค์ในที่นี้คือ แสดงความส่งงานของกองทัพเรือ เพราะ น.ม.ส. เริ่มด้วยการบรรยายพิธีออกเรือและเครื่องทรงเข้าพิธีของกรมพระราชวังบวร ฉะนั้น จึงน่าจะบรรยายคลื่นลมให้เป็นสมือนอุปสรรค ซึ่งไม่อาจต้านทานความเด็ดเดี่ยวของทหาร จึงจะเหมาะสมมากกว่าจะให้เป็นเครื่องแสดงความอ่อนแอก

ของทหาร ทั้งนี้ ทำให้ระลอกถึงวิธีการของสมเด็จกรม
พระยาเดชาติศรเมื่อทรงกล่าวถึงกองทัพไทยสมัยพระ
มหาจักรพรรดิ โดยรักษาระดับของการบรรยายไว้
เป็นอย่างดีว่า

ทัพไทย บ ได้มี ชัย ณ สนามเยย
จำล่าทัพกลับเข้า มั่นไวในนคร

ส่วนการเปรียบเทียบซึ่งเป็นวิธีหนึ่งของการบรร
ยาย ก็ตกระดับเป็นบางตอน เช่น เมื่อเสร็จการพบ
พม่าเก้าทัพ อันเป็นเหตุการณ์ที่น.ม.ส. เห็นว่าสำคัญ
ที่สุด น.ม.ส. กลับเปรียบว่า

ไม่ควรกดกรกได้ ดังท่านปราบศึกให้
ห้เหียนเตียนหาย (หน้า ๒๗๒)

การเปรียบเทียบเช่นนี้เป็นการฉุดชัยชนะลงต่ำ
แสดงว่าสนิยมของ น.ม.ส. นั้นอาศัยเป็นหลักไม่
ค่อยได้ รสนิยมเป็นสิ่งที่สามารถเบนโวหารให้หนักไป
ทางหนึ่งทางใดได้ ในสามกรุง การเยาะเยี้ยวยืด
หมายมุ่นเห็นได้ถนัด เพราะเนื่องเรื่องอ่านวาย โดยเหตุ
ที่มีโอกาสพูดถึงศัตรูป่ายครั้ง เช่น การบรรยายภาพ

พม่าแต่ก็ทัพที่ท่าดินแดง น.ม.ส. คงจะคิดว่าการทำให้ศัตรุท่าเรศที่สุดเป็นการใช้ชูผ้ายไทย จึงกล่าวว่า

สเพิดพ่ายค่ายแต่สั้น พลพะม่าตาบลัน

ปลดกล้าภลาหนี

(หน้า ๒๓๑)

ความจริงถ้าข้าศึกต่ออยู่นัก ฝ่ายชนะก็ไม่มีเกียรติ
ตอนใดที่ น.ม.ส. ขยายความเกี่ยวกับแก่ศัตรุที่เป็น^{บุคคล} มักจะหาเยาะเยี้ยวย่องสนุกสนาน เช่น เมื่อ^{เมื่อ}
แสดงความขลาดอย่างเกินขนาดของเจ้าท้องอิน ขณะ
ทราบข่าวว่าพระยาตามยกกองทัพมาจากจันทบุรี

ได้เคยเขียนชาญการณ์ กับคนง่ายเปลี่ยนเสียชา

ศึกมีกำลังวังชา

ครั้นเห็นน่าหวั่นนัก

เห็นลางข้างร้ายตายแน่

จงพิพ่อแม่แผ่ศักดิ์

เมตตาอยารักษ์ลูกรัก

ไก่หมูตักจักสังเวย

(หน้า ๘๙)

ทำให้เจ้าท้องอินกลายเป็นตลาดละครนอกไป ความ
ตกลงซึ่งเกิดจากความทุเรศ ไม่ใช่สรวนกรรมที่สม
ควรในเรื่องระดับสูงและเคร่งชริม

ถ้าบุคคลใดมีจุดที่จะแคะ "ไก่ได้" น.ม.ส. จะติดตาม

เยี้ยหยันไปจนถึงที่สุดโดยไม่คำนึงถึงผลเสียทางโวหาร เช่น ถ้ากล่าวถึงมอยุ จะต้องยกเรื่องมอยุขามอยุคำ เช่น ตอนสกพระนายกอง น.ม.ส.ยกหัวข้อ เสตเตลง ขันคง เพื่อวิจารณ์ชาติกำเนิดและความขาวผิดมอยุ ของสก (หน้า ๑๖) ล้วนคำกล่าวที่ว่ามอยุมีเครื่องอยู่ใน ท้อง ๗ เล่ม ก็ยกขึ้นกล่าวทุกหนทุกแห่งที่เกี่ยวแก้มอยุ แม้จะโอกาสสุดท้ายที่จะกล่าวถึง คือเมื่อมอยุแยก กันเข้าช้างพระยาเจ่งฝ่ายหนึ่ง เข้าช้างเจ้ารามลักษณ์ อีกฝ่ายหนึ่งเมื่อเจ้ารามลักษณ์พยายามกู้ราชสมบัติคืน ให้พระเจ้ากรุงธนบุรี

รามัญในคบันนั้น	มีเฉลย
เสตและสามความเคย	คู่อ้าง
บ้างเกี่ยวไม่มีเฉลย	บ้างเจ็ด
แยกหมู่อยู่สองช้าง	หยังช้ามความเช่นๆ ฯ
	(หน้า ๑๕๗-๑๕๙)

ถ้าผู้อ่านมีความประทับใจว่า น.ม.ส. เกลี่ยดมอยุ มากกว่าพม่า ก็จะเป็นสิ่งที่เข้าใจได้ เพราะ น.ม.ส. เน้นความรุสกที่ไม่ดีต่อมอยุมากกว่าพม่า โดยเหตุที่ หยุดค่อนแครงไม่ได้

โวหารในส่วนย่อยลงไปอีกคือการใช้คำ มีคำหนึ่งมาก ส่วนใหญ่เกิดจากความไม่ประณีตอย่างสม่ำเสมอ เช่น การหาสัมผัสด้วยวิธีง่าย ทำให้เกิดการแต่งคำ แหล่งคำเพื่อใช้อย่างขอไปที่ ลักษณะนี้พบมากในสามกรุง โดยเฉพาะส่วนที่เป็น โคลง เพราะบังคับทั้งวรรณยุกต์และจำนวนคำซึ่งจำกัดมาก เช่น กลั้กกรังกรัง กมล (หน้า ๕๘)

หัวพม่าเสียท่าด้วย นิกว่าไทยใจด้วย
จักษ์ทำลาย (หน้า ๖๙)
เหตุเพราะจิตอุดขัน อุดขันคันสมอง
(หน้า ๑๐๗)

บางครั้ง เพื่อจะให้ได้ลักษณะบังคับของคำประพันธ์ น.ม.ส. แหล่งการสะกดคำบางคำ จึงมิใช่ทั้งสองอย่างเช่น บรัมม์ บรัมม์ มหาชัตตريยศิก มหากระษัตตريยศิก แต่ที่น่าเกร็งใจที่สุด คือการใช้คำเดียว สะกดสองอย่างในที่เดียวกัน

พม่าวะพะม่าแพ แก่ไทย (หน้า ๑๓๙)
การตัดสินใจเลือกลักษณะบังคับของโคลงตอนนี้
แตกหักหลักการใช้คำเป็นการเลือกที่ผิด เพราะคำที่
สะกดสองอย่างอยู่ในที่เดียวกันเป็นการพ้องว่าก็ไม่

สามารถเลือกคำ อันเป็นหน้าที่โดยธรรมชาติของกวี
ส่วนลักษณะบังคับของคำประพันธ์เป็นสิ่งที่คนตั้งขึ้น
เป็นกฎที่เห็นว่าดีที่สุดโดยสติทิ ย่อมมีข้อยกเว้นได้

ที่จริงการที่ น.ม.ส. เลือกใช้คำชนิดต่าง ๆ ตาม
ใจชอบ เป็นการตัดข้อแก้ตัวที่อาจจะมีว่า เพราะต้อง^{จะ}
รักษาลักษณะบังคับ ทำให้กวีไม่มีทางเลือก มีข้อยก
เว้นเพียงข้อเดียวที่เราอาจจะให้แก่กวี คือ ถ้าความ
คิดหรือความงามในคำประพันธ์ตอนใดเด่นมาก จน
ถ้าจะต้องเรียนเรียงใหม่ เพื่อเลียงคำที่ไม่เหมาะสมเพียง
คำเดียวแล้ว ก็จะเสียความงามพิเศษนั้นไป แต่เมื่อ
พิจารณาโดยละเอียดแล้วจะเห็นว่า น.ม.ส. แทนไม่มี
สิทธิ์ได้รับข้อยกเว้นนี้ เพราะแห่งที่มีความบกพร่อง
ทางโวหารในระดับการใช้คำ อาจแต่งใหม่ได้โดยไม่
เสียหายความงามแทนทั้งสิ้น เช่น คำชมพระเก้ามรรคท
ว่า

สั่งงามเป็นเครื่องปัลล์	ใจเสมอ
ปรีดิแดแด่เมயօ	เมยินເຢ້າ
ຍວນຈິຕປລິຕໂຄກເສມອ	ໄສມນັສ
ແກ່ບຽງຈັກເດົາ	ໃຫມ່ໜັນນິຮັນດຣ ฯ

(หน้า ๑๔๑)

น.ม.ส.แปลบทแรกจาก “A thing of beauty is a joy forever”^๑ โดยมิได้บอกที่มาไว้ในภาคผนวก แล้วนิพนธ์อีกสามบทที่เหลือของคัมภีร์ตักขณะโวหารที่ขัดกับบทแรก ซึ่งมีความงาม เพราะความเรียบและงดงามที่สุดในด้านถ้อยคำ เพียงบทเดียวันก็มีความเท่ากับทั้งสามบทหลัง ซึ่งไม่ได้เสนอความคิดใหม่ ซ้ายังหลีกโกรหะไม่พ้นถึงสองแห่ง

ถ้าในโคลงมีบังคับมาก ทำให้หาคำยากและอาจได้ความน้อย ในคำประพันธ์ที่มีลักษณะบังคับน้อย และมีที่พอจะขยายขยายได้สะดวกกว่า ก็น่าจะหมดความบกพร่องข้อนี้ไป เเต่ตรงกันข้ามยังมีที่มากเพียงไร การใช้คำมาก ความน้อย ก็ยังເ่อออกไปเพียงนั้น เช่นในกลอนแปด

หากจะใช้กองใจเที่ยวโนนเ่น
ก็ไม่เห็นหนักแน่นเป็นแก่นสาร
ไทยมิใช่อยุธยาคราบบูราณ
รัชกาลເอกทัศน์ฉัตรธารง
ทั้งแม่ทพนายกองก็คล่องแคล่ว
ไม่ดักเด็ดเหลวลุ่ยดังผู้ยัง

^๑ Keats, John: *Endymion Book 1, The Poems of John Keats*; Menthuen, London 1920, p. 53

หรือในหน้าเดียวกัน

..... สองเข้าคุณร่วมกำลังหวังชัย
แต่สองไปหนีไปไม่ให้ทำเห็นไม่จำเป็นว่าจะฟ่าตัว

(หน้า ๑๒๖)

เห็นได้ว่าเมื่อถึงคราวให้เกิดความคล่องตัว น.ม.ส.
กลับมุ่งเล่นสัมผัสมากขึ้น คือ หากก้มลงบังคับเพิ่ม
ให้คนเอง ไม่ได้คิดถึงความ

โดยปกติ กรอบของกำปะระพันธ์ซึ่งไม่คบแอบ
เบิดโอกาสให้กิจกรรมการแสดงออก และเปลี่ยนแปลง
จังหวะให้เหมาะสมกับลักษณะนี้ เนื่องมาขึ้น แต่
น.ม.ส.กลับไม่สามารถใช้โอกาสนี้ได้พอย จะพบ
ว่าในกลอนและร่ายรำที่มีใช้คำและจังหวะแบบภาษา
ธรรมชาติ (Posaic) เช่น

ผ้ายเนเมียวแม่ทัพพ่อ บัญชาให้ปลูกหอรบวางบืนใหญ่
ยิงกราดเข้าไปในพระนคร ถูกราชภูมิล้มตายก่อน

(หน้า ๕๑)

และตอนต่อไป

ม่านชุดอูโมงค์เป็นโพรงเข้าไป กองพื้นฐมไฟใต้
กำแพงพระนคร (หน้า ๕๑)

ก็เช่นเดียวกัน ไม่ได้เปลี่ยนจังหวะบรรยายอย่าง
เนินนาไปเป็นจังหวะที่ให้ความตื่นเต้น หมาย
กับความตึงเครียดของเหตุการณ์ กล่าวคือ น.ม.ส.
ไม่ได้ใช้คำประพันธ์ในทางที่จะเสริมสร้างเนื้อหาด้าน^น
อารมณ์ของเรื่องด้วยกิลปะการเปลี่ยนแปลงภาษาในคำ
ประพันธ์ เช่น เปลี่ยนจังหวะ ตำแหน่งคำรับสัมผัส
และจำนวนคำในที่ซึ่งเปลี่ยนได้ เช่น ร่ายยา

การแต่งเรื่องเป็นแบบบรรยายเช่นนี้ ไม่ทำให้ผู้^น
อ่านรู้สึกเหมือนได้เห็น ได้มีส่วนในเหตุการณ์นั้นๆ
อย่างเต็มที่ แม้ผู้นพันธ์เองก็คงคิดว่า การแต่งหนังสือ
เป็นการเล่าเรื่องให้ทราบเรื่อง จึงยังใช้คำขั้นตอนคำ
ประพันธ์ตามแบบโบราณ ซึ่งทำให้รู้สึกว่าเหตุการณ์
ใกล้ตัวเราออกไปอีก เช่น ใช้คำว่า แตลงปาง
ปางเมื่อ กล่าวผ้าย เหล่านี้พบมากในร่าย แม้แต่
มาจะกล่าวบทไป ก็นำมาใช้กับร่าย

แทนที่ น.ม.ส. จะเสนอเหตุการณ์ให้เหมือนกับ
เกิดขึ้นเฉพาะหน้า กลับใช้วิธีทำให้เกิดความงามจาก
ภายนอก โดยการตกแต่งคำประพันธ์จนเกินขนาด
ซึ่งนอกจากจะเป็นวิธีการที่ไม่ดีในตัวเองแล้ว ยังขัด
กับโวหารที่ตกระดับดังกล่าวแล้ว อย่างเห็นได้ชัด เช่น

บัญญาค่าเบรียบแก้ว ก่องเก็จ
 แม้ว่าเพี้ชรถูกเพี้ชร กแท็กกอกน
 งัดงั้งมลังเม็ด ມลายรบ
 เม็ดหనึ่งอาจถึงสบัน สบดกลงทงสูญ
 (หน้า ๑๖)

วิธีตกแต่งมีค่อนข้างจำกัด เมื่อใช้เป็นประจำก็
 เกิดความน่าเบื่อหน่าย และวิธีการเหล่านี้ก็รุนแรงก่อน
 ได้ใช้มาแล้วทั้งสิ้น ผู้อ่านจึงจำได้ทันทีเมื่อเห็นอีก
 ครั้งในสามกรง น.ม.ส. จึงอยู่ในฐานะเสียเบรียบ
 เพราะถูกเบื้อให้ง่าย วิธีแก้ของ น.ม.ส. คงจะเป็นการ
 เพิ่มน้ำหนักให้แก่เครื่องประดับเหล่านี้ แทนที่จะกด
 ลงใช้วิธีการใหม่ๆ ผลก็คือผู้อ่านรู้สึกว่าเป็นอุบัย
 ของผู้พนธ์ที่จะบรรลุผลบางอย่างและเกิดอาการณ์ต่อ
 ท้าน โดยทั่วไป น.ม.ส. ใช้สัมผัสในการ ทึ่งสัมผัส
 สระและอักษร แยกเป็นวิธีการย่ออย่างไปอีก เช่น การ
 ใช้คำล้อเสียงกันเป็นคู่

ใช่นหัยไข่ควัน ชัวดเคืองเครงครีน
 ทุกชั้นรมปมด้อย ปุ่มคั่นควรไนน
 (หน้า ๕๓)

อีกครึ่งหนึ่งคือ ใช้ท้ายประโยคแรกเป็นคำขั้นต้น
ประโยคหลัง

คิดว่าไทยไม่รู้

ไม่รู้ใจไทย

เฉพาะในวรรณคดี ควรจะเป็นวิธีการเขียนที่คมคาย
แต่ก็ด้อยลงไปในเมื่อ น.ม.ส. ใช้วิธีนี้อีกในคลองต่อไป
ในบทสุดท้ายเช่นเดียวกัน

อริบอยส์สุน้ำ

ส่ายหน้าปราชัย

(หน้า ๑๗๔)

มีจะนั้น ก็ใช้สมபัสชับช้อน ในที่ซึ่งการดำเนินความ
อย่างเรียบ ๆ อาจเหมาะสมกว่า เช่น

จักกลับจับกล่าว

สีบเน่องเรื่องราว

ย้อนหลังยังคราว

กรุงธนบุรี

(หน้า ๑๗๕)

เมื่อได้เคราะห์บัญหาเรื่องความคิดหลักทั้งในตัว
เองและในส่วนที่กระทบกระเทือนศิลปะการแต่งเล้อ
กันจะสำรวจดูว่า ส่วนใดในสามกรงมีอะไรบ้าง และมี
อะไรเป็นเหตุ น.ม.ส. ชุมสามกรงว่า “ไม่ว่าจะดูหน้า
ไหน ดูมันผงเพชรพราไวปุ่มด”^๑ แสดงว่าผู้

๑ ประพันธ์ กรีฑรังค์ : ข้าวทัดและงานของ น.ม.ส., คลังวิทยา:
กรุงเทพฯ, ๒๕๐๔, หน้า ๕๗๑.

นิพนธ์ชื่นชมแต่ด้านโวหาร โดยเฉพาะการใช้ถ้อยคำ
โวหารตอนที่ดีเด่นในสามกรุงมิใช่ประกอบด้วยถ้อยคำ
ที่ໄพเราะในความหมายว่า เสียงเพราะภารงาม เท่านั้น
ความงามที่กล่าวมีค่าน้อยที่สุดในกระบวนการความงาม
ของโวหาร โดยเฉพาะเมื่อกวีบรรจงใช้ถ้อยคำในตอน
พิเศษ แต่ไม่มีประโยชน์ในการคลุกคลายปมเรื่อง เช่น
บทขับของศรีสัม ส่วนภาพทัพหลังของรัชกาลที่ ๑
และทัพเรือของกรมพระราชวังบวร แม้จะเกี่ยวข้อง
กับเนื้อเรื่องและส่วนใหญ่ถูกต้องตามระดับวากท์ ก็
เป็นความงามประเทาอาศัยถ้อยคำพิเศษ แต่เมื่อก้าสูง
ขึ้นกว่าการบรรยายในลักษณะเฉพาะแก่ เพราะเป็น
ส่วนหนึ่งของการณ์ที่ขยายแก่นเรื่อง

ในลักษณะภาพนั้น แต่ถ้อยคำลัดระดับความพิเศษ
ลงมาเป็นระดับที่ใกล้กับภาษาสามัญมีที่ น.ม.ส. นิพนธ์
ได้ เมื่อมีการใช้คำเพื่อให้คลุปประเด็นกว่าความคิด เช่น

นางรองหัวพึงเจ้า	จำปา ศักดิ์ยา
นิกว่ากรุงธนชาต	ต่ำใต้
จำปาศักดิ์ศักดิ	ภิเตช ดังๆ
อราภัขบึกบักให้	ร่วมช้างนางรอง

(หน้า ๑๔๐)

อีกประเภทหนึ่ง คือ การเพิ่มคำ ซึ่งขยายภาพนึง
ภาพเดียวขึ้นเป็นลำดับ เพื่อให้เห็นภาพในรายละเอียด
อันทำให้เนื้อหาทางอารมณ์เด่นชัดวัย เช่น

ปั่นรถกรงข้าบช้าง ทอดพระเนตรเวียงร้าง
อีกห้องวังรอย

ตราศักดิ์กินน้ำแคน อิฐหักหากบูนแม่น
บ้าชาแห่งความ งามแซ
ปราสาทเคลียงดพ้า ยอดเยี่ยมเอี่ยมไอ้อ้า
ฟุบเพี้ยมเที่ยมธุลี
พระสุดุปพุทธรูปล้วน หล่นสายปลายด้วน
แม่นแม่นมารทำ (หน้า ๙๕)

วิธีที่พบมากคือ การนำความคิดที่บรรจุอยู่ในคำ
ประพันธ์ประเภทนึงมาขยาย ในคำประพันธ์อีกประ
ประเภทหนึ่ง เฉพาะประเด็นที่ผู้คนสนใจ เช่น ตอนที่
อะแซหุ่นกิถุเรียกกลับขณะกำลังขาดเสบียง เพราะ
เข้าเมืองพิษณุโลกแล้ว “พบเต็รานีเปล่า เย่บมีผู้คน
ปราศพีชผลอาหาร” แล้ว น.ม.ส. ยกความนพรัตนนา
ในโคลงอีกครั้ง นกเป็นวิธีขยายภาพนึงด้วยการเพิ่ม
คำอีกชิ้น เช่น

เห็นนัยไทยทั้งเปลือก ชานี

มีแต่เกลบไม่มี	เมล็ดข้าว
สักโสคประโยชน์ดี	ดูปราศ
ยังคิดยังผิดเค้า	เผด็จเคนแสนสา

(หน้า ๑๓๖)

นอกจาก การใช้วิธีขยายความในตอนท้ายเหตุการณ์ ช่วยให้รู้สึกว่า มีเอกภาพในการบรรยายเหตุการณ์นั้น โดยการเน้นจุดจบ เช่น ในการพรรณนากระบวนการแห่งพระบรมศพ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาเจ้าอยู่หัว

เสรีจเชิญพระศพให้	เดลิงอาคน์
ดุสิตมหาปราสาท	สุด渺瓦
จึงพระพิรุณสาด	ฟันส์
ทิกร่วมถึงข้อเท้า	ห่องน้ำคำเนิน
ฟันดึงฟันสังฟ้า	สั่งรัชกาลที่ห้า

เด็จเมืองเมืองสวรรค์ (หน้า ๒๖๘-๒๖๙)

ในระดับความงามที่สูงกว่า ถ้อยคำที่ให้ความงามขึ้นอยู่กับลักษณะอันหลายประการ ประการแรก การใช้คำอย่างประยัดดและเรียบ ทำให้เกิดความงาม

เมื่ออยู่ในบทสนทนา
ลักษณะคำพูดได้ดี

เพราทำให้สามารถเลียน

จีนว่าท่านหึ้งสอง

ครองผ้ากาสาวพัศตร์

จะจำกัดมากวัง

(หน้า ๖๒)

หรือในเมื่อถ้อยคำสำนวนเข้ากับลักษณะจังหวะของคำ
ประพันธ์ ในที่นี้ทำให้ได้จังหวะกระชัน เหมาะกับ
เนื้อร้องซึ่งกล่าวอย่างรวดรัด

เจ้าเวียงจันทน์อุกอาจ	ไม่เกรงบาทยุค
จึงขอมนเคืองขัด	ตรัสให้เตรียมโยชา
สมเด็จเจ้าพระยาแม่ทัพ	กับเจ้าพระยาสุรศิริ
ยกไปปิดกำหารบ	สองท่านปราบเวียงจันทน์
จนรวมรันเรียบແล้า	จึงท่านเชิญพระแก้ว
สูไห กรุงธนฯ	(หน้า ๑๔๑)

ลำพังแต่ถ้อยคำโวหาร แม้จะดีเทพบไม่มีตีลีซไม่
อาจส่งงานชั้นใดให้มีค่าสูงชั้นใด ได้ เตรเดนกวีอังกฤษ
ได้คงขอสังเกตเรื่องการแต่งวรรณกรรมไว้ว่า

“ถ้อยคำเป็นสีสันของงานเขียน ซึ่งตามลำดับ
โดยธรรมชาติแล้ว จะต้องพิจารณาหลังสุด... ที่จริงคำ

ซึ่งสมือนสีที่นัดหมาย เป็นความงามที่มองเห็นและดึงดูด
สายตาเป็นสีสังเคราะห์”^๑

ส่วนโปปชี้ว่าความเห็นทำนองเดียวกับไบรเดน
กล่าวไว้เป็นคำประพันธ์ว่า

“กวี เช่นเดียวกับช่างเขียน เมื่อขาดผู้มือที่จะ
จำลองธรรมชาติซึ่งเปลี่ยนไปแล้ว และความสั่งงานอันมี
ชีวิต ย่อมห่อหุ้มทุกส่วนด้วยทองและแก้วมณี และ
ปกปิดความขาดคลบประดับของตนด้วยเครื่องประดับ”^๒

ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่น่ายินดีที่ในค้านศิลปะ น.ม.ส.
ยังคงอ่อนชังช่วยเสริมค่าของสามกรุง

สีสังเคราะห์ ความสามารถเด่นในการแสดงความ
เคลื่อนไหว เนื้อเรื่องโดยเฉพาะตอนทรงคราม เหมาะ
อย่างยิ่งที่จะใช้ในทางที่จะแสดงความสามารถนี้ เพราะ
มีหลายตอนที่กวีควรบรรยายการเคลื่อนไหวแบบริบ

-
๑. Dryden, John: *Fables, Ancient And Modern; Poems And Fables*; Oxford University Press, London 1967, p. 525.
  ๒. Pope, Alexander: *Essay on Criticism Part II*. 293-296 Poetical Works; Macmillan, London 1930, p. 57.

เร่ง ทั้งนี้เข้ากับความตัดของ น.ม.ส. ซึ่งมีมากใน
การบรรยายชนิดสังเขป

ว่าพม่าข้าศึก อยราคานานิก ทางบกทางทิศ
คักคักແດວหาร เสียงคนใหร้อง เสียงห้องหม้องชาน
คาดไดไม่นาน คงข้ามตามทัน (หน้า ๗๙)

และการรับแบบกองโจรของฝ่ายไทย

ชุนเนรนามเจ้าหนุ่ม	นายกอง
รบแต่โดยลำลอง	เรียวกล้า
หนูๆ ออยเมียงมอง	เมิลมอง
เสบียงม่านผ่านมาคว้า	แยกเช้าເອາເສີຍ

(หน้า ๖๙)

- ส่วนการพรรณนาลักษณะทัพ การจัดพล การ
เดินทัพ ซึ่งต้องการวิธีการแต่งที่แสดงความเคลื่อน
ไหวท่อเนื่อง ก็หมายเหตุความสามารถของ น.ม.ส.
ตอนที่เด่นที่สุด และนิพนธ์ไว้อย่างประณีตโดยให้ผล
ของการประพันธ์เด่นกว่าวิธีการ คือตอนพรรณนา
กระบวนการทัพของพระเจ้าปดุง โดยลำดับตั้งแต่ทัพที่
หนึ่ง ซึ่งเป็นทัพเสนา จนถึงทัพที่ห้าซึ่งเป็นทัพหลวง

น.ม.ส. ใช้คำขึ้นต้นการบรรยายทุกทิปเมื่อมองกันและให้มีสมมัติฐานระหว่างบทร่าย เพื่อให้เกิดความรู้สึกว่ามีการเคลื่อนไหวต่อเนื่อง สำหรับสามทัพแรก ใช้วิธีการเดี่ยวกัน บอกลำดับทิป ด้านที่เข้ามา และความเก่งกล้าอย่างสั้งเข้าไปที่สุด

ด้าน ๑ ทัพที่หนึ่ง ชี้งยกผ่านค่านมฤก
ประชิดเมืองบักช์ใต้ ได้ชุมพรไซยา
ตลอดสองขลากานี ไม่มีใครต่อค้าน

ด้าน ๒ ทัพที่สอง เดินกองทางทวาย
พลนิกายหมื่นเศษ เข้าทางเขตเจ้าขาว้า
หัวกำลังคั้งคับ

ด้าน ๓ ทัพที่สาม เดินตามทางเมืองทาง
มากด้วยพลเกรียงไกร ยกที่ไครจักค้าน
ทัพที่สี่ได้รับการบรรณาทิละเอียดขึ้น บอกชู
แม่ทัพ เริ่มใช้จินตภาพต่อเนื่อง (sustained image)
เปรียบกองทัพว่าเป็นกระแสน้ำ

ให้ลืนเหลือกำลัง ดุดจังน้ำ去找
ชุมสวรรค์โลกสุโขทัย ราชภารใจสั่นสะท้าน

สำหรับทัพหลวงซึ่งเป็นทัพใหญ่ที่สุด น.ม.ส. ก็
ยังบรรณนาอย่างกระซับเพื่อรักษาความเคลื่อนไหว
ชนิดรีบเร่ง ส่วนถ้อยคำจัดให้มีระดับสูงขึ้นสมกับ
เนื้อเรื่องซึ่งเกี่ยวกับภัยตรี พร้อมกับขยายภาพน้ำப
ให้กล้ายเป็นคลื่น ซึ่งแสดงพลังสูงกว่า

ต้าน ๔ คือทัพภัยตรี จัดเป็นห้ากองทัพ
นับประมาณเก้าหมื่น ณ ดดดังคลื่นสองคราม
เข้าทางสามเจดีย์ เสนานี้คือองค์
ปดุงผู้ทรงเดชกล้า เอ็บอิทธิจุปลิพพ
เพื่องเกล้าวการรณฯ (หน้า ๑๘๙-๑๙๗)

จังหวะของร่ายชุดนี้กระซับขึ้นตอนทัพหลวง โดย
การจัดให้คำรับสมัผัสเป็นคำที่หนึ่งและที่สองในวรรค
ต่อไป เข้ากับความเคลื่อนไหวในจินตภาพซึ่งเร็วขึ้น
ในร่ายท่อนสุดท้าย ส่วนเหตุผลสำคัญที่ทำให้ น.ม.ส.
นิพนธ์ตอนทัพพระเจ้าปดุงได้อย่างประทับใจที่สุด อาจ
เป็นเพราะสองครามครั้งนี้สำคัญที่สุด เป็นตอนที่แสดง
ความสามารถของรัชกาลที่ ๑ และพระอนุชา น.ม.ส.
จึงถึงใจบรรณาให้สมศักดิ์ของเนื้อเรื่องด้วยแรงบัน

คาดใจและความจริงจัง ซึ่งยกที่จะพบพร้อมกันใน
สามกรุ๊ป

ส่วนการเคลื่อนไหวแบบช้า พบน้อยเพราะเนื้อ
เรื่องไม่สูญเสีย และ น.ม.ส. ก็ไม่สูญเสีย ตอน
รัชกาลที่ ๑ แสดงกำลังรับให้ศัตรย์อท้อ น.ม.ส. นิพนธ์
ไว้ว่า

เหล่าช้างย่างไเย่อง	ยาตริก
ถนนดึงแรงแพลงพลิก	ภาคพน
เสนาคชานิก	แนวเน่อง
เติกจะตกอกต้น	ตื่นผ้ายตกายหนี ๆ
(หน้า ๒๐๐)	

ในกรณี การใช้คำตายและคำเสียงกระยาواประ
กอบกันตลอดทั้งโคลง ชลอจังหวะให้ช้าและหนัก
เหมาะสมกับการเคลื่อนไหวของทัพช้าง

น.ม.ส. ยังได้บรรลุความคิดเห็นในสิ่งสำคัญอีกอย่าง
หนึ่ง คือ การบรรยายตัวละครให้มีชีวิตทั้งนี้อาจโดย
มิได้ตั้งใจ เพราะความพิเศษนั้นไปอยู่ตอนบรรยาย
พระเจ้ากรุงธนบuri ส่วนวิธีการทั่วไปในการบรรยาย
ก็มิได้บ่งความตั้งใจ เพราะไม่แตกต่างจากตอนอื่น

คือ ลำดับไปตามประวัติศาสตร์ไม่ได้เสนอพลังผลักดันของตัวละครที่ผู้คนพนธุ์คิดขึ้นเอง แต่บังเอญมีรายละเอียดในประวัติศาสตร์มากเกี่ยวกับลักษณะนิสัยของพระเจ้ากรุงธนบุรี คือ มีทั้งคำพูด กริยา การตัดสินใจ และการกระทำ ทั้งหมดเนื่อรวมกันแล้วย่อให้แสดงบุคลิกภาพของพระเจ้ากรุงธนบุรีตามความเป็นจริง จึงไม่มีข้อกำหนด ส่วนตอนที่ น.ม.ส. แต่งเติมคือ ก่อนพระยาตากทั้งการรักษากรุงศรีอยุธยา เราก็เห็นแล้วว่า ไม่เข้ากับบุคลิกภาพตามประวัติศาสตร์รายละเอียดเกี่ยวกับพระเจ้ากรุงธนบุรี มีเป็นระยะๆ แต่ปีแรกของคืนกรุงเราตอนจวนเสียกรุงศรีอยุธยา ไปจนก่อนสมเด็จเจ้าพระยามหาขุตราชีศักดิ์บัตรกรุงธนบุรี ที่สำคัญคือ พฤติกรรม ในที่นี้ได้แก่การออกสังคมขององ นำหน้าทหารในการรับจริงๆ ทั้งแต่ครั้งรับมาที่พวนนก

จึงพระยาตากบัญชาสั่ง ให้แยกกำลังเป็นสองชีก
หลักเข้าสองข้างทาง ตัวท่านอยู่กลางโน่นขึ้นมา
ออกปะทะหน้าไฟรี (หน้า ๖๖)

ตอนที่ เมืองจันทบุรีนับเป็นประวัติการศึก ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งช่วยให้ตัวละครมีชีวิต เพราะการตัดสินใจที่แสดงด้วยบทสนทนา เพย์ลักษณะของผู้พูดมากกว่าด้วยคำบรรยาย

อาหารวาระหน้ามือ	สายแคนธ์ นี้แน
เตรียมแต่ยังวันวัน	เกิดน้อ
มอนจะกินกัน	กัน
อิมเสร็จสั่งต่อຍ່ມ້ອ	พรุ່ມື້ອໃນເມືອງ ฯ
(หน้า ๘๐)	

เมื่อถึงภารกิจที่เข้าเมือง พระยาตากปราກภูเข่นพระมีบหั้นนำในการรบ

ปืนหัพขับคชค้า	คำแหง หาญเสีย
ชนทวารคาดแสดง	เคชเจ้า
สัญจารบ์ทันแรง	บุญท่าน
พลนิกายบ้ายเข้า	เข่นจั่งกลวงใจ ฯ
(หน้า ๘๑)	

ด้านอารมณ์ในบทของพระเจ้ากรุงธนบุรี มีมากลักษณะพอกจะให้ตัวละครคุณมีชีวิต รายละเอียดตอนสำรวจซากกรุงศรีอยุธยา และพระสุบินให้ความรู้

สึกส่วนลึกของตัวละคร ช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจว่าในจิตใจ
ของวีรบุรุษมีความท้อแท้ ความไม่แน่ใจ เนื่องจาก
ธรรมชาติ ต่างกันตรงที่สามารถเอาชนะความรู้สึกเหล่า
นั้นได้ ส่วนด้านการกระทำนั้น เพราะในการสังหาร
พระเจ้ากรุงธนบุรีเด็ดขาดเป็นส่วนใหญ่ จึงมีราย
ละเอียดเป็นระยะ ทำให้ตัวละครอยู่ในสายตาไม่ขาด
ตอน ครั้งศึกอะแซห์นัก แม้จะเป็นการแสดงความ
สามารถของสองเจ้าพระยา แต่พระเจ้ากรุงธนบุรีก็ยัง^{เสียด้วย}
ปราภูพระองค์ในฐานะผู้นำ ด้วยการทำหน้าที่ตัดสิน
ใจวายุทธวิธี

ที่ที่เราไม่ทราบปัจจุบันของตัวละครนั้น แต่กรุสึก
ว่าคุณเคย เพราะเห็นลักษณะเฉพาะบุคคล เช่น เมื่อ
ม้าใช้จากสองกองทัพเข้ามาทูลพร้อมกันว่า เจ้าพระยา^{เสียด้วย}
ทั้งสองซึ่งโปรดคนละด้านต่างได้ชัยชนะ

ตอบพระเพลท่านปลื้ม เปรมฤทธิ์

(หน้า ๑๗๑)

และเมื่อพระยาสารคุณเชิญให้ทรงผนวช

เชาเชิญทรงผนวชเปลื่อง ปลดเคราะห์

ตอบพระเพลกว่าเดดา

โชคได้ (หน้า ๑๕๒)

ภาพพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งสืบสุดลงพร้อมกับภาคสองของสามกรุงทั้งความประทับใจไว้ในฐานะตัวเอกแบบสลด (tragic hero) ด้วยคำตรัสที่ยอมรับโชคชะตาและแสดงว่าyang ดำรงพระบัญญา ซึ่งล่วงรู้เท่าความคิดผู้อื่น อันเป็นหลักฐานแห่งหนึ่งของผู้นำจวนavarasudท้ายทรงทราบว่าเหตุการณ์จะเป็นไปอย่างไร แท็กแสดงอโภสิกรรม

พระยินดินตอบถ้อย	เชอหลาน
ว่ากุศลอวาสาน	สุดล
อย่ากอบอย่าก่อการ	กำเริบ อึกเตย
บุญเก่าเพียงเท่านี้	ไม่พันชนม์กษัย
ตรัสรแก่/orสน้อຍ	เนาขนອງ ท่านนา
ราชย์จะเป็นของสอง	พืช พ้อง
ฝากตัวอย่ามัวหมอง	ทางอื่น ถูกเอย
แม้มิตายเข้าต้อง	นอนน้อມยอมเข้า
(หน้า ๑๕๗)	

ถ้ายอมรับว่าเจตนาเป็นกรรม ก็น่าจะยกย่องสามกรุงด้วยเหตุอีกประการหนึ่งคือเจตนาบริสุทธิ์ที่จะเฉลิมพระเกียรติกษัตริย์และแสดงความเคราะพในราชตระกูลซึ่ง น.ม.ส. ได้กระทำอย่างสม่ำเสมอในทุกช่วงราชวงศ์

เป็นเครื่องยืนยันอย่างคิว่า น.ม.ส. มีได้มุ่งหมายจะยกย่องระบบใดในฐานะลักษณะ แต่แสดงกตเวทิตาต่อผู้ปกครองประเทศ ซึ่งเท่าที่ผ่านมาแล้วก็อยู่ในระบบเก่า และแสดงความพอใจในความกตัญญูที่บุคคลในประวัติศาสตร์ได้แสดงเป็นแบบอย่างไว้ เช่น พระเจ้ากรุงธนบุรี ถวายพระเพลิงพระศพพระเจ้าเอกทัศน์ และເກົ່າມີມາຈຳໃນราชวงศ์บ้านพลุหลวง ซึ่งยังรออดีตอยู่ในภาคใต้ได้แสดงเรื่องเจ้าทัศพงษ์ “โอรสน้อย” ของพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งรัชกาลที่ ๑ พระราชทานยศสำหรับราชนิกุล เมื่อเปลี่ยนแผ่นดินแล้ว กษัตริย์และกรมพระราชวังบรรทุกรัชกาล ได้รับการกล่าวถึง เมื่อจะไม่อยู่ในฐานะผู้นำ ไม่ใช่พระเป็นเจ้า แต่พระมีบุญคุณต่อประเทศไทย

ความจริงใจประการที่สอง คือ ความเที่ยงธรรม มีหลายตอนที่ น.ม.ส. แสดงความโกรธอธรรม (moral anger) โดยการติเตียนผู้ประพฤติผิด เช่น ทรยศต่อบ้านเมืองกรณีเจ้าทองอิน เอชาติบังหน้าหา ประโยชน์ส่วนตน กรณีเจ้าพระฝาง ตลอดจนพวกฉวยโอกาสขณะมีอำนาจเมืองวุ่นวาย เช่น พันธ์พันดา ความโกรธอธรรม แสดงในรูปการเสียดสี ติเตียน และ

และระบบสังคมสมน้ำหน้า ตอนที่เด่นที่สุดคือ การวิจารณ์เจ้าพระฝาง ซึ่งอาจอ่านได้ว่าเป็นการวิจารณ์การเมืองไทยสมัยที่ น.ม.ส. นิพนธ์สามกรุ

เทคโนโลยีให้คนต้มคากทางรักชาติ
รักชนชาติลมหายใจอย่างไร่ไฟฟัน
บ้านเมืองคับขันต้องยั่นยืน
ชีวิตยืนให้ชาติปราศกีดกทาง
เข้าเงินเรียไรไม่รู้เบื่อ
ต้องเชือ ผูน้ำ ทำต่างแดน
ไม่ให้ทำไม่ทำอย่าอ่ำพราง
ทุกอย่างไว้ใจในผู้นำ
จะนำไปทางไหนไม่ต้องบอก
แขกซอกไม่หยุดคิดให้หนำ
แม้ลำบากยกแคนน์แสนระกำ
ก็ต้องทำ เพื่อชาติ ปราศจำรณ์
ฉันเป็นผู้นำชาติอาณาจักรให้
กังชาติได้ประจักษ์ศักดิ์สูญสันต์
ฉันนี้แหลกเป็นผู้เท่าทัน
เพราะเหตุว่าชาตินั้นคงคือฉันเอง

(หน้า ๑๑๑)

ความໂගຮອດຮົມເປັນພັ້ງຜັກດັນ ທີ່ຈຶ່ງທຳໄຫ້
ນ.ນ.ສ. ນິພິນຮົດຕອນນີ້ຍ່າງຄລ່ອງແຄລ່ວໜັດເຈນແລະມີ
ໜ້າໜັກ ໄນມີຕົ້ນອາຍຸກາຣາຕົກແຕ່ງດ້ວຍດ້ອຍຄຳ ເພື່ອ
ໃຫ້ເກີດຄວາມງານຈາກກາຍນອກ

ປະກາຣທີ່ສາມ ອີ່ ກາຣສມານສາມັກຕື່ ຖັນເຮືອງກລ່າວ
ດຶງສາມັກຕື່ມາກແໜ່ງ ເປັນລັກຂະນະທີ່ຄູ່ກັບຄວາມເປັນຜູ້ນໍາ
ໃນກາຈະໄໝບຽບລຸສັນຕິກາພ ກຽມຄຣອຍໝາແຕກພຣາະ
“ຊໍາຮຸດກາງບໍ່ມູ້ມາ ຊໍາຮຸດສາມັກຕື່”

(ໜ້າ ๑)

ພຣະເຈົ້າກຽມຄຣອຍໝາໄດ້ຮັບຍົກຍ່ອງໃນບາທສດຖືວ່າ

ພຣະອົງຄ້ອງກຽມຊ້າຍໃໝ່ໂກຣມ ຕ້ອນໃຈໄລ້ໂລມ
ດລ່ອມເບັນເອີ່ວເຕີກັນ (ໜ້າ ๔๖)

ນ.ນ.ສ. ໃນໄໝໄດ້ສໍາກາຣວົມຫວ່າເມື່ອງເໜືອ ໂດຍເຈົ້າພຣະຍາ
ຈັກຮີ ໃນສມັຍກຽມຄຣອຍໝາໃນສູານະກາຣຂໍາຍາອານາເຊືດ ແຕ່
ພຣະໄໝເກີດສາມັກຕື່

ດຳພູນແພຣ່ນ່ານໜັງ	ດຳປາງ
ເຊີຍໃໝ່ໄທຢາກກລາງ	ຍ່ານໄຕ
ກອເໜ່າເພົ່າພົງໝໍພາງ	ໂລຫິດ ເຕີວແຂ
ທ່ານຈັດວ່າມຮູ້ໄດ້	ດັ່ງນັດແລ້ວ

(ໜ້າ ๒๒)

ความคิดเรื่องสามัคคีขยายจากการเป็นหงส์เครื่อง
สนับสนุนและผลของการสังคมรากฐานอิสรภาพและรวม
ชาติ มาทำหน้าที่เช่นเดียวกันในการเจริญสัมพันธ์
ไม่ตรึงกับต่างประเทศ ในสมัยหลังเมื่อนโยบายเป็นการ
กิจเต็งของกษัตริย์ เช่น ในสมัยรัชกาลที่ ๕

พระปรีชาเชิงการณ์ พานถูกลาให้เห็น
ยามยุคเข็ญแคนเดียด อันเบี่ยดเสียดมาถึง
พึงย่อหย่อนผ่อนปรือ ทำหนังสือสัญญา
พันธิชยราชไม่ครึ เอาใจดีเข้าต่อ
กอบก่อสันแคมิตร รักษาอิศรภาพ

(หน้า ๒๔๙)

การรักษาสามัคคีจึงยังเป็นงานที่ท้าทายความ
สามารถของกษัตริย์ที่จะปักครองประเทศไทย แต่เป็นไป
ในรูปที่เปลกจากเดิม ซึ่งจำกัดเฉพาะในชาติ

นอกจากแสดงด้วยตัวอย่างความสามัคคีในเรื่อง
น.ม.ส. ยังนิพนธ์ในทำนองที่ส่งเสริมสามัคคี เช่น เมื่อ
สมัยว่างกษัตริย์ มีผู้ตั้งตัวเป็นใหญ่ในที่ต่างๆ น.ม.ส.
มิได้ติดต่อกันไม่มีความชี้ส่วนตัว ซึ่งตั้งตนขึ้นมา
โดยถือว่าทุกคนมีโอกาส เม้แต่ในระยะสุบินของพระ

เจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งทรงศึกษาการกล่าวว่า อภิทกษัตริย์
แห่งกรุงศรีอยุธยาไม่เข้าเล่มให้พระองค์อยู่ น.ม.ส. ก็
ตีความในทางหวังดี

ทรงฤทธิคิดสืบเส้น ไอกควรรย์

สร้างนครมารอน	อภิตรคราม
ทันบัดดหัน	เทียนที่ อันเดย
จงอย่าอย่ทั้งห้าม	เหตุเอ้ออารี ๆ

(หน้า ๙๗)

เมื่อปลายสมัยพระเจ้ากรุงธนบุรีเกิดความเดือดร้อน
มาก น.ม.ส. กล่าวถึงพระองค์ท่านอย่างเห็นอกเห็นใจ

สัญญาไวปลาศทั้ง	สองทาง นี้แล
ก่อเกิดการอางขนาง	นึกสู
เกี่ยวกำยอกบายกาง	กำเริบ
เป็นขอบคตอท่านผู้	โรคร้อนบ่อนเศียร

(หน้า ๑๕๐)

และยังได้นิพนธ์ให้รัชกาลที่ ๑ ทรงรำพึงถึงพระ
เจ้ากรุงธนบุรีด้วยความสลดพระทัยว่า

เสียแรงเหือกทั้งน้ำ	ทำมา
ยอมเยบยามอยู่ชยา	ยอมแล้ว
คำเนินเนินนานหา	ทัมม์
หากบั่นกลั้นพลแกลัว	กากล้าวร้าว

(หน้า ๑๖๔)

เมื่อเจ้ารามลักษณ์ซึ่งต่อสู้เพื่อพระเจ้ากรุงธนบุรี เพื่อ
พระยาสุริยอภัย น.ม.ส. ตีความว่าพระราชนครไทยเข้า
ด้วยน้อย เพราะไม่มีอย่างแตกสามัคคี

เหตุที่ขามความว่า	วุ่นช้ากำครัวด
-------------------	----------------

(หน้า ๑๕๘)

สิงสุดท้ายที่จะกล่าวถึง เกี่ยวกับความจริงใจของผู้
นิพนธ์คือ น้าเสียง ซึ่งเป็นนักเรียนชั้นมัธยมของเหตุการณ์ แทน
ที่จะประเมินผลการกระทำการของบุคคลโดยดูจากความ
สามารถและการใช้โอกาสแบบสมัยใหม่ น.ม.ส. มองดู
เหตุการณ์ร่วบยอดจาก bergen คำสาหะ มองอย่างอยู่เหนือ
เหตุการณ์ทั้งหลายในสามกรุงแล้วเห็นว่า บุพกรรม
เป็นเครื่องกำหนดความสำเร็จ ซึ่งเป็นเงื่อนไขที่ช่วย
ประสบ นสามัคคีพระสὸนคนให้รุ่จักการให้อภัย น้า

เสียงถอนที่เกี่ยวกับการขัดแย้งของคนไทยด้วยกันแสดง
เงคิดน์โดยสม่าเสมอ เพราะเป็นความจริงใจของผู้
นิพนธ์ เช่น เมื่อสมัยเจ้าพมายตั้งตัวเป็นใหญ่ น.ม.ส.
ให้ข้อสังเกตว่า เพราะขาดความสามารถ
บุญโอดอปะโยชน์แท้ ทำไอนี้ไปแล้ว

กลับให้มีบุญได้เลยฯ (หน้า ๑๐๙)

บุญ เป็นคำสัญญาลักษณ์ของน้ำเสียงนี้ พบทกแห่งที่
กล่าวถึงที่มาของความสำเร็จ เช่น เมื่อพระเจ้ากรุงธน
บุรียังมีบารมีรุ่งโรจน์ ศัตรูยอมพ่ายแพ้ น.ม.ส. กล่าว
ถึงแรงบุญของพระเจ้ากรุงธนบุรี เมื่อครั้งสร้างตัวโดย
เน้นความสำคัญของบุญยิ่งกว่าความสามารถในการรบ
เริ่มตั้งแต่รับพม่าห้าท่อหนึ่งที่พวนแก ตีเมืองจันทบุรี
และปราบเจ้าพระฝาง

บุญท่านคระหง่านพ้า สมกิจปืนหล้า
โอบอ้อมรวมสยาม ได้เลยฯ (หน้า ๑๑๕)

ส่วนปลายรัชสมัย น.ม.ส. เห็นว่า ที่เหตุการณ์เป็นไป
เช่นนั้น เพราะทรงหมดบุญ

วัยง่ายบุญบ่ำยิกล	สายันห์
ดาวดึงอาทิตย์อัน	อ่อนแล้ว
บารมีบ่มีวัน	ไวโรวัน อีกเลย
ยังจะหับดับเด้ว	ดึงดันอันนักรากฯ

(หน้า ๑๔๗)

น้ำเสียงซึ่งแสดงการยอมรับโศคชะตา อาจส่งเสริม
ความชั่นชมในอัจฉริยภาพ เพราะถือว่าเกิดจากบุญ
บารมี และอาจเพิ่มความเห็นใจในยามเสื่อม จึงเหมาะสม
ที่สุดสำหรับเนื้อร้องตอนกุชาติและบ้องกันประตูเทค
เป็นน้ำเสียงซึ่งช่วยลบรอຍร้าว ซึ่งย่อมเกิดขึ้นในการ
ปราบปรามผ้ายที่ไม่เห็นด้วย บรรเทาความชุมชนของ
ผ้ายที่เสียประโยชน์ ใช้ได้กับเหตุการณ์สมัยสันกรุง
ธนบุรี และอาจใช้ได้กับเหตุการณ์ในปลายรัชกาลที่
๗ ถ้า น.ม.ส. นิพนธ์ตอนนี้

บทสรุป

น.ม.ส. อาจนิพนธ์ดำเนินเรื่องให้คิดถึงขนาดได้แต่
มิได้ตั้งมาตรฐานไว้สูงสำหรับงานทั้งเรื่อง ตอนใดที่
มีความสนใจหรือมีเรงบันดาลใจอาจใช้ศิลปะให้เป็น

เครื่องมือในการแสดงออกได้ดี โดยส่วนรวม น.ม.ส. นิพนธ์ด้วยแรงบันดาลใจอยกว่าด้วยศิลปะที่ชูคณาจักร เกินไปและไม่สามารถรักษาระดับความดีเด่นได้นาน จึงหมายแก่การเสนอแบบสังเขป ในเมื่อลักษณะ ความสามารถของ น.ม.ส. เป็นเช่นนี้ จึงไม่เหมาะสมที่ น.ม.ส. จะนิพนธ์เรื่องที่มีติกว้างใหญ่ เช่นสามกรุ ซึ่งยอมแพ้จุดอ่อนของกวีอย่างเจ้มแจ้ง ไม่ว่าจะเป็น ความชินเนพะ (mannerism) ความจำกัดด้านศิลปะ การใช้คำประพันธ์ ถ้อยคำ หรือแม้แต่ด้านรสนิยม นอกจากแม่เมือง น.ม.ส. อุปในระดับสูงสุดของท่าน ก็เป็นเพียงกวีประเกทไม่เลอຍ เพราะไม่อาจประคิษฐ์ ให้อรรถ สร้างโครงเรื่อง และรักษาเอกภาพของงาน แบบอัตตสารได้ อีกประการหนึ่ง น.ม.ส. ไม่เด่นด้าน พลังความคิด ซึ่งอาจจะแปลงวรรณเวสตุที่นำมาใช้ ให้กล้ายเป็นรูปธรรมของความคิดของตนเองได้ งาน ของ น.ม.ส. จึงไม่อาจให้คุณค่าทางบัญญาในระดับ ลักษณะ

ฉะนั้น น.ม.ส. จึงหมายจะนิพนธ์ในเรื่องสั้น ๆ ที่มีการแสดงโวหารเป็นจุดเด่น เช่น เหตุเรื่อง หรือเปลล

เรื่องที่ผู้อนสร้างขึ้นไว้อย่างดีแล้วเป็นภาษาไทย งาน
อัตตสารชั้นใหญ่ของ น.ม.ส คือ สามกรุง ซึ่งเป็นความ
ล้มเหลวที่ประทับใจ ที่ชวนให้เราคิดฝันไปเองว่า
ถ้าไม่มีบัญหาทางความคิดและศิลปะอย่างมากแล้ว สาม
กรุงอาจก็เก่งได้สักเพียงไร

บรรณานุกรม

๑. ประชุมกพย์เหรือ. พระนคร : องค์การค้าของครุสภาก,
๒๕๐๔.
๒. ประพัฒน์ ศรีธรรมรค. ชีวิตและงานของ น.ม.ส. พระนคร:
กลังวิทยา, ๒๕๐๔.
๓. พิทยาลงกรณ, พระราชนรังษ์เหอ กรมหมื่น. สามกรุง.
พระนคร : ศิลปปาน្តารណการ, ๒๕๑๒.
4. Dryden, John. *Fables, Ancient and Modern; Poems and Fables*. London : Oxford University Press, 1967.
5. Pope, Alexander. *Essay on Criticism Part II* 11. 293 - 296; *Political Works*; London :
6. Keats, John. *Endymion Book I, The Poems of John Keats*. London : Menthuen, 1920.

ແນະນຳນັກເບື່ອນ

ເຈລີມ ວຸລິໄມເມືຕ ຢູພຣ ແສງທັກເຊີນ	ນາຍ ນາຍ ນາຍ ນາຍ	ບຣຣາຊີ ການ ມັນສື່ ພິມພໍ້ ທ່າວ ໄທ ອາຈາຍ ປະຈຳກາຄ ວິຊາ ການ ອັກຄຸມ ຄະວິທາສາສົດ ແລະ ອັກນະຄາສົດ ມາວິທາລັບ ເກຍຕຽຄາສົດ
ສັກດີໂຄຣ ແແນ້ນດັດາ ສຸ່ນາ ສາສົດ	ນາຍ ນາຍ	ອາຈາຍ ປະຈຳແຜນກ ວິຊາ ການ ໄທ ຄະອັກນະຄາສົດ ຈຸ່າ- ລົງຮອມມາວິທາລັບ ອາຈາຍ ປະຈຳຫ່ວຍວິຊາ ຮຣມ- ຄດ ເປົ້າຍນເຖິນ ຄະອັກນະ ຄາສົດ ຈຸ່າລົງຮອມມາວິທາ ລັບ
ເສົ້າຍර ພັນຮັງເຊີ		ປະຈຳກອງບຣຣາຊີ ການ ມັນສື່ ພິມພໍ້ ທ່າວ ໄທ

หนังสือของโครงการต่างๆ ที่พิมพ์จាหน่ายแล้ว

ชุดวรรณไวยากร (เล่มย่อย-ปกอ่อน)

พุทธธรรม	๒๕ บาท
วรรณคดี	๒๕ „
ภาษาศาสตร์	๒๕ „
เศรษฐศาสตร์	๒๕ „
นิติศาสตร์และการต่างประเทศ	๑๙ „
วารสารศาสตร์	๑๙ „
การศึกษา	๒๐ „
รัฐศาสตร์	๒๐ „
ปรัชญา	๑๙ „
ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม	๑๙ „
(วรรณไวยากร ๒ เล่มชุด	ปกอ่อน ๑๙๕ บาท
	ปกแข็ง ๒๗๕ บาท)

วิธีการศึกษาสังคมมนุษย์กับตัวแบบ	
สำหรับศึกษาสังคมไทย	๑๙ บาท
การวัดในการจัดงานบุคคล	๔๐ „
วิธีวิเคราะห์เชิงปริมาณสำหรับผู้จัดการ	๓๕ „
เศรษฐศาสตร์มหภาค เล่ม ๑	๓๕ „
เศรษฐศาสตร์มหภาค เล่ม ๒	๒๐ „
วิเคราะห์สรุปวรรณคดีไทย	๔๐ „

กฎศาสตร์ประเทศไทย	๓๕ บagan
ทฤษฎีสื่อสารมวลชน	๒๐ ,,
ปรัชญา (ແປລ)	๒๐ ,,
ปรัชญาการเมือง	๓๕ ,,
ปรัชญากรีก	๔๕ ,,
ญโญเบีย	๑๕ ,,
ประวัติศาสตร์ยุโรป	๔๕ ,,
ເອເຊີຍຕະວັນອອກຍຸດໃໝ່ ເລີ່ມ ១	៥៣ ,,
ເອກສາරການເນື່ອການປັກປອງຂອງໄທ	៧០ ,,
ລັກຜະນະການເນື່ອງ	៥៦ ,,
ຈັກຮຽດດິນິຍມຢູ່ປັນ	៣២ ,,
គຽຫເພ : ຂຸດຫວົວແລະງານ	១៥ ,,
ນ.ມ.ສ. : ຂຸດຫວົວແລະງານ	១៥ ,,

หนังสือลำดับต่อไปของโครงการต่อๆ

១. ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม
และລັກຜະນະທາງສັງຄມຂອງຊ້ອ່ອນຫາຕີ
២. รวมบทความวิชาการทางสังคมศาสตร์และมนุษย-
ศาสตร์
៣. รวมบทความวิชาการทางเศรษฐศาสตร์
៤. ເອເຊີຍຕະວັນອອກຍຸດໃໝ່ ເລີ່ມ ២
៥. ประวัติศาสตร์พม่า
៦. บทบาททางการเมืองของหนังสือพิมพ์ไทย

